

جغرافیای شهری

پویانده غلام حبیب الله عارض
استاد پوهنځی زمین شناسی

۱۳۶۵

پوهنتون کابل

جغرافیای شهری

پوئانده علام حبیبی لانی عارض
استاد پوهنځی زمین شناسی

۱۳۶۵

پوهنتون کابل

فهرست مطالب

صفحه	موضوع
الف - ب	تقریظ
۱ - ۲	مقدمه

جغرافیای شهری

۳ - ۵	صورت عمومی
-------	------------

فصل اول

مشخصات عمومی شهرها

۶	تعریف شهر
۸	۱- شغل و حرفه
۹	۲- محیط شهر
۱۰	۳- اندازه جمعیت
۱۰	۴- تراکم نسبی جمعیت
۱۱	۵- متجانس بودن جمعیت و عدم تجانس اجتماعات شهری
۱۱	۶- تفاوت ها و قشر بندی های اجتماعی
۱۲	۷- تحرك اجتماعی
۱۲	۸- عوامل متقابل در روابط اجتماعی شهر
۱۳	رشد و تنوع
۱۵	مراحل و پروسه های ایکالوژیکی شهرها
۱۷	۱- تراکم
۱۸	۲- تمرکز نفوس
۱۸	۳- عدم تمرکز نفوس در شهرها

۱۹

۴- تمرکز دو باره

۱۹

۵- جدائی مکانی

۲۰

۶- موضوع مهاجرت ها

فصل دوم

ایکالوژی شهری و شهر گرائی

۲۲

توسعه * ایکالوژیکی شهرها

۲۵

مودل ساده * شهری

۲۸

نفوس شهر و دهاتی

۳۰

شهر گرائی

فصل سوم

اهمیت مطالعه شهر و شکل شهرها

۴۰

ارزش مطالعه جغرافیای شهری

۶۴

شهرهای باستانی یونان و روم ، بین النهرین ، سند ، باختر

مشاء * شکل شهرها

فصل چهارم

ساختمان عمومی شهرها

۷۱

ساختمان شهرهای اولیه

۷۳

۱- ایکالوژی محیطی و نفوس شهر

۷۶

۲- موقعیت شهر

۷۷

۳- نقش شهر

۷۷

۴- شبکه شهری سطح افقی (سطح مستوی شهر)

موضوع	صفحه
۵- طرز استفاده اراضی شهر	۷۸
۶- تخییلات شبکه شهر در ظرف زمان	۸۳
۷- ساختمان گروپ های اجتماعی	۸۴
۸- ساختمان اقتصادی شهر	۸۴
۹- ساختمان سیاسی	۸۵
۱۰- ساختمان مذهبی شهر	۸۵

فصل پنجم

مادل عمومی شهرها

۸۹	ساختمان عمومی و انکشاف شهرهای قرون وسطائی
۹۱	مادل های شهری
۹۲	۱- شهر های متحد المركز
۹۴	۲- شهر های قطاعی
۹۷	۳- شهرهای چندین هسته ای

فصل ششم

نظریات عمومی در تشکیل شهرها

۱۰۲	انکشاف شهرها
۱۰۷	تیوری والتزکریستالر
۱۰۹	تیوری وان تونن و انکشاف شهر
۱۱۶	فکتورهایکه مادل وان تونن رامتا اثر میسازد

فصل هفتم

فکتور های معاصر در سطح مستوی شهرها

۱۱۸	توسعه شهر و نوآوریهای کلتوری
۱۲۰	انکشاف شهر و عدم توازن محیطی
۱۲۲	فکتور های معاصر در انکشاف شهرها
	سطح مستوی شهر :
۱۲۵	(مسکو، آتن، لندن، پاریس، کابل)
۱۳۵	شهر های عظیم جهانی
۱۳۹	ساحه رشد و موقعیت امروزی شهرهای جهانی

فصل هشتم

پراابلیم های شهری

۱۵۱	پراابلیمهای صنعتی و کانریشن
۱۵۳	حومه شهر
۱۵۶	موازنه شهر و ده
۱۵۷	سازمان های معاصر شهری
۱۶۳	پراابلیم مهاجرت از ده به شهر
۱۶۷	پراابلیم ترافیک شهری
۱۶۸	فعالیت های ترانسپورتی در شهر
۱۶۹	ساحه ترانسپورتی در شهر
۱۷۳	مخدمات عمومی ترانسپورت در شهرها
۱۷۷	تنظیم پروگرام ترانسپورتی در شهر
۱۸۲	صنایع در شهر

صفحه	موضوع
۱۸۳	صورت استفاده اراضی در شهر
۱۸۷	ارزش زمین های شهری
۱۹۴	معضله ^۱ آلودگی محیط شهر

فصل نهم

جمعیت در شهرها

۲۰۱	اوضاع اجتماعات شهری
۲۰۴	تراکم نفوس شهری در مناطق مختلف جهان
۲۰۸	تحول نفوس در شهرهای مهم جهان
۲۰۹	احصائیه مقایسوی نفوس شهرها از لحاظ موقف اقتصادی شان

۲۲۶	تمرین فصل های مختلف کتاب
۲۳۱	فهرست اصطلاحات مهم
۲۴۰	فهرست ^۱ نغز

تقریر

نظریه فیصله جلسه تاریخی ۹ و ۱۱ اردیبهشت ۱۳۶۴ دیپارتمنت جغرافیایی —
ایجاد موافقت گردیدم تا کتاب جغرافیه شهری تالیف محترم پوهاند
غلام جیلانی عارض را مطالعه نمایم *

مضمون جغرافیه شهری که از جمله مضامین مهم دیپارتمنت بحساب
میرود در صنف چهارم جغرافیه دیپارتمنت جغرافیه پوهنخی زمین شناسی
و پوهنخی تعلیم و تربیه پوهنتون بایزیدروشان تدریس میگردد که
تدریس این مضمون از چندین سال به اینطرف توسط محترم پوهاند
عارض صورت میگرفت *

علی الرغم آنکه مباحث و موضوعات جغرافیه شهری با در نظر
داشت وسعت و تسهیلات شهری توأم بر معضلات آن توسعه قابل ملاحظه
نموده است چه تنها لژی همراه با تسهیلاتیکه در زمینه پدید آورده —
است مشکلات زیاد را نیز در قبال داشته است خاصاً بصورت فعلی
آلودگی آب و هوا ، هجوم کثله های وسیع نفوس از ده به شهر ، ضیق
واحد های مسکونی و محدودیت محل بود و باش زندگی مردم شهر را به
مخاطره مواجه میسازد * روی این علت در اکثر شهر های امروزی
تعدادی از ساکنان شهری میخواهند تا از شهرها و معضلات شهرها
با اختیار کردن مساکن در حومه ها رهایی یابند اما ثابت شده
است که گریز از شهر معضلات را رفع کرده نمیتواند ، همواره و در همه
جا سوالی مطرح میگردد که چگونه میتوان این معضلات و پرابلم ها را حل
و یا تقلیل داد و چگونه از راه ها و طرق علمی استفاده کرد تا راه های
حل برای معضلات و پرابلم های شهری دریافت کرد *

محترم پوهاند عارض در این کتاب علاوه بر آنکه کوشش نموده است تا
بالای موضوعات مهم شهری چون اندازه جمعیت ، تراکم نفوس ، —

تجاس و عدم تجانس جمعیت با در نظر داشت قشر بندی اجتماعی و ایکن لوی شهرها، معضلات و پراپلم های شهری مانند مهاجرت ها، - ترافیک شهری، معضلات آلودگی و غیره روشنی اندازد در هر قسمت برای رفع معضلات پیشنهادات ارائه کرده است که برای پلان های شهری کشور های جهان سوم که افغانستان نیز دران شامل است خیلی مفید میباشد.

علاوتاً مطالعه این اثر خواننده را در جریان سیر و انکشاف یک شهر که علل و عواملی مختلف دران دخیل بوده است آشنا میسازد. در ضمن این اثر معروف معضلات و پراپلم های شهری بوده که نه تنها برای رهنمائی و دانش محصلان مفید میباشد بلکه برای مؤسسات که در پلان های شهری، ترانسپورت، شبکه های برق، آب، تلفون و غیره موضوعات شهری سروکار دارند یقیناً دارای اهمیت و یاد میباشد. بناً با صراحت میتوان گفت که از ارزش علمی این اثر نه تنها برای محصلان بلکه برای محققان نیز نمیتوان بهیچ صورت انکار کرد.

همچنان در این اثر برای توضیح مطالب از نقشه ها، چارت ها، گراف ها، تابلو های احصائی و غیره استفاده نموده و در اخیر با ایضا د تعریفات و اصطلاحات بر مفیدیت کتاب بیشتر افزوده است.

در اخیر باید اظهار داشت که در تالیف این اثر تمام موازین و مواد مندرج در لایحه تالیف و ترجمه را با دقت تمام مد نظر گرفته اند و اینجانب طبع و نشر این اثر ارزش مند علمی را پیشنهاد نموده و موفقیت های هر چه بیشتر مؤلف محترم را در زمینه اشاعه علم و دانش در کشور خواهانم.

پوهاند محب الله رحمتی

استاد و امر دیپارتمنت جغرافیه پوهنځی

زمین شناسی

مقدمه

شهر از جمله دست آورد های بزرگ مدنی عالم بشریت است که در طول تاریخ مرحله به مرحله حیات روستائی را به حیات شهری تکامل داده و سیمای ابتدائی و طبیعی کره ارض را با اعمار شهرها به حیث ماوا و مسکن انسانی تغییر شکل بخشیده است. پدیده کلتوری و ساختمانی که دنیای امروز را از جهان دیروز امتیاز می بخشد اعمار شهرها کلتور و ثقافت شهرها، مزیت های اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و نظم و انسجام حالات مدنی شهرها است که واقعا به حیث بزرگترین پی آمد کار خلاقه انسان محسوب می گردد. در مدنیتهای مختلف زراعتی حوزه نیل، دجله و فرات (بین النهرین) با کتیریا (بلخ الحسنی) و حوزه سند شهرها با پلانهای مختلف بوجود آمده بود لکن بعد از انقلاب صنعتی خاصا با انکشاف ساینس و تکنالوژی سیستم شهری در سراسر جهان با سرعت سرسام آوری سیر تکاملی خود را پیمود و امروز پیچیده ترین شکل محیط زیست انسان را با ابعاد مختلفش تشکیل می نماید. شهرهای امروز که در سطح افقی و عمودی انکشاف می یابند در حقیقت یک کامپلکس بزرگی را از همه ابعاد کار انسانی معرفی مینماید؛ اختراعات و ابداعات بزرگی که در ساحات مختلف علمی بوجود می آید تاثیرات و تطبیق آن در تسهیلات حیات شهری نیز بکار می رود، اطلاعات جمعی، مخابراتی و سایل ترانسپورت، وسایل تنویر و عمرانی در شهرها باعث بوجود آوردن کارهای جمعی در تمام بخشهای علوم گردیده است موازی به آن کلتور، عرف و عادات شهری تعلیم و تربیه و انکشاف علوم در هسته های تحصیلی و تحقیقی همگام به آن به پیش می جهد. با این جهش عالی انسانی جغرافیه شهری نمای از تحولات شهری را در طول تاریخ با معیار های اصلی آن از نظر می گذراند، ضمنا به حیث پدیده بزرگ کلتوری در پوهنخی انجینری و ساختمانی سبک و ساختمان انجینر^ی آن از نظر گذشتاده میشود، اما در دیپارتمنت جغرافیه سیر انکشاف شهر

ها در مسیر تاریخ، تحول و اثر مندی آن بطور متقابل بالای حیات انسان مورد
بررسی و مطالعه قرار می گیرد • تدریس این مضمون را که سالیان درازی به
عمده داشتیم استادان محترم دیپارتمنت جغرافیه تالیف این کتاب را به من
افتخار بخشیدند که اکنون در نه فصل تهیه و در اختیار دانش پژوهان ،
استادان و محصلان عزیز قرا ر داده میشود • در اخیر باید تذکر داد که
در تهیه مواد و نقشه هائیکه به صفت ماخذ درین اثر بکار برده شده از
همکاری تمام استادان دیپارتمنت جغرافیه و بخصوص از محترم پوهان
محباله (رحمتی) با امتنان یاد آوری نمایم •

پوهاند غلام جیلانی ((عارض))

استاد دیپارتمنت جغرافیه

۱۵ قوس ۱۳۶۴

جغرافیای شهری

صورت عمومی

جغرافیای شهری عبارت از دریافت روابط محیط کلتوری شهر و محیط طبیعی آن میباشد •

محیط شهری عبارت از کلیه وجوه کلتوری — صنعتی — فرهنگی — اقتصادی — سیاسی و سایر پدیده های میباشد که در مجموع ایکالوژی عمومی را تشکیل میکند •

شهر عبارت از متراکم ترین و پرتحرک ترین محیط زیست انسانی است که دست آورد های معاصر بشری در آن نمودار بوده • بجز از فعالیت های زراعتی، کلیه فعالیت های بشری در آن به ملاحظه میرسد • در شهر ها عامل انسانی و خلاقیت های مختلفی که باعث تحرك پدیده های فرهنگی میگردد — قابل ملاحظه میباشد • شهر ها از بسی جهات نقطه عطف علمای جغرافیه را تشکیل میدهند • بطور مثال از لحاظ تراکم نفوس شهر های جهان متراکم ترین نقاط اجتماعی بشری را تشکیل میدهند • با در نظر داشت

تراکم نفوس شهری حلقه های قبیلوی (Ethnocentrism) در شهر

ها از هم میپاشد • زیرا در هیچ ناحیه شهری بنا بر فرهنگ محیط شهری اجتماعی قبیلوی ناممکن بوده و امکان امتزاج نفوس شهری یا (Social-integration) بخوبی فراهم میگردد • خصوصیات دیگر شهری اینست که در هر ناحیه شهر مراکز مختلف اختصاصی از لحاظ حرفه و مشغولیت های اجتماعی بملاحظه می رسد • مرکزیت نفوس در ساحات مختلف شهری اوصاف دیگر تراکم نفوس را در شهرها می رساند که به مقایسه دهکده ها هریک از نواحی شهری محور های خاص تراکم نفوس را در مواسسات تعلیمی و اداری — تشکیل میدهد • موجودیت مارکیت ها و محلات مختلف فروش بطور منظم خصیصه دیگر شهری را تشکیل مینماید که البته این مطلب در دهکده ها جلب نظر کرده نمیتواند •

کاملاً یکسان اقتصادی و صنعتی در شهرها پدیده دیگریست که در دهات مرکز بشاهده نمیرسد — از لحاظ صنایع شهر و محیط آن در مجموع یک دستگاه صنعتی را تشکیل داده که تماماً افزار و وسایل صنعتی بطور ساده و بی پیچیده آن در اختیار همشهریان قرار دارد •

مثلاً • دستگاه های مختلف مخابراتی — دستگاه های نشراتی — سیستم های ترانسپورتی، شبکه های مختلف آبرسانی و یا الکتریکی — خطوط مواصلات و وسایل ترانسپورتی، این همه پدیده هایست که در مجموع محیط شهر را از دهکده ها امتیاز می بخشد • علاوه بر مزیت هائیکه در شهرها بطور چشم دید سراغ میگردد گاه گاهی محیط شهر ساحه نامناسبی را هم برای امرار حیات همشهریان بار می آورد • از قبیل • آلودگی هوا • معضله تراکم نفوس و جرایم اخلاقی که ناشی از تراکم نفوس بار می آید • اکثر شهرهای جهان در اطراف حوزه های شهری دارای محور های مهاجرت جداگانه میباشد که در هریک از محور های مهاجرت مردمان بخصوص همان محل مسکن گزین میگردند • مثلاً • در صفحات شمال کابل محور مهاجرتیکه در نواحی مختلف خیر خانه بمشاهده می رسد از صفحات شمال متشکل بوده، بوضاحت مشهود است و یا محور

(۵)

مهاجرتیکه در جنوب کابل صورت گرفته نمایانگر اجتماع نفوس صفحات جنوب کشور میباشد. • به همین ترتیب محور مهاجرت صفحات شرق و غرب کابل تعداد زیادی از مردمان صفحات شرقی و غربی کشور را جا بجا ساخته است. • البته این نوع مهاجرت ها که زادهٔ خصوصیات کشور های روبه انکشاف میباشد در تمام شهر های ممالک روبه انکشاف وجود دارد و بنا بران خصوصیات کلتوری این نوع مردمان در حلقه های قبیله ای خویش متشکل بوده بعد از مرور زمان به نقاط مختلف شهری امکان توزیع و تقسیمات را میسر ساخته و بصورت تدریجی از حلقه های قبیله ای خویش خارج می گردند. •

فصل اول

مشخصات عمومی شهرها

تعریف شهر :

جغرافیای شهری تمام روابط متقابل انسان را از لحاظ نهاد های اجتماعی - ساختمانی، اشکال مختلف سطوح مستوی شهر - پلان ها ، خصایص و صفات عمرانی - اوصاف موصلاتی - صنعتی - اقتصادی و کلیه برخورد های ثقافی و کلتوری را در محیط جغرافیائی آن مورد بررسی قرار میدهد . این روابط در ضابطه های پرتحرک اجتماعی - خلاقیت ها و نوآوری و توانائی های نیرومند انسانی می چرخد . بناً همان طوریکه انسان خود شرا نظر به مقتضای حیات مدنی خود توافق می بخشد . به همان ترتیب شهرها را می آفریند و با شیوه عقلانی خود آن را شکل و ساخت های جداگانه میدهد . ازین جاست که تنوع و اشکال گونه گونه در سطح افقی پلانهای شهری و هم در جهت عمودی و ساختمانی آن بملاحظه می رسد که در حقیقت نمودار - مشخصات فرهنگی همان جامعه میباشد . محیط فیزیکی تا اندازه تاثير دارد و آنهم قبل ازینکه شهر بصورت درست آن درآمده باشد بعد ازینکه

شهر احداث شد در بصورت شهر از تاثیر محیط فیزیکی بر کنار می ماند و پس • به هر اندازه نیکه شهر ها انکشاف نموده باشند به همان اندازه تاثیر محیط فیزیکی کمتر دیده میشود • شهر ها در مجموع يك کامپلکس بزرگ اقتصادی — اجتماعی — سیاسی و صنعتی است که کارائی و عملکرد های غیر کشاورزی در آن متراکم گردیده و توأم با اجتماعات بزرگ انسانی میباشد • از همین لحاظ است

که اصطلاحات City شهر و شهرک Town نظر به کمیت نفوس جای خود را به اصطلاح Metropolis ام البلاد

Megalopolis شهر های عظیم و شهر های جهانی —————

Ecumenopolis می گذارد • که درین گونه شهر های بزرگ به

تتبع صنعت های پائینه و قدیمه • کلتوری بنظر میرسد بلکه چشم انداز انسانی را بر افق های وسیع صنعتی و اقتصادی • ایجاد و نو آوری ها را برپا میدهند • شهر ها را گاهی بنا بر کمیت نفوس و گاهی هم بنا بر مختصات — کیفی اجتماعی — اقتصادی و عملکرد های سیاسی و اقتصادی آن از دهکده ها امتیاز میدهند و به اساس همین ملاک ها و پدیده های مختلف است که

تعاریفات جداگانه را به شهر میدهند • برخی از علماء از دیدگاه اداری شهر را يك واحد اداری تعریف میکنند و بعضی بنا بر مشخصات اقتصادی آن شهر را محور بزرگ اقتصادی میدانند و عده ئی بنا بر معیارات سیاسی شهر ها را بحیث عملکرد و فنکشن Function بزرگ انقلابات سیاسی میدانند • اما

شاخص های جداگانه ئی وجود دارد که بخوبی میتواند شهر را از قرا و قصبات تفکیک نماید و معیار های چشم دیدی به شهر ها قایل میگردد و این معیار عبارتند از : ۱- محیط شهر ۲- شغل و حرفه های مختلف در شهر — ۳- اندازه جمعیت ۴- تراکم نفوس ۵- تجانس و عدم تجانس اجتماعات بشری یا Homogeneity و Heterogeneity ۶- تفاوت

ها و قشر بندی های اجتماعی ۷- تحرك اجتماعی ۸- سیستم برخورد ها و —

System of inter-action

تماس های متقابل

۱- شغل و حرفه :

در شهرها زندگی ساکنان شهری يك بعدی نبوده بلکه مجموعه پیچیده و چند بعدی را تشکیل مینماید و این ابعاد گسترده * مختلف شهری در مشاغل و حرفه * اشخاص و فضا احت دیده میشود * اکثر مشاغل شهری در چوکات حرفه های اختصاصی آن قرار داشته که در بعضی موارد هر یکی از حرفه های جداگانه در محلات بخصوص شهری جا گزین میباشند که این مطلب در شهرهای قدیمه و روبه انکشاف و همچنین در شهرهای معاصر و موجود بصراحت دیده میشود * مثلاً * در کابل قدیمه که بقایای آن هنوز هم بملاحظه میرسد * موجودیت رسته های جداگانه و یا حرفه های اختصاصی سرگری آهن گری و غیره در جا های معین وجود دارد * از لحاظ انکشاف های معاصر شهری این حرفه ها بمقیاس نسبتاً وسیعتر آن بشکل دستگاهی - نسبتاً متوسط و یا بزرگ در نقاط شهر کابل احراز موقعیت نموده است * بطور مثال * فابریکه * خانه سازی - دستگاه های صنعتی پلچرخ و یا دستگاه - نساجی بگرامی - فابریکه های قیرریزی و سرك سازی و امثال آن که هر کدام از لحاظ مشاغل اختصاصی قابل ملاحظه بوده در ساحات مختلف شهری جا بجا گردیده است * شغل و پیشه * افراد از لحاظ مصروفیت های اداری و یا از جهات فرهنگی و تعلیمی آن ریز ساحات بخصوص را تشکیل مینماید. در محیط فرهنگی موجودیت مکاتب و پوهنتون و یا در موارد طبی و بهداشت صحت عامه - موسسات صحی و شفاخانه ها در محلات خاص استقرار یافته اند * از این لحاظ است که برجسته ترین ملاکهای اساسی شهر را خصوصیات حرفوی اشخاص در شهر تشکیل میدهد * اما پیشه نیکه در شهر بیشتر مورد نظر قرار نمی گیرد شغل و حرفه * زراعتی است که در شهرها قسماً و بجز بطور کلی وجود ندارد * در جاهائیکه محیط شهر آغاز می گردد فعالیت های زراعتی انجام نمیکرد، روی این اساس است که شهرهائیکه متکی به دست آورد های زراعتی بوده و فعالیت زراعتی در آن جا متوقف نگردیده اغلب

این شهرها یا آنکه توسط زراعت توسعه یافته و یا به زوال و سقوط دایمی خود مبدل گردیده است • اما شهرهاییکه دارای خصوصیات پیشه‌های صنعتی بوده خاصاً بعد از انقلاب صنعتی بطور سرسام‌آوری انکشافات خود را پیهموده است و امروز به شهرهای بزرگی مبدل شده اند • از همین جهت است که در شهرها و دستگاه‌های صنعتی محور اساسی رادرشمار تشکیل میدهد • از نظر علمای اقتصاد شهر یک واحد اقتصادی است تقسیم کار - روابط اقتصادی حاکم - چگونگی توزیع صنعت و ثروت و تولیدات صنعتی موضوع عرضه و تقاضای مواد - شکل قیمت‌های اجناس - موضوع کار و بیکاری از جمله مسایل مهم اقتصادی شهر بحساب می‌آید که آهنگ رشد و یا عدم توسعه آن را مستقیماً تحت تاثیر قرار میدهد • اما در دهکده‌ها شغل و حرفه اشخاص به یک دوریا سه حرفه جد آگاهانه منحصر بوده و بیشتر اکنای زراعتی و یا مالدارانی را دارا بوده و مشاغل اختصاصی آن به تحصیلات عالی و پیشرفته - انقدر نیاز مبرم نداشته برعکس در شهرها هر شغل و پیشه نیاز به سطح دانش عالی و اختصاصی را ایجاب میکند •

۲- محیط شهر :

محیط شهر از بسی جهات نظر به محیط دهکده‌ها و روستاها متفاوت میباشد و این تفاوت‌ها بازم در پرتو شواهد مختلف ارزیابی شد • میتواند • بطور مثال : شهر محیط آموزش و امیزش و امتزاج کلیه پدیده‌های کلتوری و فیزیکی بوده که در مجموع محیط فیزیکی آن تحت تاثیر دست‌آوردهای صنعتی و اجتماعی قرار می‌گیرد • اما در دهکده‌ها تبارز محیط فیزیکی بیشتر بوده و باشندگان آن ناگزیر از خصوصیات فیزیکی محل تابعیت و پیروی می‌نمایند • طوریکه قبلاً تذکر دادیم در محیط شهری امتزاج موضوعات کلتوری فرهنگی به پیمانه وسیعتری بملاحظه میرسد که در هر یک از حوزه‌های شهری نظریه اجتماعات موجوده‌ای آن خصوصیات محیطی تا اندازه‌ای متفاوت به نظر میرسد • بطور مثال : محیط آموزشی و صنعتی و فعالیت‌های اجتماعی

و یا ساحه * زیست مردمان شهری در نواحی و بخش های مختلف شهرگاه گاهی هریکی از محیط شهری مراکز جداگانه ای را نیز تشکیل می کند که این مطلب را در کابل بخوبی میتوان از نظر گذشتاند • مثلاً • : محیط شهری ساحه * ت خیر خانه و یا محیط شهری سید نور محمد شاه مینه بمقایسه * محیط شهری شهر نو تفاوت های چشم دیدی را در میان می گذارد •

۳- اندازه جمعیت :

اندازه تراکم نفوس شهرها از لحاظ نفوس متفاوت است • مثلاً • : شهر توکیو و نیویارک • اما در دهکده ها تراکم نفوس کم میباشد ولی در شهرها تجمع نفوس زیاد است • در دهلی جدید ۳ الی ۴ میلیون نفر زندگی میکنند ولی در دهکده ها تعداد نفوس محدود بوده بین ۱۰۰۰ - ۱۰۰ در حال تحول میباشد • به استثنای برخی دهکده های هندو چین که تعداد نفوس در دهکده های آن از ۵۰۰۰ - نفر تجاوز میکند • در دیگر کشورهای جهان در دهکده ها تعداد نفوس کم میباشد که از ۱۰۰۰ نفر تجاوز نمی کنند •

۴- تراکم نسبی جمعیت :

در کشورهای صنعتی تعداد نفوس شهری بین ۸۲ - ۹۰ فیصد نفوس را تشکیل میدهد که به این اساس تراکم نسبی جمعیت در هر کیلو متر مربع شهرها بین (۵۰۰ - ۱۰۰۰) نفر در هر کیلو متر مربع بوده و در شهرهای پر نفوس این تناسب خیلی بالا می رود • مثلاً • : نیویارک - لندن و غیره که نفوس آن خیلی زیاد میباشد • در سال ۱۹۷۵ - اولین شهر پر نفوس جهان شهر توکیو بود که نفوس آن به ۳ و ۱۷ میلیون بالغ میگردد و پیش بینی هائیکه در باره * نفوس شهرها در سال ۲۰۰۰ بعمل آمده است اولین شهر پر نفوس جهان شهر مکزیکو خواهد بود که تعداد نفوس آن به ۶۱ و ۳۱ میلیون نفر خواهد رسید که این تناسب جمعیت را اگر به ساحه * شهر مکزیکو - مقایسه نمائیم در هر (Km^2) آن تعداد نفوس بیش از ۵۰۰۰۰۰ نفر

بالغ خواهد گردید که این افزایش قابل توجه باعث انکشاف مزید شهر
مکسیکو خواهد شد که عمرانات شهری در جهت عمودی و پلان شهری در جهت
افقی خود گسترش قابل ملاحظه می خواهد کرد *

۶. متجانس بودن جمعیت و عدم تجانس اجتماعات شهری :

در شهرها نظریه مهاجرت های مختلف نظریه موجودیت مؤسسات
مختلف و نظریه آمد و شد های تاریخی یعنی تحولات تاریخی - تجانس نژادی
لسانی - مذهبی و غیره معیارات کلتوری که بیشتر عطف توجه مینماید در شهر
ها به قدرت دیده میشود * به این مفهوم که همگون بودن و یا متحدالشکل
بودن گروپهای اجتماعی در شهرها به قدرت دیده میشود که این مطلب را در
(۱۱) اکثر شهرهای پرنفوس و انکشاف یافته جهان به عراحت دیده میتوانیم *
مثال بسیار محلی و منطقوی موضوع را شهر کابل تشکیل میدهد * زیرا در گوشه
های مختلف شهر کابل نظر به محورهای مهاجرت و رویداد های تاریخی قبایل
و ملیت ها و نژاد های مختلف دیده میشود که در بعضی جاها متراکم و متمرکز
و در بعضی جاها بشکل پراکنده امرار حیات مینماید * مثلاً * در دهکده ها
حتی الامکان تجانس نژادی - مذهبی کلتوری و غیره معیارات اجتماعی به مشاهده
میرسد *

۶. تفاوت ها و قشر بندی های اجتماعی :

در دهکده ها از لحاظ قشر بندی های اجتماعی تفاوت های زندگی
بین دهقان و زمیندار تا حدی وجود دارد - در سازمانهای فیودالی که

1. Adibi, Hussien. An Analysis of Social economic and
Physical aspects of urbanization. Calif. 1975.
p. 36.

اغلباً نیمه شهری و او نمود میسازد قشرهای اجتماعی از (۴) کنگوری خارج نمی باشد • اما در شهرها قشر بندی های اجتماعی به پیمانه خیلی زیاد گسترده و محسوس است • بطور مثال : طبقه * علما اهل معارف — اداره — چیان ملکی و نظامی — سرمایه داران خورد و بزرگ — طبقه کارگر — کارگران حرفه ای اتحادیه های صنفی — سازمانهای مختلف اجتماعی و غیره در شهرها به پیمانه زیاد دیده میشود •

۷ - تحرك اجتماعى :

نظریه قشر بندی های مختلف اجتماعی در شهر و بنا بر ضرورت حیات روزانه و رسیدن به حیات مرفه از راه های مشروع اجتماعی در شهرهای گوناگون تحرك قابل ملاحظه و فعال وجود دارد و این تحرك اجتماعی در شهر باعث بمیان آمدن پدیده های تازه و جدید شده خلاقیت های بزرگ از نگاه تولیدات صنعتی و طرز العمل های اداری و اجتماعی بمیان آمده است • از همین لحاظ است که محیط شهر یک محیط خلاق — زنده و متحرك بوده — محراق کلیه فعالیت های اجتماعی، سیاسی، اقتصادی، صنعتی و تجارتنی و غیره بشمول فرهنگی را تشکیل میدهد •

۸ - عوامل متقابل در روابط اجتماعى شهر :

شهرها بنا بر احتیاج یومیه * مردم بیک نوع عمل متقابل اجتماعی چه از لحاظ خصوصیات کلتوری و چه از لحاظ تولیدات صنعتی متوصل میگردد که آنها البته نیاز مردمان شهر را برآورده میسازد • بطور مثال : — تولیدات بعضی مواد ارتزاقی و یا بعضی کادرهای طرف ضرورت شهر را دیدگاه مختلف پژوهش و بررسی میگرداند که برخی جنبه * اجتماعی و برخی بر خصوصیات اقتصادی و عده ای روی مسایل سیاسی آن بیشتر نظریات را متمرکز میسازد • از لحاظ اجتماعی موضوعات ذیل بیشتر درخور اهمیت میباشد •

رشد و تنوع :

۱- در شهرها با جمعیت زیاد نفوس شهری بستگی های عاطفی ساکنین شهر که از حلقه قبیلوی خارج میگردد و در شهرها اندازه کمی به سستی خود می گراید. تا جائیکه دیده شده دوران همبستگی شهرنشینان در یک محوطه از لحاظ مسایل حرفوی - اقتصادی - تجارتي - اداری - تعلیمی و غیره بیشتر ثابت بوده ازین لحاظ زندگی مشترک در شهرها از لحاظ ارتباطات اجتماعی قدری ضعیف میگردد که این مطلب در کشور های سرمایه داری بیشتر صدق میکند. اما در کشور های متمدنی اتحادیه ها و سازمان های مختلف این نوع ارتباطات اجتماعی را مستحکم نگه میدارد. (۱)

۲- شهر ها به هر پیمانه نیکه وسیعتر و ساحه بیشتر را احتوا نمایند شناخت و معرفت مردم با یکدیگر کاهش می یابد و تمام افراد روی ارتباطات حرفوی و مشاغل مختلفی که دارند در چوکات موسسات مربوط به آن آمیزش بیشتر داشته و وابستگی افراد با یکی از جنبه های محدود اجتماعی متکی می باشد. ازین جهت افراد شهرنشین احتمالاً روابط اجتماعی را بر حسب هدف های خود شت تعقیب میکند بنا بران در ارتباطات با شخص از شیوه عقلانی کامل و حساس شده با احتیاط هر چه بیشتر عمل مینماید. ازین جهت است که ارتباطات و ارزیابی مشخص صورت گیرد احساس عاطفی شخص بمقایسه ارتباطات قبیلوی - تضعیف می گردد.

۳- در جوامع شهری تقسیم کار خیلی پیشرفته بوده و روابط اجتماعی فرد با دیگر همشریان به عنوان وسیله رسیدن به هدف تلقی میگردد که این مطلب بیشتر به تقسیم کار از لحاظ مشاغل و حرفه های مروجه شهری صدق مینماید.

۴- با رشد تقسیم کار و با رشد بازار های اقتصادی و تجارتي در شهر ها مشاغل تخصصی بیشتر بمان می آید زیرا می بینیم که در شهرها بنا بر

ضرورت و احتیاج مردم تولیدات اشکال مختلف داشته که در رابطه با این مطلب هر نوع طرز تولید با استعداد های تخصصی ضرورت داشته بنابراین در ساحات تولیدی و اقتصادی اشخاص مؤثر و پرازند، برپرسوئل خیلی اختصاصی احساس ضرورت میکنند *

۵- اجتماع نفوس شهری کلیه موضوعات مربوط به احتیاج همشریان - باعث انکشاف و گسترش مزید شهر میگردد و توأم با انکشاف شهری بنا بر - ضروریات مردم وسایل ارتباطات / جمعی از قبیل دستگاه های رادیو تلویزیون - جراید و شبکه های مخابراتی به پیمانه * وسیعتری توسعه می یابد که این خود باعث بمیان آمدن مؤسسات جداگانه بوده و در توسعه * شهر رکن بزرگ را تشکیل میدهد *

۶- با افزایش نفوس شهری و با در نظر داشت عرفه های تخصصی تقسیم کار و مشاغل جداگانه - تشخیص و تفکیک مؤسسات اجتماعی و انفرادی حتمی به نظر می رسد * مثلاً * متخصصینیکه در رابطه به امور معی سروکار داشته و یک گروه طیحده * اجتماعی را تشکیل میدهند - و یا تشخیص مودمانیکه در امور - اداری و سیاسی در حرفه های جداگانه از قبیل خیاطی - آهنگری و غیره - سروکار دارند *

۷- تماس ها در شهر ها بیشتر بوده اما از لحاظ حق اجتماعی این تماس ها آنقدر پایدار نمی باشد مگر آنکه تماس های مذکور در چوکات مؤسسات و اتحادیه های صنفی صورت گرفته باشند *

۸- بنا بر موجودیت مشاغل جداگانه و تقسیم کار در بین جوامع بشری در شهر ها رقابت های چشمگیری به ملاحظه می رسد و همین رقابت هاست که آهنگ فعالیت های اقتصادی - اجتماعی - سیاسی و غیره را تسریع می نماید *

۹- مردمان شهر از لحاظ تقسیم کار - تصنیف مشاغل و خصایص اجتماعی به یکی از گروه های مختص اجتماعی ارتباط می گیرد * بنابراین در شهر ها تصنیف گروه های اجتماعی از لحاظ مختصات حرفوی و مشاغلی که دارند صورت می - گیرد که درین مورد تصنیف همشریان با بابت ریشه های قبیلهای و نوادی قابل

توجه نبوده بلکه پدیده های اجتماعی و اقتصادی درین انگیزه رول بیشتر را وارد می نماید *

مراحل و پروسه های ایکالوژیکی شهرها

توسعه شهرها در گذشته ها بصورت اتفاقی و نا گمانی نبوده بلکه مدت های زیادی را پیموده است تا آنکه شهر بمراحل توسعه مطلوب و همه جانبه خود نایل آمده است * طوریکه بملاحظه میرسد شهرها همواره در حال تکامل بوده و تکامل آنها پیوستگی زیاد به مراحل ایکالوژیکی طبیعی و بشری آن داشته است * هرگاه توازن بین مراحل ایکالوژیکی طبیعی و بشری بصورت موازی انکشاف یابد شهر نیز طور مطلوب به انکشاف و توسعه خود ادامه میدهد هرگاه این توازن بنا بر عواملی برهم زده شود انکشاف شهر نیز بطلی شده و گاهی هم به رکود شهری منجر میگردد *

در سیر تکامل تاریخی شهرها موقعیکه انقلاب صنعتی بوقوع پیوسته بود فکتورهای جغرافیائی و طبیعی عامل کنترل کننده شهرها به حساب می آمد - اما از انقلاب صنعتی به بعد با انکشاف صنایع و تکنالوژی عامل طبیعی و جغرافیائی ارزش اصلی خود را بحیث فکتور تعیین کننده از دست داد و ملاء اصلی را هاسر تکنالوژیکی - صنعتی - تجارتی و فرهنگی در برگرفت * از همین جهت است که بعد از انقلاب صنعتی بعضی از شهرهای جهان سیرانکشافی خود را دنبال نمود * این مطلب را در شهرهای ملاء صنعتی و روبه انکشافی میتوان تطبیق کرد * بطور مثال : در سالهای ۱۶۹۲ و ۱۵۰۰ در اکثر ملاء روبه انکشاف و انکشاف یافته شهرهای بزرگ بملاحظه میرسد * اما در بین سالهای ۱۵۰۰ و ۱۶۰۰ هسته های شهری تدریجاً در امریکا گذاشته شد و بعد از سال ۱۸۶۰ یا اخیر نیمه قرن (۱۹) رشد حیات شهری در - ملاء صنعتی با سرعت زیادی براه انداخته شد * بطور مثال : شهرهای از قبیل : لندن - پاریس - نیویارک - لینن گراد - مسکو - توکیو و سایر شهرهای صنعتی بشکل خارق العاده ای مراحل انکشاف خود را پیموده و از جانب

دیگر شهر های قدیمه نیکه با انکشاف تکنالوژی معاصر همگام نبودند سیر
انکشافی آنها بطور نسبی بملاحظه میرسد مثلاً* : شهرهایی از قبیل :

دهلی - قاهره - تهران - قسطنطنیه و غیره . (۱)

درین دو تصنیف فوق توازن ایکنالوژیکی تا اندازه ای مشابه به نظر
نمی آید زیرا در شهر های غیر صنعتی عامل تکنالوژی نمیتواند بخوبی زمینه*
فعالیت های شهری را میسر سازد درین گونه شهر ها عامل انکشاف را اصلاً*
فکتور های زراعتی تشکیل میدهد* که کم و بیش به همان ترتیب خصوصیات
اولی خود را حفظ نموده اند* اما در شهر های صنعتی که از وسایل تکنالوژی^{یکی}
بیشتر استفاده بعمل می آید دست تسلط انسان را در محیط طبیعی و کلتوری
شهر بیشتر مساعد ساخته و عامل انکشاف شهر را از هر لحاظ مهیا می سازد*
مثلاً* باز لحاظ وسایل عمرانی و ساختمانی - از لحاظ تجارت و صنایع - انکشاف
سیستم های مخابراتی و مواصلاتی و سایر فکتور های شبیه آن که باعث شهر در^{توسعه}
سطح عمودی و افقی میگردد* عمرانات شهری به منازل یک طبقه ای و یادو -
طبقه ای منحصر نماند* بلکه با استفاده از وسایل تکنالوژیکی اکثر شهر های
پیشرفته* صنعتی در سطح عمودی خود بیشتر انکشاف میکنند* از همین لحاظ
است که تعداد نفوس و فعالیت های اجتماعی خیلی متراکم و فشرده به نظر
میرسد اما شهر های غیر صنعتی و انکشاف نیافته نظر به ساختن شهری
خود گنجایش نفوس بیشتر را دارا نبوده لذا فعالیت های صنعتی - اجتماعی
و اقتصادی درین گونه شهر ها بطی به نظر میرسد* با ارتباط ایکنالوژیکی
شهری مطالب ذیل عطف توجه میکند :

Concentration	۱- تراکم نفوس در شهر
Centralization	۲- تمرکز نفوس در شهر

- ۳- عدم تمرکز نفوس در شهر
Decentralization
- ۴- تمرکززدوباره
Recentralization
- ۵- جدائی مکانی
Segregation
- ۶- مهاجرت بین شهر و روستاها
Urban rural Migration
- ۷- توالی
Succession

بایست تذکر داد که هر يك ازین پروسه های ایکالوژیکی در هر کشور و در هر ساختمانهای سیاسی و اقتصادی ممالك دارای خصوصیات و اوصاف جداگانه است ولی آنچه در همه جا بطور چشم دید عمومیت دارد عبارت از تحرك و رقابت در محیط زیست شهری عامل رقابت مشروع و ارتقائی در تمام پروسه های ایکالوژیکی بوضاحت دیده میشود و در پهلوی آن تحرك اجتماعی باعث نوآوری های مختلف گردیده که نتیجه حاصله آن در شهرها باعث نوآوری های ساختمانی و اصلاحات محیط شهری میگردد. اکنون بطور مختصر مطالب فوق را از نظر می گذرانیم :

- ۱- تراکم : نفوس شهری بنا بر اراده که تمایلات و تصمیمات از لحاظ - موقعیتهای مختلف اجتماعی خود دارد یکی از محلات شهری استقرار می یابند . انگیزه * استقرار در محلهای مختلف باعث ازدیاد و یا کمی نفوس در يك ساحه * معین شهری میگردد که درین مورد مزیت های ایکالوژیکی يك ساحه * معین با ^{زیست} بطور همه جانبه مورد مطالعه و بررسی قرار گیرد که آیا ساحه * مذکور تا کدام اندازه و روی کدام انگیزه های مختلف باشندگان شهری را جلب و جمع کرده توانسته و در نتیجه باعث افزایش تراکم نفوس و یا باعث کاهش محیط زیست انسانها در يك ساحه * معین شهری گردیده است .
- بطور مثال : در شهری بل و سایر شهر های جهان تراکم نفوس در نقاطی بملاحظه میرسد که در آنجا فعالیت های تجارتی - صنعتی - فرهنگی و اداری بیشتر باشد . تراکم امروزی که در شهرها دیده میشوند تنها نتیجه * افزایش طبیعی نیست بلکه نمودار حرکت جوامع و انسانها از يك ناحیه به ناحیه - دیگر شهر میباشد که به منظور ارضای عواطف و خواسته های آن ها صورت میگیرد .

۲- تمرکز نفوس: تمرکز یک، از پروسه های ایکالوزیکی شهر بحساب می آید که البته نتیجه^۱ تمایل افراد و به جمع در محل خاصی برای ارضای احتیاجات مشترک صورت می گیرد. مثلاً: تمرکز در محلات دستگاه های کار - در موسسات رفائی و مدارس و همچنان در مؤسسات تفریحی و ورزشی و امثال آن. گاه گاهی تمرکز در مقطع زمانی طریقه ای امکان پذیر می گردد. مثلاً: تمرکز افراد در مراکز تجارتی و صنعتی که این دو محل در طول مدت نسبتاً طولانی ساحات مختلف شهری را بوجود می آورند. مثلاً: در کابل ناحیه^۲ صنعتی پلچرخ و یادستانهای صنعتی ساحه^۳ جنگلک و بگرامی معروف این مطلب شده. می توانند گناه گاهی این نوع مراکز در مقطع زمانی کوتاه مدت نیز بوجود آمده. مثلاً: مراکز تفریحی - ورزشگاهها - سینماها می تواند تعداد زیادی افراد شهری را بخود متوجه سازند. در هر دو حالت نقطه^۴ ثقل یا مرکز اجتماعات بشهر را در شهر محلات خرید و فروش منطقه^۵ تجارتی شهر تشکیل میدهد. زیرا انگیزه های اقتصادی که جدید ترین و مهم ترین پدیده های شهری بود و انسان به آن بیشتر نیازمندی دارد. اضافه تر در کنار مساجد - کلیساها، مراکز فرهنگی و تجارتی موجب تماس و تمرکز افراد میگردد که به این حساب اگر باز هم شهر کابل را مثال بدیم مرکز تجارتی در ساحه^۶ پل باغ مومی بین مساجد شاه دو شمشیره و پل خشتی بمرااتب نظر به دیگر ساحات شهری انکشاف کرده و مرکز اجتماع شهری را تشکیل مینمایند و این مطلب را در اطراف مسجد جامع دهملی گفته نیز دریافت کرده. میتوانیم.

۳- عدم تمرکز نفوس: عدم تمرکز محصول پروسه های ایکالوزیکی شهری بوده که در نتیجه^۱ آن تمایل و گرایش اشخاص و مؤسسات اجتماعی از مرکز شهر بسوی اطراف شهر صورت میگیرد. تحرک اجتماعی و اقتصادی و رقابت های محلی از لحاظ سویه^۲ دانش و بنیه^۳ مالی درین مورد اثر قابل ملاحظه ای را نیز دارا میباشد. عدم تمرکز اغلباً در مواردی صورت می گیرد که در کشور های صنعتی نفوس شهر بنا بر تراکم نفوس و اقوار کار صنعتی بیشتر که باعث آلودگی شهر میگردد یکجده مردمان از مرکز شهر به اطراف شهر

تغییر محل نمایند که این مطلب و عملیه را به اصطلاح عدم تمرکز یاد میکنند اما در ممالك رومیه انکشاف اکثرًا کوشش بعمل می آید که از زندگی انکشاف یافته شهری آشنائی حاصل نمایند و روی این انگیزه مهاجرت های روستائی به استقامت شهر صورت می گیرد و باعث پرفس شدن شهر های رومیه انکشاف میگردد که این مطلب را در اکثر شهر های افغانستان دیده میتوانیم • ناکفته نباید گذاشت که طی الرغم عدم تمرکز در شهر های صنعتی و ممالك انکشاف یافته تمایل انسانها به زندگی شهری سبب شده است که در نقاط مختلف جهان شهر های عظیمی بوجود آورد • که این نوع شهر های بزرگ را به اصطلاح *Metropolis* و یا ام البلاد (مادر شهر ها) یاد میگردد •

۴ - **تمرکز دوباره** : در طول تاریخ بنا بر عدم توازن ایکن لوژیکی برخی از شهر ها و مراکز اجتماع شهری موجودیت خود را از دست داده و برای مدت نسبتاً طولانی ساحه متروک را بهار آورد اما با گذشت زمان این نوع شهر ها دوباره احیا گردیده و مراکز شهری مجدد را بوجود می آورد که درین مورد شهر مزار شریف - هرات و شهر بامیان مثالهای برجسته • این موضوع را تشکیل میدهد • طوریکه میدانیم این شهر ها در اثر حملات چنگیز بکلی ویران گردید و در طول سالهای متعددی بطور متروک قرار داشتند اما با انکشاف اقتصاد صنایع تجارت و تحریک مختلف اجتماعی با در نظر داشت تسهیلات و وسایل مودرن و معاصر تکنالوژیکی این نوع مراکز بار دوم حیثیت قبلی خود را حفظ نموده و در پروسه تمرکز دوباره مراکز مجدد شهری را بوجود آوردند • این موضوع در ممالك متمدنی و صنعتی نیز بدرستی ملاحظه شده میتواند که با انکشاف تکنالوژیکی معاصر اکثر مراکز قدیمه شهری به شهر های بزرگی مبدل شده اند •

۵ - **جدایی مکانی** : مراد از جدائی مکانی در شهرها موضوع بعد فاصله بین اجتماعات بشری نبوده بلکه موضوع تهاین و تفاوت های مختلف طبقاتی را در یک شهر ارائه نمایند که از لحاظ مشخصات کلتوری - اقتصادی حتی نژادی و مذهبی گرویه های مختلف در یک شهر از خود بجا گذاشته و فاصله کیفی

را از لحاظ مشخصات مدنی آشکار میسازد • گروههای بشوی در محلات و نواحی مختلف شهر مراکز مختلف را بوجود می آورند که اساس این مراکز را انگیزه های فرهنگی - اقتصادی - اجتماعی و سیاسی تشکیل میدهد که اغلب در - ممالك روبه انکشاف و شهرهای موجوده * آن این نوع تفاوت ها به وضاحت دیده میشود • در شهرهای ممالك انکشاف یافته و صنعتی بخصوص در کشور های سرمایداري تفاوت های کلتوری - اقتصادی و اجتماعی از مسایل قابل ملاحظه ئی شهری بحساب می آید • مثلاً • در بعضی محله های شهر واشنگتن محل سکونت و بود و باش نگرها در محله * دیگر مردمان هسپانوی و یا پورتوریکوی هادر بعضی محلات مراکز اجتماع دیپلومات ها و سفارت خانه ها و در برخی از محلات دیگر محیط زیست مسیحیون و یهودیان مشخصات اجتماعی و فرهنگی کاملاً به شکل طبقاتی را در آن شهر روشن می سازد و بطور ناگزیر تفاوتها ، تباین و جدائی مکانی از لحاظ کمی و کیفی در محله های مختلف شهری به ملاحظه میرسد •

موضوع مهاجرت ها :

مهاجرت از ده به شهر و یا از شهر به روستا ها هردو از پروسه های نافذ ایکا لژیکی که در شهر های صنعتی و سایر شهر های جهان که در مراحل انکشافی - حالات انکشاف یافته * خود قرار دارد ارزش قابل ملاحظه ئی را دارا میباشد •

مهاجرت در شهر ها بدخل دو تصنیف جداگانه مورد ارزیابی قرار می

گیرد :

الف - در شهر های ممالك روبه انکشاف اغلبا * مهاجرت از دهکده ها به استقامت شهر ها عملی میگردد و محور های مهاجرت در اطراف شهر سمت حرکت ورود مهاجرین مردمان روستائی را آشکار میسازد • مثال تطبیقی این موضوع را در شهر کابل میتوان بخوبی ملاحظه کرد • طوری که دیده میشود محور مردمان غربی کشور در سمت غرب شهر کابل و از مردمان شمال کشور در سمت شمال کابل و مردمان سمت شرق اغلبا * در گوشه و کنار شرقی کابل

و مردمان صفحات جنوب کشور در محور مهاجرت جنوبی شهر کابل جا بجا شده —
 اند • این محور های مهاجرت در مراحل ابتدائی و در شرایط فعلی مشکلات
 زیادی را از لحاظ تنظیم شبکه های شهری و موضوعات اجتماعی و اقتصادی به بار
 آورده است که جریان رشد طبیعی شهر را از لحاظ تطبیق پروژه های عمرانی
 تا حدی بطلی گردانیده است •

ب — در شهر های پیشرفته * صنعتی مهاجرت ها از شهر بسوی —
 دهات صورت میگیرد و تقریباً * عکس اولی است •

فصل دوم

۲۳

ایکالوژی شهری و شهرگرایی

توسعه ایکالوژیکی شهرها :

در ابعاد تاریخ هیچ شهری از روی تصادف پدید نیامده بلکه عملکرد (Function) محیطی - اجتماعی - فرهنگی - اقتصادی و صنعتی مذهبی - توریستی و غیره بحیث پدیده های مهم ایکالوژیکی در احداث شهرها نقش قابل ملاحظه ای را دارا بوده است . این عملکرد همه جانبه ابتدا باعث بوجود آمدن مدیتهای بزرگ زراعتی گردید که اکثراً در سرزمینهای حاصلخیز و سرسبز احراز موقعیت نموده معرّیف با انکشاف زراعتی مدیتهای بزرگی توانسته اند شهرهای بزرگی را بوجود آورد . در رابطه با تکامل اجتماعی در مراحل اولی و مقدماتی کهن اولیه بنا بر اشتراکیت محیط زیست شهرها آنقدر تبارز نکرده بود بلکه محله های کوچک محل زیست قبایل مختلفه را تشکیل میداد . اما بهرور زمان هنگامیکه کهن اولیه به نظام برده داری مبدل میگردد استفاده از ارزش کار انسانی و نیروی برده ها شهرهای عظیمی در مدیتهای کهن و باستانی جهان بوجود آمد که مثالهای قابل

ملاحظه * آن را در دوره فراهه * مصر بیان گذاری اهرام های انجام داده و در مدینت چین تمدن گذاری دیوار بزرگ چین و شهر های مجاور آن ازینگونه دست آورد نظام برده داری بحساب می آید . علاوه بران زمانیکه سیستم برده داری به نظام فیودالی بدل میگردد هریک از محله های فیودالان بسزوی هسته های شهر های بعدی را پایه گذاری نمود که بعضی از آنها سیرانکشافی و ارتقائی خود را پیمود و استثناً بعضی از آنها انکشاف نکرده مواجه به زوال گردید . ازین لحاظ اوج گسترش شهر ها ابتدا * همردیف با اوج نظام برده - داری جامه * عمل پوشید اما بعدتر از اختراع ماشین بخار و اختراعات برق و دیگر وسایل تخنیکی و صنعتی شهر ها بحیث مراکز متراکم نفوس و جمعیت بدل گردید که مطالعه * آن در بخشهای مختلف علوم اجتماعی و تخنیکی چشم انداز های جداگانه ای را اختیار نمود . شهر هائیکه در مدینت های باستانی و قدیم عرض وجود نمودند عموماً * در امتداد دریا ها خصوصاً * آنده دریا هائیکه شکل بین النهرین را دارا بوده انکشاف مزید نی نموده است ؛ بطور مثال ؛ - حوزه * بین النهرین که زادگاه مدینت آشور ، کلد و عیلامی ، - بودند ۲- حوزه * نیل که زادگاه مدینت مصر قدیم میباشد ۳- حوزه * امو و سیر دریا زادگاه مدینت باختر بوده ۴- حوزه * سند ۵- حوزه * گنگا ۶- حوزه * دریای هوانگهوینگسی کیانگ . تا زمانیکه انسانها به تکنالوژی پیشرفته دست نیازیده بودند در سرزمین های نیمکره * شرقی مساعدت محیط ایکنالوژیکی با شرایط محیط زیست انسان زمینه * رشد و انکشاف شهرها را با وجه مطلوبترین فراهم نموده از همین لحاظ در اکثر نواحی آسیا و شمال آفریقا شهر های کهن تاریخی بوجود آمده و بهرور زمان بطور متفاوت سیر نزولی و یا انکشافی خود را پیموده است . حوزه هائیکه در بالا ذکر گردیده است هر کدام شاهد مدینت های باستانی و شکوفائی بوده است که شهرهای بزرگی را از خود بجا گذاشته و امروز برخی از آنها انکشاف بیشتر یافته در پهلوی صنعت و تکنالوژی میتر و پول های بزرگی را از خود بجا گذاشته اند و امروز برخی از آنها انکشاف بیشتر نیافته اند که برخی از آنها از قبیل ؛

شهرهای هواپه و موهنجداروکه در مسیر دریای سند قرار داشته اکنون بحیث
 شهرهای تاریخی محل کاوش آرکیالوژیست هارا بار آورده چه این شهرها به
 خرابه بدل شده و سیر انکشافی آنها متوقف گردیده است • بهمین ترتیب
 باختر قدیم که بزرگترین شهر آریائی باستان بحساب می آید و بنام ام البلاد
 یاد می شد و بعد از حملات چنگیز بشکل خرابهئی بدل گردیده که اکنون با
 انکشاف شهر مزار شریف دوباره به اوج شهرت خود نایل آمده است • بهمین
 ترتیب در بین النهرین شهر هائیکه از مدینت های آسور و کلدیه بجا گذاشته
 شده بود اکنون از بین رفته و شهرهای جدیدی آن را عوض نموده است • اما
 در امریکای شمالی و امریکای جنوبی بعد از اکتشافات جغرافیائی و مهاجرت
 سیل آسای مردمان اروپا در قرون ۱۷ و ۱۸ شهرهای بنا نهاده شد که تاریخ
 نسبتاً نزدیکتری را ارائه مینماید و به استثنای بعضی شهرهای مکسیکو دیگر
 تمامی شهرهای امریکای شمالی و جنوبی در جریان قرون ۱۷ و ۱۸ بنا نهاده
 شده که قدامت تاریخی آنها شبیه شهرهای آسیائی و اطراف مدیترانه
 نمیشد • در هر دو حالت چه در نیمکره شرقی و غربی محیط ایکالوژیکی
 در توسعه شهرها رول برآزده داشته اما تخنیک و تکنالوژی معاصر بیشتر
 در صنعتی ساختن شهرها و تسهیلات امور شهری سبب شده است • به این
 تفاوت که در شهرهای قدیمه ترانسپورت بشکل ابتدائی بود • اما در شهر
 های معاصر وضع ترانسپورت و ارتباطات جمعی کاملاً حالت تخنیکی و الکترونیکی
 داشته که به هیچ صورت با شهرهای قدیمه مقایسه شده نمیتواند •
 مثلاً • از لحاظ ترانسپورت موجودیت میتروهای شهری در شهرهای انکشاف
 یافته امروز کاملاً پدید • تازه و جدید میباشد که در شهرهای قدیمه از آن
 اثری بملاحظه نمیرسد •

بعضی از شهرهای قدیمه با در نظر داشت پلانهای منظمی بنا نهاده شده
 بود که در مجموع باعث زیبایی شهر گردیده سرک ها — جاده ها — پارکها
 و غیره تماماً به اشکال مختلف هندسی اعمار می گردیدند •

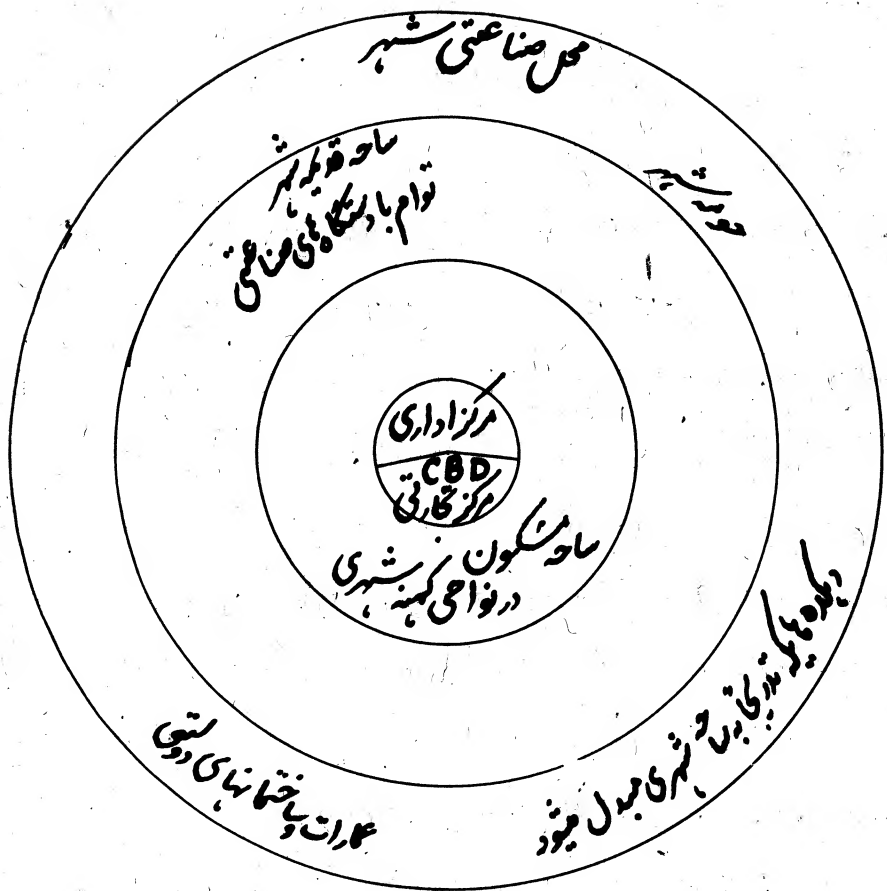
بعضی از آنها بشکل دایروی Concentric یا Radiational

بعضی قطاعی یا Sector، و برخی از آنها بشکل سیستم خطی یا در امتداد دریا ها و یا راه های بزرگ پلان گذاری شده بودند •

مودل ساده شهری :

ساده ترین مودل یا نمونه عمومی يك شهر را در شكل (۱) می یابیم که با تفاوت جزئی در اکثر شهر های جهان بخصوص شهرهاییکه از قدیمترین زمان به اینطرف هسته گذاری شده اند و اکنون در حال رشد میباشد بملاحظه میروند • مودل فوق در تمام ممالك آسیائی - اروپائی - کشورهای آفریقائی و امریکائی لاتین به طور نسبی صدق مینماید • زیرا در تمام این محلات اکثرًا هسته مرکزی شهرکه آبادات تاریخی - مراکز اداری - تجارتي - مراکز فرهنگی و مذهبی و امثال آن تشکیل میدهد که حقیقت این موضوع را با کم تفاوت در کابل امروزه و اکثر شهرهای افغانستان بخوبی میتوان مطالعه کرد :

منطقه عمومی ساحه شهر را نواحی تشکیل میدهد که تعدادی از فابریکه ها و مراکز كوچك صنعتی با خانه های كهنه که بدون پلان شهری اعمار شده آمیخته میباشد (ش ۱) • این مطلب همین اکنون در ساحه صنعتی پلچرخ - هود خیل - گمرك شهر کابل - ساحه بگرامی - جنگلك و یا ساحه دارالامان بوضاحت مطالعه کرده میتوانیم • از جانب دیگر در چنین يك منطقه بعضی از منازل و خانه های قدیمه در حال از بین رفتن و یا تغییر شكل میباشد و ناگزیر این نوع محلات نظریه ایجابات تکاملی شهر مراحل انكشافی خود را می پیماید • بطور مثال : در شهر کابل ساحه چنداول - بارانه و غیره محلات كهنه از نظر عمرانی در حال تغییر و تحول بوده که بهرور زمان - ساختمان های معاصر جای آن را عوض خواهد کرد • منطقه سومی شهر را - Suburb یا حومه یعنی چار اطراف شهر را تشکیل میدهد که آمیخته با بعضی از مراکز اداری و فابریکه های صنعتی میباشد که در شهر

مدل ساده شهری

FIG(1)

SOURCE: ROBERT PARK, THE CITY, 1965

کابل ساحه * دارالامان و بعضی از نواحی بگرامی از جمله * همین نوع محیط شهری بحساب می آید . در حومه های شهری اغلبا * فعالیت های زراعتی بملاحظه می رسد .

محیط چهارمی شهر را ساحه * صنعتی و فابریکات مختلف تشکیل میدهد که البته این نوع تصنیف را در شهر کابل بجز از ساحه * صنعتی پلچرخی در دیگر جاها سراغ کرده نمیتوانیم از جانب دیگر موقعیت خانه های بزرگ شهری را تنها در ناحیه * شمال شهر کابل اطراف و جنوب خانه سازی و ساحه * پنجم فامیلی خیر خانه و غیره تشکیل میدهد که این نواحی نیز در همین تازه گی ها بوجود آمده اند ، در پهلوی این نوع ساختمان ها دهکده های نیز درین نوع وجود دارد که در مرحله * شهری شدن خود قرار دارد از قبیل : دهکده های بی بی مهر ، دهکده های چهار دهی ، بگرامی چهار آسیاب ، چهلستون ، پخمان و غیره در ساختمان های عمرانی شهر علاوه بر خصوصیات فیزیکی و توپوگرافیکی مشخصات و چگونگی اجتماعی و اقتصادی محلات مختلف شهر را نظریه ساختمان و تنظیم تعمیر از لحاظ موجودیت مراکز تجارتی ، ساحه * رهائشی و استقرار بشری بخوبی میتوان ارزیابی نمود . درین نوع مطالعات ساختمان تعمیرات را نظریه بعد زمان نیز بایست در نظر گرفت زیرا ساختمان های هر عصر و دوره های تاریخی مشخصات بخصوص دارد که از نگاه فن معماری اوصاف جداگانه ای را دارا میباشد .

نفوس شهری و دهاتی :

از لحاظ محیط زیست نفوس تمام مناطق جهان را به دو بخش تقسیم
 می‌نمایند : دهاتی و شهری • اما جهت نامگذاری مناطق پر نفوس در -
 هنگام اطلاق کلمات شهری و یا دهاتی مشکلاتی موجود است - شهریه منطقه^۱
 پر نفوس که از نگاه نفوق و برتری مشغولیت اهالی آن با زراعت ارتباط نداشته
 باشد اطلاق میگردد اما مشخصه^۲ واحدیکه توسط آن بتوان کدام یکی از مناطق
 را به شهر متعلق ساخت وجود ندارد • از میان مشخصات بسیار زیاد شهر ها
 میتوان پنج گروپ اساسی را جدا کرد • تعداد نفوس که یکی از ساده ترین
 و مروج ترین آنها میباشد در آن یکی از انواع اشکال رول مسکن و وظایف آن منعکس
 میگردد • اما مشخصه^۳ واحد تعداد نفوس وجود ندارد زیرا در ممالک مختلف -
 فوق العاده تغییر نموده و خصوصیت طبیعی و شرایط اجتماعی آنها را با وضع اقتصاد
 آنها منعکس میسازد • بطور مثال پدر بعضی ممالک به چین منطقه نیکه بیشتر
 از ۱۰۰۰۰۰ نفر باشد داشته باشد شهر گفته میشود بهمین ترتیب در نیدر
 لهند به منطقه نیکه ۲۰۰۰۰ نفر - در ترکیه ۱۰۰۰۰ نفر در پاکستان و هند
 ۵۰۰۰ نفر در مکزیکو ۲۵۰۰ نفر در تونس ۱۰۰۰ نفر و در دمارکو سوئیس
 حتی ۲۰۰ الی ۲۵۰ نفر باشد داشته باشد شهر گفته میشود •
 در هر حالت ملاک تعیین شهر و ده را نفوس بطور مشخص تعیین کرده
 نمیتواند • تنها تفاوت شهر و ده را در رابطه با فعالیت های صنعتی و کشاورزی
 میتوان از همدیگر امتیاز داد • به این مفهوم که در شهر ها فعالیت های صنعتی
 و در دهکده ها فعالیت زراعتی بیشتر بملاحظه میرسد • مشخصه^۴ اداری نیز
 مروج است و آنهم بشکل حد اگاه و هم بشکل ترکیبی با دیگر مسایل استعمال
 میشود • بطور مثال : در اکوا دور تمام مراکز ولایات را و در الجزایر مهمترین
 واحدی را که دارای خودارادیت میباشد شهر میدانند • بعضی اوقات تراکم
 نفوس و یا کثرت ساختمان ها مشخصه^۵ شهر را تشکیل میدهد • بطور مثال :

در جاپان مناطق پر نفوس که تعداد آن بیشتر از ۵۰۰۰۰۰ ساحه بوده - تراکم نفوس آن در هر کیلو متر مربع کمتر از ۴۰۰۰ نفر باشد شهری نامند .

در بعضی از ممالك جهان (اندونیزیا - زیمبابوا - پیرو) مشخصه نئی دیگری را بنام تلایم شهری بکار می برند ، به چنین تلایم سطح عمرانی و موجودیت وسایل معاصر را در ساحه * زیست سرکها - برق - تلیفون و غیره * متعلق میدانند اما از جمله * مهمترین مشخصه * و کمتر مروج وظیفه * اقتصاد ملی منطقه * زیست میباشد . بطور مثال : در هند لازم است تا $\frac{۳}{۴}$ حصه * از مردمان که استعداد کار را دارند و به زراعت مشغول نباشند چنین مشخصه در بسیاری از ممالك جهان موجود است و دلالت به شهری بودن منطقه مینماید . در بسیاری از ممالك کپیالیستی در قدم اول تعداد نفوس ، مشخصه * اداری و صنعتی تلایم شهری را پیشنهاد میکنند .

در اتحاد شوروی بصورت عموم دو نوع مشخصه * فوق قبول گردیده است . تعداد نفوس و مشخصه * اقتصاد ملی . مشخصه تعداد نفوس در جمهوریت های اشتراکیه * شوروی فوق العاده متفاوت است . بطور مثال : در جمهوریت گرجستان - آذربایجان و ترکمنستان ۵۰۰۰ نفر - در بلاروسیه ، شوروی ۶۰۰۰ نفر در اوکراین و قرغزستان ۱۰۰۰۰ نفر - در جمهوریت فدرالی سوسیالیستی شوروی ۱۲۰۰۰ نفر و در جمهوریت های دیگر ۸۰۰۰ نفر در اینجا قسمت زیاد تر از باشندگان نباید به زراعت اشتغال داشته باشند اما برای تاجکستان و آذربایجان تعداد نفوس غیر زراعتی کمتر از ۵۰ فیصد نباشد و برای ارمنستان - لادو و قزاقستان $\frac{۲}{۳}$ برای قرغزستان و جمهوریت فدرالی سوسیالیستی شوروی باید کمتر از ۸۵ فیصد نباشد . برای آنکه اختلافات را در محاسبات شهری در جهان از میان برداشت دموگراف های ملل متحد مشخصه * تعداد نفوس را ۲۰۰۰۰ نفر پیشنهاد کردند . این مساله در واقع امکان آن را نمیدهد تا اهالی مناطق زراعتی را در جمله * نفوس شهری داخل نموده اما مجاز است تا تعداد زیادی شهرنشینان را در قطار اهالی -

زراعتی آورده و تا حد زیاد سهم نفوس شهری را در جهان کاهش بدهد • -
 مثلاً • در سال ۱۹۶۰ نظریه محاسبات ملی در جهان سهم شهرنشینان
 ۳۵٪ فیصد را تشکیل میداد در حالیکه نظریه معلومات ملل متحد این رقم به
 ۲۷ فیصد می‌رسید • ارقام فوق حالت وسطی تناسب شهر و ده را در سطح
 بین المللی ارائه مینماید اما در کشورهای پیشرفته و انکشاف یافته تناسب
 نفوس شهری ۸۸ فیصد و نفوس روستائی ۱۲ فیصد ارزیابی گردیده و از جانب
 دیگر در کشورهای روبه انکشاف و عقب مانده این تناسب کاملاً در جهت معکوس
 خود قرار دارد • (جدول صفحات گذشته)

(۱) Urbanization

شهرگرایی :

شهرها در نتیجه تحکیم صنعت از زمینداری و مالداري بهمان آمدند • اولین
 شهرها در حدود ۳۰۰۰ سال قبل از میلاد در ميسوپوتاميا، هندوستان
 مصر و چین بوجود آمدند • آنها مراکز اداری و سیاسی - صنعت و تجارت
 مناطق مستحکمی را تشکیل میدادند • در آغاز دوره های برده گی در آنها
 تعداد نفوس به ۵۰۰۰۰ نفر می‌رسید - درین هنگام نفوس شهر - - - - -
 ۷۰۰۰۰ نفر بود • گرچه بعضی از منابع نفوس آن را يك مليون نشان داده
 اند در دوره های فیودالی نفوس شهرها در نتیجه سقوط صنعت و تزلزل -
 دوره فیودالی کاهش یافته از دیاد تعداد شهرهای بزرگ صرف با انکشاف
 کپیتالیسم صورت گرفت • در آغاز انقلاب صنعتی در کره زمین در حدود
 ۷۵۰ شهر با نفوس بیشتر از ۵۰۰۰ نفر و از انجمله ۴۵ شهر با نفوس بیشتر
 از ۱۰۰۰۰ نفر وجود داشت • جهت مقایسه میتوان سال ۱۹۵۰ را در
 نظر گرفت که درین سال این رقم به ۲۷۶۰۰ - شهر می‌رسید • از دیاد

1. Dowson, J. Urbanization, Free Press. 1964. P. 105.

Northam, Ray. Urban Geography. Oreg. State Uni.

1975. P. 271.

تعداد شهرها - تناسب شهرنشینان را به مقایسه نفوس روستائی افزایش داد، در سال ۱۸۰۰ به تعداد ۳ فیصد، در سال ۱۹۰۹ - ۱۳۷۱ فیصد در سال ۱۹۷۰ - ۳۶۳ فیصد صرف در شهرها زندگی میکردند. در سال ۱۹۸۰ تعداد شهرنشینان ۴۶ فیصد را تشکیل داده و نظریه محاسبات و تحقیقات متخصصین ملل متحد این رقم در اواخر قرن حاضر به ۵۲ فیصد خواهد

رسید. به این ترتیب پروسه^۱ اوربونیزیشن Urbanization که عامل اصلی آن را انکشاف سرمایه و دیگرگونی های صنعتی تشکیل میدهد در ابتدا^۲ به شکل بطی جریان داشته و بعداً^۳ سرعت بیشتر کسب کرد. این پروسه در تمام ممالک آزاد شده از قید استعمار سرعت بیشتری داشت. چون اوربونیزیشن Urbanization پروسه^۴ بزرگ پیچیده و مغلط است لذا در ممالک مختلف و قاره ها به انواع و اشکال مختلف بروز می نماید. حتی در تحت عین شرایط اجتماعی و اقتصادی در نوعیت و خصوصیت آن سطح انکشاف اقتصادی مملکت - تعداد نفوس و اندازه مساحت، موقعیت جغرافیائی و شرایط طبیعی مؤثر است اما معمولاً^۵ هر اندازه^۶ ثیکه سطح انکشاف اقتصادی مملکت و تراکم نفوس بیشتر باشد به همان اندازه سطح اوربونیزیشن بالاتر می باشد.

یکی از مشخصات مهم و مروج اوربونیزیشن سهم نفوس شهری در مملکت و یا منطقه^۷ مورد نظر میباشد. زیرا رول شهر را در زندگی و ترویج زندگی شهری در مملکت منعکس می سازد. بلندترین سطح اوربونیزیشن در ممالکی که - دارای اقتصاد پیشرفته باشند به ملاحظه می رسد. در سال ۱۹۷۰ در شهر های آلمان غرب ۸۲٫۲ فیصد - در آمریکا ۷۳ فیصد در جاپان ۶۸٫۱ فیصد در الجزایر ۳۸٫۲ فیصد - در نایجریا ۲۰ فیصد - در هند ۱۹٫۹ فیصد در پاکستان ۱۳ فیصد زندگی می کردند. به این ترتیب دیده میشود که در ممالک پیشرفته صنعتی سهم نفوس شهری بصورت کل نظریه ممالک روبه - انکشاف بیشتر میباشد اما در بعضی از ممالک روبه انکشاف بخصوص در امریکای لاتین سهم نفوس شهری نیز بیشتر است. در ونزوئلا در سال ۱۹۷۰ -

۷۵ فیصد و در عراق ۵۵ فیصد نفوس در شهر ها زندگی می نمودند • روی همین
 دلیل است که بعضاً جهت دریافت سطح آلودگی یکنواختی یک مشخصه دیگری —
 را بکار می برند و آن عبارت از تراکم نفوس در شهر های بزرگ و بزرگتر است که
 درین اواخر به سرعت در انکشاف می باشد • در سال ۱۸۵۰ در جهان صرف
 ۴ شهر با نفوس بیشتر از یک میلیون نفر و در سال ۱۹۷۰ — ۳۱ شهر و در اخیر
 سال های ۱۹۷۰ در حدود ۲۰۰ شهر وجود داشت • به این ترتیب دیده —
 میشود که $\frac{۳}{۴}$ شهر های جهان که بیش از یک میلیون نفوس داشته در ۴۰ —
 سال اخیر بوجود آمده اند • در آخر سال های ۲۰۰۰ نظریه محاسبات —
 دموگرافها در جهان تعداد چنین شهرها به ۴۰۰ خواهد رسید و $\frac{۲}{۳}$ شهر
 های جهان بیش از یک میلیون نفوس خواهد داشت که در ممالک پیشرفته گنیئالیستی
 و سوسیالیستی موقعیت خواهند گرفت • در جاپان ۴۰ — ۴۲ فیصد نفوس را —
 شهر نشینان تشکیل میدهد • در ممالک روبه انکشاف که تعداد شهر نشینان
 آن بیش از یک میلیون نفر می رسد نیز روبه افزایش می باشد • اگر در سال های —
 ۱۹۷۰ الی ۱۹۵۰ در تعداد نفوس شهری که در شهر های بزرگ متمرکز —
 گردیده بودند از ۲۹ به ۳۲ فیصد افزایش بعمل آمده باشد پس در ممالک
 روبه انکشاف این رقم • ۴۰ فیصد افزایش را نشان میدهد • بطور مثال •
 در قاهره و اسکندریه در حال حاضر بیشتر از نصف نفوس شهری مصر در این
 دو شهر زندگی میکند و به همین ترتیب تعداد زیادی از شهر ها در جهان
 وسعت چشمگیری را نصیب گردیده اند • نظریه سرحدات اداری شهر تعداد
 نفوس آن در توکیو در سال ۱۹۷۰ به ۹ میلیون نفر، از نیویارک به ۸ میلیون
 نفر، از مسکو به ۷ میلیون نفر و بمبئی به ۶ میلیون نفر می رسید • اما بسیاری
 از شهر ها از سرحدات اداری خود خارج گردیده و تعداد آنها بیشتر —
 گردیده است • بطور مثال • در نیویارک بیشتر از ۱۴ میلیون نفر، در جاپان بیشتر
 از ۱۱ میلیون نفر و در لندن و پاریس بیشتر از ۸ میلیون نفر در شیکاگو بیشتر از
 ۷ میلیون نفر زندگی میکنند • تراکم نفوس درین شهر ها به کمیت های فوق —
 العاده بزرگ خود می رسد • این رقم در لندن (۱۰۰۰ نفر در هر کیلو

متر مربع و در توکیو به ۱۱۰۰ نفر در هر کیلو متر مربع میرسد • این حالت
 نتایج منفی را برای صحت و شرایط زندگی مردم بوسیله پراپلم های
 اجتماعی - صحنی - ترانسپورتی و غیره بوجود می آورد • در نتیجه انکشاف
 سریع و افزایش وسایل نقلیه در شهر های امریکاهوا را فوق العاده کثیف
 ساخته است • بطور مثال ۶ همه روزه در لاس انجلس در حدود ۱۰۰ تن
 گاز کاربن و ۲۰ تن اوکساید اوزون به اتموسفرها میگردد • به این ترتیب
 آلودگی هوا سبب مریضی همشهریان میگردد • در ممالك ربه انکشاف اوربونیژیشن
 در انکشاف صنعت و کلتور و کانسولیدیشن Consolidation ویا
 استقرار ملت ها نقش مؤثری دارد •

اما در بسیاری از ممالك اوربونیژیشن (۱) تا حد زیادی از انکشاف
 صنایع دستی و مصروفیت های کارگری غیر ماشینی می گاهد • بطور مثال • در -
 مصر در سالهای ۱۹۶۰ سرعت انکشاف نفوس شهری نسبت به ازدیاد مشغولیت
 در صنایع دو برابر بیشتر بود • این پروسه باعث بوجود آمدن صنایع ماشینی
 شده در نتیجه عامل ازدیاد بیکاران در شهرهای بزرگ ممالك ربه انکشاف می
 کردند • در کنار و نواحی شهر ها ناحیه فقرا وجود دارد که بنام بیدنویل
 Bidnovil، در ممالك افریقائی بنام گوربی Gorby و در برازیل بنام
 فاولیل Favil یاد میشود • در اینجا مردمان در خانه های مؤقتی
 که فاقد وسایل معمولی زندگی میباشد بسر می برند • چنین شهری شدن
 و یا اوربونیژیشن شدن را که با صنعت همراه نمیشد اکثرا بنام شهرهای
 غیر صنعتی و غیر حقیقی یاد مینمایند • تناسب بین اوربونیژیشن و صنعت
 در ممالك سوسیالیستی به مشاهده میرسد که در چنین ممالك شهرها قاعدتا
 در اطراف دستگاه های بزرگ صنعتی بمیان آمده و انکشاف ساحات زیست

تناسب نفوس شهری و دهاتی در يك تعداد کشورهای جهان

((۱۹۷۵))

۸۴ فیصد نفوس دهاتی	۱۶ فیصد نفوس شهری	۱. افغانستان
۳۲	۶۸	۲. البانیه
۳۰	۷۰	۳. ارجنتاین
۲۵	۷۵	۴. استرالیا
۵۰	۵۰	۵. اطریش
۴۷	۵۳	۶. برازیل
۵۲	۴۸	۷. بلغاریا
۲۶٫۶	۷۳٫۶	۸. کانادا
۸۰	۲۰	۹. چین
۲۵	۷۵	۱۰. دنمارک
۶۲	۳۸	۱۱. مصر
۳۷	۶۳	۱۲. فرانسه
۸۰	۲۰	۱۳. هند
۶۹	۳۱	۱۴. ایران
۹۰٫۶	۹٫۴	۱۵. اندونیزیا
۵۲	۴۸	۱۶. ایتالیا
۸۱	۱۹	۱۷. ساحل عاج
۷۰	۳۰	۱۸. جامیکا
۹۵	۵	۱۹. لائوس
۴۹	۵۱	۲۰. مکزیکو
۸۱	۱۹	۲۱. نیپریا
۴۳	۵۷	۲۲. نروژ
۸۶٫۹	۱۳٫۱	۲۳. پاکستان

۷۰ قیصد نفوسد هائی	۰ قیصد نفوس شمیری	۲۴۰ عربستان سعودی
۲۰ د د د	۸۰ د د د	۲۵۰ اتحاد جماهیر شوروی
۱۴ د د د	۸۶ د د د	۲۶۰ ایالات متحدہ امریکا
۲۵/۱ د د د	۷۴/۹ د د د	۲۷۰ انگلستان
(۱)		

و خدمات بصورت بسیار دقیق پلان گذاری میگردد • در اواخر قرن گذشته بزرگترین شهرهای جهان توسط مناطق اطراف شهرها که بصورت تدریجی به قسمت اصلی شهرها تبدیل گردیده به شهرهای بزرگ بدل شده اند • در چنین حالت شهرها از سرحدات اداری خود خارج شده و به مناطق دیگری توسعه پیدا کردند •

اگلیمیشن Agglomerations در سالهای نیمه ۱۹۵۰

انکشاف بیشترین نمود و این مسأله با انقلاب علمی و تخیلی ارتباط نزدیکی داشت زیرا در آن هنگام در اکثر شهرهای بزرگ شرایط خوبی جهت تولیدات — کهراتیفی و ارتباط در ساحات مختلف فعالیت های اجتماعی بوجود آمد • در اگلیمیشن معمولاً شهرهای مهم یعنی هسته و مناطق پیر نفوس ساحه صنعتی و استراحت گاه ها و غیره از همدیگر جدا می گردد • اساس اصلی اگلیمیشن در صنعت و ارتباط مهمیکه فعالیت های صنعتی بمان آورده است تشکیل میدهد • اما ارتباطات دیگری هم وجود دارد که معمولاً بنام روابط کلتوری معیشتی یاد میگردد • وسعت و اندازه اگلیمیشن به کیلومتر نه بلکه به زمانیکه جهت رسیدن به مرکز از اطراف و کناره هاسپری میشود دریافت میگردد • معمولاً سرحد زمانی را دو ساعت تعیین نموده اند • به همین علت در مالکی که دارای سطح انکشاف ترانسپورتی میباشد اندازه — خطی اگلیمیشن یکسان نمی باشد اگلیمیشن در ارتباط راه های ترانسپورتی انکشاف مینماید به همین لحاظ دارای فورم و ساختمان ستاره ای میباشد • اگلیمیشن در تمام ممالك جهان مشاهده می رسد اما بخصوص در ممالك صنعتی و انکشاف یافته بیشتر دیده میشود • بطور مثال : در سال ۱۹۷۰ در امریکا ۲۴۷ اگلیمیشن شهری و از انجمله ۶۲- اگلیمیشن شهری با نفوس بیشتر از ۵۰۰۰۰ نفر صورت گرفت • در همین سال در شوروی ۱۰۰ — اگلیمیشن با نفوس بیشتر از ۲۰۰۰۰۰ نفر و ۴۷۰ گروپ مطلقاً شهری که در حالت تبدیل شدن به اگلیمیشن بودند تثبیت گردیده است • اگلیمیشن از همدیگر در ساختمان داخلی خود متمایز میگردد که با در نظر داشتن آن

آنها را میتوان به اگلیمریشن کثیرالمركز و احد المركز تقسیم کرد • موج تریس-
 آنها را تیپ روم تشکیل میدهد • بطور مثال : اگلیمریشن مسکو • لندن -
 پاریس و غیره که بدور یک شهر بزرگ یعنی هسته متمرکز می گردند چنانچه
 اگلیمریشن شکل ستاره ای و اگلیمریشن هائیکه در کناره های ابحار و دریا های
 بزرگ صورت میگیرد شکل قطاعی و قوسی را دار می باشد • مانند : لیورپول و
 لیننگراد • اگلیمریشن کثیرالمركز در مناطق استحصال مواد معدنی بوجود می
 آید • بطور مثال : در حوزه ذغال روره کوزنیتسک و غیره • حالت اختصاصی
 آن را گاهی هم اگلیمریشن دو قطبی تشکیل میدهد • بطور مثال : اگلیمریشن
 توکیو - یوکوهاما - لیورپول - مانچستر و غیره پیدایش اگلیمریشن حركات
 چرخشی نفوس را بوجود می آورد که در مکان و زمان ثابت بوده و دارای تناسب
 محین باشد بطور مثال در طول شب و روز در رفت و آمد های مردم در بین
 مناطق مختلف میباشد • مثلاً : نظریه محاسبات یک تن از علمای شوروی بنام
 اوریو در اتحاد شوروی در حدود ۱۲ فیصد محصلین - کارگران هر روزه از
 اطراف شهر به مرکز شهر آمد • و عصر همان روز به مسکن اصلی شان دوباره
 بر می گردند • این رقم در پلند به ۲۰ فیصد میرسد در مسکو از اطراف شهر
 روزانه ۶۰۰۰۰ نفر - در پاریس یک میلیون نفر می آیند و دوباره در عصر
 روز به محلات خود بر می گردند • در مالک پیشرفته کپیتهالیستی تعداد
 نفوس هسته های شهری کاهش یافته و تعداد نفوس اطراف شهر ها زیاد
 میگردد • علت آن را خرابی حالت محیط مجاور و سطح بهبود زندگی در مرکز
 شهر های بزرگ تشکیل میدهند • مردمانیکه سطح زندگی خویتر دارند به
 اطراف شهر ها رفته و در مراکز شهر مردمان فقیر تر با قیامند • که در نتیجه
 آن محلات زیاد بشکل فقرا و خرابه ها تبدیل میگردد • بطور مثال : در ناحیه
 های نیوارک - شیکاگو - لاس آنجلس و شهر های بزرگ دیگر افریقای ها -
 پورتو ریکو و ماهاجین مالک دیگر که در میان آنها بیکاری به ۵۰ فیصد
 میرسد زندگی می نمایند • از چنین خانه های نشیمن مالک های آن کرایه ۵۰۰

و مقامات شهری مالیه قابل ملاحظه بی اخذ میدارند • به همین علت حالت مالی شهر های بزرگ روبه خرابی گذاشته و حادثه جدیدی را بنام بحران شهر های بزرگ بوجود می آورند •

رفتن نفوس با سطح زندگی و اقتصاد بهتر به اطراف شهر و کاهش نفوس

Sub-urbanization

در مرکز بنام حادثه سب اوبونیزیشن

یاد میشود • در ممالك سوسیالیستی و روبه انکشاف این حادثه بندرت دیده میشود • انتشار اگلیمریشن در نتیجه سب اوبونیزیشن و عوامل دیگر حادثه •

(از کلمه

Megalopolis

جدید بنام میگاپولیس

یونانی میگالو — بزرگ و پولیس شهر را میدهد • بوجود آورد • میگاپولیس در حقیقت تجمع چندین اگلیمریشن میباشد — میگا پولیس معمولاً در امتداد چندین محور بزرگ ترانسپورتی تشکیل میگردد • مثلاً • در امتداد خطوط آهن و موتر در امتداد کناره های اوقیانوس ها و غیره • اولین میگاپولیس — سارت از : Atlantic Megalopolis که از بوستون الی واشنگتن در امتداد کناره های ااتلانتیک امریکا قرار دارد میباشد و بعضاً این میگاپولیس را بنام ااتلانتیکی نیز یاد میکنند و دران بزرگترین اگلیمریشن های بوستون — نیویارک فلادلفیا — بالتیمور — واشنگتن و غیره شامل میباشد •

میگاپولیس دومی امریکائی که در جنوب کناره های جمیل های بزرگ در تشکیل است بنام میگا پولیس جهیلی یاد میگردد که متشکل است از — اگلیمریشن های بوفالو — کلیولند — دیترویت — شیکاگو و مولاکی • عظیمترین میگاپولیس در جاپان بوجود آمد (میگاپولیس اوقیانوس آرام) که دران اگلیمریشن های توکیو — یوکوها — یوکاسو — کاواسکی — کوب و غیره شامل میباشد •

در انگلستان میگاپولیس از شمال غرب به جنوب غرب امتداد داشته و اگلیمریشن های یورک شایر غربی، میرساید غربی — میدلند غربی و لندن را در بر می گیرد • میگا پولیس انتروناسیونال در اروپای غربی که از پاریس در قسمت های شمال فرانسه عبور نموده و بعداً از طریق بلجیم به نیدرلند (اگلیمریشن بروکسیل — انتورپین — راندستات) در مناطق رور المان غرب ادامه

پیدا میکند • بوجود آمدن این نوع تجمع شهرها (اگلیمریشن و میگاپولیس حادثه •
 جدیدی را بیان می آورد در چنین تشکلات به صورت کل اختلاف و تفاوت هامیان
 نفوس شهری و دهاتی از بین رفته و یک ساحه • اوربونیزیشن کامل بوجود
 می آید •

فصل سوم

اهمیت مطالعه شهر و شکل شهرها

ارزش مطالعه جغرافیای شهری :

جغرافیه شهری از دو نگاه بیشتر عطف توجه می‌یابد :

- ۱- آنکه در شهرها حلقه های قبیله‌ای اتنوسنتریزم (Ethnocentrism) از هم می‌باشد و در عوض تعمیم فرهنگ و ثقافت عمومی سرعت می‌یابد . (۱)
- ۲- با شکستن حلقه ^۱ اتنوسنتریزم (محور های قبیله‌ای) (Ethnic) امتزاج افراد و جهان بینی آنها بیشتر گردیده گرایش آنها را در محوطه های شهری به طرز دید ملی و بین المللی رهنمائی میکند که درین جا سرعت عمل اتصال حلقه های اجتماعی بیشتر از همه در خور اهمیت میباشد و همچنین این مرحله - آغاز امتزاج (Integration) است که در مطالعه ^۲ ایکالوجی

شهری (City Ecology) از عاوین مهم بشمار میرود •
 شهر از جمله * بزرگترین ساختمان های عمرانی به حساب می آید که
 تعداد کثیر انسانها در آن استقرار یافته اند • شهر در مجموع از مؤثرترین
 و مهمترین نیرو های خلاقه * فرهنگی است که تمامی فعالیت های اجتماعی
 سیاسی - اقتصادی - اداری - علمی و عرفانی در آن هسته گذاری میشود و -
 انعکاس آن در جهات مثبت - در اطراف و محیط مجاور از خود نقش و اثر
 محسوس به جا میگذارد •

اما تا جائیکه از رویداد های تاریخی و انکشافات معاصر شهر های
 مختلف جهان بر میاید تحرك و دینامیزم اجتماعی در تحت هر گونه شرایط از -
 شهر ها منبع میگیرد و در اتصال و امتزاج حلقه های اجتماعی رول برآزنده •
 از خود به ودیعه میگذارد • علاوه بر آن در تا * مین کلتور و ثقافت ملی و تعمیم
 بخشیدن آن ارزش شهر ها درین اواخر بیشتر از همه مسایل جلب نظر
 مینمایند • این موضوع را پیرامون موضوعات تطبیقی آن در شهر کابل از نظر
 میگذرانیم • در ممالك رو به انکشاف و کشور های زراعتی دائما * کوشش بعمل می
 آید که روستائی و ملاکین کوچک و یا اشخاص که بدون ملکیت جهت شغل و حرفه
 و برای بدست آوردن اجرت کار به شهر ها رومی آورند ازین سبب در شهر
 ها و آنهم در موقعیت های معین و مشخص محور های مهاجرت روستا ها طوری
 مشهود به نظر میرسد • بطور مثال : محور مهاجرت روستا ها و اطراف ساحه *
 غریبی کابل که در غرب شهر بوضاحت بوجود آمده است •

مهاجرت صفحات شمال کابل اکثرا * در حاشیه شمال شهر دیده میشود
 به همین ترتیب محور مهاجرت جنوب و شرق در ساحات جنوبی و شرقی شهر
 کابل به شکل تطبیقی آن همین اکنون به ملاحظه میرسد • این محور های
 مهاجرت از ده به شهر از ۳ مرحله * مختلف می گذرد •

الف) مرحله * استقرار •

ب) مرحله * پذیرش فرهنگ شهری •

ج) مرحله امتزاج و اتصال اجتماعی یا (Social integration)

درین ۳ مرحله ۱- مرحله اول با سوم کاملاً در جهت متضاد قرار دارد •
 اما مرحله ۲ دومی وجوه انتقالی را از مرحله اول به مرحله ۳ سوم تا میسر و
 تعیین مینماید • در مرحله ۳ استقرار و نظم اولی محور های مهاجرت با شهر
 اشخاص با ذهنیت محلی و (قبیلوی) به شهر رومی آورد و کوشش بعمل میاید
 که از هر محلی در مجاورت اقارب خود جا بجا شوند • موقعیکه به حیات
 شهری آشنا شدند • موضوع پذیرش فرهنگ شهری در پهلوی آن بصورت حتمی
 عرض وجود مینماید بطور مثال پسر و یا دختر مثل سائرشاگردان به مکتب
 میروند و رسم و رواج های شهری را تعقیب میکنند • از کتابخانه ها - تفریح
 گاه ها و سینما ها استفاده مطلوب میکنند و ایجاب مینماید که محفل عروسی
 ها را از چهار دیوار قلعه با کلوی های شهری انتقال دهند و به این ترتیب
 با گزیر بایست با کلتور شهری به شکل موازی گام بردارند • مرحله ۳ سوم -
 متزاج اجتماعی و نقش تعمیم فرهنگ در میان می آید و آنهم به این ترتیب -
 که در مرحله ۲ پذیرش فرهنگ شهری افق نظرو طرز دید از چهار دیوار فامیل
 بیرون می جهد و یک همشهری شریف به بهبود حیات خود حیات همسایه
 و همشهری های خود می اندیشد • در حران و سرسبز خانه - کوچ -
 و شهر خود علاقه میگیرند •

قبل از آنکه به مطالعه شهر - منشا شکل و تکامل شهر های و یا
 پراهم جهانی شهر ها با مزیت های مدنی و فرهنگی آن اشاره نمود • و ذکر
 بعین آریم بخت خواهد بود که اولتر از همه بدانیم که شهر چیست و دارای
 چه نوع مشخصاتی میباشد •

شهر محیطی از اجتماع بشری است که به منظور تمرکز دادن فعالیتات
 های اداری سیاسی - ثقافتی - اقتصادی - صنعتی و ستراتیژیکی و یا دفاعی
 بوجود آمده و تعداد نفوس معین دران امرار حیات نماید • در شهرها چیزی -
 که اضافه تر مورد بحث قرار میگیرد اشنائی اکثریت مردم به سواد و معارف -
 بوده و در مقابل فعالیت های زراعتی در چوکات شهر ها از امکان بعید به نظر

میرسد • اما مسایل تجارتی و صنعتی پیوست با سایر فعالیتها بلد (اداری) رکن مهم را در شهرها تشکیل میدهد و به اساس این تعریف شهرهای که در مدنیت های اولی بوجود آمده اند ماهیت اصلی شهر را تمثیل کرده نمیتواند زیرا این نوع شهرها بیشتر از همه دارای مشخصات زراعتی بوده اند (تعریف شهر که فوقاً صورت گرفت از نظر علمای غرب میباشد که بیشتر وجوه صنعتی را معرفی مینماید اما در شرق قسمت اعظم شهرها با فعالیت های زراعتی یکجا بوجود آمده و موازی با فعالیت های زراعتی انکشاف یافته است) بطور مثال شهر باختر قدیم یا بلخ الحسنی که بنام ام البلاد نیز یاد میشد شهری بود که با ریشه زراعتی انکشاف یافت و مدنیت زراعتی را در اطراف خود توسعه بخشید به همین ترتیب شهرهای که در بین النهرین نام گرفته میشود ماهیت زراعتی را دارا بود •

در مدنیت حوزه * سند ماهیت اولی شهرها روی زراعت استوار بود اما در غرب بعد از انقلاب صنعتی شهرها وجوه صنعتی خود بعبان آمد • نظریه این تعریف شهرها لا اقل دو پایه (۲-۳) عامل کنترل کننده را از لحاظ منشا شکل خود دارا میباشد و یا آنکه گاهی يك عامل مشخص بصورت متناوب در بین سایر موضوعات و اوصاف شهری رشد مینماید • بطور مثال بعضی از شهرها بیشتر وجوه دفاعی را دارا میباشد و یا برخی از آنها روی فکتهورهای اقتصادی استوار گردیده اما دیگر صفات بصورت ضمنی بعدتر رشد و انکشاف یافته استپدیده ها بصورت ضمنی بوجود می آید مستلزم ایجابات بلد و بهداشت خدمات عامه • اجتماعی بود که در شهرها دائما بوجود می آید •

بعضی شهرها ابتدا * حیثیت يك بندرگاه را دارا بوده اما بعدتر بنا بر ضروریات اقتصادی و اجتماعی توسعه و گسترش یافته شکل يك شهر تجارتی را اختیار نموده است و اکثر شهرهای ساحلی در شرق و غرب روی همین عامل بوجود آمده اند که در مباحث بعدی به تفصیل آنرا مطالعه خواهیم کرد •

در تعریف شهر از تعداد معین نفوس شهری نام گرفته شد زیرا تعداد

نفوس و اجتماع کتله های بشری با تصنیف شغل و پیشه در شهرها متفاوت —
 بوده و کوچکترین اندازه نفوس شهری را در حدود ۲۵۰۰ نفر قضاوت نموده
 و حد اعظمی در بعضی موارد به ۱۴ میلیون و بیشتر از آن نیز بالغ میگردد که —
 این موضوع را در تصنیف ذیل میتوان مطالعه کرد ؟

اول — از ۱۶ الی ۱۵۰ نفر	دهکده های خورد
دوم — در ۱۵۰ در ۱۰۰۰ نفر	دهکده های بزرگ
سوم — در ۱۰۰۰ در ۲۵۰۰ نفر	(شهرک) شهرهای بسیار خورد
چهارم — در ۲۵۰۰ در ۲۵۰۰۰ نفر	شهر خورد
پنجم — در ۲۵۰۰۰ در ۸۰۰۰۰۰ نفر	شهرهای متوسط
ششم — در ۱۰۰۰۰۰ در ۸۰۰۰۰۰۰ نفر	شهرهای بزرگ
هفتم — در ۸۰۰۰۰۰ نفر (متروپول) امالبلاد	Metropolis
الی بیش از یک میلیون	
هشتم — بیش از پنج میلیون نفر	Megalopolis
نهم — بیش از ده میلیون نفر	Ecumenopolis

با این تصنیف نظر به حجم نفوس دهکده ها را از شهر و شهر را از —
 سایر شهرهای بزرگ بوجه احسن میتوان امتیاز داد • در شرایط فعلی
 نیویارک و توکیو میتوانند در تصنیف اخیر قرار گیرند اما تعداد زیادی از نوع شهر
 های
 Megalopolis مکه الانبولیس و امالبلاد یا متروپول در جهان وجود
 دارد که موازی با سیر افزایش نفوس انکشاف یافته اند • از جانب دیگر در اثر
 Rural urban migration مهاجرت مردم از ده به شهرها

ها دائما نفوس دهکده به نفع شهرها جای خود را ترك گفته باعث افزایش
 نفوس شهری گردیده اند و از همین لحاظ است که درین نوع شهرها از ۸۸ یا
 ۹۰ فیصد نفوس يك کشور تمرکز اختیار نموده و نفوس زراعتی به ۱۲ الی ۱۰ —
 فیصد تنزیل می یابد • و این رقم را در شهرهای رو به انکشاف و مالک شرقی
 با وضع معکوس می یابیم در افغانستان اصطلاح شهرک Town در صفحات
 مرکزی مملکت به نظر میرسد به همین ترتیب اصطلاح امالبلاد (متروپولیس)

را در باختر قدیم نیز می یابیم و این شهر بزرگ البته از بزرگترین شهرهای — آسیای مرکزی بحساب میاید که حلقه^{*} اتصال فعالیت های اقتصادی را بین کشورهای شرقی و غربی آسیا تشکیل میداد *

پرفوس ترین شهر های جهان در اروپای غربی — شرق آسیا و ایالات — متحدہ بملاحظہ می رسند * در ایالات متحدہ و اروپای غربی جهش نفوس در شهر ها بنا بر تسهیلات حیات شهری و تمرکز فعالیت های صنعتی و حرفه ای بعمل آمده اما در شرق آسیا بخصوص در جاپان بنا بر خوردی رقبه^{*} ارضی و کثرت نفوس شهر ها مرکز بزرگ نفوس را بار آورده و با صنعتی شدن جاپان توکیو در قطار پرفوس ترین شهر ها حایز مقام دوم گردید * در شهر های چین شرقی توام با فعالیت های صنعتی ثقلت نفوس باعث پرفوسی شهر ها گردیده که به اساس احصائیه های دست داشته از چند شهر پرفوس به ترتیب ذیل نام میگیریم *

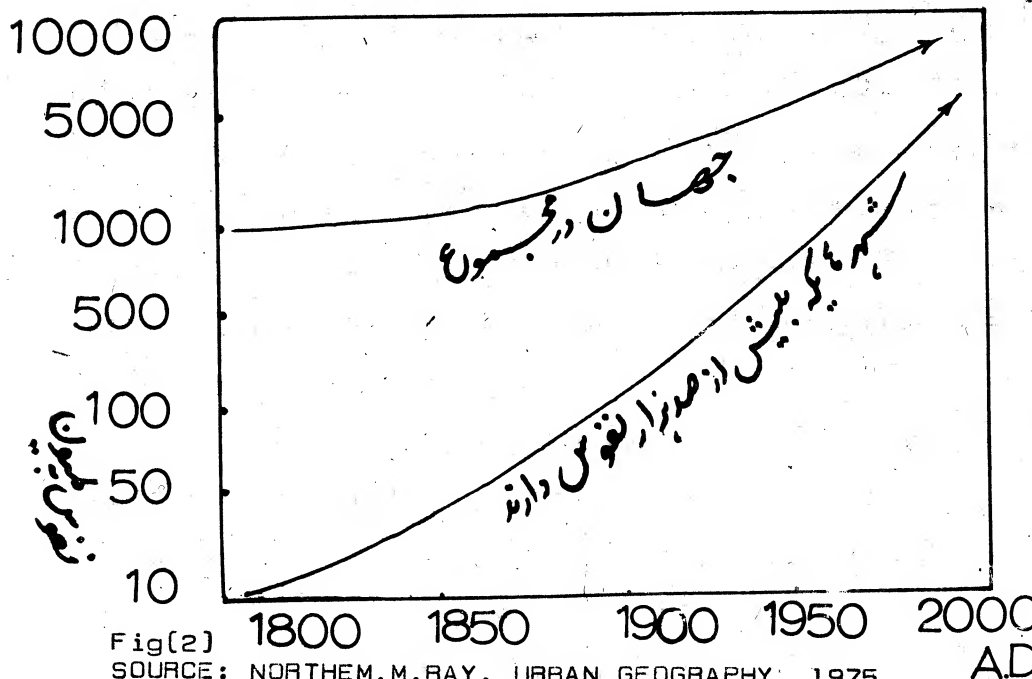
۱- نیویارک با احصائیه ۱۹۷۰ دارای ۶۲۰۶۰۰۰ نفر (۱)

۲- توکیو	در	۱۹۷۳	در	۱۱۳۲۴۴۱۷
۳- لندن	در	۱۹۶۹	در	۸۰۰۰۰۰۰ نفر
۴- شانگهای	در	۱۹۷۰	در	۱۰۸۲۰۰۰۰
۵- پاریس	در	۱۹۷۰	در	۹۲۵۰۶۴۷
۶- بوئینس آیرس	در	۱۹۷۰	در	۸۵۳۲۹۰۰
۷- مسکو	در	۱۹۷۲	در	۷۳۰۰۰۰۰
۸- کلکته	در	۱۹۷۱	در	۷۰۳۱۰۰۰
۹- شیکاگو	در	۱۹۷۰	در	۶۱۷۸۹۴۷
۱۰- بمبئی [*]	در	۱۹۷۰	در	۶۹۷۰۰۰۰
۱۱- سیول	در	۱۹۷۰	در	۵۵۵۳۳۷۷

1. New statistics at the end of this book.

۱۲- قاهره با احمائیه ۱۹۷۰ دارای ۹۶۱۰۰۰ نفر

سیر افزایش نفوس در شهر های صنعتی به شكل و در شهر های غیر صنعتی به شكل دیگری صورت میگیرد. در شهر های صنعتی منگی با پلانگذاری های شهری نفوس استقرار می یابی اما در شهر های غیر صنعتی با وسع موجودیت پلان شهری نفوس شهر به شكل غیر متوازن در بعضی جا های شهر سکونت اختیار می نماید که باعث معضله انکشافات شهر در مراحل بعدی میگردد اما در هردو حالت نفوس شهر سیر ارتقائی خود را می پیماید. در شهر گاهی نفوس دهکذا جتماعاتی را بوجود می آورد که فعالیتهای زراعتی را تا اندازه یی به رکود مواجه می سازد و شهر های پر نفوس مفهوم ازدیاد نفوس کشور را ارائه نمیتواند زیرا در ممالك رو به انکشاف با تعداد نفوس معین همواره نفوس شهر در حال افزایش میباشد، اما در شهر های صنعتی و کشور های انکشاف یافته افزایش درده و - شهر با يك نسبت معین ازدیاد می یابد. در کشورهای صنعتی در آغاز وحله صنعتی شدن شهر ها نفوس روستا ها واقعا در شهر ها جذب گردیده اما در شرایط افزایش تناسب نفوس در شهر و ده با پلانهای مرتبه آنها منظم میگردد. طوریکه از احمائیه های نفوس شهر ها برمیاید بین سالهای ۱۸۰۰ و ۱۹۷۵ نفوس شهر ها به شكل سه سام آوری در ممالك صنعتی افزایش یافت که این مطلب را درین دیاگرام میتوان از نظر گذشتاند. ش (۲)

Fig[2]

SOURCE: NORTHEM, M. RAY. URBAN GEOGRAPHY, 1975.

AD

ازین دیاگرام بر میآید که افزایش نفوس در شهر های بزرگ ارتباط مستقیم به مرحله صنعتی شدن و حجم تولیدات صنعتی دارد. شهر های انگلستان که از لحاظ صنعتی شدن قدامت تاریخی بیشتر دارد و فیصدی نفوس شهری از همان آغاز در انگلستان بیشتر بود به تعقیب آن ایالات متحده آمریکا شهر های صنعتی زیاد را داراست که نفوس شهری آن نیز به همان تناسب می باشد اما بایست تذکر داد که در ایالات متحده تعداد شهر های صنعتی و حجم تولیدات صنعتی نظر به اکثر شهر های دیگر کشور ها بیشتر میباشد. سومین کشور صنعتی که در شرق جلب نظر مینماید شهر های جاپان است زیرا با رقبه های محدود ارضی فعالیتهای تکنالوژیکی درین کشور به حد اعلی آن را انداخته شد و سیر افزایش نفوس شهری خیلی به سرعت عملی گردید. در اتحاد شوروی با انقلاب اکتوبر ۱۹۱۷ صنایع بیشتر تشویق گردید. پلانهای شهری روی دست گرفته شد و همردیف با آن فیصدی زیاد نفوس شهر در شهر های مختلف افزایش یافت که سیر افزایش آنها بمقایسه دیگر کشور ها در همین گراف بخوبی میتوان مطالعه کرد.

در مطالعه شهر ها چهار موضوع ذیل را بایست به عمق نظر مورد مطالعه قرار داد. اول - هدف از مطالعه شهر چیست؟ در مطالعه شهر آیا چه نوع مطالب را میخواهیم بدانیم و چطور این مطالب را توضیح دهیم و بچه منظور آنها بکار ببریم. دوم - موقعیت شهری و تقسیمات واحد های اداری و بلدی از لحاظ موضوعات اقتصادی و فرهنگی و سایر ارگانهای مختلف شهری که در مجموع این ارگانهای مختلف قوه خلاقه، نیرو و پدیده های قابل ملاحظه را به همراه می نماید.

سوم - قوای خلاقه شهر از نگاه نیرو های اقتصادی و قوای بشری صورت - تقسیم بندی و تصنیف هر یک ازین نیرو های مؤثر. چهارم - پرابلم های مختلف شهری بخصوص از لحاظ تراکم نفوس در شهر ها و طرز استفاده ارضی در پلان شهری.

این چهار مطلبی که فوقاً از آن تذکر بعمل آمد اساس مطالعات جغرافیای

قوای دینامیک با قوای مؤلده که در شهرها رول مهم دارند عبارت
اند از انکشاف و ازدیاد نفوس — بمیان آمدن سازمانها و مؤسسات اقتصادی
و سیاسی کتله های مختلف بشری بصورت دسته جمعی نیروهای مؤلده بشری
در پرتو دانش و بخش افکار که تمامی این نیروها بصورت ترکیب و امتزاج نیروی
خلاقه بشری را به وجود می آورد . این همه فکتورها را میتوان در سه بخش
جدائانه خلاصه کرد :

ب (سازمانها و موسسات مختلف شهری •

الف) شهر در مجموع یکی از بزرگترین نیروهای مهم اجتماعی بوده که تمام فعالیت های اقتصادی و ثقافتی در آن هسته گذاری میشود و در همین جهت پیوند جامعه با اقتصاد و ثقافت که در شهرها به شکل متباز به نظر میرسد مطالعه جغرافیه شهری را بیشتر قابل اهمیت میسازد. علاوه بر آن در این مورد می خواهیم بدانیم که شهر در محیط طبیعی خود دارای چه نوع صفاتی است و ماهیت شهری در طرز حیات - طرز حکومت - روشهای اداری و سایر خدمات اجتماعی چه مقامی را دارا میباشد و متعاقب این مطالب ما نیز می خواهیم بدانیم که شهر چگونه توسعه یافته و طرز انکشاف شهری به منظور مرفه ساختن حیات - همشهریان با چه نیروها و تحریک اجتماعی راه انداخته شده است، درین مورد اگر شهر مزار شریف را با شهر کابل مورد مقایسه قرار دهیم خصوصیات - محیط طبیعی این دو شهر و روشهای انکشافی از یک دیگر کاملاً متفاوت است. در محیط طبیعی کابل به خصوصیات کوهستانی بودن آن اوصاف استراتژیکی و دفاعی را دارا بوده و انکشاف شهر با ارتباط محیط طبیعی در کنار دریا و دامان سلسله کوه ها صورت گرفته است. اما شهر مزار شریف با ارتباط

محیط طبیعی خود بیشتر اوصاف زراعتی داشته و محور تشکیل شهر را وجوه مذهبی آن معرفی می‌دارد. لکن در شهرهای صنعتی محیط طبیعی آن با ارتباط منابع طبیعی در انکشاف شهر و ماهیت طبیعی آن اثر می‌افکند.

ب) تمام مؤسسات و سازمان‌های اجتماعی در شهر دارای نیروی بزرگ اجتماعی است. این مؤسسات خواه مذهبی - اقتصادی - اداری و یا سیاسی باشند هر یکی آن به حیث فکتور مهم در سیر اجتماعی و فرهنگی شهر اثر برآزنده پی دارد. درین مورد بایست بدانیم که انتظام و توسعه و انکشاف شهر محصول کدام یک فکتور ها بوده و آیا این فکتور ها به تنهایی مؤثریت کامل داشته و یا اینکه بصورت مشترک و دسته جمعی اثر وارد کرده اند، از جانب دیگر کدامیک ازین فکتور ها و مؤسسات اجتماعی تحت الشعاع و تاثر مؤسسات - دیگری قرار گرفته و یا اینکه درین موارد رول اداری، مذهبی - استراتژیکی و یا عرفانی بطور موازی انکشاف یافته اند و یا یکی ازین عوامل سایر فکتورها را همرد با خود انکشاف داده است.

ج) ساختمان‌های صنفی و غیر صنفی در شهر و شهر ها به تنه مؤسسات اجتماعی و سازمان‌های مربوط بان و یا گروه‌های مختلفه بشری بشکل ملیت قوانین - عرف و عادات و ارزش‌های مختلف بشری و اقتصادی ان قابل بحث قرار میگیرد بلکه اشکال متنوع هر یک ازین سازمانها در قید دسته ها و اوصاف - جداگانه نیز مورد بررسی و ارزیابی قرار داده میشوند در مرحله اول گسوپ های مختلفه بشری از لحاظ سطح حیات اقتصادی، عاید مالی، سوبه تحصیل، امتیازات حرفوی و پیشه از هم دیگر متفاوت اند. این تفاوت ها معیار های طبقه را در شهر بار می‌آورد و از همین جهت است که با ازدیاد ساختمان های صنفی و یا حرفوی تلاش‌های همه جانبه تجارتي و اجتماعی در بعضی موارد جهت متضاد خود را اختیار مینماید و در بعضی حالات جهت مطلوب داشته و در بهتر نگه داشتن سوبه شهر کمک قابل ملاحظه انجام میدهد.

در مرحله دومی گروه‌های بشری از لحاظ معیار اخلاقی، دانش سیاسی طرز تفکر و علائق شخصی به کتگوری های مختلف تقسیم میشوند و در هر دو کتگوری

فوق طبقه سرمایه دار در خدمات بهداشت شهری سهم فعال نمیگیرند اما نفوذ و تاثیر آنها بیشتر میباشد و این وضع را البته در تمامی شهرهای رو به انکشاف به صراحت ملاحظه کرده میتوانیم. بطور مثال تجارهای عمده فروش و غیره نفع اعظمی را از فروش اموال خود میبرند اما سهم شان در فعالیتهای بهداشت شهری مثل سایر همشهریان میباشد.

شهرها از لحاظ ماهیت تاریخی و طرز ساختمان آنها بدو نوع مختلف تصنیف میشوند.

۱- شهرهای غیر صنعتی که روحیه بیشتر زراعتی، دفاعی، نظامی و یا مذهبی داشته اکثراً مربوط به ساختمان های شهری دوره قرون اولی و وسطی می باشند و امروز این نوع شهرها را به اصطلاح شهرهای غیر صنعتی

Pre-industrial cities و یا Non-industrial cities

یاد می کنند.

۲- شهرهای صنعتی که به اصطلاح Industrial cities

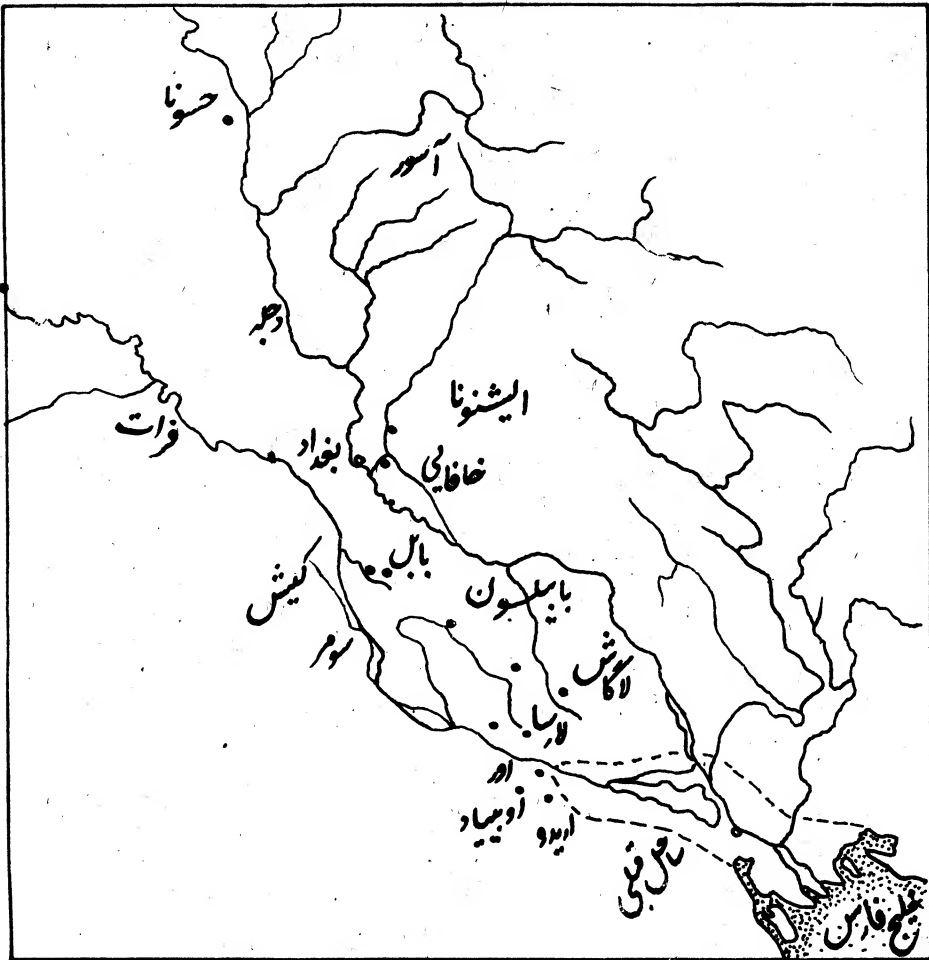
یاد میشوند درین نوع شهرها به کمک تکنالوژی معاصر شبکه های شهری از هر لحاظ دارای نظم و نسق کلی بوده و از نگاه ساختمان های عمرانی - تاسیسات بشری و صنعتی و اقتصادی - معیشتی - خدماتی دران به ملاحظه میرسد اما درین مورد شرط لازمی صنعتی بودن شهر این نیست که به صورت حتمی دران تولیدات صنعتی صورت گیرد بلکه تنظیم در ساختمان و بکار بردن روشهای تکنیکی و معاصر در عمران - سازه ها، توییر، و استفاده اراضی میباشد. این نوع انتظام شبکه شهری دلالت به شهرهای صنعتی مینماید. از جانب دیگر شهرهای که قبل از انقلاب صنعتی در نقاط مختلف جهان تمدن گذاری شده اند تماماً شهرهای اند که بدوره های تاریخی قرون اولی و وسطی

ارتباط میگیرند • تمامی شهرها با کمی تفاوت از لحاظ ساختمان تقریباً با همدیگر مشابه اند اما در کلیه اوصاف و خصوصیات از شهرهای معاصر متمایز میباشند • در شهرهای غیر صنعتی عمومیات کلتوری و اجتماعی تماماً در یک چوکات معین خلاصه میگردد در شهرهای قدیمه تاریخی که بیشتر به مدییت زراعتی ارتباط داشتند در ساحه بین النهرین — حوزه نیل و حوزه سند به ترتیب ذیل معرفی میگردد • (ش ۳ و ۴)

طوریکه قبلاً تذکر داده شد در جامعه ماقبل صنعتی —

Pre industrial society شهرهای مهمی بوجود

آمده در ارتباط با مالکیت ارضی و حاصلات زراعتی در مجاورت دریا ها رشد و انکشاف کردند ، یک تعداد زمینداران که محصولات ما زاد زراعتی تولید می کردند ، برای حفاظت آن باغهای عظیمی را اعمار کردند ، اجتماع این بنا ها برای حفاظت بیشتر به منازل ، برج و بارو های بزرگسی نیاز داشت که آهسته آهسته شهرهای خورد و بزرگسی در اطراف بعضی از دریا های قدیمه بنا نموده شد • اولین شهرهای مهم جهانسی در حدود سه هزار و پنجاه سال قبل از میلاد در منطقه بین النهرین و دره های سبز و شاداب دجله و فرات هسته گذاری شد • — این منطقه نه تنها ساحه مناسبی را برای زراعت و آبیاری فراهم می کرد بلکه محل اتصال و ارتباط مردمان شرق و غرب و مدییت های مختلف حوزه مدیترانه را با آسیای مرکزی مساعد می گردانید • مهاجرت های مردم از لحاظ تسایع دستی و فرهنگی امتزاج و آمیزش مناسبی را برای رشد شهر در بین ناحیه میسر ساخت و نقش مهم را از لحاظ رویداد های کلتوری و

FIG[4]

SOURCE: NORTHERN, M., RAY.

شهرهای قدیمه بین النهرین

URBAN GEOGRAPHY, 1975.

مدنی ایفا کرد • مرکز اولی شهر های سومر بود که از جمله شهر ایدو —

Eridu • ارچ • erech • الاکاش Lagash • کیش Kish

و اور Un بیشتر عطف توجه باستان شناسان را بخود معطوف میسازد •

این شهرها از لحاظ ساختمان شباهت های زیادی داشتند، زیرا از فرهنگ و کلتور مشابه برخوردار بودند، زرع حبوبات و تکنالوژی مشابه و ساده درین شهرها بملاحظه می رسید • زرع گندم، جو و سبزیجات در ساحات — زراعتی آن رواج داشت، و برای حمل مواد از حیوانات، و کراچی های عاده دار چوبی استفاده بعمل می آمد • رهبری شهر را روحانیون بلندرتبه و زمین داران و اربابان متعبد بعهده داشت که در راس شان پادشاه حکمرانی می کرد • محصولاتیکه از دهقانان بدست می آمد در انبارهای معابد ذخیره گاه های بزرگ نگهداری می شد، از ابلای کاوشهای باستان شناسان اینطور بر می آید که پیشه وران ماهر و فلزکاران برجسته درین شهرها وجود داشت، فلزات گران بها و جواهرات برای ذیبت سامان و لوازم خانه از دورترین نقاط و مرزهای دورتر مدیترانه و آسیای میانه و شرق دور به بین النهرین انتقال داده می شد و معاملات بازرگانی و تجارت بین مردم این ناحیه و نواحی دورتر آن وجود داشت • دره نیل که نیز از جمله شاداب ترین حصه مصر بود زراعت در آنجا رونق خوب یافته بود، خاکهای حاصل خیز ناحیه مسبب دریای نیل بخصوص — دلتای نیل از حاصلخیزترین ناحیه در شمال مصر بحساب می آمد که باعث زندگی شهری و شهرنشینی گردید • از خلال نوشته های مصری چنین استنباط می گردد که حیات شهرنشینی در مصر از سالهای ۳۱۰۰ قبل از میلاد آغاز یافته است • این مطلب که مفهوم شهرگرایی از مصر به بین النهرین و یا از بین النهرین به مصر انتقال کرده است نزد باستان شناسان هنوز هم کاملاً روشن نیست، امید که کاوشهای بعد، محققان این رشته را یاری رساند • بمرور حیات شهرنشینی اگر از بین النهرین آغاز گردیده باشد و یا از مصر در هر دو حالت اینطور استنباط می گردد که زندگی در شهرها از دوهزار یا سه هزار سال قبل از میلاد گسترش داده شده است، و در حوضه نیل، و ...

النهرین ، سند و ماورالنهر با کمی تفاوت های زمانی این شهرها بناد هاده -
 شده است . زیرا بازرگانی و معاملات تجارتی و از جانب دیگر مهاجرت و سفر
 های طولانی در بین این حوزه ها رواج داشته که در مدت زمان کمی با عسوف
 و عادات و شکل زندگی یکدیگر آشنا شده و شیوه زندگی را یکی از دیگر آموخته
 و آنرا بسط و انکشاف داده اند .

در حدود دو هزار و پنجمصد سال قبل از میلاد در حوزه سند شهرهای

موهنجودارو Mohenjo Daro و هاراپه Harapa

بوجود آمد . امکان دارد که آمد و شدها از سواحل خلیج فارس و بحیره
 عرب خواه توسط ذوقهای ابتدائی و یا مهاجرت های مطلقوی زمینه اتصال و
 یا اطلاع فرهنگی را بین مردمان سند ، بین النهرین و حوزه نیل فراهم گردیده
 باشد ، زیرا راه های بحری عامل مهمی در آمیزش و گسترش مدنیت ها بحساب
 می آید ، بهمین ترتیب مهاجرت های تدریجی از طریق سواحل نیز امکان
 ارتباطات را بین این حوزه ها فراهم می سازد . بهرحال تحرك و پویایی
 انسانها بهر صورت زمینه اتصال روشهای فرهنگی را میسر ساخته در شکل -
 اسکان و افزار حیات عید و دام پروری و زراعت و عمران و روستائی و شهری
 از یکدیگر اقتباس کرده اند .

شهر های قدیمه چین در اطراف دریای زرد Hvangho (Yellow river)
 در سالهای یک هزار قبل از میلاد پدید آمده است که بعدتر از شهرهای

آسیای میانه ، بین النهرین ، نیل و حوزه سند میباشد . تحقیقات باستانشناسی

که با کشف پایتخت سلسله شانگ Shang قبل از جنگ عمومی دوم

کشف گردید ! بطور میسراند که در نزدیکی شهر انیانگ Anyang

شهری وجود داشته که تاریخ اعمار آن به یک هزار و پنجمصد سال قبل از میلاد

میرسد .

در امریکا نیز شهرهای قدیمه وجود داشته که نقش کریستوف کلمب در
 تراوش و بخش اعمار شهر ناچیز است زیرا قبل از رفتن کریستوف کلمب در امریکای
 مرکزی شهرها با عظمت تاریخی وجود داشت که نمودار حیات شهری و انکشاف

Zapotec^{cs} زاپوتکس

Maya انسانهای قدیمه بنیان گذاران شهرهای مایا

میکستکس Mixtecs و آزتکس Aztecs میباشد • (۱) b چندین قبل
 علمای باستان شناسی به این نظر بودند که در مایا شهرهای بزرگی وجود
 نداشت اما بعدها به این مفکوره رسیدند که این خرابه ها و ویرانه های —
 قدیمه مرکزی دولتی و سکونت مردمان بوده که مراکز شهرهای مهم و اساسی
 را تشکیل میداد • تیکال Tikal یکی از شهرهای بزرگ در گواتیمالا می باشد
 که در حدود سه هزار ساختمان جداگانه به مساحت ۶۰۰ میل وسعت —
 داشت ده فیصد این عمارات مرکز دولتی و تشریفاتی بود و دو بر سه آن مساکن
 بود و باش مردمان شهری را تشکیل میداد • بهمین ترتیب در ساحه دیگری از
 مایا واقع در یوکاتان Yucatan شهری در —

Dzibil Chaltun در زینلچالتن در اثر حفاریات و کاوشهای باستان

شناسی کشف گردید که بیش از ۸۵۰۰ ساختمان جداگانه داشت در ناحیه

امروزی شهر مکزیکو Mexico city بزرگترین موضوع شهری تئوتیاکان

Teotihuacan بشمار میرود که قبل از یک هزار میلادی در

حدود یکصد هزار نفر امرار حیات داشت • در جامعه تئوتیاکان نوشتن خط

رواج داشت و مردمان با سواد در جوامع شهری آن نیز زندگی میکرد •

همزمان به مدییت سده در باختر قدیم نیز شهر بزرگی وجود داشت

که در محیط زراعتی دریای آمو و ماورالنهر طم بودار مدییت زراعتی بود • تربیه

اسپ و مالداري در اوج آن قرار داشت • این شهر بزرگ تاریخی را بنام مادر

شهرها یاد می کردند • دارای برج و بار و بئرق های بلند بود که عظمت

تاریخی این شهر بزرگ را از خرابه های موجوده آن بدرستی میتوان حدس

زد • همژده نمرود در زمین های زراعتی این شهر کشیده شده بود که باعث —

شادابی و حاصلخیزی فراوان این سر زمین می گردید • مهاجرت ها و معاملات

تجارتی بین حوزه آمو سند وجود داشت • سامان و لوازم زینتی • طلا

و استعمال از فلزات نجیبه در بلخ بملاحظه میرسید و از بزرگترین معدن تمدن آریائی ها به حساب می آید که بعداً تعداد زیادی از مردمان باختر به جانب شرق و غرب به مهاجرت پرداختند و باعث پخش و گسترش مدنیست باستانی این منطقه گردید. طوریکه مشهود است، شهرهای اولیه با تهداب گذاری اولین شهرهای بین النهرین آغاز گردید و به ترتیب در دره نیل و بعد در دره سند و باختر و سپس به جانب مدیترانه شرقی شهرهای یونان و روم و بالاخره به استقامت چین توسعه و انکشاف یافت تا آنکه در دنیای جدید یعنی امریکا در مدنیتهای و آرتیک شهرهای قدیمه یک بعد دیگر احداث گردید و بهمان ترتیب یک بعد دیگر به اوج و زوال خود مواجه شد. اما بعد از انکشاف تخدیک و تکنالوژی معاصر حینیکه شهرنشینی با کیفیت و کلتور خاص شهری بوجود آمد پیوسته انکشاف و تکامل خود را پیمود و خوشبختانه از بین نرفته است. هرگاه بشریت با رعایت صلح همگانی و زیست با همی در پرتو منشور ملل متحد و احترام به مقام انسانیت زندگی نماید پیروسه تکامل و بهبود شهرها با کامپلکسهای مجهز شهری بیش ازین راه تعالی و ترقی خود را خواهد پیمود و به این ترتیب جریان تکامل شهری در ارتباط با تکامل متوازی تکنالوژی و سازمان اجتماعی و اقتصادی بالاخص با دید عالی سیاسی میتواند بدرستی ارتقا یابد. مساعدت حیات شهری که در پهلوی خود نو آوریهای تکنالوژیکی را هم بیشتر رشد و گسترش میدهد در تغیر حیات شهری نیز اثر مدی خاص دارد که این ارتباط موازی را در شهرهایی ساختمان شهری و سطح کلتوری آنها از همان آغاز حیات شهرنشینی می یابیم مثلاً در عضو برونر پیروسه تکامل شهر بطی بود، بقول گوردون چایلد Gordon Child لیکن حیات شهرنشینی در طول پنج قرن نخستین عصر آهن سریعتر از تمام پانزده قرن برونر بود، اما بعد از انقلاب صنعتی این پیروسه با سرعت سرسام آوری رو به افزایش و تکامل محیوالعقول میباشد.

در قرن پنجم و ششم ق — م یکده شهرهای بسوی ترکستانها (که فعلاً از جمله جمهوریت های پیشرفته اتحاد شوروی اند) تاسیس گردید از قبیل

مرو و مارا کندا که بعدها به سمرقند شهرت یافت • بعداً تحت سلطه ماوریا
 Maurya در قرن چارم قبل از میلاد یک تعداد شهرهای همچو
 اجنٹا و کانچی Ajanta & Kanchi پایه عرصه وجود گذاشت • سلسله
 هان Han و چه یین Chin بین قرن سوم قبل از میلاد شهرهای
 را در سرزمین چین خاصاً در جنوب و سمت غرب آن توسعه دادند • شاه راه
 بزرگ ابریشم که چین را به ترکستان وصل می کرد • باعث عظمت و جلال شهر
 های ساچو Suchow • ختن Khotan • و کاشغر
 گردید سپس نانکینگ Nanking • کانتون Kanton • و بعد ها
 پکن Peking به منزلت و مقام بزرگ شهری نایل آمدید •

از جانب دیگر در مرزهای اروس Eurasian Land

فیثقی ما توانستند که در اخیر سالهای دو هزار قبل از میلاد شهرهای متعددی
 را در امتداد سواحل افریقا و اسپانیا بنیان گذاری نمایند • و بعداً یونانیان
 و سپس رومی ها جریان مشابهی را دنبال کردند • البته در توسعه شهرهای
 این ناحیه رول کشتیرانی و دریانوردی بیشتر بود و با سرعت تمام ترشهرها
 رونق خوبی یافتند • امپراطوری روم قدیم حیات شهری را در فرانسه • انگلستان
 آلمان • اروپای مرکزی و شرقی گسترش داد • در امر توسعه و انکشاف شهر
 امپراطوری رول قابل ملاحظه داشتند • بهر آن در امپراطوری روم شرقی ساختمان
 های شهری را نامرزیهای ساحلی بحیره سیاه توسعه بخشید • امپراطورهای ناگزیر
 بودند که بغرض حفظ اموال و ساحه بازرگانی خود در حصارهای بزرگی
 در اختیار داشته باشند • و حفظ و سیانت عمل و اورگان اداری شان به قوای
 مجهز امنیتی و نظامی نیز ضرورت داشتند • بناً حصارهای مقاوم و مستحکم
 با خندق های بزرگ و دیوارهای عریض و مرتفع و حصارهای تسخیرنا پذیر
 ضرورت داشتند که این خود در تنظیم و بسیج کردن حیات شهری رول ارزنده
 داشت • اگرچه رول های یونان قدیم و اسکندریه های روم باستان از همین
 موال شهرها است که هسته و اساس شهرهای بعدی را گذاشت • از
 همین لحاظ است اوج و زوال شهرها با قدرت و نیرومندی امپراطوریهایی پیوند

زیاد دارد • با اوج مدنیت روم شهرهای زیادی درخشش حاصل کرد، اما با
وال مدنیت روم اکثر این شهرها به خاموشی گرائید • از قبیل اسکندریه های
خطف که در ساحه فتوحات او قرار داشت آهسته آهسته عظمت خود را از
ست داد و بالاخره خاموش گردید • در افغانستان امپراطوری کوشانی ها
بین مساله را بخاطر می آورد شهر بگرام در شمال کابل و تکسیلا در حوزه سند
حد از اضمحلال کوشانی ها بکلی خاموش گردید • و بهمین ترتیب بعد از —
زوال خوارزمشاهیان بامیان و شهر غلغلہ کاملاً مهابت شهری بودن خود را از
ست داد • بعد از تیموریان هرات، شهر هرات جلال و عظمت اولی خود را
توانست حفظ کند و بعد از محمود غزنوی شهر غزنی که بر پایه آن شهر
اکثر شهرهای جهان نمی رسید به خرابه مبدل گردید که امروزه جز ساحه
حفريات و تمدن قدیمه شهر را در لای خرابه ها و ویرانه ها می بینیم که
دیگر اثری از آن بجا نمانده است و امروز پایتخت بسیاری از امپراطوری ها قبلی
چیزی بیش از خطوط خیالی گذشته دیگر شکوه و جلال ندارد • بهمین
منوال بود سربوشت شهرهای بابل، تیهوا، شوش، سلوکیه Selucia
در بین النهرین و وِجایانگار Vijayanagar در سرزمین

هندوستان • برخی از شهرها که مورد دست برد تاراج و تخریب قرار
گرفت دیگر دوباره بهمان اوج قبلی خود نایل نیامد • مثلاً بامیان که با حمله
چنگیز کاملاً ویران شده بعضی از شهرها مثل آتن که با انتقال مدنیت یونان
به روم از عظمت اولی خود پائین آمد، اما بعد از الحاق به امپراطوری روم باز
هم مرکز عالی آموزش و علم بود، لیکن بعد از انقراض بفسوس و عظمت شهری آن
مرتبه کاهش یافت و الی ایجاد یونان جدید در قرن نزد هم چیزی بیشتر از
یک شهرک خورد نبود • بیزانس قدیم، و یا استانبول امروزی که بعد از —
زوال روم شرقی مجدداً پایتخت ترکهای عثمانی قرار گرفت، عظمت خود را به
حیث یک شهر تجارتی و فرهنگی تا حال حفظ کرده است •

در قرون وسطی اروپا در شب های تاریک خود قرار داشت، نو آوریها
و پویائی های فرهنگی و کلتوری را پرده سیاه از تعصبات مذهبی و سقوط —

مطالای فرا گرفته بود اما بعداً در قرن یازدهم آهسته آهسته ذهنیت علمای و دانشمندان تغییر شد، مردم متوجه به حیات مجدد علمی و تکنالوژیکی رو آوردند تا آنکه بالاخره انقلاب صنعتی تغییرزوری در حیات شهری بوجود آورد.

توسعه و انکشاف شهرهای قدیمه :

شهرهای قدیمه که از زمانه های قدیم در زوایای تاریخی چهارالیپنج هزار سال پیش بوجود آمدند محصول تکامل تدریجی انسانها بوده و بقول اکثر علما از بین النهرین آغاز و به سایر مناطق نیکه خصوصیت مدنیست های زراعتی را دارا بودند ترا و شرو انتشار یافت.

بین النهرین که شامل سرزمین های زراعتی بین دریا های دجله و فرات میباشد به مفهوم وسیعترالی دریا های کرخه و کارون بوده، استعداد زراعتی و وفرت مواد اولیه غذایی باعث افزایش جمعیت و تراکم نفوس شهری گردید. اما شهرهای اولیه آن از لحاظ صرانی، سیاسی، اجتماعی و اقتصادی نقیمه های زیادی داشت، قدرت های سیاسی مبهم و گاهی با قدرت های مذهبی

تبارز می کرد، هر شهر در اصل واحد های مقتدر سیاسی را تشکیل میداد و اگر به صفت پایتخت سیاسی مورد استفاده قرار می گرفت شهرت و عظمت آن افزایش می یافت و با سقوط اهمیت سیاسی ارزش اقتصادی خود را نیز از دست میداد، خاصاً اگر مورد هجوم قرار می گرفت به سقوط دائمی و زوال کامل شهر منجر می گردید. مهمترین شهرهای بین النهرین ابتدا در اثر مساعی سومریان و بعداً توسط اکادها بنا نهاده شد معروفترین شهرهای سومریان عبارت بود از: اور *ur*، ایریدو *Eridu* کسیکا *Kisiga*

و نیپور *Nippur*، اما ازین میان شهر اور در مقام اول قرار داشت و با عظمت تر از دیگر شهرها بود و در ساحل رود فرات در سالهای سه هزار قبل از میلاد پایتخت سومریها را تشکیل میداد، بعداً مورد هجوم قرار گرفت، تعداد زیادی از ساحتمانهای آن منهدم گردید و الی قرن هفتم قبل از میلاد بشکل متروک و ویرانه درآمد، و بعد از قرن هفتم قبل از میلاد حیثیت شهر مذمبیرا بخود اختیار کرد و به آبادی مجدد آن —

توجه بعمل آمد.

مرحله دیگر اعمار شهری در اثر تلاشهای مستدام اکادیان آغاز گردید که

شهرهای معروف آن عبارتست از کیش Kish ، اکاد Agade و سیمار Sippar. از میان شهرها ، کیش Kish از موقعیت نظامی و سیاسی خوبی در بین دریای دجله و فرات برخوردار بود ، اما شهر اکاد Agade بنا بر اینکه پایتخت اکادها بود شهرت زیادی داشت . (۱)

در مدیته آسوری ها نیز یک تعداد شهرهای بزرگی در بین النهرین بنا

نماده شده مشهورترین آنها عبارت بود از : شهر نینوا Nineva در شوروکین Dur Sharrukin ، کالمو Kalhu و بوریسپا Burispa .

شهر بابل پایتخت مشهور مدیته بابلی ها بود و بنا بر موقعیت استراتژیکی

اش در ساحه مرکزی دریای فرات جایز اهمیت فراوانی بود و حتی بر خلیج فارس کنترول و نظارت نظامی داشت . بنا بر اهمیت استراتژیکی اش چندین بار مورد حمله و تهاجم همسایگان قرار گرفت و بعد از تخریب و ویرانی دوباره اعمار می گردید . شهر بابل بر اساس نقشه منظم اعمار شده بود و سړك های اصلی شهر توسط هشت دروازه به داخل شهر راه می یافت .

در ارتباط با مدیته میلامی ها میتوان از شهرهای سوسه Susa

یا شوش ، مداکتو Madaktu ، انشن Anshan ، آوان Awan

، آدامدون Adamdun ، هوهنسور Huhnur

و هاپشن* نام گرفت . شهر سوسه پر آوازه ترین و معروفترین شهرهای میلامی ها بود و حیثیت پایتخت را داشت . بعد از بین النهرین شهرهای مصر قدیم بیشتر عطف توجه مینماید که مهمترین شهرهای مدیته حوزه در مذهب دریای نیل پا به عرصه وجود گذاشت و مهمترین این شهر ها عبارت بود از —

شهر وازت Wazet ، ساییس Sais ، بوسیریس Busiris

آتربیس Athribis ، مقدس Mendes ، بوپاستیس —

Bubastis تانیس Tanis ونخه Nekheh که تمامی

آن در دو کنار دریای نیل موقعیت داشت ، دریای نیل و سرزمین های زراعتی
آن تماماً مواد غذایی را برای مردمان اولیه این شهرها تهیه میتوانست
و محیط مناسب اکولوژیکی در رشد جمعیت و انکشاف شهر های این منطقه
رول بسزائی داشت . بهمین ترتیب محیط اکولوژیکی مساعد در حوزه باختر
و حوزه سند نیز باعث شگوفائی و عظمت شهرهای قدیمه گردیده ، که قبلاً از
آنها نام گرفتیم .

در مدنیت یونان و روم قدیم هم يك تعداد شهرهای زیادی ایجاد
گردید که حایز اهمیت زیادی میباشد ، درینجا از شهرهای مهم امپراطوری های
یونان و روم قدیم به ترتیب ذیل نام می گیریم :

در سرزمین یونان قدیم :

Athens	آتن
Amphipolis	امفیپولیس
Abdera	ابدیرا
Thessalonica	تسالونیکا
Pella	پبلا
Pydna	پیدنا
Delphi	دلفی
Thebes	تبس
Corinth	کورنت
Sparta	سپارت
Megalopolis	مگالوپولیس

در ایتالیا قدیم :

Rome	روم
Bononia	بونونیا

Florentia	فلورنسیا
Pompeii	پومپئی
Brundisium	بروندیزیم
Syracuse	سیراکوز
Ostia	اوستیا
Tarentum	تارنتوم
Messana	مسنّا

در متصرفات افریقای روم قدیم :

Alexandria	اسکندریه
Memphis	ممفس
Oxyrhynchus	اوکزیروئیکس
Coptos	کپتوس
Thebes	تهب
Berenice	برنیکس
Syene	ساین
Naucratis	نوکراتیس
Arsinoe	ارسینو
Antinopolis	انتی نپولیس

بعد از در قرن پانزده و شانزده بنا بر اکتشافات جغرافیایی یک تعداد شهرها در سواحل قطعات خشکه و بر اعظم های مختلف حیثیت بندرگاه های — بزرگ تجارتی را اختیار کرد و متعاقب با کشف ماشین بخار و بکار انداختن کشتی های بزرگ ، شهر های مهم ساحلی را تشکیل دادند از انجمله در

سواحل اروپا از شهر های لیون ، وینیس ، Lisbon ، و نیس ، Vinice
بريستول Bristol ، و ژنوا ، Genua میتوان نام گرفت در سواحل
آسیا شهر های ساحلی ذیل قابل توجه بود :

پکنگ Peking ، کانتون Canton ، میلپور Milapur

Cananor کانه نور Cochin

Calicut کوجین

کالی کت

Vijayana راجاپانکر gar Aden

Mascot عدن

مسقط

Bassra

Goa بمبره

گوا

در سواحل شمالی و جنوبی افریقا شهر های از قبل اسکندریه

Tunis و دماغه Alexandria قاهره ، تونس

امید قابل یادآور است . (۱)

با گذشت زمان و فعال شدن دوران ترافیک بحری و کشتیرانی های
 بعدی که در پهلوی اکتشافات جغرافیایی زمینه استعمار را در افریقا و امریکا
 فراهم کرد مهاجرت ها و تاسیس کالونی ها به منظور بهره برداری از منابع
 طبیعی سبب شد که یک تعداد از شهر ها به منظور مراکز ستراژیکی و برخی
 به منظور پخش امداد فرهنگی ، کلتوری و مذهبی رشد نمایند . که اکنون به
 مقیاس وسیع در امریکا ، افریقا ، استرالیا و سایر جزایر شرق دور و غرب المند
 شهر های عظیم ، با شکوه و پرفوس را می یابیم که زمینه تجارت و پخش افکار
 فرهنگی و سیاسی را فراهم نموده است . این شهر ها با افزایش نفوس بطور
 متناسب توسعه و انکشاف یافته که در فصل های آینده به تفصیل از آن بحث
 شده است .

منشاء تشکل شهر ها

منشاء تشکل شهر ها را یکی از فکتور های ذیل تشکیل میدهد که در -
 مراحل بعدی البته فکتور های متمم نیز به آن ملحق میگردد و
 اول - اساس تشکیل شهر بر مبنای پدید های مذهبی .
 دوم - در در در مرکزیت تاریخی .
 سوم - تشکیل شهر ها بر اساس موجودیت دریا ، چشمه ها ، جبال
 و یا سایر مایع .

چارم — تشکیل شهر بنا بر موجودیت راه های تجارتی •
پنجم — تشکیل شهرها نظریه مساعدت ساختمان توپوگرافی بخصوص در
دامان نشیبهای آفتاب رخ •

ششم — تشکیل شهرها بنا بر فکتورهای دفاعی و ستراتیژیکی •
هفتم — تشکیل شهرها در روی تپه ها در تقاطع شاه راه ها •
هشتم — موجودیت شهرها در محل تقاطع دو دریا •
نهم — وجود آمدن شهرها در ساحات حاصل خیز دلتای دریاها •
دهم — تشکیل شهر در نقاط مساعد ساحلی به خصوص جاهای که حیثیت
بندرگاه را دارا باشد •

یازدهم — منابع طبیعی از قبیل معادن مختلفه — که بالاخره باعث
شهرهای صنعتی گردید • هرگاه فکتورهای مختلفی را که فوقاً از آنها ذکر
بعمل آمد در شهرهای افغانستان تطبیق نمائیم به این نتیجه خواهیم رسید که
در هر یک از شهرهای کشور یک یا دو عامل فوق و یا فکتورهای بیشتری سهم —
فعال دارند • بطور مثال شهر کابل ابتدا به اساس مساعدتهای زراعتی در ناحیه
خورد کابل بنا نماده شد بعد تر فکتورهای ستراتیژیکی و تجارتی به آن ضمیمه
گردید زمینه رفت و آمد، مهاجرتها — حملات و یا رفت و آمد های تجارتی را در
امتداد دریای کابل به نیمقاره هند میسر گردانیده در زمان کوشانیها کابل
و نواحی مربوط آن بزرگترین ساحه سترا تیژیکی و دفاعی را تشکیل میداد و در
همان موقع بود که راههای تجارتی از شمال به جنوب از شرق به غرب انکشا
مزید یافت و در زمان شاهان اخیر کوشانی بالا حصار با دیوارهای تاریخی
آن بزرگترین شهر ستراتیژیکی را معرفی میکرد • متعاقباً در زمان شاهان دیگر
نیز کابل حیثیت یک شهر بزرگ دفاعی — تجارتی و سیاسی را تشکیل میداد و
درین اواخر فکتورهای صنعتی نیز در آن بملاحظه میسر شد •

شهر مزار شریف در پهلوی باختر قدیم حیثیت بزرگ مرکز زراعتی را دارا
بود بعد تر با کشف مقبره حضرت علی (رض) در تپه ده حیران صبخه مذهبی

به آن علاوه گردید و محل آمد و شد های زاین و عوام الناس قرار گرفت و آهسته آهسته با موجودیت مرکز مذ هبی شهر مزار شریف طوری که از نام آن برمی آید وجوه کامل متهرکه^۲ مذ هبی را احراز نمود . متعاقب شامراه بزرگی از مجاورت آن استقامت شرق و غرب را اختیار نمود و فکتور تجارتی به آن علاوه شد . موضوع تاریخی نیز در شهر مزار شریف عطف توجه مینماید و کشفیات و علاقه گرفتن مزید در شهر کهنه بلخ موقوف شهر مزار شریف بیشتر برآزده گردید . و درین اواخر فکتور های صنعتی و اقتصادی نیز در شهر مزار شریف عطف توجه مینماید .

شهر هرات ابتدا^۱ حوزه شاداب زراعتی را معرفی مینمود بعدتر مرکز بزرگ سیاسی و اداری در زمان تیموریان در اینجا احداث گردید و ازین لحاظ صیغه^۲ تاریخی قابل وصفی را دارا میباشد . متعاقب با تعدید راه های تجارتی از یکجانب نقطه^۳ اتصال افغانستان و ایران و ازسوی دیگر نقطه^۴ اتصال افغانستان و شوروی در ساحه^۵ شمال غرب کشور به حساب می آید . صنایع ظریفه^۶ هرات از لحاظ حکاکی به خصوص سنگ هفت قلم هرات در آسیای نظیری ندارد .

در احداث تمامی شهرهای قرون اولی و قرون وسطی يك یا دو عامل میل از فکتور های که قبلاً^۱ نام گرفتیم دخیل بوده و در مراحل بعدی باهمین آمدن دیگر اجزای شهر گسترش و وسعت شهر در جهات مختلف صورت گرفته است . از صفات برآزده شهرهای اولی و غیر صنعتی شکل اجتماعی و گروپهای بشری آن میباشد که بصورت منظم به داخل چوکات فامیلی و قبیلوی خود استقرار می یابند^۲ درینگونه اجتماعات تمامی میراث کلتوری — عرف و طادات و سایر مشخصات ثقافی از بین فامیل و قبیله انعکاس می یابد و همین موضوع —

Ethnocentrism راءرائه مینماید که در جامعه^۳

است که اصطلاح

ممالك مترقی این وضع را در قبایل بیجوری به صراحت میتوان مطالعه کرد و به همین ترتیب در شهر های نیویارک و واشنگتن سیاه پوستان که در شهر بود و باش دارند اکثراً^۴ در محله ای نوادی خود به ملاحظه میرسند . در ممالك رو به انکشاف این موضوع به مقیاس بزرگتر دیده میشود . درین نوع شهرها

اصناف و گروههای مختلف بشری بنابر ملحوظات مذهبی - اقتصادی - فرهنگی و سیاسی هسته های جداگانه را تشکیل میدهد و در واقعیت همین موضوع است که تا اندازه * پرابلم انکشاف شهر را بوجود می آورد * روی این اصل شهر از امتزاج مختلف اجتماعات بشری تشکیل میگردد که درین گونه شهرها و آوری ها و اصلاحات بعدی تا اندازه * بطی و عاطل میگردد .

اگر چه ازین قبیل شهرها در سراسر جهان سراغ میگردد اما بصورت - تدریجی در اروپا، امریکا، شمالی، اتحاد شوروی، جاپان و غیره ممالک در - حال رشد و ترقی اجتماعات بشری تا اندازه * عنعنات قبیلهای و کلتوری قدیمه خود را از دست داده و روشهای تازه * شهری را اختیار نموده اند - Maxwaber يك تن از علمای غرب در شهر معیار اجتماعی را برای

تثبیت سویه شهری بودن و معاصر بودن را بیشتر ارزش میدهد تا به معیار تکنا لوزی آن چه آشنائی با تکنا لوزی سویه اجتماعات را نمی تواند بخوبی تثبیت نماید مگر روش های کلتوری و اجتماعی خوبی میتواند معیار پیشرفت - ثقافتی و سویه های فامیلی قرار گیرد اما در مرحله * بعدی همین طرز تفکر اجتماعات و معیار های کلتوری آنها است که میتواند شهر خود را با وسایل تکنا لوزی مجهز سازند و بدون مشکلات نو آوری ها را بپذیرند، درین مورد - مردم جاپان - ایالات متحده - اروپای غربی، و روسیه * سفید شوروی در - انکشاف شهرهای خویش بهترین مثال موضوع شده می تواند * مهمترین نمونه شهر های اولیه را در نقاط مختلف جهان به این ترتیب می یابیم :

در بین النهرین شهرهای بابلین و Eridu

با قدامت تاریخی ۳۵۰۰ ق م در حوزه آموشهر باختر Bactria

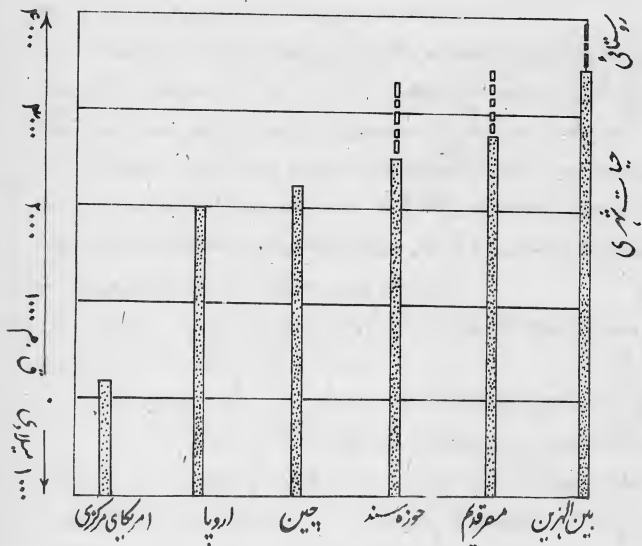
با قدامت تاریخی ۳۰۰۰ - ۲۵۰۰ ق م در یونان قدیم شهر های آتن

Athens سپارت Sparta و میسنا Mycenea

با قدامت تاریخی ۱۶۰۰ ق م در مصر شهر های تیس Thebes

El-kab, Nekheb, Abydos, etc.

ممفیس Heliopolis, Memphis با قدامت تاریخی ۲۵۰۰ ق.م
 Anyang و Chenchu در چین قدیم چینگ
 با قدامت تاریخی ۱۶۰۰ ق.م، در مکزیکو شهرهای قدیم
 Dzibilchaltun, Teotihuacan تمدن مردمان
 مایا Maya با قدامت تاریخی ۱۵۰۰ ق.م در حوزه سند شمس
 های هراپه Harapa و موهلجودارو Mohenjo daro
 با قدامت تاریخی ۲۳۰۰ ق.م (ش ۵)

آغاز حیات شهری در ابعاد مختلف تاریخی

FIGURE 10

SOURCE: NOETHER, M., RAY. URBAN GEOGRAPHY, 1975.

برخی از شهرهای اولیه جهان حیثیت معبد بزرگ مذهبی و سمبولیزم جهانی را دارا بودند (Symbolism, Cosmomagical cities)
و بعضی اوقات این نوع شهرها به اصطلاح Universal Cosmomagical Cities نیز یاد میشد این نوع شهرها در جهان اسلام و دینیزم — چین قدیم — در دنیای مسیحیت و صیہونیسم نیز به ملاحظه میرسد. این نوع شهرها ساختمان هندسی معین داشته که پدیده مذهبی مرکز اصلی شهر را تشکیل میدهد، اغلباً با دیوارهای منظم محاط بوده و از دیگر نواحی آنرا امتیاز میبخشد در جهان اسلام مکه معظمه از نظر فلاسفه اولی اسلام اینطور تذکر داده شده که مکه در زیوستاره قطب موقعیت داشته و بلندترین نقطه عظمت و جلال مذهبی جهان را تشکیل میدهد.

شهرهای اولیه الی اوایل قرن ۱۹ بنا بر ساختمان لفظی اسم شهر وضع کلتور و ثقافتی همان محل را نیز تا اندازه تمثیل کرده میتوانند زیرا در ترکیب اسمای شهر بعضی (پساوند) یا پیشاوند ها به ملاحظه میرسد که خصو شهر را با روحیه خاصی توضیح مینماید. مثلاً پساوند (پور) در شهرهای مشرق زمین به خصوص در ایران — نیمقاره هند و افغانستان به ملاحظه میرسد. — بطور مثال در افغانستان شیرپور سلطان پور در ایران و در هندوستان رامپور بنگال پور، جمشید پور، شمیل پور، ری پور و شالپور. پساوند دژ که مفهوم حصار و قلعه را میرواند مثلاً کهندژ که تحریف آن به شکل کندز درآمده است.

Shire شایروپ ولیس Polis مثلاً لانکاشایر و یورک شایر، اکرویل و لیس گراد مثلاً پتروگراد (لین گراد) که بیشتر در ادبیات شوروی معمول است، و یا سنت پال Saint Paul بوری (پترزبورگ و هامبورگ) همبورگ، Bourg، (لوئیس) Louis، سنت لوئیس، Fort

فرانکفورت در جرمنی و هارت فورد در اضلاع متحد و کروئز Crouz در امریکای لاتین بیشتر رواج دارد مثلاً سنت کروئز، آباد — مثلاً حیدر آباد، اسلام آباد، خان آباد، اسدآباد و جلال آباد.

(۷۰)

پساوند (Ng) در چین - مثلاً سان مینگ - نانکنگ - پساوند ها ی

pool - لیورپول Liver pool در انگلستان •

این نوع ترکیبات یا پساوند ها بدرستی موقعیت شهرها را از لحاظ

نفوذ کلتوری آن معرفی مینماید که در هر قاره و کشوری اشکال گونه گونه

بملاحظه می رسد •

فصل چهارم

ساختمان عمومی شهرها

ساختمان شهرهای اولیه :

اگرچه وضع ساختمان شهری در سراسر ممالك جهان با گسترش تکنالوژی و صنایع تحول قابل ملاحظه ای را پیموده اما باهم مشخصات عمومی شهرها در شرق میانه - ممالك آسیایی - امریکای لاتین و افریقای جنوبی به ترتیب ذیل میباشد :

اول - عبادتگاه مذهبی در قلب شهر اخذ موقع نموده و در اکثر جوامع اسلامی مسجد های جامع این مرکزیت را هنوز هم دارا میباشد مثلاً در کابل مسجد پل خشتی، در قندهار مسجد خرقه در مزار شریف مسجد روضه شریف در مکه معظمه مسجد الحرام.

دوم - در اکثر شهرها هسته های شهری و نقاط دفاعی با دیوارها و برجهای مستحکم محاط بوده و تحت همان شرایط مرکز شهر را تشکیل میکند مثلاً در شهر کابل قبل از اسلام با احصار مرکز شهر را تشکیل میداد و با دیوار های بزرگ از چار

طرف محاط بود که بقایای آن هنوز هم موجود است •

سوم — مرکز عمده فروشی تجاری در اکثر شهرها محراق شهر را تشکیل —
میدهد که این مرکز اکثراً به اصطلاح مندوی یا ساحه بازار فروش نیز یاد
میشود •

چهارم — در برخی از موارد حمامهای عمومی مرکز شهر را تشکیل میدهد •

پنجم — روی منازل و پنجره خانه ها تماماً در بین حویلی باز شده و به —
استقامت کوچه ها اکثراً دیوار خانه ها مسدود میباشد •

ششم — خانه ها را عموماً دیوارهای بلند و مرتفع احاطه مینماید •

هفتم — کوچه ها خیلی خورد — مارپیچ و غیر صحنی میباشد •

هشتم — گرویهایی مختلف نژادی و مذهبی در اجزای علیحدہ شهرها نواحی
مختلفه شهر سکونت اختیار مینماید و به این ترتیب امتزاج گروپ های نژادی
در مرحله اولی اش تا اندازه ممکن به نظر نمی رسد •

نهم — متاع با ارزش تجارتی دائماً در مجاورت مسجد جامع عرضه میشود و —
همین ساحه است که مزدحم ترین ناحیه مرکز شهر را تشکیل میدهد •

دهم — از لحاظ خدمات عامه مسیحی و اجتماعی این گونه شهرها به پرابلم
های زیادی مواجهه میباشد بطور مثال در بین کوچه، حمامهای شهری کثافات
منازل — عدم موجودیت کانالیزیشن — موضوع آب آشامیدنی — تنظیم امور عرفانی
فشار ازدیاد نفوس و غیره تماماً شهرهای اولیه و یا بقایای شهرهای اولیه
را به مشکلات بزرگ اجتماعی روبرو میسازد و همین اکنون این معضلات در شهر
های کهنه به شکل حاد آن وجود دارد و بهترین مثال آنرا در شهر کابل
ناحیه چنداول و دامنه شیر دروازه تشکیل میدهد • زیرا مشخصات شهرهای
قدیمه در اینجاها بوضاحت وجود دارد •

دهلی کهنه نیز از لحاظ پرابلم های اجتماعی به تمام مشکلات مسیحی
را بار آورده است بلکه در بعضی موارد مرکز شیوع امراض را نیز تشکیل میدهد
و خرابترین مراکز شهری را تمثیل مینماید این نوع شهرهای که پرابلم های

سلم ایریا (محله * کثیف شهر) یاد میشود * اکثر شهرهای کمه افریقا - امریکای لاتین - شرق دور و شهرهای کمه شرق میانه همین صفت را دارا است *
با در نظر گرفتن مطالب فوق در مطالعه * شهر موضوعات ذیل را نیز بایست در نظر گرفت *

اول - ایکالوژی محیطی و نفوس شهر * (۱)

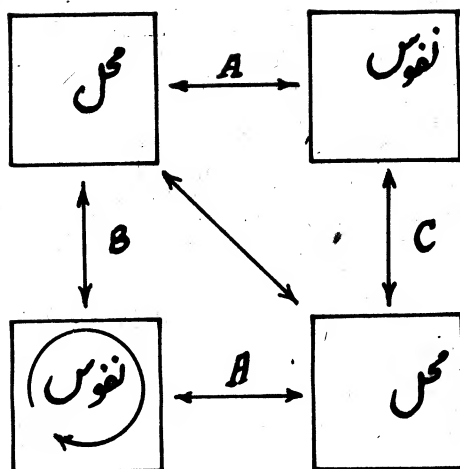
Location	دوم - موقعیت شهر
Function	سوم - نقش شهر
City Planning	چهارم - شبکه شهر و سطح افقی (سطح مستوی شهر)
Land-Use	پنجم - طرز استفاده ارضی شهر
Temporal pattern	ششم - تغییرات شبکه شهری در بعد زمان
Social Structure	هفتم - ساختمان گروههای اجتماعی
Economic structure	هشتم - ساختمان اقتصادی در شهر
Political Structure	نهم - ساختمان سیاسی
Religious pattern	دهم - ساختمان مذهبی در شهر

۱ - ایکالوژی محیطی و نفوس شهر:

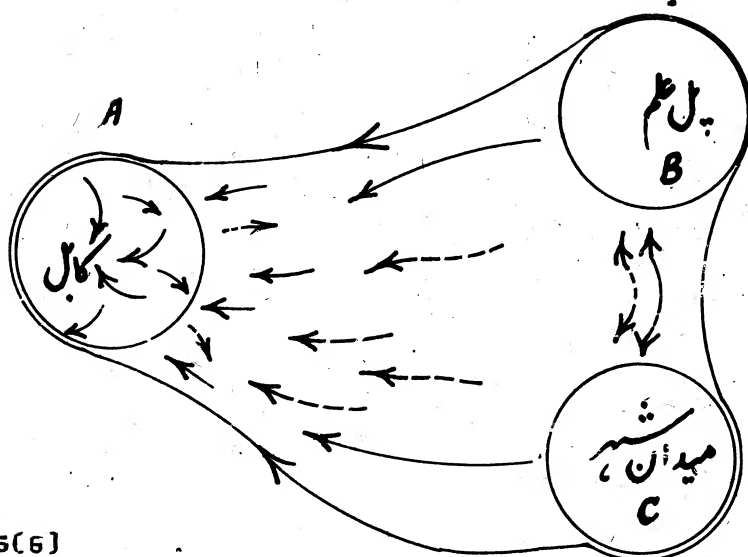
مراد از ایکالوژی محیطی آنست که در احداث شهر کدام عوامل مختلف یک با دیگر ارتباط داشته و بطور دسته جمعی محیطی را بار آورده تا آنکه توافق و امتزاج تمامی پدیده های محیطی باعث بوجود آمدن شهر - نفوس شهر و سایر تا * سیاست شهری گردیده است و با در نظر گرفتن این مسایل نفوس در کدام حصه شهر و به چه ترتیب جا بجا شده و استقرار پیدا نموده است *
باین تعریف و توضیحات ایکالوژی محیطی ساحه * سید نور محمد شاه مینه از حصه * وزیر اکبرخان و یا از ساحات خیر خانه و کارته سه بکلی متفاوت است زیرا انگیزه های شهری درین نواحی مختلف به اشکال جداگانه پی

تبارز می نماید و امکان دارد که در ظرف زمان این انگیزه های محیطی و ایکالوژی شهری بطور مشابه انکشاف یابد و یا به طور نامنظم و غیر موازی رشد آنها در جهات متضاد خود قرار گیرد • علاوه بران با ارتباط موضوعات فوق گسترش نفوس در نواحی مختلف شهر مورد مطالعه قرارداد • میشود که آیا روی کدام انگیزه های اجتماعی تراکم نفوس شهری به اشکال مختلف عرض وجود نموده است مثلاً تراکم نفوس در ساحه وزیر اکبر خان و یا تراکم نفوس در ساحه جمال میه روی کدام منظور ها استوار است • شکل (۶)

(پلان شهری منظم سطح حیات و اقتصاد فامیل — وجود مراکز اداری و اجتماعی از جانب دیگر در شکل گسترش نفوس مسایلاً مذهبی — سیاسی اقتصادی و — قبیلوی نیز نقش مهمی را دارا میباشد • موضوع اتئوسنتریسم — Ethnocentrism و Integration در امتزاج اجتماعا مختلف و دیموگرافی شهر و ایکالوژی آن نیز بایست در نظر گرفته شود • شهر های که در شرایط ساختمانی خود از بقایای شهرهای قرون وسطایی محسوب میگرددند اکثرًا مراکز شهر را محل رهائش ملاکین بزرگ و نفوذالها تشکیل میداد • در مراحل بعدی موقعیکه سلطه اداری به یکی از فیودالهای بزرگ انتقال می یافت سازمان اداری فیودال مذکور مرکز اداری شهر را بوجود میآورد • نفوس این نوع شهرها به مقایسه نفوس امروزی بمراتب کمتر بوده که حتی با شهرهای درجه دوم و سوم امروزی قابل مقایسه بوده نمی تواند • در اروپای مرکزی — اکثر شهرهای قرون وسطایی با نفوذ فیودالها — انکشاف نموده و تا انقلاب صنعتی نفوذ آنها احساس میگردد اما بعد از انقلاب صنعتی شهرها وجوه — معاصر خود را کسب کرد و با روشهای دیموکراتیک و موجودیت کلای شهری وانجینر های ماهر طرحریزی پلانهای شهری رویدست گرفته شد در نتیجه شهرهای معاصر ساختمان جداگانه بی را اختیار نمود • نفوس شهرها در قرون اولی و وسطی خیلی کم و ناچیز بود • بطور مثال شهر روم در قرن دوم میلادی کمتر از یک میلیون نفوس داشت • نفوس بیزانس یا استانبول امروزی به ۱۹۲۰۰۰ نفر

فشار متقابل نفوس بالای محل در شبیه

می رسید • قاهره امروزی در قرن دوم میلادی تنها ۲۵۰۰۰ نفر را گنجایش داشت اگر ازین ارقام نتیجه گیری نمائیم دیده میشود که شهر های بزرگ قرون وسطی به صورت پراکنده موقعیت داشتند و از ۱۰۰۰۰۰ نفر اضافه تر را در منازل شهری جا داده نمی توانست و ۱۰ فیصد نفوس عمومی سازمان فیودال های همان ساحه را احتوا میکرد و متباقی ۹۰ فیصد دیگر به حیات روستائی در مزارع مشغول کار بودند • در برخی از شهرها این تناسب به ۵ فیصد نفوس شهری و ۹۵ فیصد نفوس روستائی تغییر می یافت • اما در شهر های معاصر امروز ۸۸ فیصد نفوس شهری و ۱۲ فیصد نفوس روستائی را تشکیل میدهند و در ممالك خیلی متری این تناسب حتی به ۹۰ فیصد نفوس شهری و ۱۰ فیصد نفوس روستائی تغییر می یابد که کاملاً در جهت معکوس تناسب حیات شهری سازمان فیودالی قرار دارد •

در ممالك روبه انکشاف این تناسب شکل معکوس ممالك متری را ارائه — مینماید زیرا نفوس روستائی در ممالك روبه انکشاف بین ۸۰ و ۸۸ فیصد و نفوس شهری بین ۱۲ و ۲۰ فیصد محاسبه شده است • در کوریا تقریباً ۱۸ فیصد نفوس شهری و ۸۲ فیصد نفوس روستائی را تشکیل میدهند و در اکثر شهر های افغانستان تقریباً ۵۰ فیصد نفوس شهری بازم به حیات اصلی و عصری شهر اشتائی کامل ندارند • با این تناسب وضع حیات شهر را در ممالك روبه انکشاف و متری بخوبی میتوان با حیات شهری قرون وسطایی مقایسه کرد •

با ارتباط ایکا لوزی محیطی میزان تلفات در شهر های قرون اولی و وسطی بیشتر بوده اما در شهر های معاصر کنترل فامیله در چوکت سازمانهای — صحی صورت گرفته و به این ترتیب نفوس شهر های متری از يك جانب در هسته های فامیل انکشاف سر سام آوری را به بار نمی آورد و از جانب دیگر کنترول صحی میزان تاات را تنزیل میدهد •

۲- موقعیت Location :

عامل دومی که در احداث شهر های اولیه رول ارزنده را دارا است موقعیت اصلی همان محل میباشد • موقعیت يك منطقه به مقایسه ارزش پدید •

های ذیل جایز اهمیت است • موقعیت يك محل به اساس ارزش محیط طبیعی آن که آیا محیط طبیعی تا کدام اندازه متمم فعالیت های بشری و صنعتی آن ساحه شده می تواند تا آنکه شهر در آن ناحیه بوجود آمده بتواند • اما محیط طبیعی گاهی محدودیت های محیطی را نیز به بار می آورد و گاهی هم عامل انکشاف اصلی منطقه را سبب میشود اما بصورت عامل تعیین کننده نمیباشد - بلکه محیط طبیعی در مجموع با الای شمر اثر می افکند ضمناً د و دیده ذیل نیز جایز اهمیت میباشد •

ساختمان اقتصادی :

يك محل از لحاظ تولیدات نوعیت صنایع نیروی تکنالوژی باز هم در مجموع جزء محیط طبیعی میباشد که در برخی از موارد مراکز تولید مراکز صنایع و مراکز نیروهای تکنالوجیکی هسته شهر را تشکیل میدهد •

ارزش های بشری :

از لحاظ سازمان های مراکز روستایی که تکامل تدریجی آن در مراحل بعدی مراکز اداری را بار می آورد در نتیجه قدم اول تعداد گذاری شهر هائیکه بعداً بحیث شهر های سیاسی عوض وجود مینمایند •

۳ - نقش شهر : Function ۱ :

عامل اصلی شکل شهر های اولی را میتوان پدید • سیاسی ، اداری نظامی ، اقتصادی - مذهبی و یا فرهنگی دانست اما انکشاف هیچیک از شهر های جهان تنها روی يك Function استوار نبوده بلکه دویا سه عامل بصورت حتمی در بوجود آوردن و انکشاف بعدی شهر سهم داشته که تیوری Multi - Functions امروزی بیشتر مورد بحث قرار می گیرد •

۴ - شبکه شهر و سطح افقی (سطح مستوی شهر) :

طوریکه قبلاً تذکر دادیم شهر در سطح افقی خود غیر منظم بوده کوچه

های خورد یا منازل منظم توسط دیوار بزرگ و عمومی احاطه میگردید و مرکز شهر مزدحم ترین ناحیه شهری را وانمود میکرد. کوچه ها در جریان روز خیلی متراکم و در بعضی حالات غیر قابل عبور و مرور میبود. تصویر شهر و آبوسانی آن از پراپلمهای مهم محسوب میگردید. کوچه ها عموماً یکی از دروازه های شهر مفتوح میگردید مثلاً در کابل ماضیه از دروازه اهوری، دروازه قند هارو دروازه شمالی نام بوده میشد. رسته، چارسوق چته و غیره تماماً اصطلاحاتیست که از لحاظ مراکز فروش سطح افقی شهرهای اولیه وجود داشت. شهر روم قدیم نیز دارای این خصوصیات بود که ذیلاً به آن اشاره می نمائیم.

Teberius

میناره Aunerlius, Marcus و قصر

در مرکز شهر. حمام Trajan و تیاتر شهری بشمول تمام

Aurelian اورلیان

موسسات اداری در مرکز شهر دیوار

که تمام شهر را در جهات شرقی، جنوب غرب و شمال احاطه کرده بود و تنها در ساحه شمال غرب دریای Tiber بحیث دیوار طبیعی شهر قرار گرفته بود. جاده ها و کوچه های شهر به این دروازه های انجامیدند مثال در شمال شهر (پنسین گیت) در شرق شهر دروازه پنستین در ساحه جنوبی شهر (دروازه اوستین) در غرب شهر دروازه اوری لین موجود بود. علاوه بر این دروازه ها، دروازه های معروف دیگری نیز وجود داشت که شهر روم را به نقاط مختلف ایتالیا وصل میکرد. (ش ۷) در اشکال ۸ و ۹ شبکه های شطرنجی و نا منظم دیگر هم بملاحظه می رسد که اکثر شهرهای قدیم بهمان ترتیب اعمار می گردید.

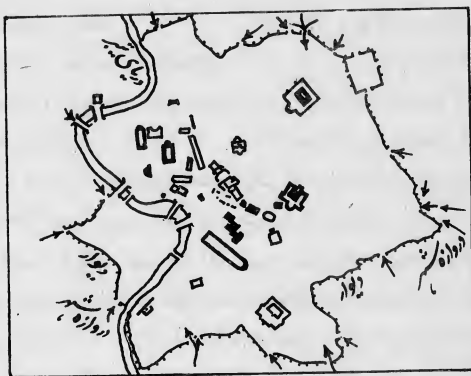
ه - طرز استفاده اراضی شهر :

در طرز استفاده اراضی شهر های اولیه سه موضوع ذیل قابل ذکر است که از شهر های صنعتی و معاصر امروزی کاملاً متفاوت میباشد.

الف - اراضی که در مرکز شهر موقعیت دارد بنا بر ازدحام موجودیت

بازار های تجارتی و مراکز اداری نظریه اطراف شهر ارزش بیشتر را دارا می

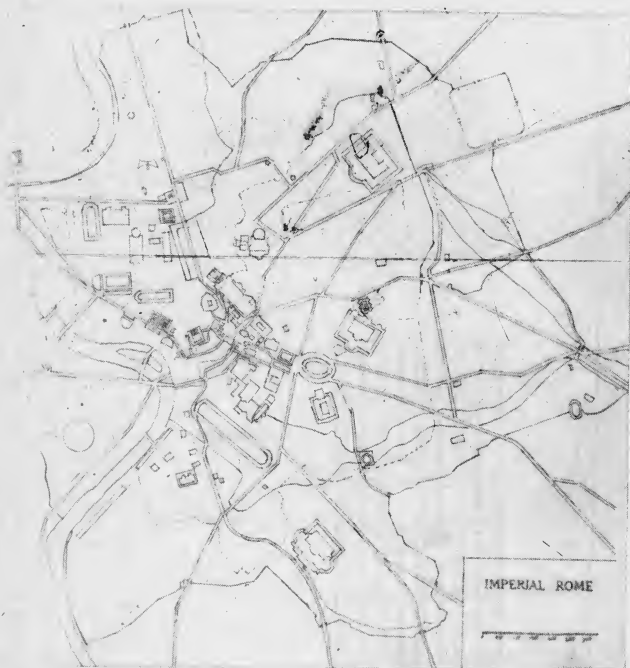
باشد که همین اکنون این موضوع در اکثر شهر های معاصر شرق نیز وجود دارد.

شهر قدیم روم در مجاورت دریای تیر که بادپوارهای مستحکم محاط میباشند

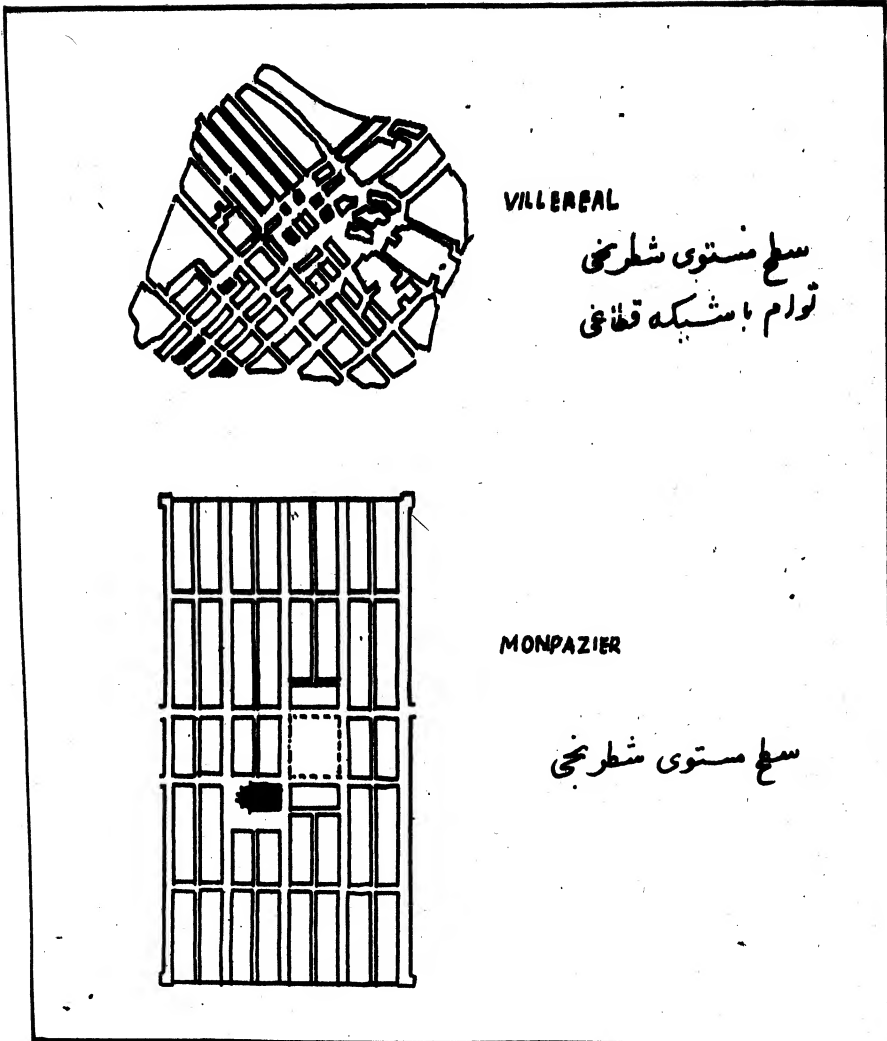
FIG[7]

SOURCE: HISTORICAL ATLAS, USA. P.150, 1975.

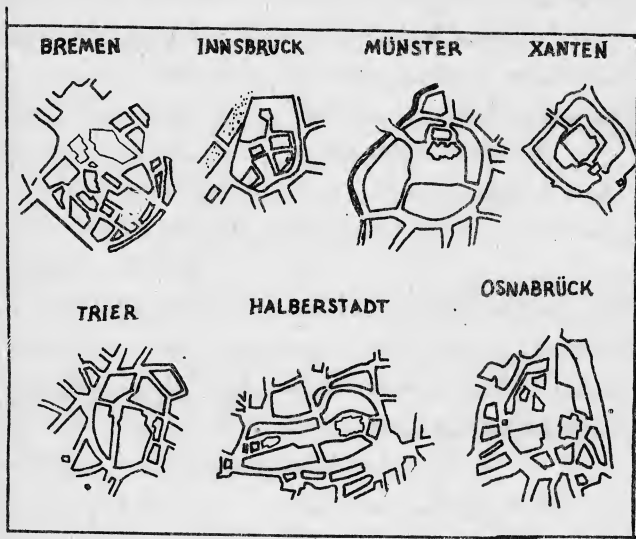
FIG[7B]

SOURCE: HISTORICAL ATLAS, USA., 1975.

FIG(8)

SOURCE: NORTHEM, URBAN GEOGRAPHY, 1975.

FIG(9) PATTERN OF OLD CITIES, SOURCE: NORTHEM URBAN GEOGRAPHY

1975

بب صورت استفاده اراضی در شهر ها بیشتر متعلق بوضع گروپ های بشری و طرز تفکر آن ها میباشد که بکدام منظور چطور و به چه سویه اینرا بکار میبرند و اکثراً^۱ روی توقعات و انگیزه های فامیلی استوار میباشد^[۱].

ج- قطعه واحد زمین در شهر های قرون وسطائی به چندین شکل و مقصد بکار برده میشود مثلاً^۲ عین ساحه گاهی بشکل مسجد و یا کلیسا گاهی بشکل مدرسه تعلیمی و گاهی هم بشکل بازار تغییر شکل مینماید.

۶- ساختمان شهر های اولیه در بعد زمان و شهر های اولیه از لحاظ مطالعه^۳ بعد زمان نظریه شهر های امروزی کاملاً^۴ در جهت معکوس قرار میگیرد آنهم بدلائل زیر :

در طول اعصار تاریخی یا هر دهه سال تغییرات قابل ملاحظه می در- شهر های اولیه در جهت عدم بهداشت حیات شهری بنظر میروند اگر کابل قدیمه را درین مورد مثال بیاوریم محله های مختلفی که در اطراف هسته کابل بصورت ضمنی اضافه گردیده ساختمان عمرانی شهر معاصر کابل را در- شرایط کنونی به مشکلات زیادی مواجه ساخته است.

از لحاظ موقعیت و بعد زمان تغییرات قابل ملاحظه می نیز در کابل دیده میشود مثلاً^۵ کابل اولیه که در خورد کابل امروزی موقعیت داشت و مینارچکری از بقایای آنوقت میباشد انگیزه زراعتی و تجارتی در آن بیشتر دخیل بود بعد تر کابل به استقامت غرب یعنی در بالا حصار امروزی روی اهداف دفاعی بنا نهاده شد سپس در زمان بابر و تیمورشاه^۶ کابل از جهات مختلف سیاسی - انکشاف پیدا کرد و در تدریجاً^۷ ۱۰ ماهیت قرون وسطائی خود بشکلی امروزی در آمد که درین اواخر با تطبیق پلان های شهری سازمان معاصر را اختیار نمود اما با آن هم بقایای هر دوره تاریخی در آن به صراحت دید^۸ میشود.

موضوع دومی از لحاظ بعد زمان در شهر های اولیه استفاده از وقت است بدین مفهوم که در شهر های اولیه قرون وسطائی بنا بر عدم موجودیت

وسایل کار و مؤسسات تفریحی و عدم موجودیت وسایل تصویر شب حیثیت بلاك —
 اموات را اختیار میکند و خاموشی کامل دران حکمفرما میباشد • به استثنای —
 محافظین و یا پاسبانان شهری دیگران جبراً به خاموشی می گرایند درحالیکه
 در شهر های معاصر حیات شب از حیات روز چندان متفاوت نیست •
 در شهر های اولیه به ارزش وقت آنقدر علاقه ندی وجود نداشته وقت کار
 وقت مطالعه ، وقت تفریح و غیره وسایل اجتماعی بدرستی تنظیم شده نمیتواند •

۷ - ساختمان گروپ های اجتماعی [۱] :

اوصاف برارزده گروپ های اجتماعی در شهر های قرون وسطائی طوری
 بوده که اجتماعات بشری روی تصنیف های حرفی ، مذهبی ، سیاسی و —
 اقتصادی در محلات مختلف شهری سکونت اختیار میکردند و هرگروپ بشری توسط
 لباس شان از یکدیگر بخوبی تشخیص شده میتوانست مثلاً تنور سازی ، آهنگری
 کاه فروشی ، قصاب کوچه و غیره) حتی در کابل امروزی این وضع تا اندازه ی
 از بقایای گذشته آن حکایت میکند • کلاس اجتماعی از لحاظ عاید مالی و دارائی
 به تصنیف کلاس نجباء ، غریبا و غیره دسته بندی میشود •

زن و مقام زن در موقف قهرقرائی خود قرار داشت که با انکشاف ساختمان
 شهری در پهلوی نهضت های علمی این همه معضلات تا اندازه ی از بین برده
 شد • شغل و پیشه زنان همردیف با مردان انکشاف و توسعه یافت و حتی
 در انتخابات و سایر موضوعات سیاسی و اجتماعی به ان حقوق مساوی راقابل
 شدند •

۸ - ساختمان اقتصادی شهر :

در شهر های اولیه قرون وسطائی فامیل ها از لحاظ ترکیب نژادی به
 یکی از گروپ های اقتصادی ، تجارتی و یا مذهبی اتکا داشتند و بصورت دائم
 ازین امتیاز برخوردار بودند •

ساختمان اقتصادی شکل اولی و ابتدائی خود را می بینیم و اکثراً بمنظور

خرید و فروش مواد مورد نیاز روزهای بازار داشتند که بروزهای دوشنبه و پنجشنبه اتفاق میافتاد. • متاع مورد نظردرین دو روز از نقاط دور دست در جاهای معین شهر آورده میشد و در بازار عرضه میگردد؛ قیمت ها استقرار نداشته و در طول روز نظر به تقاضای مشتریان چندین بار قوسهای صعودی و نزولی خود را می پیبود.

در شهرهای اولیه صنف های حرفه ای وجود داشت حساب کردت های بانکی و یا سرمایه گذاری متمرکز در بانک ها اصلاً بنظر نمیرسید. • صنایع دستی و عرضه اولیه زراعتی در بازار ها قسمت اعظم مال التجاره را تشکیل میداد و بعد از روزهای دوشنبه و پنجشنبه شهر ها ماهیت اقتصادی خود را از دست میداد و به خاموشی کامل مبدل میگردد.

۹ - ساختمان سیاسی :

در شهرهای اولیه سازمان شاروالی و بلدیة البته به قدرت بملاحظه میرسید و بلکه وجود نداشت و به این ترتیب قدرت اداری و سیاسی شهر - مستقیماً از طرف حکومت کنترل میگردد؛ گروپ بر سر اقتدار در شهر ها دایماً بصورت اشکاز سایر گروپها تشخیص داده میشد؛ اداره شهری بشکل بیروکراسی تنظیم میگردد که شعب و اشخاص مختلف حکومتی به ان علاقمند بودند.

۱۰ - ساختمان مذهبی شهر :

گروپ های مختلف مذهبی در شهر های قرون وسطائی بملاحظه میرسید و اشکال جداگانه مذهبی با تصنیف اقلیت های گروپی که هر کدام روش های مختلف و علیحدہ را بکار میبردند دید میشد. • اغلباً درین گونه شهر ها طوم یا رفعت مقام مذهبی از لحاظ نفوذ بیشتر مدار اعتبار قرار میگرفت بطور مثال گروپ لوترسیم از کاتولیک مشربان و یا برهمنی ها از شودرا بنا بر نفوذ گروپی خود در شهرها دایماً امتیازات بیشتر میگرفتند. • تعلیمات مذهبی آفاقیت کلی داشت که اصلاً از گوشه های کلیسا بمعابد و مساجد تعلیمات مذهبی و عرفانی یکجا آغاز میگردد و معیار دانش عامه را همین مؤسسات -

مذهبی تثبیت میکرد، اما از آغاز قرون جدیده تعلیمات فرهنگی و علمی از دیوار کلیسا و مساجد به محوطه کالج ها، و یونیورسیتی ها انتقال داده شد و به این ترتیب جهش های علمی و تعلیمات عالی جهان بینی کامل اختیار کرده - وسعت و گسترش مزیدی را حاصل نمود و اغلباً در شرایط فعلی بعضی از - یونیورسیتی ها هسته های بزرگ شهری را تشکیل میدهد •

درین بخش از چند نمونه شهرهای قدیمه نام می گیریم که بنا بر ساختن ابتدائی فعاله معضلات بزرگ اجتماعی و عمرانی را در توسعه شهری بار آورده است :

۱- دهلی کهنه - اگرچه بین قرن ۱۲-۱۹ - از شهرهای باشکوه هند بود که مردمان افغان و مغل در حوالی آن مجاهدت زیادی ورزیده - بودند • نمونه ی از ساختمان های مهم آن قطب میهار ، حصار سرخ (لعل قلعہ) یا RED FORT ، مسجد جامع اسلامی از جمله آثار تاریخی خیلی مهم و برازنده دهلی کهنه است که به منظور فعالیت های مذهبی و سیاسی بکار برده میشد اما با ورود انگلیس در خاک هند لعل قلعہ بحیث مرکز نظامی در آورده شد و مسجد جامع دهلی تقریباً متروک قرار گرفت فعاله این عمرانات و آبدات تاریخی مرکز مشاهدات سیاحین و مورخین را تشکیل داده است • که روی همین مزایای تاریخی فعاله نوآوری شهر سازی را در دهلی کهنه بشکل نا مطلوب آن می یابیم ازین لحاظ تخیرات مثبت در حیات مردم دهلی کهنه به ملاحظه نمیرسد، دهلی کهنه بشکل مارکیت بزرگ تجارتی درآمده و تراکم نفوس آن فوق العاده زیاد است که در هر میل مربع بیشتر از ۵۰۰۰ نفر سکونت دارد • کوچه های مزدحم و نا منظم کثافات شهری و ساختمان آن ابتدائی محله ها حیات اجتماعی و صحنی مردم را - به مخاطره انداخته است و از همین لحاظ است که تعداد تلفات در دهلی کهنه نیز قوس صعودی خود را می پیماید •

بمنظور تمرکز دادن مسایل اداری و سیاسی انگلیس ها تدابیر دیگری - اتخاذ نمودند که بر مجاورت دهلی کهنه شهر جدیدی بنام دهلی جدید بنا

نهادند که فعلاً از لحاظ ساختمان شهری از جمله شهرهای معاصر جهان میباشد. جاده های آن منظم، مؤسسات و عمارات دولتی اجتماعی و فرهنگی تماماً بشکل مطلوب آن در آن گنجانیده شده است. (۱)

۲- شهر سمرقند نیز از جمله شهرهای قدیمه آسیای مرکزی است که شبیه دهلی کهنه به پربالمنهای مشابه مواجه است. شهر کهنه سمرقند اساس دفاعی و مذهبی داشت. حصه مرکزی شهر را معبد و زیارتگاههای اسلامی تشکیل میداد که در اطراف آن آرامگاههای روحانیون و اشخاص بزرگ جاداده شده، این شهر را در سال ۱۳۶۹ م تیمور بحیث مرکز سیاسی خود در آورد و همین اکنون مقبره تیمور در حصه مرکزی شهر جاداده شده است که در سال (۱۴۰۵) میلادی در آن جا خاک سپرده شد و با سنگهای مرمر آنرا مزین ساختند. کوچه های نامنظم و نفوس متراکم و مزدحم در شهر بملاحظه میرسید درست در ساحه غربی شهر کهنه سمرقند تپه نسبتاً مرتفعی قرار داشت که در بالای - حصار بزرگ دفاعی با برج ها و دیوار های مستحکم اعمار گردیده بود در سال ۱۸۲۱ تعدیلات بزرگ ساختمانی در شهر سمرقند بوجود آمد و در حصه غربی شهر پلان منظمی را به این ملحوظ تطبیق کردند. از لحاظ ساختمان منازل و کوچه ها با شهر کهنه سمرقند کاملاً متفاوت بود. حصار دفاعی سمرقند شهر کهنه آنرا از شهر جدید آن جدا میسازد و شهر جدید در سال ۱۸۸۲ - تکمیل گردید که مراکز تجارتی، عرفانی و خدمات اجتماعی شهر در آن بشکل معاصر آن بوجود آورده شد.

۳- شهر تهران این شهر که مرکز ایران امروزی میباشد از لحاظ ساختمان بقایای شهرهای قرون وسطائی را منعکس میسازد زیرا شواهد دیوار های دفاعی شهرهای دوره طهماسب کاملاً بملاحظه میرسد که دورادور شهر تهران را احاطه کرده است فاصله نسبتاً دور تری دیوار نسبتاً بزرگتر دیگر شهر تهران را از چار سمت احاطه می نماید که در زمان ناصرالدین شاه قاجار

۱- معیار جمش های گرویی خواه مذهبی یا اقتصادی یا سیاسی و یا علمی باشد در همه حالات قابل توجه است.

اعمار گردید بود که بیشتر اهمیت دفاعی داشت چیزی که شهر تهران قابل ذکر است موضوعی است که شهر قدیمه آن تقریباً به تناسب ۸۵ فیصد توسط ساختمان های معاصر شهری عوض شده است و بقایای شهر قدیمه قسماً در کنج و کنار در دست شهر سراغ میگردد .

۴- شهر کابل که در شرایط کنونی از عین مرحله شهر تهران می گذرد - ساختمان های اولیه قرون اولی و وسطا در آن به کثرت دیده میشود . کابل قدیمه از حصه مینار چکری خورد کابل امروزی به بالا حصار موجود تغییر محل کرد که در ساختمان قدیمه خود اولاً اساس زراعتی و تجارتی را منعکس می ساخت بعداً در ساحه بالا حصار امروزی و شیرپور اهداف دفاعی و استراتژیکی بیشتر در آن نهفته بود و دیوار کابل برج و حصار قدیمه که تماماً معرف شرایط دفاعی آن میباشد حالا به اساس پلان های شهر سازی که باستقامت شمال و جنوب شرق و غرب توسعه و گسترش مزید یافته است از ساختمان اولی و قرون وسطائی با تمام اوصاف خود متفاوت میباشد .

فصل پنجم

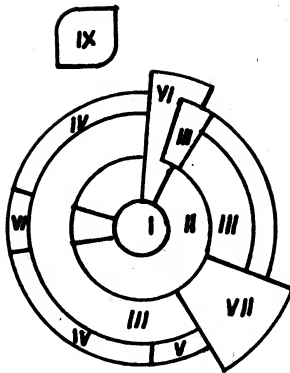
مادل عمومی شهرها

ساختمان عمومی و انکشاف شهرهای قرون وسطائی :

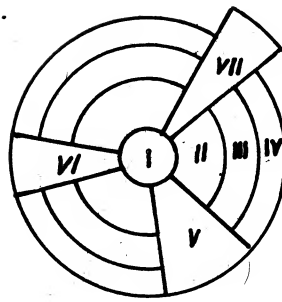
تمامی شهرها بصورت نسبی دارای پلان منظم و ساختمان عمرانی میباشند که در شکل و وضع کوچه ها و منازل این همه ممیزات انعکاس مییابد .
تصنیف ورد . بندی کوچه ها تماماً فعالیت های شهری و ذوق مدنی باشند .
شهر را وانمود میسازد . نظریاتی که درین مورد فعلاً ارائه میگردد انکشاف
شهرهای معنوی و قدیمه را تمثیل مینماید که روی تجارب و پلان قدیمه
شهرهای کنونی انکشاف قابل ملاحظه را پیموده و در مراحل تکامل خود قرار
دارد . نظریاتی که در وضع ساختمان شهرهای اولی ارائه گردیده ازین
قرار است :

نظریه Charles Colby از لحاظ فشار اجتماعی که در عمرانات
شهری فوق العاده مؤثر میباشد فشار اجتماعی در شهرها بدو شکل عمل
مینماید .

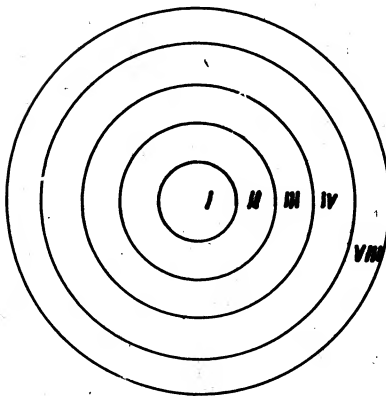
۹۰

مدل چندین هسته‌ای
c

مدل قطاعی
b

مدل متحد المركز
a

مدلهای مختلف شهری

FIG[10]

SOURCE: NORTHEM, URBAN GEOGRAPHY, 1975.

۱- بشکل Centripital Force که به اساس این نظریه

تعداد زیاد مهاجرین روستائی به شهرها رومی آورد و به این ترتیب از -
وسایل و تسهیلات شهری استفاده می برد که همین اکنون شهر کابل و شهر-
های بزرگ افغانستان به این معضله مواجه میباشد .

۲- فشار اجتماعی بشکل Centrifugal Force

این موضوع در شهرهای قدیمه طوری تبارز می نمود که بنا بر دسپلین طاقت
فرسای فیودال های مرکزی اکثر مردم از نقاط شهری به اطراف شهر و دهکده
های دور و نزدیک مهاجرت می کردند و یا آنکه شهرها بیشتر به شکل مراکز
نظامی در می آمد و نفوس شهری از شهر خود را کناره می کردند، در شرایط -
موجوده شهرهای صنعتی به معضله فشار فرار از مرکز شهری یا (CBD)
مواجهه میباشد و انهم متکی به تراکم صنایع در شهرها تعداد مزید نفوس شهری
و آلودگی هوای شهر میباشد و روی همین اصل است که در اکثر ممالک غرب
حیات شهری متکی به دیپلومات ها کارگرها و اشخاص تجارت پیشه میباشد .

مادل های شهری :

ساختمان داخلی شهرها بر وضع ترانسپورت - طرز استفاده اراضی -
و موقعیت عمومی ساحه بود و باش مردم ، منازل ، مؤسسات دولتی ، موقعیت
دستگاه های صنعتی ، مراکز فرهنگی و تفریحی و سایر مؤسسات اجتماعی
مراکز تجارتی و امثال آن نقش بزرگی دارد . از سه مادل جداگانه که در اینجا
نام گرفته شده شهرهای فعلی بطور نسبی در یکی ازین مادلها قرار میگیرد
و این سه مادل شهری از این قرار است :

۱- شهرهای متحد المركز Concentric zone Model که دارای
یک مرکز می باشد . (ش ۱۰)

۲- شهرهای قطاعی Sectoral zone model که آن هم
دارای مرکز واحد بوده اجزای شهر در امتداد قوسهای جداگانه انکشاف
می یابد . (ش ۱۰)

۳- شهرهای چندین هسته ای Multiple Nuclei model که از

مراکز متعدد تشکیل شده و دارای اجزای مختلف شهری میباشد .

۱- شهر های متحد المركز (Sangoentric zone theory) این تیوری در سال ۱۹۲۰ توسط (Ernest W. Burges) از لحاظ طرز استفاده

اراضی شهری در میان گذاشته شد . که در اطراف يك هسته مرکزی چندین ساحه متحد المركز انکشاف میابد . مثلاً در هسته مرکزی شهر مراکز معاملات تجارتي قرار دارد ، در اطراف آن منازل یکه دارای کرایه نسبتاً کمتر بود و در منطقه ، سومی شهر منازل و عمارات با کرایه نسبتاً متوسط و بعداً تعمیر مسکونی با قیمت بیشتر و کرایه اضافه تر بملاحظه میرسد ، متعاقب ساحه تجارتی و صنعتی عرض وجود مینماید . در مودلهای متحد المركز خطوط ترافیکی شهر بمشکلات زیادی مواجه میگردد . و انسجام دادن آن در هر يك از شبکه های متحد المركز شهری و دو باره سمع دادن آن به استقامت مرکز شهر برای وسایط ترانسپورتی مشکلات زیادی را فراهم میسازد ، شبکه های متحد المركز از خصوصیات شهرهای قدیمه و رعایتی نمایندگی مینماید که ادامه آن در مرحله صنعتی با انکشاف وسایط ترانسپورتی معاصره دوران ترافیکی اینگونه شهر ها را بطلی میسازد . شهر مکه در جهان اسلام و سایر کشور های انکشاف یافته همین پرابلم را داراست . به اساس تیوری متمرکز پلان شهری به ترتیب ذیل مد نظر گرفته میشود :

- ۱- در مرکز شهر ساحه تجارتی
- ۲- در مرحله بعدی مراکز عمده فروشی
- ۳- محل سکونت مردمان نسبتاً فقیر و نادار
- ۴- محل سکونت گروپ های متوسط
- ۵- محل سکونت مردمان متمول و اشخاص دارای مشاغل عالی
- ۶- محل تعمیرات صنایع دستی و حرفه‌ای
- ۷- ساحه تجارتی خارج شهر
- ۸- محل و استقرار نفوس حاشیه شهری
- ۹- حاشیه صنعتی شهر

۱- ساحه زراعتی •

موضوع هسته گذاری های شهری به اساس تیوری متحد المركز، شهر عموماً در نقاطی سراغ شده میتواند که موجودیت دریا، کوه و یا تپه انتظام شبکه شهری را برهم نزدد تا آنکه مناطق دهگانه فوق بصورت متحد المركز یک بعد دیگر بدرستی اخذ موقع کرده بتواند در پهلوی Concentric th.

نظر دیگری تحت اصطلاح Central location theory وجود دارد که در ماهیت، تنظیم شهری از همدیگر متفاوت نیستند • مفکوره موقعیت مرکزی شهر را اگر چه دانشمند معروف بنام اولمان (۱) ULMAN پیشنهاد کرده

اما پروفیسور MEYER این موضوع را اینطور تحلیل و تفسیر نموده است سر زمین های زراعتی و حوزه های بزرگی که در حصار مرکزی خود از لحاظ تولیدات زراعتی موقعیت خوب جغرافیائی را دارا است امکان احداث شهر ها در این چنین مواضع از لحاظ مرکزیت منطوقی مساعد شده میتواند اما در واحد های زراعتی و حوزه های بزرگ تنها زراعت و موجودیت مارکیت های تولیدی آن زمینه مرکزیت بخشیدن شهری را گاهی فراهم نمیتواند زیرا می بینیم که موجودیت معادن و منابع طبیعی و صنعتی نیز شهر های متمرکز را بوجود آورده است که در ممالک صنعتی اکثراً منابع طبیعی از قبیل آهن، فولاد و ذغال سنگ بحیث مراکز صنعتی یک شهر را به وجود آورده است •

حالت اولی این موضوع و تطبیق تیوری موقعیت مرکزی را شهر بلخ باستان ما خوبتر معرفی کرده میتواند • شهر بلخ بنا بر موقعیت مرکزی زراعتی خود بحیث بزرگترین شهر آریائی های قدیم عرض اندام کرده علت اصلی آنرا تیوری Concentric zone theory تشکیل میدهد • بهمین

ترتیب میتوان شهر غزنی را در همین ردیف آورد • شهر مزار شریف نمونه خورد تر از باختر قدیم است خلاصه اینکه تمامی شهر های افغانستان بشکلی از

1. Ulman, Edward. A Theory of Location for Cities

American Journal of Sociology Vol. 46,

1941, P. 180.

اشکال به تناسب حوزه های مجاور خود معیار موقعیت مرکزی را دارا میباشد. شهر کابل قدیمه حیثیت مرکزی بودن ساحه را دارا بوده از لحاظ تولیدات زراعتی و هم از لحاظ تجارت و دفاع منطوقی در حوزه کابل محراق منطقه Focal point را تشکیل میداد، اما در شرایط فعلی شهر کابل به اجزای

مختلف دسته بندی شده که به مقایسه سایر شهرهای مجاور مرکزیت مناسبی را دارا است. اما به مقایسه حوزه خاص کابل در جمله شهرهای - شامل میگردد که با چندین هسته های شهری انکشاف یافته است. مثال اجزای آنرا در خیرخانه، میرویس میدان، سید نور محمد شاه مینه، کارته سه، جمال مینه ویا شهاب الدین میدان و غیره بخوبی ملاحظه می نمائیم که هسته اصلی شهر درین نقاط بخوبی انکشاف یافته است از این لحاظ کابل امروزی در جمله شهرهای چندین هسته ثی Multiple nuclei رده بندی میگردد. موقعیت مرکزی بودن را از لحاظ صنعت و منابع طبیعی در شهر پلخمری میتوان تطبیق کرد زیرا فابریکه سمیت پلخمری، فابریکه نساجی موجود ذغال سنگ و صخره های آهکی ویا موجودیت بندهای برق آبی شهر پلخمری را بحیث مرکز حوزه صنعتی در آورده است. شهر پتسبورگ ایالات متحده ویا برمنگهم انگلستان نیز دارای همین مشخصات صنعتی میباشد.

موضوع مرکزیت شهری را در مدنیت های زراعتی، تولیدات زراعتی و در مدنیت معاصر امروز منابع طبیعی و صنعتی تشکیل میدهد. تها تنظیم پلان شهری و شکل پلان گذاری درین دو دسته شهرهای قدیمه و معاصر و همدیگر متفاوت میباشد زیرا شهرهای اولی و قدیمه دارای پلان نامنظم بوده و شهرهای معاصر با پلان منظم اعمار میگردد. درین نوع شهرها موضوع مرکز تجارتی شهر یا Down Town خیالی به کثرت تذکر داده میشود که در شهرهای غرب بخصوص در شهرهای ایالات متحده USA ازین اصطلاح بیشتر نام گرفته میشود.

۲- شهرهای قطاعی (Sectoral zone model)

این مدل بنا بر ضرورت مطالعه استفاده اراضی شهر در سال ۱۹۳۹ مورد

توجه (Homer Hoyt) قرار گرفت، به اساس این مـشـود
 شهر دارای يك هسته مرکزی بوده و شبکه های مختلف آن در قوسهای جداگانـه
 انکشاف میابد. این گونه شهرها اکثراً در امتداد سواحل و در امتداد دلتا
 های بزرگ عرض وجود می نمایند. مثلاً شهر روم ^{Rome}، ناپل، کراچی، بمبئی
 استانبول، اسکندریه، لیپنگراد، سدنی، توکیو، نیواورلیان، بیروت
 و امثال آن از جمله شهرهای اند که در امتداد سواحل در قوسهای جداگانه
 انکشاف یافته اند. این نوع شهرها از لحاظ استفاده اراضی و دور نمای مناظر
 شهری دارای مزیت های خاص بوده و موجودیت پارکها، مناظر ساحلی و —
 تفریحی بر زیبایی این شهرها می افزاید. استفاده اراضی در این نوع شهر
 ها به شرح ذیل می باشد.

۱- عمرانات مسکونی که دارای کرایه بیشتر می باشد. اغلباً این نوع —
 ساختمان ها از مرکز شهر آغاز یافته و در امتداد جاده های —
 تجارتی الی مرکز دیگر تجارتی توسعه میابد.

۲- خانه های شخصی و محل بود و باش ساکنین شهر که عموماً در نقاط
 نسبتاً بلند تر شهری ساخته شده تا از آسیب سیلابها و امواج
 در امان باشند. عموماً این نوع خانه های شخصی در نقاط نسبتاً
 مرتفع کنار ساحل بحر — کنار جھیل ها و دریاها اعمار میگردد، که
 دستگاه های بزرگ صنعتی هم در مجاورت اینگونه منازل شخصی
 نباشد، تا آلودگی آب های صنعتی باعث آذیت همشهریان آن
 محل نگردد.

۳- محل بود و باش ساکنین شهر که از لحاظ قیمت ساختمان و کرایه
 در معیار بالاتر قرار داشته عمارات چندین طبقه ای و بلند منزل
 را تشکیل میدهد. در این ساحه تفریگاه ها، پارک ها و ساحه آزاد
 و سرسبز بیشتر بوده از حصه آغاز الی نقاطی ادامه می یابد که
 با حصه غیر فعال شهری و زمین های زراعتی در تماس قرار گیرد.
 ۴- ساحه مسکونی شهر که محل سکونت زعماء و رهبران اداری

تجارتی و صناعی را تشکیل می‌دهد، درین حصه قیمت زمین و کرایه عمارات خیلی زیاد میباشد *

۵- ساحه عمارات دولتی از قبیل بانکها، اداره ها، فروشگاه ها

۶- منازل نشین که دارای کرایه بیشتر بوده و از تسهیلات ترانسپورتی برخوردار است *

۷- محل بود و باش مردمان شهر که در سطح بلند تر حیات و اقتصاد مرفه تر قرار دارند، *

۸- آپارتمانهای بلند منزل برای مردمان شهر که سطح عالی حیات - داشته و در امور تجاری و معاملات اقتصادی سروکار دارند *

۹- محل اقامت مردمان اداری و دیپلماتهای داخلی و خارجی این نوع تصنیف های جداگانه استفاده از اراضی شهر بنا بر وسعت تراکم نفوس، سطح حیات اقتصادی و سوبه تکنالوژی شهر ارتباط میگیرد که گاهی این مشخصات بنا بر عدم استعداد اقتصاد و - ساختمان محل بخوبی رشد کرده نمیتواند * محدودیت های

اراضی از لحاظ ساختمان فیزیکی محل نیز قابل توجه است * مثلاً

در شهر لیننگراد - نیواورلیان، نیویارک و استانبول این محدودیت ها - وجود ندارد * اما در مدراس و شهر های ساحلی جنوب شرق آسیا محدودیت های اقتصادی باعث عدم انکشاف زوئهای فوق میگردد * مفکوره اعمار اجزای شهری به شکل قوس های علحیده اغلب در دلتاهای دریا و سواحل که بشکل جزیره نما خورد در بحر داخل شده قابل تطبیق میباشد زیرا در این نوع ساختمان ها یکی از اجزای مهم شهری بحیث شویان اصلی شهر انکشاف - مییابد * بطور مثال منطقه مارکیت های شهری در سراسر شهر در امتداد - جاده گسترش داده میشود * و با مؤسسات خدمات اجتماعی شهر در امتداد جاده دیگری توسعه مییابد * شهر پورت آرتر بهترین مثال این موضوع است که اجزای شهری بشکل پارچه جداگانه در امتداد جاده های بزرگ انکشاف یافته است *

در ایالات متحدہ شہرهای نیواورلیان ، سانفرانسیسکو و لاس آنجلس نیز به همین اساس پلان گذاری شده است •

۳- در شهرهای چندین هسته‌ئی موقعیکه چندین هسته شهری عرض وجود میکند موجودیت سلسله جبال، دریا، سرکهای بزرگ جمیل ها و یا تپه اجزای شهر را از یکدیگر فاصله میدهد مثلاً شهر سانفرانسیسکو توسط خلیج های خورد ، تپه های مختلف و دریا به اجزای جداگانه با هسته های مختلف بوجود آمده است • در شهر کابل موجودیت دریای کابل، کوه آسمائی، شیر دروازه و تپه های مختلف شهر فعلی کابل را با اجزای مختلف و هسته های جداگانه بار آورده است که هر یک از این اجزا از لحاظ ساختمان در شهرهای چندین هسته‌ئی (Multiple nuclei zone) (۱) دارای مشخصات جداگانه میباشد ، اغلباً ساختمان اراضی و وضع توپوگرافی شهر باعث بوجود آمدن هسته های متعددی در شهر میگردد • علاوه بران تراکم نفوس - و تمرکز مؤسسات اجتماعی و صنعتی و مارکیت های فروش و مال التجاره باعث افزایش هسته های متعدد در یک شهر میگردد • این نوع مدل را در سال ۱۹۴۰ هریس و اولمن Harris and Ulman مورد بررسی قرار دادند • و طرز استفاده اراضی شهر را درین ارتباط مورد مطالعه قرار دادند و اظهار داشتند که در این نوع مدلها شهری استفاده از اراضی شهر را چار عامل جداگانه مستقیماً کنترل مینماید •

- ۱- فعالیت های اختصاصی و حرفوی که بمراکز جداگانه و اراضی مشخص نیاز دارد و در نتیجه باعث بوجود آمدن یک هسته طیحده میگردد •
- ۲- سافح یک تعداد از مردمان شهر که در یک ساحه کار متمرکز می باشد باعث اجتماع و بوجود آوردن شبکه طیحده شهری میگردد •
- ۳- صنایع و فعالیت های بزرگ اقتصادی ایجاب مینماید که در یک محوطه و محیط طیحده تمرکز یابند •

۴- يك تعداد مردمانيكه ميتوانند از پرداخت كرايه بيشتر و مصارف بيشتر شهری بربايند بنا به دريك محله استقرار می يابند مثلاً در -
ایالات متحدہ محله های ارزان قيمت سپاه پوست ها که خود مرکز عليحدہ را بوجود آورده است با در نظر داشت اين فکتور ها عامل توپوگرافي منطقه در بوجود آوردن هسته های مختلف شهری نيز رول ارزنده دارد . درين مادل تمام اجزای شهر از لحاظ -
استقرار نفوس موجوديت مکاتب ، شفاخانه ها ، نواحی اداری شهری ، مارکيت های شهری و ساير خدمات صحنی و اجتماعی دارای هسته های جداگانہ بوده و روی همین منظور اين هسته ها انکشاف داده شده است . بهر حال تحت هر نوع شرایط شهرها مرکز فعالیت های همه جانبه محیط های طبیعی سیاسی ، اداری و کلتوری را تشکیل میدهند و بالاتر از آن مراکز ایکالوژیکی اقتصاد اجتماعی را معرفی مینماید ، واقعاً که پیداوار طبیعی از لحاظ توليدات زراعت نباتی و حیوانی ، اقتصادی ، روش های تجارتي ، معیار های ذهنی و اجتماعی تماماً در شهرها انعکاس ميبايد و از همین لحاظ ارزیابی هروايت و هر کشور را سازمان شهری آن بخوبی ارائه ميتواند که اين خود نمودار ایکالوژی محیطی و محلی همان شهر ميباشند .

بطور مثال یکی از شهرهای افغانستان در حاشیه شرقی ، دیگری در -

حاشیه غربی موقعيت دارد مرکز اين شهرها نمودار ایکالوژیکی محیطی هردو محل محسوب میگردد ، جلال آباد با محتويات مادی و اقتصادی و شرایط اجتماعي

دارای يك نوع ایکالوجی محیطی (Environmental ecology)

بود . اما شهر هرات با مشخصات فرهنگی اقتصادی و اجتماعی ایکالوژی نسبتاً

متفاوت را معرفی می نماید . و یا شهری در حاشیه سرحد شمالی و شهری

در حاشیه جنوبی افغانستان با زهم معرف اوصاف و مشخصه حیات همه جانبه

ایکالوژی محیطی اش ميباشد مثلاً خوست از لحاظ پیداوار ، عرضه و تقاضای

اشیاء اقتصادی با پیداوار و شکل عرضه و تقاضای تجارتي و توليدات محلی با

شهر مزار شریف مغایرت کامل دارد . ازین جاست که گفته ميتوانیم ((شهرها

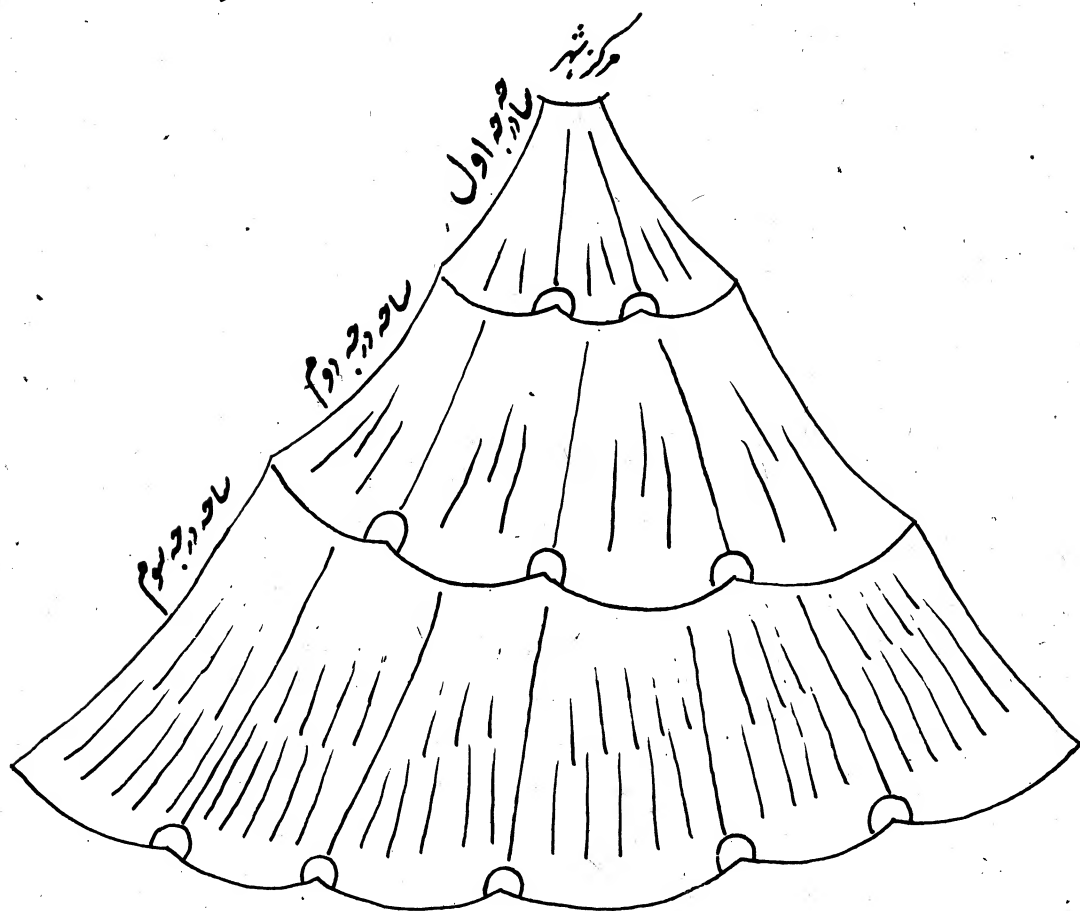
مرکز نیست انعکاسی از محیط طبیعی و ایکالوژی مطلق خود (۱)

قبلاً اساس پلان گذار شهری شهرهای قدیمه را روی سه اصل تذکر دادیم که بشکل متمرکز یا اجزای علیحده بشکل Sector و یا بشکل چندپس هسته می باشد. بیاید که این سه اصل در ذات خود با هم روی عوامل مختلف اقتصادی اتکا مینماید: ۱- شهر محلی مرکز اختصاصی تجارت ۲- شهر محلی شبکه اتصال خطوط مواصلاتی و ترانسپورت ۳- شهر به صفت مرکز عمومی منطقه • تمامی شهرهایی ازین سه صفات جداگانه را دارا است اما هر شهر تحت هر نوع شرایطی که به میان آمده باشد دارای مراکز مهم تجاری میباشد که نظریه تمامی عوامل و سایر فکتورهای ارزش بزرگ اجتماعی و اقتصادی را دارا است • و همین مراکز تجاری و معاملات اقتصادی است که محراق اصلی شهر را تشکیل میدهد (Focal point) البته در پهلوی این موضوع تراکم نفوس و سایر تأسیسات اجتماعات بشری از لحاظ مسایل تجاری و خدمات عامه شهری بحد اعظمی و نهائی آن درین گونه مراکز رشد و انکشاف میباید • برعلاوه مطالبی که قبلاً تذکر دادیم مراکز شهر را در صورت موجودیت پلان و یا عدم تطبیق پلان های اصلی مکنی با دو پدیدۀ مهم میدانند که آن هم عبارتست از مرکز حکومت بحیث دستگاه اداری همه جانبه و مراکز بزرگ تجاری که بازارهای خرید و فروش در آن متمرکز میباشد • مرکز شهر از لحاظ گردآوری مارکیت های تجاری، عرضه و تقاضای مال التجاره ارزش بخصوص را دارا است زیرا تماماً مواد اولیه صنعتی و سایر مواد مورد نیاز مردم و دیگر مواد استهلاکی تماماً در همین نقاط مرکزی تهیه میگردد و در صورت نبودن وسایل ترانسپورتی و یا صرفه جویی از وقت در خرید اموال کمک قابل ملاحظه ای برای مشتریان مینماید • اما در شهرهای معاصر بخصوص در شهرهای ایالات متحده آمریکا این میزات به هیچ صورت مورد بحث قرار گرفته نمیتواند زیرا در آن جا کوشش بعمل آمده که سوپر مارکیست ها بحیث هسته بزرگ تجاری در حاشیه شهرها جا داده شود که از شهرهای مالک شرقی و قدیمه بکلی متفاوت است • ارزش و قیمت زمین در شهر-

های متمرکز به اساس بعد فاصله از مرکز تثبیت می‌گردد که در شهرهای ذیل
میتوان این مطلب را ارائه نمود • درین شکل خطوط تراکم بلندی قیمت‌ها را

Fig. (11 & 12)

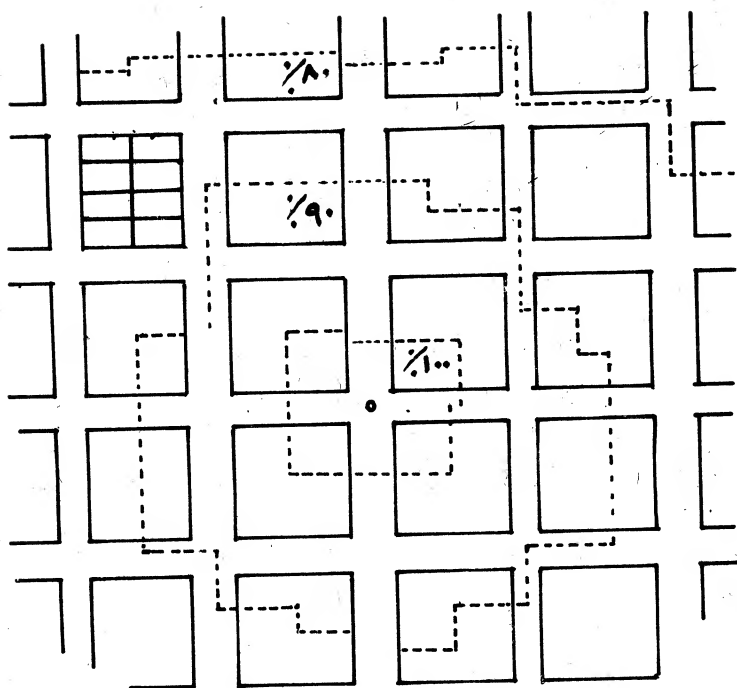
• نشان می‌دهد

ارزش زمین‌های شهری که از مرکز به استقامت اطراف شهر
کاهش می‌یابد •

FIG(11),

SOURCE: NORTHEM, URBAN GEOGRAPHY, 1975.

فیصدی کاهش قیمت زمینهای شهر از مرکز به اطراف شهر

FIG(12)

SOURCE: NORTHEM, URBAN GEOGRAPHY, 1975.

فصل ششم

نظریات عمومی در تشکیل شهرها

انکشاف شهرها :

هرگاه به گذشته تاریخی شهرها نظری انداخته شود انکشاف — دهکده ها قدم اولی بود که در مرحله بعدی خود شهر را بوجود آورد . — حیات روستائی و قشلاق نشینی به دوره Neolitic یا سنگی (میرسد که از حیات خاره نشینی در زیر زمین به آغاز صید و شکار تکامل در شکل حیات بوجود آمده و زندگی دسته جمعی شروع گردید و به این ترتیب گروپ های مختلف گرد هم اجتماع نموده اساس زندگی باهمی Cohesitation و مسکن دایمی و یا مؤقت را بمیان آوردند . انکشاف مزید دهکده ها با آغاز حیات زراعتی رونق خوبی حاصل کرد و مرکز زندگی فامیل های زراعت پیشه بوجود آورد . در طول این مدت حیات روستائی البته از حیات شهری امتیاز داده شده نمیتوانست . انکشاف حیات زراعتی در بین المشرین و مصر و هلال حاصلخیز مدیترانه که بالاخره سبب تشکیل شهر ها میشد ارتباط

مستقیم بازرع و حیات روستائی داشت، در برخی از ممالك هنوز اقتصاد روستائی و زراعت توسط واحدهای مختلف دهکده ها کنترل و مراقبت میگردد.

یکتن از پروفیسوران یور نیورستی، پنسلوانیا بنام Levis Memford

در سال ۱۹۵۱ - در مورد شهر و ده اینطور اظهار نظر می نماید. (۱)

دهکده محیط تولیدات زراعتی و شهرها برخلاف محیط غیر فعال زراعتی را تشکیل می کند و تولیدات زراعتی درست بعد از ختم دیوارهای شهر به حد اعظمی خود میرسد. در جریان دوران نیولیتیک اصلاحات زراعتی، تربیه و زرع حبوبات دانه دار زمینه انکشاف شهرها را بوجود آورد. چه ذخیره و نگهداشتن این حبوبات که برای تغذیه زیادی از باشندگان بکار میرفت و از پوسیده شدن نیز محفوظ مانده میتواند بنا بران انسان مادر عدد آن برآمد تا دور هم بشکل متحد تر گرد آید و غذای اولی خود را نیز از حبوبات تهیه کنند و برخی ازین حبوبات به اسم بعضی از شهرها هم ردیف استعمال میگردد مثلاً شهرهای که ذخایر گندم، ذخایر جو و ذخایر بوج باعث تشکیل جمعیت گردیده بود تا آنکه منابع انرژی معدنی مخصوصاً ذغال سنگ بمیان آمد و شهرهای صنعتی با پلان منظم اداری و تجارتی بنا نهاده شد که درین مورد ناحیه انگلستان پیشاهنگ سایر شهرهای صنعتی میباشد.

از مدنیّت زراعتی روم قدیم اگر نام گرفته شود امتعه زراعتی بفاصله خیلی زیاد به بعضی ممالك افریقائی و نقاط مختلف مدیترانه و شرق نزدیک انتقال داده میشد که الی قرن نوزده این ماهیت در تمامی شهرهای زراعتی سراغ میگردد. ازین لحاظ در مرحله اول میتوان استدلال کرد که شهرهای اولیه با همزایی که داشته اند در پهلوی محیط های زراعتی خود انکشاف یافته

دهکده ها و شهرهای کوچک هنوز هم آثاری از حیات نیولیتیک را منعکس میسازد؛ در سال ۱۹۳۰ — از جمله نفوس مجموعی جهان در حدود ۴۱۵ میلیون آن که پنجم حصه نفوس سراسر کره زمین را تشکیل میداد در شهرها مزار حیات داشتند و متباقی ۴-۵ حصه دیگر در مزارع و محلات روستائی زندگی میکردند که تقریباً شبیه حیات مردمان دوره نیولیتیک بود • در مزارع و دهکده ها که از وسایل زراعتی به هر منظوری که است استفاده میکنند و این ارقام ۹۰ فیصد نفوس روستائی تقریباً حیات دوره نیولیتیک را به خاطر می آورد، اما این تناسب فعلاً در هند بین ۸۸ فیصد نفوس روستائی تغیر نموده است. مشخصات حیات نیولیتیک را این مسایل تشکیل میداد :

— استعمال کود حیوانی در زمین های زراعتی بشکل ابتدائی رواج داشت و

آلودگی هوا هرگز بنظر نمیرسید •

— آبهای منطوق بحیث آب آشامیدنی بکار برده میشد و مطالعات علمی

بران دخیل نبود — به منظور تسخین و تولید حشرات عموماً از مواد حیوانی و

نباتی کار گرفته میشد، برهنه نگه داشتن تپه ها و کوه ها و از بین بردن جنگلات

از صفات معیبه مردمان نیولیتیک بود •

— زراعت گسترش یافته بود اما وسایل خیلی بدوی و ابتدائی را ازافزار

سنگی بکار میبرد و زمین های زراعتی بشکل واحدهای جداگانه بنظر میرسید؛

با انکشاف مدنیت های زراعتی موضوع دفاع شهر بعبان آمد که بادیوار های

Acropolis

بزرگ احاطه میگردید و یا آنکه بروی تپه ها

بنا نهاده میشد. مسئله انتقال مواد در ترانسپورت و خطوط ترافیکی انکشافاً

زیادی را در شهرها بار آورد و به تعقیب آن احتیاج به آب موضوع ذخایر

بزرگ آبهای آشامیدنی را در شهرها بوجود آورد • در مرحله اول ساختمان —

شهر منحصر به واحد های زراعتی بود که در دره ها و کنار رودخانه ها بنا

نهاده میشد که دریای نیل، سند، هوانگهو و شهرهای هلال سبز و حاصلخیز

مدیترانه Fertile crescent نمونه های خوب این مطلب است •

تا جایی که مطالعه بعمل آمده شهرها با استفاده از ترانسپورت دریایی و بندرگاه ها انکشاف مزیدی حاصل نمود و درین مرحله توازن بین تولیدات دهکده ها و نفوس شهرهای بزرگ ساحلی و کنار دریا ها بخوبی مراعات میگردید. نمونه های زیاد شهرهای ساحلی را در مدیته قدیم چین، مدیته های حوزه مدیترانه و بحیره شمال، سواحل پسیفیک و اطلانتیک به کثرت میتوان مطالعه کرد. (۱)

موضوع ترانسپورت و استفاده از وسایل تخیلی بصورت تدریجی نفوس روستائی ها را بخود جلب نمود تا آنکه در شرایط موجود مهاجرت روستائی ها در شهر پراپلم های بزرگ را بوجود آورد. استرادر اثر مهاجرت مردمان روستائی به شهر اراضی زراعتی به فقدان اهل کسبه و زارع مواجه گردید و در مراحل بعدی با استفاده از منابع طبیعی آهن و ذغال سنگ در امور صنعتی عدم توازن نفوس شهر و ده پراپلم های جهانی را بار آورد. اما فرصتی که نفوس جهان از قرن هفده به این طرف تزايد کامل یافت، نفوس زارع تخیلی معاصر تولیدات زراعتی خود را انکشاف داده که این وضع مرحله سومی را بار آورد و درین مرحله نفوس روستائی در شهرهای کمته ویا جدید مستقر گردید و نفوس اولیه شهری برای حیات مرفه تری شهرهای جدید را توسعه دادند. تزايد فیصدی نفوس را به مقایسه شهرها در قرن ۱۹ اینطور می یابیم.

بین سالهای	۱۶۵۰ و	۱۷۰۰ تزايد نفوس	۴ فیصد
در در	۱۸۰۰ و	۱۸۵۰ در	۵۰ فیصد
در در	۱۸۵۰ و	۱۹۰۰ در	۶۰ فیصد
در در	۱۹۰۰ و	۱۹۵۰ در	۸۰ فیصد

با تزايد فیصدی این ارقام فشار نفوس را در شهرها بخوبی احساس کرده می توانیم با ازدیاد نفوس شهری و تراکم جمعیت در شهرها توجه علما بیشتر به

مطالعات شهره استقرار نفوس و شکل ساختمان های شهری معطوف گردید و تعداد زیادی از علما - تحقیقات خود را در مورد چگونگی شهرها وقف کردند. در ممالك اروپائی بخصوص جرمنی و فرانسه و انگلستان مطالعات شهر براساس فرضیه Central place theory انکشاف داده شد، این -

مفکوره در سال ۱۹۳۵ توسط Walter Christaller عالم معروف جرمنی انکشاف یافت که بعدتر اکثر طما و دانشمندان دیگر آنرا تعقیب و در شهر های ممالك مورد نظر آنرا تطبیق و مورد بررسی قرار دادند. دانشمند دیگری موسوم به المن Ulman این مفکوره را در شهرهای ایالات متحده امریکا بشکل مقایسوی آن از نظر گذشتاید و علاوه نمود که انکشاف - صورت تقسیمات ورده بندی های اجزای شهری بیشتر بر اساس موقعیت مرکزی - انکاش می نماید بخصوص شهر های که در مرحله صنعتی شدن قرار دارد. موضوع مرکزیت درین گونه شهر ها ارزش خاص اقتصادی را دارا است. موقعیت مرکزی نیویارک، واشنگتن، شیکاگو، پیتسبورگ و غیره که هر یک آن دارای چندین اقمار شهری میباشد. مفکوره ابتدائی موقعیت مرکزی شهر را اولین بار وانتونن در ۱۸۲۶ Vbn thunen بیان گذاشت اما نظرا و در آن فرصت

بسادگی بیان شده بود. زیرا موصوف معتقد بود که شهر بحیث هسته مرکزی - در یک ساحه بوجود میاید اما اطراف و جوارب شهر اراضی متحدالشکل را وانمود میسازد. بعدتر نظر وانتونن با پیشهاد کول Kohl در ۱۸۴۱ - انکشاف داده شد و ارزش ترانسپورتی را از لحاظ ارتباطات کلتوری و اقتصادی بین شهر ورده ارائه کرد و اضافه نمود که تقاطع خطوط ترانسپورت بحیث - نقطه اتصال مرکزی در انکشاف شهرها اثر می افکند. متعاقب آن در سال ۱۸۹۴ عالم دیگری موسوم به کولی Caolby ارزش ترانسپورت و خطوط

آهن را در میان گذاشت زیرا در جریان این سال ها خطوط آهن

انکشاف مزید شهرها در انگلستان، آلمان، فرانسه، ایالات متحده امریکا و اتحاد جماهیر شوروی گردیده بود، راتزل F. Ratzel این مفکوره را اضافه تر تقویت بخشید و اظهار نمود که خطوط مواصلات و ترانسپورت اعلا

باعث بوجود آمدن، تشکیل و انکشاف شهرها میگردد.

نظریه والتر کریستالر:

نظریات والتر کریستالر بیشتر جلب نظر کرد زیرا موصوف میگفت که مرکز شهر در

هر حالت مرکز معاملات و فعالیت های اداری، اقتصادی، تجارتی و ترانسپورتی را —

فراهم میسازد. موقعیت مرکزی شهر و اجزای شهری را اینطور توضیح مینماید که شهر

دارای چندین موقعیت مرکزی خود بود که بصورت مجموعی به دور یک مرکز بزرگ اجتماع

مینماید، کریستالر اظهار داشت که هر یک از این مراکز دارای نفوس معین بود و مساحت

موقعیت های مرکزی به تصاعد ضربیست (۳) توسعه مییابد. مثلاً:

۱۶۲ : ۵۴ : ۱۸ : ۶ : ۲ : ۱ و این تناسب از اعداد بزرگ به استقامت

ساحات خورد به تناسب جذر ۳ کوچک می گردد.

از تحقیق والتر کریستالر اینطور نتیجه گیری میشود که موصوف یک ناحیه روستائی

و یا شهری را مورد مطالعه قرار میدهد که آن شهر بنوبه خود به روستاهای

مجاور کمک مینماید، بنابراین شهرهای بزرگی برای نواحی بزرگ و شهرهای

کوچکی برای نواحی خورد بوجود می آید. شهرهای کوچک با داشتن حداقل

درجه با یکدیگر فاصله مساوی داشته و برای هر شش شهر کوچک یک شهر

بزرگتر که خدمات اجتماعی و تخصصی بیشتری دارد قرار گرفته که آنهم با شهر

بزرگتر دیگری در همان سطح در فاصله مشابه و یکسان قرار خواهد گرفت.

اینطور شهر در اضلاع شش گوشه ای وسیعتری برای انجام خدمات با واحد

های دیگری محاط است. سلسله مراتب شهری را در جنوب غرب آلمان به

هفت تصنیف جداگانه با در نظر داشت فاصله، جمعیت، ناحیه تابع و

جمعیت ناحیه تابع پیشنهاد می کند:

درین تصنیف سلسله مراتب با ضریب سه گسترش یافته است. در —

تصنیف کریستالر توزیع مکانهای شهری به اساس مبادلات تجاری و بازار یابی

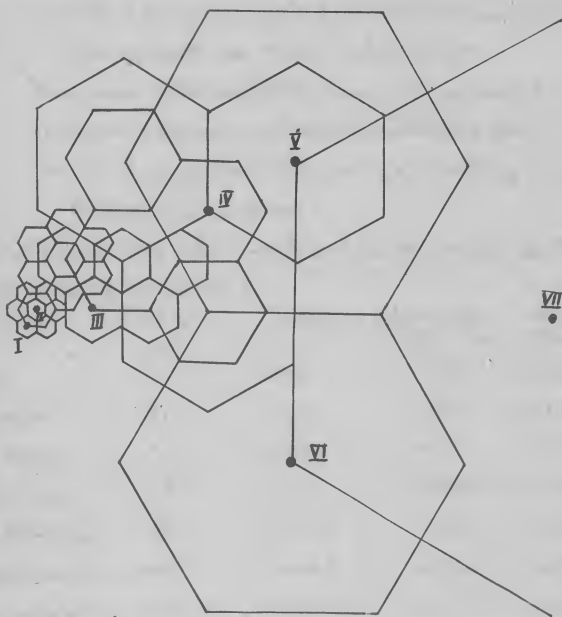
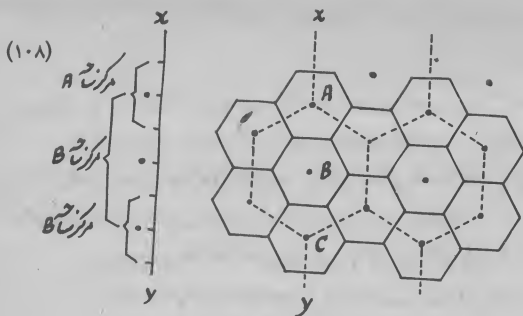
صورت گرفته است در شهرهایی که شبکه انتقالات و رفت و آمد زیاد باشد بازار

یابی با ضریب چهار و جائیکه مراکز اداری تراکم بیشتر داشته باشد ضریب

August Losch اقتضاد

هفت را میتوان بکار برد. او گوست لوش

ششانی نیز حتی خدمتی شش ضلعی را نیز پیشنهاد می کند. اما برخلاف

موقعیت مرکزی شهر ماه اس تیوری والتر کریستالر

FTG[13]

SOURCE: NORTHEM, URBAN GEOGRAPHY, 1975.

کریستالر به تداخل و همزیستی نظامهای شش ضلعی معتقد نیست.

Edward Ulman

اما این همه نظریات از طرف ادوارد المن

با تغییرات و تجدید نظرهای مواجه شد و اظهار داشت که در توزیع مکانی شهر

های آمریکا هیچ نظمی بین فواصل شهری دیده نمیشود.

در مجموع این انتقادات زیرر طرح والت کریستالر وارد است:

۱- وجه اشتراك در شهرهای كوچك و بزرگ يكسان بوده به تنهائی

از یکدیگر نمیتواند انکشاف نماید.

۲- فاصله را که در بین شهرهای تابع و شهرهای اصلی پیشنهاد می

کند در شهرها جنبه تطبیقی را دارا نمیشود.

۳- در سلسله مراتب شهری توافق نظر بین علما وجود ندارد.

۴- طرح شش ضلعی بیشتر جنبه تصنعی دارد تا تطبیقی و واقعی.

۵- جنبه عملی این پیشنهاد ناممکن به نظر می آید، بناً این طرح در

قالب تیوری باقی می ماند.

تناسب نفوس نسبی ساحه و فاصله شهرهای دارای موقعیت مرکزی را کریستالر

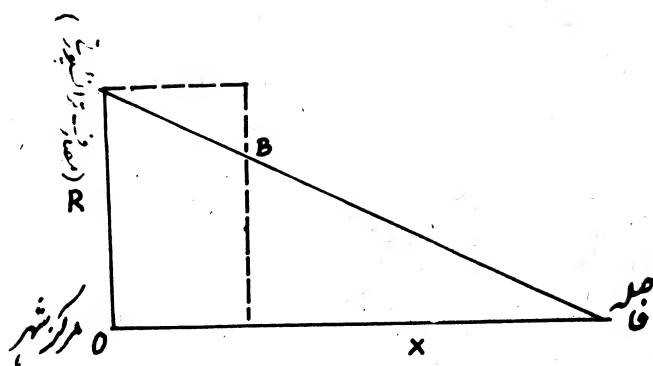
اینطور ارزیابی نموده است.

شکل سکونت	فاصله به Km	جمعیت	مساحت ناحیه تابع Km ²	جمعیت به نفر
بازار	۷	۸۰۰	۴۵	۲۷۰۰
مرکز شهرک	۱۲	۱۵۰۰	۱۳۵	۸۱۰۰
مرکز حکومتی	۲۱	۳۵۰۰	۲۰۰	۲۴۰۰۰
شهر ناحیون	۳۶	۹۰۰۰	۱۷۰۰	۷۵۰۰۰
مرکز ایالتی خورده	۶۲	۱۷۰۰۰	۳۶۰۰	۲۲۵۰۰۰
مرکز ولایت	۱۰۸	۹۰۰۰۰	۱۰۸۰۰	۶۷۵۰۰۰
شهر مرکزی حوزه	۱۸۶	۳۰۰۰۰۰	۳۲۴۰۰	۲۰۲۵۰۰۰

تیوری وان تونن و انکشاف شهر (J. Vonthunen)

وانتوین عالم معروف جغرافیه آلمان تقریباً ۱۶۰ سال قبل در سال

۱۸۲۶ م توسعه شهر و تناسب استفاده اراضی را در اطراف شهر به اساس — فرضیه متحدالمرکز به بیان گذاشت که از نظریه والت کریستالر W. Christaller به اساس موقعیت مرکزی کاملاً متفاوت است. نظریه وانتون در موقعی که ابراز شده بود کاملاً حیثیت قانونی و پلان های سیستماتیک شهری را حاصل کرده بود زیرا در آن فرصت اکثر شهر های جهان به همان اساس بنیان گذاری گردیده بود اما امروز عوامل و پدیده های مختلط و گونا گونی در پلان های شهری و اجزای مربوطه آن داخل گردیده است که تیوری انکشاف شهری را به اساس مناطق حلقوی و متحدالمرکز شهری تا اندازه ی در تمامی شهر های صنعتی و معاصر جهان نمیتوان تطبیق کرد، اما در شهر های قرون وسطایی و اکثر شهر های که در شرق و ممالک غربی در جریان قرون ۱۶ و ۱۷ و ۱۸ و همین اکنون پلان گذاری شده است از تیوری وانتون نمیتواند دوری جوید و وانتون در آغاز مطالعات خود میخواست ارزش زمین های زراعتی را با ارتباط دوری و نزدیکی — از ساحه مرکزی شهر ارزیابی نماید و صورت تصنیف ورده بندی اراضی را نظریه طرز استفاده آن در ساحات مختلف مورد بررسی قرار دهد و به این ترتیب معیاری برای قیمت های اراضی تثبیت نماید • اندازه اجاره زمین نظریه مقدار حاصلات سالانه و قیمت تمام شد ترانسپورتی در اراضی معیار ارزش اقتصادی زمین را از نظر او اشکار میسازد • بعد فاصله به هر شکلی که باشد از مرکز شهر و مارکیت های تجاری بالای تولیدات اجاره زمین • قیمت زمین و مصارف ترانسپورتی آن اثر میگذارد که در شکل (۱۵) وانتون مارکیت تجاری را به حرف (۵) و مصارف ترانسپورتی را در بعد فاصله از مرکز (R) و — فاصله را به محور (X) نشان داده است درین جا باید کوشش بعمل آید که در دورترین فاصله (R) کمیت اجاره و یا تولیدات زمین را به — اندازه عاید بالا برده بتوانیم که مصارف بعد فاصله و ترانسپورتی در آن اثری وارد کرده نتواند • ش (۱۴)

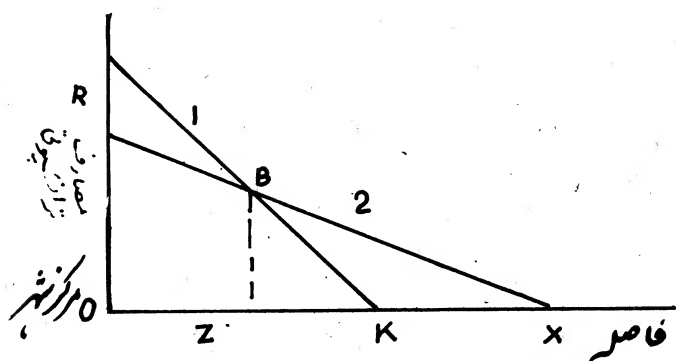
تناسب فاصله از مرکز شهر و ارزش زمین

FIG[14]

SOURCE: NORTHEM, URBAN GEOGRAPHY, 1975.

این نوع تولیدات زمین از نگاه معیار های اقتصادی میتواند با رارضی دیگر زراعتی نیز رقابت اقتصادی خود را انجام دهد که این مطلب را وانتون در شکل ذیل جا داده است • درین جا زمین نمبر يك حاصلات بیشتری بدست میآورد زیرا به مارکیت مرکزی شهر نزدیک تر است و نقطه (B) ساحه ایست که ارزش زمین های درجه يك و دورا از همدیگر مجزا میسازد • ساحه نمبر (۲) که مقدار حاصلات آن کم و از مارکیت تجارتي دور تر واقع شده است بنا بران زمین های که در مجاورت شهر در کنگوری نمبر (۲) قرار میگیرد هیچگاه با کنگوری نمبر يك نمیتواند رقابت نماید ازین لحاظ وانتون در همان موقع پیشنهاد کرده بود که ایزاد قوای بشری و یا ماشینی

و کود حیوانی حاصلات را بالا برده اما مصارف ترانسپورتیشن باز هم در بعد فاصله بالای ارزش زمین های مذکور اثر قابل ملاحظه ی وارد می نماید • (ش ۱۵)

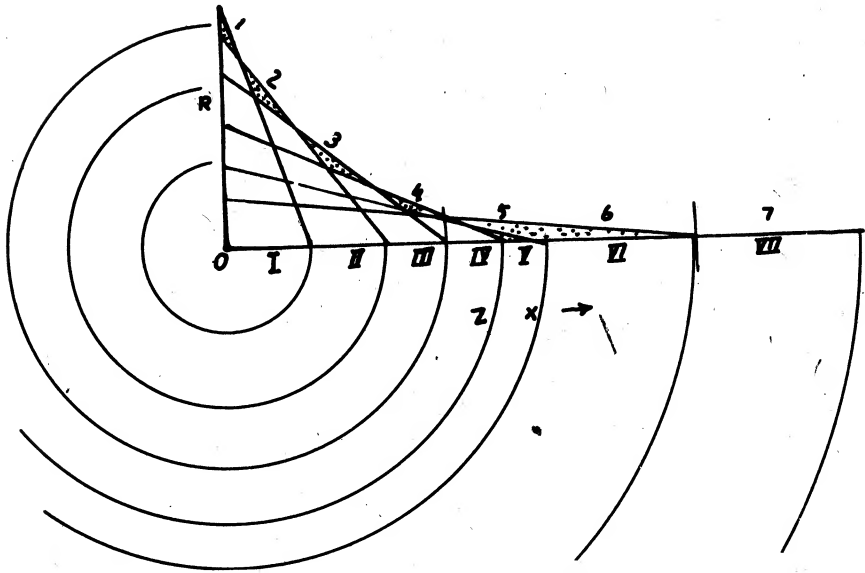
FIG(15)

SOURCE: NORTHEM, URBAN GEOGRAPHY, 1975.

به این اساس وانتون ارزش زمین های مجاور شهر را نظریه بعد فاصله از مرکز تجارتی آن در شکلی که ارائه نموده در ممالك شرق و امریکای لاتین، اکثر ممالك افريقائی و شرق دور صدق می نماید اما شهر های ایالات متحده امریکا البته تحت این تیوری قرار گرفته نمیتواند •

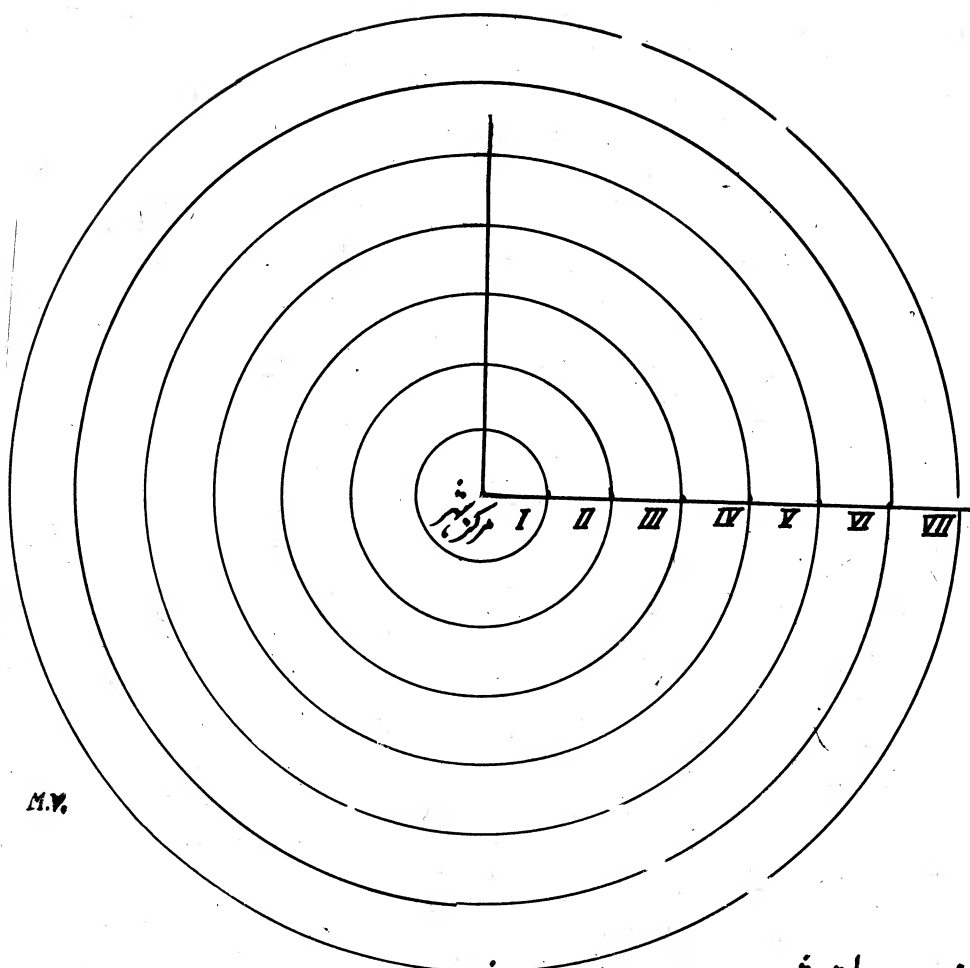
در ممالك شرق، زمین های درجه اول در نزدیکی شهر و مارکیت، زمین های درجه دوم بفاصله نسبتاً دور، زمین های درجه سوم بفاصله نسبتاً دور تر و زمین های درجه چهارم و پنجم از مارکیت های تجارتی خیلی دور تر واقع بوده و ارزش هریک از این نوع زمین ها را وانتون به مقایسه

مرکز تجارتی شهر دین دیاگرام بخوبی جاداده است که کاملاً به شکل مقایسوی
تعظیم گردیده و معیار اقتصاد آنهارا آشکار نموده است • (ش ۱۶)

FIG[16]

SOURCE ULMAN, EDWARD, A THEORY OF LOCATION FOR
CITIES. 1941.

M.V.

تصنيف مناطق شهری بر اساس توری دانستون . FIG[17], *ibid.*

با ملاحظه این نظریات وانتون زون های متحد المركز زراعتی را از مرکز شهر به
اطراف آن ایطور دسته بندی می نماید *

- ۱- مارکیت شهری، ۲- ساحه زرع اشجار و شمر و جنگلات، ۳- ساحه زراعتی
حبوبات بشکل متکاثف و متراکم آن، ۴- ساحه زرع حبوبات بشکل عادی، ۵- ساحه
زراعتی نوبه ی، ۶- ساحه چراگاه ها (ش ۱۷)

به اساس نظر وانتون شهر دایما از ساحه مرکزی خود به اطراف توسعه
می یابد و عامل اساسی آنرا نیز ایطور خلاصه می نمائیم :

- ۱- ازدیاد نفوس *
 - ۲- احداث مؤسسات خدمات اجتماعی، فرهنگی و صنعتی *
 - ۳- تسهیلات حیات شهری *
 - ۴- تمایل مردم به حیات شهری *
- هرگاه شهر روی این انگیزه های همه جانبه اجتماعی توسعه می یابد زمین های
زراعتی در حاشیه شهر بنا بر توسعه شهر و اینکه در مجاورت احاطه شهری
قرار دارد حد اقل حاصلات را عرضه می نماید. ازین جهت قیمت زمین از
لحاظ تولیدات زراعتی آن پائین می آید، اما برعکس دیده میشود که قیمت
زمین از لحاظ شکل استفاده بعدی شهر ارزش آن را ببالا ترا کسب می نماید *
- در هر دو صورت زمین های زراعتی در حاشیه شهر قیمت خود را به
تناسب خیلی عالی و بیشتر حفظ می نماید. از نگاه وانتون صورت استفاده
اراضی در شهر ایطور پیشنهاد میشود :

- اول - در مرکز ساحه شهری *
- دوم - ساحه چراگاه در اطراف شهر *
- سوم - ساحه زراعتی و چراگاه *
- چهارم - ساحه تربیه گاه حیوانی *
- پنجم - ساحه تولیدات علوفه و نباتات برای تربیه حیوانات، این نوع

شهرها عموماً شهرهای اند که بصورت منفرد و متکی به تولیدات زراعتی و حیوانی محیط خود بوجود آمده که اکثر شهرهای قدیمه متصف به این صفات میباشد زیرا در شرایط گذشته وسایل ترانسپورتی و شوارع به پیمانه وسیع وجود نداشته و شهرها بناچار متکی به تولیدات زراعتی و اقتصادی خود میگرددند؛ اما شهرهای معاصر امروز بنابر تولیدات زراعتی و صنعتی و موجودیت خطوط ترانسپورتی این نوع مناطق حلقوی را پذیرفته نمیتواند.

فکورهاییکه مادل وان تونن را متأثر میسازد :

تیوری وانتونن به ممالك غرب بخصوص آن نواحی که صنعتی است قابل تطبیق نمیشد تنها در ممالك زراعتی و آنهم ممالك شرق، امریکای لاتین و افریقائی شهرهای را سراغ داریم که تا اندازه ی فرضیه وانتونن پیوستگی دارد اما — وانتونن در حیات خود بعضی شهرهای المان را میدید که در مراحل صنعتی شدن از فرضیه و تیوری وی آهسته دوری می جست، اکنون از بعضی عواملی نام میگیریم که تیوری وانتونن را تا اندازه ی برهم میزند :

تا جایی که دیده میشود در ممالك اروپائی ساحات زراعتی بشکل يك رقبه واحد و معین زراعتی وجود دارند که تولیدات زراعتی آن بصورت متحدالشکل در سراسر آن ساحه یکسان میباشد و این موضوع البته پیوند زیاد با تکنالوژی — و روشهای اصلاح شده فنی و زراعتی دارد اما در ممالك شرق مشخصات و — کیفیت زمین های زراعتی در امتداد منابع آبی، جویبارها و یادریا بشکل قطعات طولانی عرض وجود مینماید، اما مادر حوزه کابل و کوهدامن، حوزه مزارشریف متمرکز بودن رقبه های زراعتی در اطراف شهرها تا اندازه ی قول وانتونن را تأیید می کند که آنهم در بعضی موارد ساختمان تیوگرافی وضع مناطق حلقوی را برهم میزند.

شبکه های شهری در اکثر ممالك جهان تابع خطوط مواصلات است زیرا راههای تجارتی و ترانسپورتی در همه جا اولترعرض وجود کرده و بعد تر در نقاط حساس تقاطع این شوارع، شهرها به مقیاس خورد و بزرگ توسعه یافته

است و یا در اکثر موارد شهرها به اساس پلان دفاعی بنا نهاده شده است .
 شهرها در جهات مختلف بصورت غیر متوازن انکشاف مییابد و هسته -
 های جداگانه را با مارکیت ها و یا مراکز اداری علیحده بار میاورد و البته سوبه
 مردمان شهر از لحاظ تطبیق پروژه های شهری خیلی مهم میباشد مثلاً شهر
 کابل حتی با وصف موجودیت پلان شهری انکشاف مطلوب و نا منظم را در -
 اکثر ساحات شهری دیده میتوانیم که با تصمیم و اراده بشری پلان های طرح
 شده و پیش بینی شده شهری کاملاً تطبیق شده نمیتواند .

پلان های شهری در طول زمان دایماً در تحول بوده زیرا با گذشت
 زمان تغییرات قابل ملاحظه ی در شبکه های شهری پدید میآید که هیچگاه -
 بحیث فرضیه و یا تیوری نمیتوان مادل های آنرا بصورت دایمی ثابت فکر کرد
 و از همین جاست که موضوع نسبی بودن قضایا در تمامی پدیده های حیاتی،
 اجتماعی و سیاسی بملاحظه میرسد .

از نظر وانتون چین بر میآید که زمین های درجه اول دایماً مرکزیت
 شهری را داشته مارکیت های تجارتی و زراعتی را تشکیل میدهند اما بر عکس
 در اکثر ممالك اروپائی و ایالات متحده امریکا و همین ترتیب در اتحاد شوروی
 کوشش بعمل میآید که زمین های درجه اول دایماً بحیث زمین زراعتی باقی
 بماند و قدرت خلاقه زراعتی این گونه قطعات مؤلده را نمیخواهند تحت
 پلان شهری قرار دهند . اما برخلاف در ممالك شرق زمین های درجه
 اول دائماً به غرض پلانگذاری های شهری مورد استفاده قرار داده میشود
 و این مطلب را در برخی از شهرهای افغانستان نیز به وضاحت دیده میتوانیم .
 موضوع جالب در اینجاست که آیا در شرق چرا این محصله وجود دارد ؟ از -
 لحاظیکه شهرها اکثراً در نقاط حاصل خیز زراعتی بنا نهاده میشود که -
 قبلاً آن ساحه محیط خوب زراعتی را تشکیل میداد، تکامل حیات روستائی
 به شهری در شرق همین مطلب را میرساند .

فصل هفتم

فکته‌های معاصر در سطح مستوی شهرها

توسعه شهر و نوآوریهای کلتوری :

اول - زوال مدینت‌ها با انکشاف مجدد شهری مدینت‌های خلاقه * دیگر را به وجود آورده است بطور مثال زوال مدینت روم قدیم مرحله انتقالی بیزانس میباشد و از جانب دیگر با از بین رفتن مدینت روم اوج نهضت‌های شهر در شمال غرب اروپا حوزه بالتیک و بحیره شمال آغاز یافت که آهسته آهسته توسط این شهرها بنای مدینت بزرگ در اروپای شمال غربی بمیان آمد ، با انکشاف شهرها سازمان‌های فیودالی تدریجاً روبه زوال گذاشت ، وضع اقتصادی و سازمان فیودالی به تجارت شهری و صنفی مبدل گردید .

دوم - در شهرها با رایج شدن مسکوکات تجارت وسعت یافته وحدت روابط تجارتنی را در چوکات ملت‌ها و حکومتات بزرگ برقرار ساخته تا آنکه بالاخره سیستم حکومت مرکزی در شهرهای پی ریزی گردید و حلقه اتصال شهر

را تجارت شهری، وحدت و هماهنگی شهری و سازمانهای اجتماعی شهر بر
قرار میگرداند *

سوم - روحیه کار - تصنیف حرفه، مشاغل و بالاخره بوجود آمدن -
ذمیت وکلای عتقی در شهر روحیه وکلای بلد و بالاخره وکلای عمومی را تا
سویه مجالس پارلمانی و سنا بوجود آورد که این همه نوآوری های دیموکراتیک
با توسعه شهرها مساعد ساخته شد. چون تجارت در شهرها به اوج خود
خود قرار گرفت و معاملات تجاری طوری در میان گذاشته میشد که محدودیت
های سیاسی و اداری را آنقدر پذیرفته نمیتوانست ازین جهت آزادی های فکری
از لحاظ تجارت در مرحله اول و آزادی های سیاسی در مرحله بعدی از شهر
ها منشاء میگیرد *

چهارم - انکشاف ذمیت های سیاسی اکثر^۱ در شهرها هسته گذاری
میشود، مرکزیت داشتن در بین ممالك مجاور - مرکزیت داشتن تجاری - مرکزیت
داشتن دفاعی و استراتژیکی و یا سوق الجهمی و کنترل حرکات انقلابی
تماما^۲ از شهرها منبع میگیرد *

بطور مثال انقلاب کبیر فرانسه در ابتدا خیلی مغشوش به نظمی آمد
تا آنکه در قدم های بعدی تمامی پلان های سیاسی از راه نشرات - تبلیغ
و حرکت دسته جمعی در شهر پاریس پی ریزی و عملی گردید و به همین
ترتیب انقلاب اکتوبر ۱۹۱۷ - در شهر های لنینگراد و مسکو روش های انقلابی
را تحقق بخشید انقلاب پیروز مند ۷ ثور نمونه^۳ سترگ و مهم دیگر این موضوع
در افغانستان میباشد *

پنجم - وحدت ملی، هماهنگی و سازمانهای اجتماعی متحدالشکل
تماما^۴ در شهرها با وجه بهتری تحقق می پذیرد که آنهم از طریق نشرات،
رادیویی تلویزیون اخبار و جراید به خوبی میسر شده میتواند * علاوه بر آن
شکل تولیدات صنعتی و توزیع مشابه و غیر تعبیضی آن در سازمان وحدت -
ملی اکثر کشورها نقش قابل ذکری را دارا است خلاصه آنکه معیار ارزش -
های شهری - معیار مدنی و ثقافتی يك کشور را بصورت همه جانبه تشکیل

میدهد.

انکشاف شهر و عدم توازن محیطی:

درین جا به سوالی رو برو میشویم که آیا شهرها و انکشاف شهری محیط طبیعی خود را تا کدام اندازه متاثر میسازد؟

جواب این سوال را از بالاى اوراق تاریخ و طرز تحولات شهرها، اوج زوال شهرها و تاثير همه جانبه آن بالاى محیط طبیعی تحقیق و بررسی میکنیم. هرگاه سیر تاریخ اوج و زوال مدنیت های باستانی را مطالعه نمائیم دیده میشود که در مدنیت های زراعتی بخصوص قبل از انقلاب صنعتی انکشاف شهرها با محیط طبیعی، روستاهای مجاور و دهکده های اطراف شهر وضع نوسازی غیر متوازن را دارا بوده زیرا شهرها با سازمان های صنعتی و بلدن، اداری و صنعتی تماماً بحیث مرکز استهلاك متاع اولیه تولیدات زراعتی دهکده ها محسوب میگردد ملکیت ها وسیع و دهاقین زیاد هنوز هم از وضع تشکلات سازمان فیودالی خارج نشده بود بنا بران در شهرها موضوع استثمار محیط طبیعی دهکده ها بصورت ناگزیر وجود داشت همیشه شهر در اوج مدنی خود قرار میگرفت به همان اندازه دهکده ها به نفع شهر جذب می گردید همیشه محیط مدنی شهرها سیر قهقرائی خود را می پیمود هرمدیسیف آن دهکده ها تدریجاً به غربت فاقگی و زوال مواجه میشدند و درین مورد - مثالهای زیادی وجود دارد مثلاً با انکشاف مدنیت باختر محیط مجاور از لحاظ تولیدات زراعتی و متاع تجارتی به نفع شهر بلخ خیلی بکار انداخته شد اما با از بین رفتن شهر بلخ دهکده های مجاور سیر نهایت اسف انگیز و قهقرائی خود را دنبال کرد، به همین ترتیب دره بامیان که با شکوه مدنیت اسلام و مدنیت بودیزم بزرگترین زیارتگاه جهان بودائی و شهر دفاعی بود با از بین رفتن این هسته سیاسی و مذهبی با حمله چنگیز نه تنها ماهیت مدنی و ثقافی خود را از دست داد بلکه بسرای سال های ممتد و طولانی دهکده های مجاور و محیط طبیعی آن نیروی تولیدی و تحرك اقتصادی و

اجتماعی خود را از دست داد •

شهر بست — آی خانم — چخانسور — هرات — بامیان — غزنی — تماماً*
شهرهاییست که این نوع مصائب هولناک تاریخی را یکی بعد دیگر متحمل گردید
اند •

با از بین رفتن مدنیت هراپه و موهنجودارو دهکده های مجاور آن
توازن اجتماعی و طبیعی خود را کاملاً* درزوایای تاریک تاریخ به عقب گذاشت،
در مدنیت یونان باستان نیز این نوع ماجرا های تاریخی اتفاق افتاده است —
زیرا با زوال مدنیت روم محیط طبیعی دهکده ها و زمین های زراعتی حیثیت
اولی خود را از دست داد • و آن هم از لحاظی که مواد محروقات به منظور
تسخین شهر تماماً* از دهکده ها تهیه میگردد • چراگاه ها به منظور تربیه
حیوانات و تهیه لبنیات گاهی هم در اثر اضافه چرانیدن به دشت های خشک
و برهنه از نبات مبدل میگردد • سیستم کانالیزیشن و آبیاری بنا بر احتیاج —
مزید شهر دهکده ها را خیلی متاثر میساخت که در حین زوال سازمانها
شهری و مدنی سائر دهکده های مجاور آن — سیارت و روم قدیم حیثیت اقتصادی
و زراعتی خود را از دست داد • و به این ترتیب ارتباطات ایکالوژی محیط —
طبیعی برهم خورده توازن حیات روستا ها را کاملاً* تغییر شکل داد • اما
در مدنیت های فعلی جایی که تکنالوژی و ساینس وسائل مجهز تر را در اختیار
انسان گذاشته است شهر ها معد انکشاف دهکده ها میباشند که تفصیل
مزید آنرا زیر عنوان علحیده از نظر خواهیم گذشتاند •

قبل از انقلاب صنعتی هیچ شهری را به استثنای شهرهای چین سراغ
نداریم که نفوس آن به یک میلیون نفر میرسید حتی بزرگترین شهر اروپائی یعنی
روم دارای یک میلیون نفوس نبود • در بعضی شرایط شهر های که به این
معیار تقرب می جست به پرا بلمهای زیادی نیز مواجه میگردد مثلاً شیوع
امراض احتیاج به آب صحتی ، احتیاج مواد اولیه غذایی ، احتیاج به
تسخین و مواد محروقاتی تماماً* پرا بلمهای بود که حیات شهرهای قدیمه
را به شکلی از اشکال به صورت خیلی نا مطلوب تهدید میکرد •

تا جائیکه شهرها متکی به محیط طبیعی خود بوده، انکشاف آن نیز
 طور مادی صورت گرفته است اما همیشه شهر از سرحدات محیطی خود خارج
 میگردد پیرایه های زیادی را بار می آورد که در مدنیت روم قدیم یکی از این
 معضلات را بطور مثال در میان میگذاریم •

شهر روم عبارت از اجتماع دهکده ها و منازل بوده که بالای هفت
 تپه احداث گردیده و منظور اصلی آنرا دفاع شهر تشکیل میداد • وادی —
 Tiber حوزه سرشار زراعتی شهر روم محسوب میگردد با ازدیاد نفوس
 شهری نفوس اضافی شهر به منظور توسعه شهری بار اول محلات مجاور
 را تسخیر کرده و بعد نقاط دور دست را تدریجا^{Etruscan}

در اختیار خود در آورده، تهیه گندم، روغن زیتون، ماهی خشک و ظروف
 سفالی را این مردمان ضرورت داشتند که از شهر روم برایشان فرستاده میشد،
 راه ها اعمار گردیده و اداره محلی نیز برقرار شد — آب از ساحه دریای
 تیبریو اترسکان به شهر روم رهنمائی گردید تا آنکه حمام های شهری و گرمابه
 ها فعال گرد و به استفاده مردم گذاشته شود • ازین لحاظ به دو چیز
 احتیاج مبرم احساس میگردد اول آب دوم مواد محروقاتی، البته آب را از حوزه^(Tiber)
 تهیه میگردد، مواد سوخت را از جنگلات و اشجار دهکده ها و اطراف شهر
 بدست می آورند • بدین ترتیب بعد از گذشت یک قرن حاصلات زراعتی
 حوزه تقریبا^a از بین رفت و تمام جنگلات و اشجار در دهکده های اطراف
 شهر ناپدید گردید زیرا مقدار زیاد مواد محروقاتی ضرورت بود تا حمام های
 شهر روم را گرم کنند • در نتیجه بعد از زوال مدنیت روم نه تنها هسته های
 شهری و اداری از بین رفت بلکه روستاهای مجاور باشندگان دهات رنج و آلام
 زوال مدنیت روم را با خیلی مشکلات متقبل گردیدند که با عدم تدبیر و پلان
 شهری دهکده ها وقف حیات شهری گردید اما در افغانستان و آسیای مرکزی
 این نوع تهاوی را با حملات چنگیز و ورود انگلیس ها با صراحت میتوان مطالعه
 کرد که البته تاریخ نظیر این نوع وقایع ناگوار را کمتر به خاطر دارد • در —
 افغانستان و آسیای میانه نه تنها شهر و دهکده ها تخریب میشد بلکه

ر بعضی موارد حیات کاملاً ماهیت خود را از دست داده و انقضای کامل مدنی و کلتوری را برای صد سال و بیشتر از آن بوجود آورد *

در شرایط فعلی (خصوصاً در افغانستان و ممالک روبه انکشاف) — انکشاف شهرها در ممالک روبه انکشاف نقش خود را طور دیگری بالای دهات وارد مینماید که بصورت متقابل حیات شهری و روستائی مردو به مخاطره انداخته میشود آنهم مهاجرت روستایی ها به شهر میباشد * در اکثر شهرهای ممالک رو به انکشاف عدم توازن حیات اقتصادی و اجتماعی را معضله مهاجرت ازده به شهر تشکیل میدهد *

فکوره های معاصر در انکشاف شهرها :

هرگاه تاریخ انکشاف شهرها را مطالعه نمائیم در مراحل اولی اکثر شهرها در امتداد آب های جاری ، دره ها و نقاط حاصلخیز زراعتی هسته گذاری گردیده بودند مثلاً در امتداد دریای نیل ، دریای سند ، دریای هوانگهو یا هلال حاصلخیز مدیترانه تعداد کثیر شهرها بوجود آمد و افزایش نفوس در هر کدام این شهرها نیز محدود به نظر میرسید *

مرحله دومی انکشاف شهرها به مقیاس نسبتاً بزرگ با انکشاف دوران تردد دریایی و ترانسپورت — اصلاح راه ها و بوجود آمدن عراده جات آغاز گردید ، درین مرحله البته تناسب انکشاف شهرها و دهکده ها تقریباً بصورت موازی ادامه داشت ذخایر مواد ارتزاقی در شهرها و مارکیت های تجارتی ، صادرات و واردات مواد تجارتی را بار آورد سبب آن گردید تا در شهرها تعداد نفوس زیاد جا بجا گردد و به این شکل نفوس شهری ساحه بیشتر را اشغال کرد و در نتیجه دیده شد که در دهکده ها و زمین های زراعتی ساحه شهری وسعت یافت و بخصوص در شهرهای یونان قدیم این انکشاف باعث بوجود آوردن هسته های علیحده گردید *

مرحله سوم انکشاف شهری در قرن نوزده صورت گرفت که تا حال قدمهای مزید انکشافی خود را می بینیم و بصورت مستقیم و یا غیر مستقیم انکشاف آبی

و موثر آن در تمامی کشورهای جهان محسوس می‌باشد، به این مفهوم که در مرحله اول توازن بین شهر و ده برقرار بوده اما بعدتر شهر در مسایل اقتصادی، تجارتی و اداری سبقت جست، در مرحله سوم نفوذ شهر و نقش پیش‌آمیزی شهرها در تمام امور حیاتی داخل گردید و با افزایش نفوذ در شهرها صنایع و حرفه های اساسی انکشاف داده شده، استفاده از انرژی برقی و حرارتی صورت گرفت مؤسسات و قایم صحت عامه و فرهنگی بمیان آمد، در تولیدات اضافی *Surplus production* در مزارع و شهرها باعث آن گردید تا در حاشیه و گرد و نواح شهری اجزای متعدد دیگری بمیان آید؛ اگرچه قبل از بکار افتادن انجن بخار متجاوز از یکصد هزار شهر در جهان بنا نهاده شده بود، ماشین های نخ تابنی و یا پایپ های آب در شهر لندن قبل از سال ۱۸۰۰ - میلادی به کار افتاده بود اما انکشاف مزید شهرها در جریان قرن ۱۹ صورت گرفت و درین مرحله مشکلاتی که انکشاف شهرها را تمدید میکرد تا اندازه * از بین برده شد بطور مثال :

قدرت حاصل خیزی مزارع که خیلی محدود بود اندازه تولیدات آن - بالا برده شد تا آنکه در شهر از آن به درستی استفاده به عمل آید •
ذخایر آب و شکل تمیه آن که مشکل دیگری بود آهم در شهرها مرفوع گردیده، شهر به صورت تدریجی از چهار دیوار دفاعی خود خارج شد و آهسته آهسته به اطراف و جوانب خود توسعه یافت و مراکز صنعتی و تصدی های - مختلف اقتصادی و اجتماعی در آن گنجانید • شد •
ترافیک شهری که معضله بزرگی را تشکیل میداد با روش نسبتاً مناسبی در شهرها بوجود آمد •

انرژی که توسط حیوان یا قوای بشری بدست می آمد جای آنرا ماشین عوض کرد و ب این وسیله دامنه خود را به مزارع (پنبه، نیشکر، گندم و...)، مادن ذغال سنگ و آهن گسترش داد، صنعت نساجی و تولید انرژی و صنایع ذوب فولاد و آهن انکشاف مزید شهر را بار آورد. شهرهای دارای صنعت شیشه سازی، نساجی پشمینه بافی و فولاد سازی تهداب -

گذاری گردید و نیروی ماشین به حیث قوای اصلی مؤلفه بکار افتاد و به این ترتیب تکنیک و قدرت آب و باد Eo-technique که شهر

را در مسیر باد و یا جریان دریا ها قرار داده بود قدرت ماشین موقعیت شهر ها را از بنادر و مجرای شبکه های آبی به مزارع پهنه ، بیشکر ، معادن آهن و ذغال سنگ و یا دیگر منابع طبیعی استقرار و انکشاف بخشید که این وضع نوآوری های همه جانبه و ریفرم کامل در انکشاف شهرها پلان های بزرگ شهر سازی را بوجود آورد. مآظرو سیمای طبیعی سطح زمین کاملاً تغییر یافت.

موضوع اتصال هسته های شهری یا Conurbation

عامل دیگریست که شهرها را در شرایط فعلی اش انکشاف میدهد . این نوع - شهر ها بصورت تدریجی یک با دیگر پیوست میشوند شهر خوردی که در مجاورت شهر بزرگ قرار دارد و نفوس کارگر و یا سایر مردم آن به منظور کار و وظیفه که دارند در منازل علیحده خارج از ساحه شهری سکونت اختیار میکنند محصل رهايش این گروپ مردمان آهسته آهسته توسعه یافته تا آنکه دو مرکز جداگانه شهر را با هم وصل میسازد، اکثراً این موضوع را در ایالت شرقی و سایر ایالات متحده امریکا مثال میآورد . که شهرها بصورت تدریجی یک با دیگر ملحق میگردد بطور مثال شهر نیویارک با شهر واشنگتن . c. c. توسط همین نوع هسته های علیحده فعلاً متصل است و یا شهر واشنگتن با ویرجینیا و مری لیند M. ۷۰ کاملاً در احاطه یک شهر قرار دارند .

سطح مستوی شهر :

سطح مستوی شهر را اصلاً شبکه های مختلف شهری تمثیل میکند که در عین زمان تابع وضع محیطی خود نیز میباشد . بنا بران در سطح مستوی شهر - هاشبکه های شهری از لحاظ پیشبینی و پلانگذاریهای انکشافی بیشتر نقش بشری داشته اما اوصاف محیط از عوامل فیزیکی بحساب میآید که در مجموع سطح مستوی شهر را کنترل می کند .

در شبکه های شهری ضروریات اجتماعی و خصایص کلتوری رول برآورد . دارد

زیرا همین موضوع است که در ممالک شرق، ممالک اسلامی و شهرهای غربی انواع مختلف ساختمانها، اسلوب و روشهای جداگانه در شکل و تقسیمات رقبه های شهری به ملاحظه می رسد، وکن اصلی سطح مستوی شهرها را مطالب تشکیل میدهد که در متن به تفصیلی از آن بحث شده است اما در اینجا بطور مثال از چند شهر نام می بریم :

۱- مسکو در بخشاروپائی اتحاد جماهیر شوروی موقعیت دارد دریای مسکو از بین شهر با انحامای مختلف میگذرد و بعد از آنکه به کانال مسکودریای اورگا میریزد • شهر مسکو چهل کیلو متر از شمال بجنوب و ۲۹ کیلو متر از شرق به غرب گسترش یافته است • اطراف شهر مسکو توسط سرکهای مناسب و قابل استفاده احاطه شده است که طول محیط سرکهای اطراف شهر به ۱۰۹ کیلو متر بالغ می گردد، مساحت شهر مسکو به ۸۷۹ کیلو متر مربع و تعداد نفوس آن به ۷۰۰۰۰۰ نفر میرسد که با این وسعت رقبه و نفوس از جمله چارمین شهر بزرگی جهان بحساب می آید •

شهر مسکو در طول تاریخ رول قابل ملاحظه را در حیات مردمان این سرزمین بازی کرده و از همین لحاظ است که هر فرد شوروی و همشهری مسکو آنرا به منزله مادر احترام می کنند •

شهر مسکو قبلاً بالای هفت تپه که در اطراف دریای مسکو موقعیت داشت احداث گردیده بود و به مرور زمان به انکشاف امروزی خود نایل آمد، هرگاه به نقشه شهر و سطح مستوی آن نظر انداخته شود تاریخ انکشاف این شهر با مقطع حلقه های ساقه درخت شباهت دارد که به صورت دایروی و متحدالمرکز بخش های مختلف شهری به تعقیب یکدیگر توسعه یافته است • کریملین در هسته مرکزی شهر قرار دارد و در اطراف آن پنج حلقه جداگانه شهری اعمار گردیده بود که اطراف آن توسط اشجار سرسبز و دیوارهای سنگی احاطه میگردد • (۱) در ایام قدیم ورود به شهر تنها از طریق دروازه

های مخصوص شهری امکان پذیر بود در حالیکه این دروازه ها با استحکانات قابل ملاحظه تجهیز شده بود . به مرور زمان این شهر بزرگ توسعه زیادی یافت بخصوص بعد از حرب دوم جهانی شهر مسکو مجدداً روی خرابه های زمان جنگ اعمار گردید که از لحاظ تسهیلات شهری، ترانسپورت زمینی و هوایی وجود مراکز فرهنگی، علمی و تحقیقاتی یکی از برازنده ترین شهرهای جهان به شمار می آید . بتاريخ ۲۵ اکتوبر ۱۹۱۷ اولین بار یادداشت پیروزی انقلاب سوسیالیستی درین شهر اشاعه یافت و بتاريخ ۲۶ فبروری ۱۹۱۸ مسکوبه حیث پایتخت اتحاد جماهیر شوروی شناخته شد زیرا قبلاً پایتخت اولیه در پتروگراد (لنین گراد فعلی) موقعیت داشت . متعاقب بتاريخ ۱۲ مارچ ۱۹۱۸ بهیرق جماهیر اشتراکیه ، در کریملین برافراشته شد .

با پیروی از تطبیق پلانهای شهری در اتحاد جماهیر شوروی شهر مسکو همگام با تکامل تکنالوژی به حیث یک کامپلکس مجهز و عظیم شهری سیماي جدیدی را اختیار کرد، میدانهای هوایی، تفریگاهها، ستدیوم ها، مراکز بزرگ علمی و خدمات اجتماعی و یونیورسیتها در آن بنا نهاده شد. اکنون تعمیرات - عظیم و میدان بزرگ کریملین به عظمت و زیبایی این شهر می افزاید . (ش ۱۸)

۲- شهر آتن :

از لحاظ قدامت تاریخی شهر آتن در اروپا برازندگی زیادی دارد، حصار های بزرگ و ادارات دولتی یونانی های قدیم ابتدا بالای تپه های متعددی بنا نهاده شده بود که به اصطلاح Acropolis اکروپولیس عسمى می گردد، بقایای این اکروپولیس ها همین اکنون در جنوب شهر آتن بوضاحت دیده میشود الاکن از سالهای ۸۳۶ اببعد پلان منظم شهری در - آتن تطبیق شد. جاده های منظم در شبکه شهری بوجود آمد که در بعضی جاها بزوایای قایمه یکدیگر را قطع میکنند و در بعضی محلات شهر بطور مقابل باهم تقاطع میکنند . (ش ۱۸ ب)

۳- شهر لندن :

شهر لندن که محصل کار متصدیان و معماران قبلی انگلستان میباشد

FIG(18)

MOSCOW CITY, SOURCE: PETER HALL, THE WORLD CITIES,
LONDON, 1966.

ATHENS

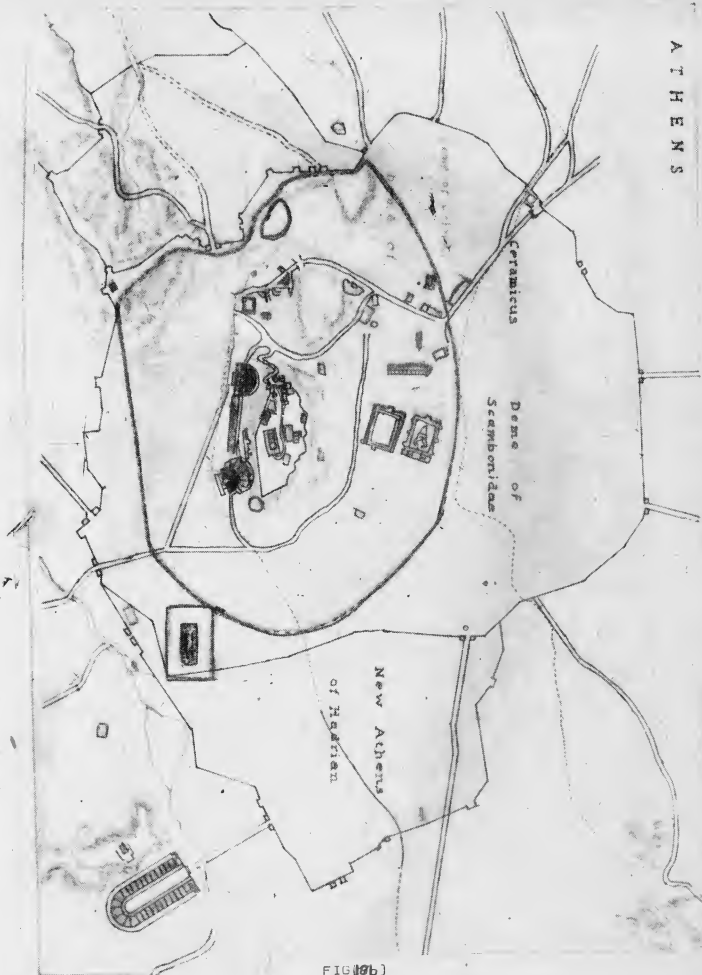

FIG. 126

SOURCE: HISTORICAL ATLAS, USA, 1975.

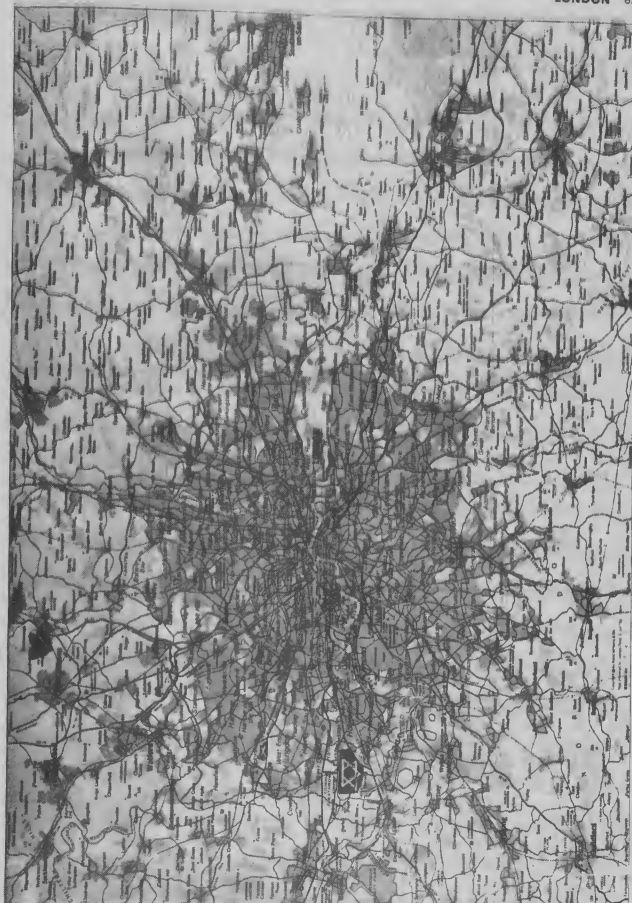
از لحاظ تقسیمات شبکه های شهری و تطبیق پلان نظریه اکثر شهرهای -
 معاصر اروپائی تا منظم بوده تعمیرات به اشکال مختلف و جاده هادرسه
 راهی و یا چار راهی ها بطور خیلی تا منظم با هم ملاقی می گردند . هر یک
 از بلاکهای شهری به اشکال جداگانه در امتداد جاده ها قرار گرفته و سرک
 ها یکدیگر خود را بزوایای مختلف قطع میکند که این مطلب کنترل ترافیکی را
 در شهر قدری مشکل می سازد، در اکثر قسمت شهر جاده خورد و باریک بوده
 لکن در حصه مرکز شهر تعمیرات و ساختمانهای شهر از استحکام و زیبایی خاصی
 برخوردار است . (ش ۱۹)

FIG(19)

LONDON CITY,

SOURCE: FETTER HALL, 1966.

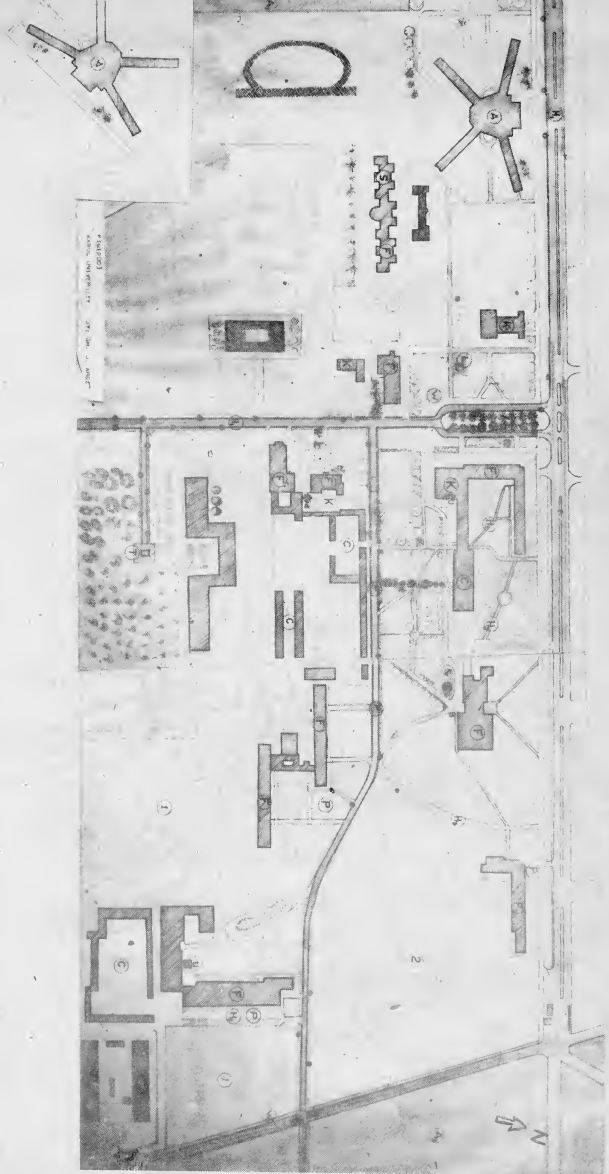

FIG(198), LONDON CITY, SOURCE: PETTER HALL, 1966.

(FIG. 20 E)
 PART OF KABUL CITY, SOURCE: INSTITUTE OF CARTOGRAPHY
 DRA.,

ساحه موجوده پوهنتون کابل

۱- پاریس :

پاریس از لحاظ تنظیم شبکه شهری نوع بیشتر داشته مناظر ساحل دریای سین توجه هر بیننده را بخود معطوف میسازد جاده های شهری قسماً موازی به جریان دریا و قسماً در اطراف آبدیه های بزرگ طوری متحد المركز و یا مایل تعدید یافته است بطور مثال برج ایفل در کنار دریای سین منظره جالب را تشکیل داده جاده های اطراف آن قسماً قوسی و قسماً بطور شطرنجی انکشاف کرده است مراکز اداری و تجاری در امتداد جاده معروف شانزله بین کانکور و آبدیه بزرگ امتداد یافته و پارک سبز در شرقی کانکور منتهی می گردد . بخش های مختلف شهر که در اطراف دریای سین موقعیت دارد توسط پل های جداگانه وصل می گردد که بیشتر جلب توجه می نماید . (ش ۲۰)

۵- کابل :

شهر کابل بحیث مرکز جمهوری دموکراتیک افغانستان در دوهده اخیر انکشاف قابل ملاحظه را پیموده است . از انجائیکه توپوگرافی شهر کابل را کوه های شیر دروازه ، آسمایی ، علی آباد ، تپه های مختلف و دریای کابل به بخش های جداگانه تقسیم کرده است . بنا بران سطح مستوی شهر در - امتداد دریای کابل و کوه ها و تپه ها مربوط این حوزه انکشاف قابل ملاحظه را پیموده است . (ش ۲۰ ب ۱) در شبکه سطح مستوی شهر قسماً سیستم شطرنجی ، در بعضی محلات شبکه قطعی و حتی در برخی از محلات کعبه شهر پلان های نا منظم قبلی نیز به ملاحظه می رسد . بخش های مختلف شهر را این محلات تشکیل می دهد ، ۱- در حوزه غرب جنوب و جنوب غرب ؛ خوشحال میه ، کارته سه و کارته چار ، ۲- در حوزه شمال ؛ یرته پروان و خیر خانه ، به شول وزیر اکبر خان میه ، ۳- در حوزه شرقی ؛ نور محمد شاه میه و کارته نو و مکروریان . به این اساس سطح مستوی شهر در سه بخش جداگانه انکشاف یافته است .

PARIS, SOURCE: PETTER HALL, 1966.

شهرهای عظیم جهانی: (۱۳۵)

اصطلاح متروپول را بار اول مدینت یونان و روم قدیم بکار برد و متعاقب با رشد سریع متروپول ها اصطلاح دیگری

مکالمولیس را بیان آوردند که از متروپولهای آنوقت چندین بار بزرگتر و وسیعتر بود. در باختر قدیم شهر بلخ را بنام ام البلاد (متروپول) نیز یاد میکردند، اما با سقوط مدینت های یونان و روم، و مدینت زراعتی باختر قدیم این اصطلاحات تنها در اسناد تاریخی مطالعه می شد، که در عمل و در ساحه همچو شهر هائیکه از عظمت کامل برخوردار بود، باشد به ملاحظه نمیرسید. بعد از - انقلاب صنعتی، رشد صنایع و افزایش سریع تعداد نفوس، وسعت معاملات تجارتي و تجارت بین المللی و موجودیت سرمایه سرشار جهانی سبب شده که شهرهای بزرگ در نقاط مختلف جهان بوجود آید و اصطلاح متروپول و مگا لوپولیس Ecumoniopolis دوباره در فرهنگ ساختمانی شهرهای

جهان بکار برده شد و شهرهای غول پیکر و عظیم توجه مردم را بخود جلب کرد. این شهرهای عظیم و بزرگ که دست آورد تخنیک و تکنالوژی های قرن بیست است ازین جهات با متروپول ها و مگا لوپولیس های باستانی تفاوت - های زیادی دارد. زیرا در متروپولهای قرن بیست کامپلکس شهری از جهات مختلف حیات انسانی مد نظر گرفته شده و کار ساختمانی کاملاً با تخنیک و ارزشهای تکنالوژیکی استوار بوده، و تعداد نفوس و معاملات تجاری و صنایع آن به دفعات از شهرهای بزرگ قدیمه متفاوت و متمایز میباشد.

شهرهای عظیم امروزی ماهیت شهرهای بین المللی را دارا است زیرا آمد و شد های تجارتي، ترانسپورتی (زمینی، هوایی)، دیپلوماتیک، فرهنگی و کلتوری این شهر ها منحصر به همان کشور نبوده بلکه معاملات اکثریت کشور های جهان در آن دیده میشود و به این ترتیب جریان های بزرگ - اجتماعی، اقتصادی و سیاسی را بین دولت های مختلف تشکیل میدهند، مثلاً در شهر مسکو هر روزه در حدود بیش از یک میلیون نفر از خارج شهر - ماسکودر حال آمد و رفت بوده و بهمین ترتیب شهر نیویارک، لیتنگراد، و واشنگتن، پاریس، لندن و توکیو از جمله شهر هائیکه نه تنها سر زمین بزرگ اقتصادی کشور خود را تشکیل میدهند، بلکه جریان های

بزرگ جهان را در سطح بین‌المللی بوجود آورده است که رشد سریع همچو شهرهای منطقه ای، قاره‌ای و جهانی هنوز هم در حال توسعه و افزایش می‌باشد.

شهرهای بزرگ مکالمه‌پولیس‌های امروزی نقش برجسته فرهنگی، تجارتی مالی، کلتوری، صنعتی و سیاسی را با خود همراه داشته از لحاظ مختصا فیزیکی، کمی و کیفی با شهرهای ماضیه تفاوت‌های آتی را دارا است.

در شهرهای عظیم امروزی کار رهبری مرکزی با کار تهیه تولید مواد و خدمات عامه آن با هم پیوند نزدیک دارد. از لحاظ جمعیت، تعداد نفوس شهرهای عظیم امروزی حتی ده‌الی پانزده مرتبه اضافه تر از شهرهای قبلی است.

وسایل مختلف و سریع‌السير حمل و نقل و تسهیلات ترانسپورتی در شهرهای عظیم امروزی به مقیاس وسیع انکشاف یافته و شعاع دوران فعالیت ترافیکی آنها خیلی زیاد بوده و وسعت حوزه آن‌الی عدد برابر وسعت شهرهای قدیمه می‌باشند.

متروپول‌ها و مکالمه‌پولیس‌های فعلی از شهرهای عادی خیلی بزرگتر بوده و جمعیتی از محلات مختلف شهری، نواحی باز، مارکیت‌ها، تأسیسات مختلف اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و سیاسی میباشد. درین نوع شهرهای بزرگ محل بود و باش مردم، دستگاه‌های صنعتی، اداری و فرهنگی کاملاً تأسیسات طیحده را تشکیل داده از هم جدا رشد یافته و همسته‌های بزرگ شهر را تشکیل میدهند، و کارگران از لحاظ شغل و انتخاب و گزینش کار دست آزاد و تحرک زیادی دارند.

شهرهای عظیم جهانی در نظام سرمایه داری بزرگترین عامل شکاف طبقاتی بوده. محله کاره و نیروی کار را طبقه نادار و زحمت‌کش تشکیل میدهد که تماماً توسط سرمایه داران بزرگ و اربابان صنایع مورد بهره‌برداری قرار گرفته و تضاد‌های زیاد طبقاتی را بوجود می‌آورد، جنبه‌های عاطفی و انسانی درین گونه شهرها ایجاب مینماید که اصالت کار و حقوق کارگری

احیا گردد، که صاحبان سرمایه با حیل و روشهای مختلفی میخواهند که منافع مادی جامعه در اختیار یک گروه خاص قرار داشته باشد. از جانبی هم در — همجو شهرهای بزرگ اتحادیه بزرگ صنعتی، کارگری و برنامه های بخصوص از حقوق کارگرها طرحریزی میگردد که تا حدودی از حقوق کارگرها دفاع می نماید و سیر پیشرفت کارگرها برجسته تر می گردد.

از آنجائیکه شهرهای عظیم جهانی ضابطه بزرگ اقتصادی دارند، و محور اصلی قدرت های سیاسی را تشکیل میدهند، بنا به سازمانهای عظیم حرفه ای، اتحادیه های بزرگ تجاری، حقوقی، اتحادیه های هنری و کارگری که از یکسور اختیار دولت و حکومت اند، از جانب دیگر از حقوق کارگران حمایت نموده و سیر تکامل حقوق کارگری را در شهرهای سرمایه داری سرعت می بخشد. عامل اصلی رشد این نوع شهرهای عظیم که فعالیت های بزرگ تجاری و — محور های اداری و حکومتی است از موجودیت کلیه بخشهای اختصاصی، تعلیمی، صحنی، تخیلی، رسانه های جمعی، اطلاعات، نظامی، سیاسی، تعلیم و تعلم، مکاتب و کتابخانه، یونیورسیتی ها و موزیم ها بوجود آمده و تماماً مجتمع اساسی آنها تشکیل میدهند.

تراکم نفوس و افزایش یومیه جمعیت درین شهرها نیز قابل توجه بوده معاملات تجاری، و صنعتی و درآمد مالی متخصصین در بخشهای مختلف حرفه های شان باعث سطح حیات بلند و مرفه یک تعداد از مردمان شهر شده سیستم بانک، و بانکداری و سازمانهای مختلف بیمه بسرعت زیاد درین نوع — شهرها سیر ارتقائی خود را می بینیم. موجودیت حوزه های صنعتی پدید دیگر شهرهای بزرگ است و موازی به آن تفریگاه ها و پارک های وسیع، — ستدیوم های سپورتی و ورزشی، استراحت گاه ها به مقیاس وسیعتری رشد مینماید. بنا به جمعیت این شهرها با سرعت زیادی افزایش می یابد که به طور مقایسوی ازدیاد نفوس شهرهای بزرگ جهان را طی سالهای ۱۹۵۰ و ۱۹۷۵ و سال ۲۰۰۰ میلادی در جدول صفحه (۱۱۶) میتوان گویای این واقعیت دانست.

طوری که از تهر به ملل بعد بر می آید در سال ۱۹۵۰ شهر بزرگ جهانی وجود داشت که تعداد نفوس هر کدام آن از ۵ میلیون نفر بیشتر بوده اما در سال ۱۹۷۵ = ۲۱ شهر بزرگ جهانی پایه مرصه وجود گذاشت که نفوس هر کدام آن بیش از ۵ میلیون نفر محاسبه گردید. این مطلب به تفصیل ذیل از نظر میگردانیم :

بزرگترین شهرهای جهان با نفوس آن

الف تمام جهان	تعداد شهرها	تعداد نفوس به میلیون	فیصد نفوس شهریه مقابل نفوس جهان
دو سال ۱۹۵۰ :	۶۱ شهر بیش از ۵ میلیون نفوس	۴۷٫۴	۱٫۹ فیصد
	۷۱ شهر در یک میلیون	۱۷۶٫۷	۷٫۱ فیصد
در سال ۱۹۷۵ :	۲۱ شهر بیش از ۵ میلیون نفوس	۱۹۵٫۸	۴٫۹ فیصد
	۱۸۱ در یک در ۵۰۰	۵۰۵٫۸	۱۲٫۷ فیصد
در سال ۲۰۰۰ :	۵۹ در بیش از ۵ میلیون	۶۴۶٫۵	۱۰٫۳ فیصد
	۴۱۴ در یک در ۱۳۵	۱۳۵۹	۲۱٫۷ فیصد

ب: شهرهای بزرگ جهانی در کشورهای کمتر انکشاف یافته که شامل افریقا،

کاربین، امریکای مرکزی، ساحه استوایی امریکای جنوبی، چین، شرق

دور و سایر کشورهای آسیایی میباشد : (۱)

سال	تعداد شهر	تعداد نفوس به میلیون	فیصد نفوس شهریه مقابل جهان
۱۹۵۰ :	۱۸ شهر با نفوس بیش از ۵ میلیون	۵۰۸	۴٫۰ فیصد
	۲۳ در یک در ۱		
	۴۷٫۴ میلیون		۲٫۹ فیصد
۱۹۷۵ :	۱۰ در یک در ۱۰ میلیون	۸۳٫۶	۲٫۹
	۹۰ در یک در ۱ میلیون	۲۴۳٫۶	۸٫۶
۲۰۰۰ :	۴۳ در یک در ۵۰	۴۶۳٫۹	۹٫۰
	۲۶۴ در یک در ۱	۹۱۴٫۷	۱۸٫۷

ج : شهرهای عظیم جهان در نواحی انکشاف یافته جهان که شامل اتحاد جماهیر شوروی ، انگلستان ، فرانسه ، ایالات متحده آمریکا ، جاپان ، — استرالیا ، زیلانده جدید و دیگر کشورهای انکشاف یافته :

سال	تعداد شهر	تعداد نفوس به میلیون	فیصد نفوس به مقایسه جهان
۱۹۵۰	شهرهای بیش از ۵ میلیون نفوس	۴۱٫۶	۹٫۴ فیصد
۴۸	د د د د د	۱۲۹٫۳	۱۵٫۰ د
۱۹۷۵	۱۱۶ د د د ۵ د د	۱۱۲٫۲	۹٫۹ د
۹۱	د د د ۱ د د	۲۶۲٫۲	۲۳٫۲ د
۲۰۰۰	۱۶ د د د ۵ د د	۱۸۲٫۶	۱۳٫۴ د
۱۵۰	د د د ۱ د د	۴۴۴٫۸	۳۲٫۷ د

طوریکه ازین ارقام برمی آید در سال ۲۰۰۰ تعداد زیادی از شهرهای عظیم جهانی بوجود خواهد آمد که بیش از ۴۵ فیصد نفوس جهان در آن استقرار خواهند یافت .

ساحه رشد و موقعیت امروزی شهرهای جهانی :

شهرهای عظیم جهانی در بین يك تعداد شهرهای بزرگ دیگر و در ارتباط با شهرهای معادل خود من حیث شراین بزرگ ارتباطی رشد و انکشاف می یابند و در کشورهای اروپائی ، اتحاد جماهیر شوروی و ایالات متحده — آمریکا موجودیت این نوع شهرها يك امر طبیعی و ساده است . مهمترین شهرهای عظیم جهانی را به ترتیب ذیل از نظر میگزانییم :

۱- توکیو — یوکوهاما ۱۲٫۳ میلیون نفر

در سال ۱۹۷۵

۲- نیویارک — نیوجرسی (۱۲) میلیون نفر

در سال ۱۹۷۵

۳- شهر مکزیکو ۱۰٫۹ میلیون نفر

در سال ۱۹۷۵

۴- شانگهای ۱۰٫۹ میلیون نفر

۵- لندن ۱۰٫۷ میلیون نفر

۶- سائپاولو ۱۰٫۰ میلیون نفر

۷- راین- رور ۹٫۷ میلیون نفر

۸- لاس آنجلس ۹ میلیون نفر

لانگ بیچ

۹- بنویس آیرس	۹۳ میلیون نفر	۱۳- ریود ژنیرو	۸۳ میلیون نفر
۱۰- پاریس	۹۲ میلیون نفر	۱۴- کلکته	۸۱ میلیون نفر
۱۱- اوساکا-کوب	۸۷ میلیون نفر	۱۵- ماسکو	۷۶ میلیون نفر
۱۲- پیکن	۸۵ میلیون نفر		
	در سال ۱۹۷۵		

در جاپان شهر عظیم مگالوپولیس، توکیو، یوکوهاما (ش ۲۱) هم بحیث پایتخت و هم مرکز بزرگ معاملات تجاری و صنعتی بود. در حالیکه در ایالات متحد آمریکا واشنگتن مرکز سیاسی و پایتخت کشور است، نیویارک، نیوجرسی - شهر عظیم منطقه را در شرق سواحل آمریکا تشکیل می‌دهد که از جمله بزرگترین مراکز شهرهای جهانی بحساب می‌آید. در اروپا، راین، دور از بزرگترین شهرهای جهانی به حساب می‌آید که در ارتباط با حوزه شهرهای بزرگ و صنعتی منطقه خود و هم موجودیت متروپول عظیم دیگری یعنی شهر لندن موقعیت خاص تجاری و مرکز معاملات بزرگ مالی و صنعتی را تشکیل می‌دهد (ش ۲۳).

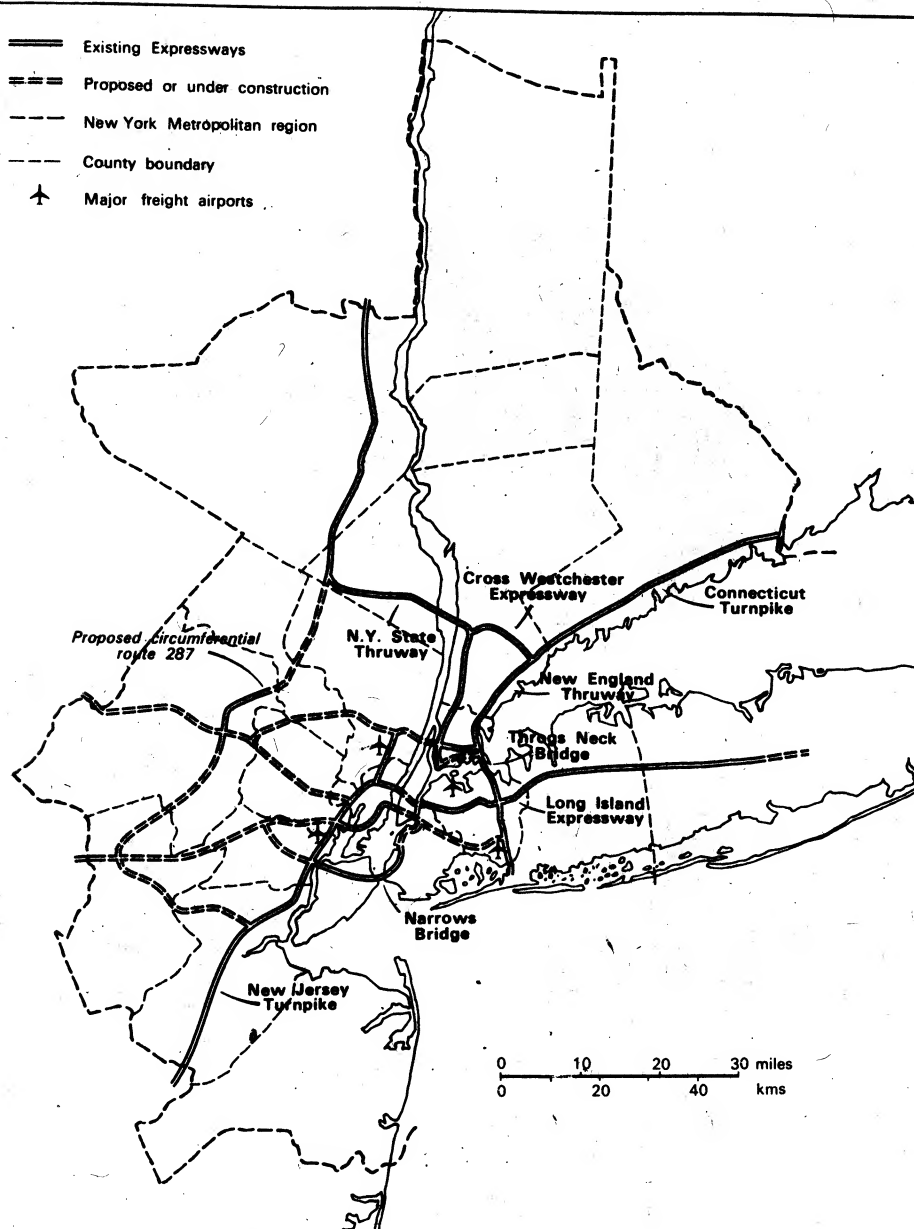
در هالیند حلقه شهری بزرگ دیگر به اصطلاح Ring City (۱) یا Randstad (ش ۲۴) شامل هفت ناحیه بزرگ شهری است که دربرگیرند. معاملات تجاری اروپا و اتحاد جماهیر شوروی و همچنین شریان بزرگ تجاری را با نیویارک، سدنی و جاپان فراهم می‌سازد. از جانب دیگر شهرهای بزرگ دیگر در لومباردی (تورین و میلان) اگرچه نفوس کم دارند، اما اثر مدنی معاملات صنعتی، تجاری، تفریحی و فرهنگی آن این شهرها را در اوج شهرت رسانیده است.

FIG. (21)

TOKYO YOKOHAMA CONURBATION,

SOURCE: PETTER HALL 1966.

FIG(22)

NEW YORK AND NEW JERCY , SOURCE PETTER HALL
1966.

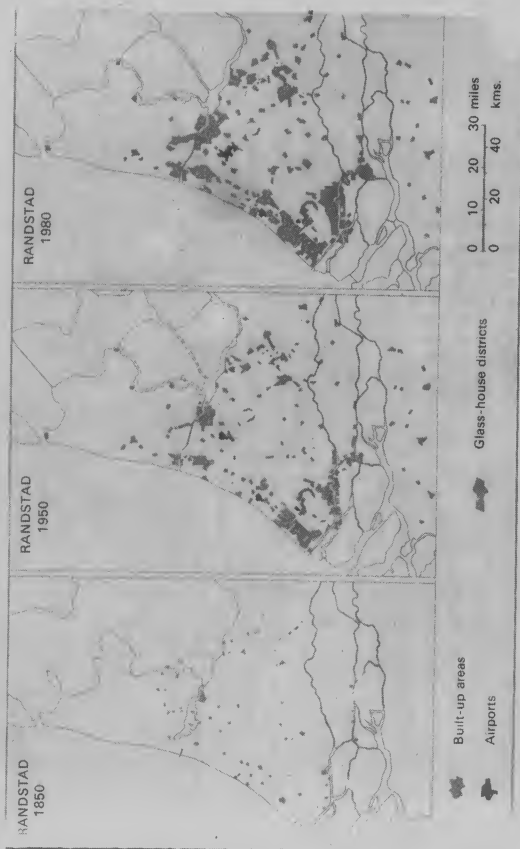

FIG. [24]

Rhine- Ruhr CONURBATION, PETTER HALL, 1966.

FIG. (24A)

RANDSTAD CONURBATION, SOURCE: PETTER HALL, 1966.

FIG. [24B]

RANDSTAD 1950- 1980. PETTER HALL . 1966.

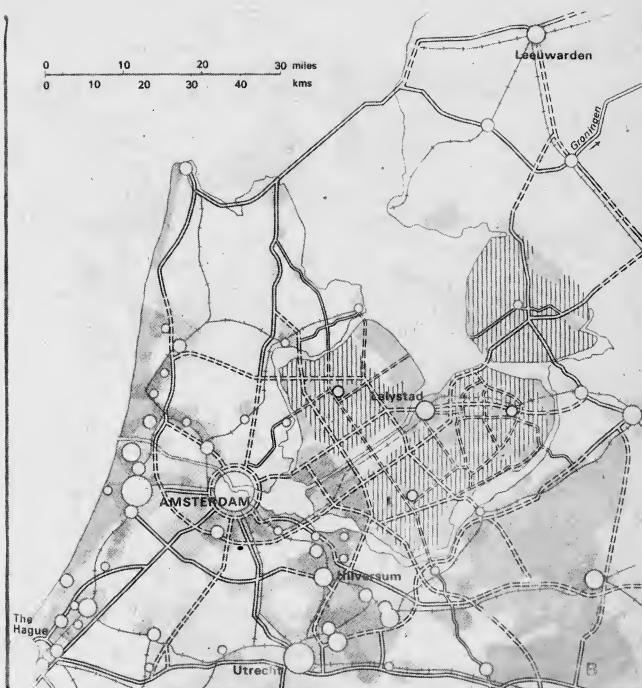

FIG. [24 C]

AMSTERDAM CITY PLANNING. SOURCE: PETTER HALL.

1966.

FIG. [24 D]

RHINE-RUHR AND RANDSTAD. PETTER HALI, 1966.

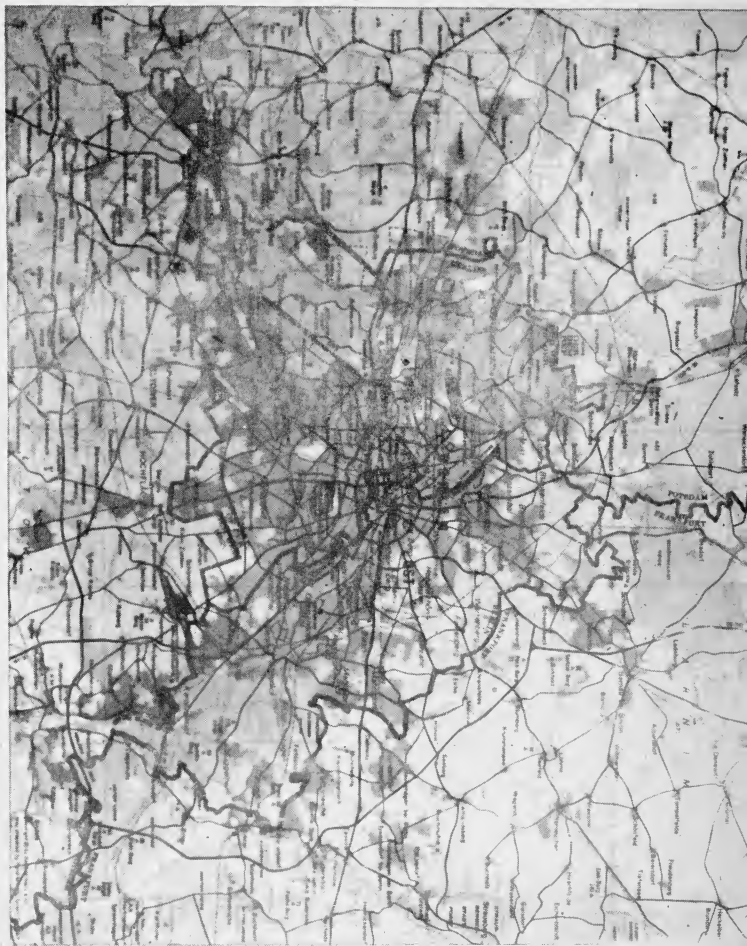

Fig.(24E) Berlin, Source: Good's World Atlas 1975.

بنا در حوزه مدیترانه شهر های میلان و تورین ، در بحیره شمال و شمال
 اروپا Rand-Stad هالند ، راین و رور ، ولندن در پاسفیک
 شهر های نیویارک و نیو جرسی ، در پاسفیک — شهر های عظیم توکیو ، یوکوها از
 مراکز بسیار عظیم شهر های امروز جهان است که با تخنیک و تکنالوژی معاصر حیات
 شهری تحت بررسی های کامپیوتری قرار داشته و از مبروع تسهیلات حیاتی
 برخوردار می باشند . اما بنا بر پیشبینی های آمار گیری مؤسسه ملل متحد در
 سال دو هزار میلادی این پنج شهر ذیل بالترتیب دارای عظمت بزرگ تجارتی
 و شهری خواهند بود .

۱. شهر مکزیکو با داشتن ۳۱ میلیون نفوس در سال ۲۰۰۰ میلادی

۲. توکیو - یوکوها ما در (۲۶ در در در در در

۳. ساو پاولو در ۲۶۰ در در در در در

۴. نیویارک - نیو جرسی در ۲۲ در در در در در

۵. کلکتا در ۱۹۷ در در در در در

لیکن در سال دو هزار میلادی پیکن دارای ۱۹ میلیون نفوس لندن

۱۲۷ میلیون ، پاریس ۱۲۳ میلیون ، راین - روز ۱۱ میلیون ، ماسکو ۱۰

ملیون ، میلان ۸۳ میلیون خواهد بود ، که از لحاظ عظمت صنعتی و -

ارزشهای تکنالوژیکی و عمرانات شهری دارای ارزش خاصی خواهند بود .

این شهر های بزرگ و با عظمت جهانی را نمیتوان به اصطلاح متروپول یاد

کرده ، زیرا اصطلاح متروپول و مکالو پولیس در مدنیته یونان و روم به آئده شهر

های بزرگ اطلاق میگردد که از لحاظ ساختمان یک ساحه نسبتاً خورد و از

لحاظ تعداد نفوس از یک الی یک و نیم میلیون نفوس بیشتر نداشته ، اما شهر

های عظیم امروز تقریباً بیش از تمام نفوس یونان و روم قدیم را دارا میباشد ، بنا

برهان Patrick Geddes به این شهر های عظیم اصطلاح -

Conurbation را داده است ، که امروز در اکثر کشورها به یک

اصطلاح عام علمی مبدل گردیده است . اصطلاح مکالو پولیس Megalopolis

را وان گوتمن J. Gottman در جغرافیه دان فرانسه

دوباره بکار برده است، که این اصطلاح نیز در مدیته یونان و روم رواج داشت و شامل چند شهر بزرگ بود، لیکن امروز علم اصطلاح

Conurbation را درین مورد بیشتر مرجح میدانند.

تعداد مترپولهایکه در جهان از لحاظ نفوس و رقبه شهری در حال انکشاف میباشد در ارقام ذیل و اشکال (۲۵) ارائه گردیده است که طور مقایسوی آهنگ رشد آنها را میتوان ارزیابی کرد. (۱)

ساحه	تعداد مترپول	فیصدی رشد سالانه	فیصدی نفوس به مقایسه
افریقا جنوبی	۴۴	۳٫۵ فیصد	۵۰۰ فیصد
شرق میانه	۱۳	۴٫۵	۰
امریکای وسطی	۳۷	۴٫۰۵	۳۳٫۰
افریقای شمالی	۱۵۰	۳٫۷	۲۲٫۰
امریکای جنوبی	۸۸	۳٫۵	۲۷٫۰
جنوب آسیا	۴۸۱	۳٫۶	۱۴٫۰
شرق آسیا		۲٫۶	
امریکای شمالی	۱۶۹	۲٫۴	۱۵٫۰
اوقیانوسیه	۱۲	۲٫۴	۵۰٫۰
اتحاد جماهیر شوروی	۲۲۰	۲٫۳	۲۷٫۰
اروپای شرقی	۹۴	۱٫۹	۲۱٫۰
اروپای غربی	۲۱۴	۱٫۰	۳۳٫۰
تمام جهان	۱۳۸۷	۲٫۰	۰

فصل هشتم

پیرایلم‌های شهر

پیرایلم شهرهای صنعتی و کانون‌بیشن :

تعمیر صنایع بحیث هسته های کانون‌بیشن در مجموع بالای محیط طبیعی
۱۰۰ شیر قابل ملاحظه می دارد بطور مثال صنایع جدید تولید انرژی که با
استعمال ذغال سنگ و یا مواد نفت و گاز بکار می افتد و یا آنکه صنایع ذوب
فولاد و آهن مواد محروقاتی زیادی را ایجاد می نماید و به همین ترتیب صنایع
کیمیاوی به منظور تهیه کلورین و تیزاب سلفر به فعالیت آغاز می نماید واضح —
است که تمام مواد فاضله را یا در آب یا در هوا و یا در زمین فرو می ریزند —
که تحت هر نوع شرایط اثرات ناگوار و نتایج خیلی نامطلوب را بالای حیات

انسان، حیوان و نبات بار میآورد. مسلخ های مختلفی که در کلج و کنسار شهرها بشکل دستگاه و یا تصدی حکومتی بعین میاید و قایه صحت عمومی در مجاورت این نوع مراکز نیز قابل توجه است. آلودگی بیشتر شهرها با استفاده از نیروی ذروی نیز اثرات نا گوارى بالای حیات بشری وارد می نماید.

شهر های صنعتی صوما در تابستان و زمستان يك نوع دمه و غباری — بالای فضای شهر بوجود می آورد که در اثر فعالیت دستگاه های کیمیاوی و تعاملات مختلفی که در آن بوقوع می پیوندد مواد زیاد زهرآگین CO و CO_2 را در فضا تولید نموده که وضع تنفس و صحت را کاملاً برهم میزند. بطور مثال در سال ۱۹۵۲ در اثر موجودیت این دمه بالای ساحه شهرى لندن متجاوز از ۵۰۰۰ نفر در ظرف یک هفته هلاک گردید و گاز مذکور البته در اثر احتراق مواد نفت بود که از موتورهاى متعدد شخصی به لندن بوجود آمده بود. از آن تاریخ به بعد حجم دوران ترافیک و فضای شهرى هردو تحت کنترل درآورده شد.

توسعه شهرهای صنعتی و اتصال این شهرها در اثر گسترش —

Conurbation به تنها حیات و صحت را تا اندازه یی متاثر میسازد بلکه برای رشد و نمو نباتات طبیعی کاملاً مضرو کشنده میباشند. در طول تاریخ بصورت تدریجی نباتات را از بین برده تا آنکه محیط مجاور شهرهای صنعتی به ساحات شبیه صحرا مبدل گردد و همین اکنون در شهر لندن این محضله به مشاهده میرسد. روی این پرابلم ها بود که در سال ۱۹۶۶ یکتن از پلانگذاران انگلستان موسوم به

S. J. Evelyn

Green Belt

پیشنهاد کرد تا در اطراف شهر کمربند سبزی بوجود آورده شود و نباتاتی که در تصفیه هوا کمک کرده بتواند در احاطه این کمربند غرس گردد تا به این ترتیب هوای شهر لندن را پاک و منزه از کثافات سازد.

از جانب دیگر تاکید گردد که شهرهای مزدحم و یا شهرهای بزرگ را به شکل از اشکال به سواحل بحری — مجرای دریاها و یا در محلی که

شعاع آفتاب در انجا بخوبی تابیده . بتواند بوجود آورد . شود . تا آنکه کثافت و یا آلودگی های شهری بواسطه آب و یا شعاع آفتاب و یا موجودیت جنگلات از بین برده شود تدبیر دیگری که درین مورد اتخاذ گردیده . رفتن مردم شهر به حومه شهری یا سوپر ب (Suburb) است .

از بدو تاسیس شهرها مارکیت های تجارتی ، ورکشاپ ها و دستگاه های بلدی تماماً با انکشاف ترانسپورت ارتباط نا گسستگی داشته و همواره — گفته میشود که با هر مقیاس که شهر روبه توسعه و انکشاف گذارد به همان پیمانه فعالیت دوران ترافیکی نیز بیشتر میگردد .

از قرن ۱۸ به بعد دوران ترافیک زمینی در شهرها بیشتر گردید و با بمیان آمدن خطوط آهن شهرها بیش از پیش با هم نزدیک تر شده و مسئله رفت و آمد را سرعت بخشید . توسعه و انکشاف تولید موتر و تیز رفتار در شهرها انکشاف مزید شهرها را بار میآورد زیرا شوارع اسفالت شده و جاده های منظم بمیان آمدن و هم اشخاص بصورت تدریجی در اطراف و حومه شهری مسکن گزیدند و به همین ترتیب ادامه شهرها اکنون بالای حومه شهر نقش آرزند . پی دارد .

حومه شهر :

حومه شهر Suburb و ارتباط آن با انکشاف شهری :

مطالعه حومه شهری از لحاظ ارتباط انکشاف بعدی شهر در دو مطلب ذیل خلاصه میگردد — :

۱ — بمیان آمدن روحیه و کلتور شهری در اطراف شهر .

۲ — انکشاف ترانسپورت در مجاورت روستاها و فصل مشترک آن با شهر .

در مرحله اول مردمی که در حومه شهر کلتور و ارزشهای مدنی شهر را معرفی میکند البته از لحاظ زندگی دارای محیط خیلی آرام میباشد اوازهای گوناگون ، کثافات و ازدحام دین گونه جاها به مقایسه شهر دیده نمیشود . مردم لندن با ازدیاد دوران ترافیک شهری — آلودگی هوا ، ازدحام نفوس — موجودیت کثافات صنعتی سعی کردند که در زمان ایزابت به حومه شهر و

آورد و به این ترتیب شهر را تا اندازه تخلیه کردند • مردمان تجارت —
 پیشه لندن در جریان قرن ۱۹ اینکار را دنبال کردند اما در اخیر قرن ۱۹ با
 فعالیت مراده جات اکثر مردم انگلستان شهرهای مزدحم و صناعتی را ترك —
 گفتند و تنها برای داد و ستد و معاملات تجاری در اثنای روز بواسطه مراده
 جات و ماشین به شهر میامدند اما در شب تقریباً همه دوباره به حومه
 شهر میرفتند • در سال ۱۹۲۰ در اطراف اکثر شهرها حومه های شهری
 بوجود آمد مثلاً در اطراف شهر نیویارک Hudson River Suburb

Hampstead, Reckmond, Jhonson Wood از همین
 قبیل سوپرهای شهری اند که انکشاف داده شده و بصورت مستقیم باعث
 انکشاف بیشتر رقبه شهری گردید • —————

در کابل نیز این نوع تعامل از ۵ — ۱۰ سال به این طرف صورت گرفته
 و از مرکز شهر تعداد زیاد باشندگان اصلی آن به اطراف شهر سکونت اختیار
 نمودند قسمت مناسب زمین در حومه شهری بیشتر باعث اقامت و استقرار نفوس
 گردیده علاوه بران ارتباط های اجتماعی هم دران تا اندازه نزدیکتر و بقول
 Thorn Dyke محل زندگی طای اجتماعی میباشد زیرا در شهرها

ارتباطات بیشتر تجاری است تا اجتماعی • موج مهاجرت در حومه های شهری
 سراسر جهان صورت میگیرد و آنهم از شهر به اطراف آن، اما اگر این مطلب را
 در شهر کابل مورد مطالعه قرار دهیم قسمت اعظم و تعداد کثیر باشندگان
 حومه شهری کسانی اند که از اطراف و محیط روستایی آمده اند و هسته
 های طایحه را در اطراف شهر بوجود آورده اند که این عمل عکس قضیه
 انکشاف حومه شهر های خارج میباشد و همین موضوع است که در کابل موجوده
 پرابلم مشکلی را بار آورده است • زیرا تا اندازه کثرت های روستائی را در
 محلات مختلف اطراف شهر حفظ کرده اند که از لحاظ اصلاحات بعدی شهر
 مشکلات زیادی را برای تطبیق پلان های آینده شهر فراهم خواهد ساخت
 انکشاف حومه شهر که تحت پلان منظمی صورت نمی گیرد نه تنها در افغانستان
 بلکه در سایر کشورها اهداف اصلی انکشاف شهرها را متاثر میسازد و به

این ترتیب انتظام ترافیک و ترانسپورت، تمدید شبکه های مخابراتی و سایر فعالیت های اجتماعی را به صورت تدریجی بطی و کند میسازد *

در مدنیت قبلی روم ساحه اطراف شهری محیط خیلی وسیع را تشکیل میداد در حالیکه رقبه اصلی شهر روم در بین چار دیوار اورلئان ————— New orleam در سال ۲۷۴ میلادی از ۵ میل مربع تجاوز نمیکرد *

ساحه موجوده شهر لندن تقریباً ۱۳۵ مرتبه بزرگتر از ساحه شهر روم قدیم بزرگتر است و ساحه نیویارک به اندازه ۲۵۱۴ میل مربع اراضی را احتوا مینماید که ازین ارقام وسعت شهرها را در شرایط فعلی و تاریخ ماضیه آن میت به خوبی مقایسه کرده با وصف وسعت شهری امروز احتیاج مزیدی به حومه شهری احساس میگردد *

در شرایط فعلی بنا بر تخنیک معاصر ساحات مختلف اطراف شهر برای احتیاج اولیه بکار برده نمیشود بلکه گاه گاهی فابریکه های بزرگ نیز درین گونه جاها تمداب گذاری میگردد و نظریه هسته شهری تنها از لحاظ ساختن منازل تعمیراتی دران بملاحظه میرسد و آن هم به این ترتیب که در حومه شهری اکثر تعمیرات یک منزل بوده و توسعه منازل عوض آنکه در جهت عمودی صورت گیرد در جهت افقی ساحه وسیعی را احتوا مینماید و کوشش بعمل میاید که درین نوع ساحات اطراف شهری باشندگان آن از صدای پروازهای شهری و طیاره های جت متاثر نگردند *

در پهلوی توسعه اطراف شهر در شهرها چیزیکه تا بحال به آن عطف توجه نشده توسعه قبرستان ها و مزارات قرب و جوار شهر است که با ازدیاد نفوس و فوئت ساحه قبرستان ها در اطراف و گرد و نواح شهر با وسعت بیشتری انکشاف کرده است * در شهرهای غرب این نوع محلات محیط پاک و سرسبزی را تشکیل داده و قسمتی از انکشاف شهری را تشیل مینماید اما در برخی از معالک شرق قبرستان ها که از یک طرف محیط وسیعی را اشغال می نمایند از جانب دیگر آلودگی فضای شهری از همین جا آغاز می یابد چه این نوع محلات عاری از نباتات بوده خشکی سطح خاک آن باعث شیوع کثافات و

امراض در محیط شهری میگردد •

• Urban Rural Balance

موازنه شهر و ده

ساحات شهری که در طول قرن ۱۹ اغلب از چند کیلومتر مربع محدود
تجا و زمینی کرد امروز با بمیان آمدن موضوع متروپول ها و گسترش صنایع رقبه
شهر از چندین هزار کیلومتر مربع تجا و زمینی میکند که اساساً این موضوع زاده
از زیاد نفوس و تسهیلات حیات شهری میباشد •

هرگاه در طول تاریخ این نوع انکشاف را از نظر بگذرانیم دیده میشود
که انکشاف حیات روستائی در نتیجه حیات شهری را بوجود آورده اما در -
شرایط فعلی حیات شهری شکل حیات را در دهکده ها و روستا ها اصلاح کرده
و امروز مساعی همه جانبه کشور ها به این موضوع معطوف است که حیات دهکده
ها را مثل حیات شهری مرفه سازند و حتی امکان تمام تسهیلات شهری را در
دهکده ها نیز انتقال دهند و به این ترتیب موازنه حیات فقافی و کلتوری را
بین ده و شهر مشابه و یکسان سازند • اکنون درین مورد نثرات و -
تبلیغات به پیمانه وسیع در کشورهای انکشاف یافته صورت میگیرد تا بین
حیات شهر و ده موازنه عمومی برقرار گردد این موضوع تحت عنوان
Tomorrow در کتاب بزرگی در سال ۱۹۷۸ به طبع -

Colonization

رسید که دران موقع موضوع کلونایزیشن

روستا ها مورد بحث قرار میگرفت اگرچه این کتاب تا اندازه روحیه استعماری
را دارا است اما از لحاظ موازنه سوبه روستا های هند و شهرهای آن تا
اندازه زندگی مردم را در دهکده ها نشان میدهد مؤلف این کتاب موسوم به
Howard موضوع ازدواج مردمان روستائی را با شهری ها

هووارد

Garden Cities

در میان گذاشت و موضوع شهرهای سبز

را بمیان آورد و آنهم از لحاظی بود که در دهکده ها وجود نباتات و باغستان
ها با روحیه شهری محیط خوب استقرار نفوس و سبزی را فراهم میسازد •
با ارتباط موازنه شهر و روستا ها در سال ۱۹۴۷ یک تعداد شهرهای

خورد در انگلستان بنا داده شد که عموماً در محلات روستائی موقعیت —
داشت و تعداد آن به ۱۴ شهر *Garden cities* یا گاردن سیتی میرسد •

درین گونه شهرهای حومه یی *Suburb Area* روحیه

حیات روستائی و تولیدات زراعتی آن حفظ گردیده بود و تنها از لحاظ تسهیلات
حیاتی شان شرایط مطلوب شهری آمیخته با فضای روستائی مهیا گردید •

یکتن از علمای *USA* موسوم به ستین *Stein*

در سال ۱۹۰۱ موضوع *Garden cities* یا مساکین حومه شهری

را برپلان نظم در نیویارک پیشنهاد کرد این شخص که خود شهر را مس —
پلان گذاری خود وظیفه، انشائی حومه شهری را (به اساس گاردن سیتی) به
عهد داشت در مجاورت شهر نیویارک مسکن شهری را طوری تنظیم کرد که از
لحاظ تولیدات زراعتی ساحه مذکور دارای بهترین خاک بوده و هم ساحه
وسیع زراعتی را در اختیار داشت، راههای ترافیکی را بمنظور انتقال غله جات
و تردد دوران ترافیکی شخصی و عراده جات خورد، خطوط آهن و سایر —
تسهیلات عرفانی، صلی و اجتماعی را در آن گنجاییست •

اکنون این حصه نیویارک ارتباط خوبی را بین مرکز شهر (۱) *C. B. D.*

و محیط روستائی فراهم آورده است که از لحاظ بهداشت محیط طبیعی و
اجتماعی پیوند، نقطه اتصال و توازن مطلوب را برای مردمان آن منطقه
وجود آورده است • تحت این شرایط از ازدحام و پراپلم های مرکز
شهر جلوگیری بعمل میاید و از جانب دیگر انکشاف شهر در حقیقت انکشاف —
محلات روستائی میباشد که بصورت تدریجی اختلاف سویه حیات بین مسودم
شهر و دهکده ها از بین میروند و در شهرهای ایالات متحده و سایر کشور
های مرقی انکشاف یافته این پروگرام مؤفقاانه انجام پذیرفته است •

سازمان های معاصر شهری :

شهرهای امروز به منظور آسایش و بهبود حیات همشریان بنا میگردد و

این تسهیلات البته در پروگرام های مختلف گنجانیده میشود که هر یکی آنرا در داخل پلان ذیل از نظر میگذرانیم :

۱- از لحاظ ساختمان های عمومی (منازل شخصی و مراکز اداری)

۲- از لحاظ تسهیلات ترانسپورتی •

۳- از لحاظ طرز استفاده اراضی

۴- موضوعات تجارتي و مارکیت های شهری •

۵- از لحاظ خدمات عامه اجتماعی یعنی اداری ، صحنی ، فرهنگی و غیره ،

هرگاه پلان گذاری شهرها را به مجموع از نظر بگذرانیم مطالب زیر بهتر مطف توجه مینماید :

۱) مطالعات و تنظیم پدید های فیزیکی :

— توپوگرافی محل که شهر بالای آن اعمار میگردد •

— هایدروگرافی شهر •

— موجودیت نباتات و موضوع سرسبزی شهر •

۲- مطالعه پدیده های کلتوری :

— مزایای تاریخی شهر •

— تقسیمات نفوس در شهر •

— استقرار و تناسب نفوس بر ساحه ارضی شهر •

— طرز استفاده ارضی در شهر از لحاظ گسترش نفوس و تنظیم

پدیده (۱) های کلتوری •

— فعالیت های ترانسپورتی •

همردیف باین پدیده های فیزیکی و بشری در شرایط فعلی به اساس

طرح ماستر پلان استفاده ارضی تنظیم و مورد استفاده قرار داده میشود •

در پلان های شهری از همه اولتر سه موضوع ذیل مطالعه و تحقیق صورت

میگیرد •

۱) طرز استفاده اراضی یا

Land Use,

— موقعیت محلات که دران خانه ها و منازل شهری اعمار میگردد •

• موقعیت مراکز تعلیمی و حرفه‌ای •

— موقعیت مواضع تفریحی و تفرجگاه ها •

— موقعیت مراکز تجارتی •

• تثبیت مراکز کلنیک های شهری •

۲) دوران خطوط ترافیکی •

• — موقعیت شاه راه های بزرگی که از شهر و یا اطراف شهر میگذرد •

• — تنظیم خطوط آهن در شهر و یا مجاورت آن •

• — تنظیم خطوط آبرسانی در شهر •

• — تنظیم خطوط هوایی که آيا پرواز طیارات از کد امحصه شهر صورت می

گیرد •

۲) موضوع تصویر و مخابرات شهری •

• — خطوط مخابراتی و تنظیم مراکز پستی شهر •

• — تقسیمات خطوط برق و مراکز توزیع آن •

• — تمامی این مطالب در شهرهای امروز به منظور تسهیلات مردم شهر

با يك تناسب معین صورت میگیرد که البته تعداد نفوس هر محله

شهری درین مراکز بوجه مطلوبی جا بجا گردد و استفاده اعظمی را از آن

انجام داده بتواند •

• در موضوع طرز استفاده اراضی شهر مطالب ذیل پیشنهاد میگرد •

• نقاط مسکونی شهری که تعمیرات آن يك طبقه یی الی چار طبقه یی باشد •

• — آن عدد تعمیراتی که بین ۸ و ۱۰ طبقه اعمار گردد •

• — تعمیراتی که بین ۱۲ طبقه و بالا تر از آن ساخته میشود •

• — تعمیرات حکومتی که دران نیز استفاده اراضی شهر به اساس طبقه بندی

منازل صورت میگیرد که در بعضی جاها این منازل بین ۳ و ۴ طبقه بوده و

در بعضی جا ها بین ۱۰ و ۱۲ در اکثر شهرها — بین ۲ و ۲۰ طبقه

قرار میگیرد •

مراکز تجارتي که شامل تاسيسات عمدۀ فروشي ها و ذخاير تجارتي
 ميباشد مراکز عمدۀ فروشي هاي تجارتي اغلباً در ساحه خارج شهريها نهاد
 ميشود که بين ۱۲ الي ۱۲ طبقه تعميرات آن انکشاف مي يابداما ساير مراکز
 تجارتي و مارکيت ها و سينماهاي شهري ساحه زياد را دربر ميگيرد.
 — مراکز بانکها و شعبات مختلف شهري آن در مرکز و نواحی مختلف
 بملاحظه ميرسد.

— مراکز خدمات عامه از قبيل :

— شفاخانه ها — مراکز اطفائيه — کلنيک ها

— مراکز امنيتي •

— تنظيم امور ترافيکي شهر از لحاظ ارزش سړک ها و جاده هاي شهر

— راه هاي درجه اول — دوم — سوم و چارم که هر کدام به اساس

ارزش حجم و ترافيک عراده جات و تعداد عابرين از همدیگر —

تشخيص شده ميتوانند •

— تثبيت سړکهاي يکطرفه و دو طرفه •

— چارراهي ها و پاسه راهي ها از لحاظ تنظيم امور ترافيکي •

— تعيين پارکهاي ترافيکي •

— پيشبيني ساحات تجارتي، عرفاني و موسسات دولتي و مساکن عمومي

در همه جا اقلأً براي طول مدت ۵۰ و ۱۰۰ سال در نظر گرفته

ميشود • و انکشاف شهري از لحاظ توسعه و گسترش بعدی از هر لحاظی که

باشد در هر ماستر پلان شهري گنجانيدۀ ميشود. هرگاه اين مسایل را در شهر

کابل و يا برخی از شهرهاي افغانستان و آسياي ميانه مورد مطالعه قرار —

دهيم شهر کابل همين اکنون از لحاظ دوران خطوط ترافيک به مشکلاتی مواجه

ميباشد زیرا در اکثر جاده ها حجم ترافيک خیلی زياد بوده و در بعضی موارد

رقبه هاي مختلف شهري از لحاظ استفاده اراضي به منظور اصلي اش بکار

برده شده است *

نفوس شهرکابل در شرایط فعلی و در ساحه موجوده تقریباً به وضع اشباع خود قرار دارد اما تزايد نفوس را به مقایسه تعداد نفوس ۱۹۷۲ در سال ۱۹۸۷ به ترتیب ذیل پیشنهاد میکنند که البته در آن موقع اصلاحات در طرز استفاده اراضی شهری در رؤس مطالب اصلاحاتی شهرها قرار خواهد داشت *

۱۵۰۰۰	۱۴۰۰۰	۱- تعداد نفوس که شغل حکومتی دارند *
۵۰۰۰	۵۰۰۰	۲- نفوس که به مسایل اقتصادی سروکار دارند *
۸۰۰۰	۷۰۰۰	۳- مردم تجارت پیشه *
۳۳۰۰۰	۱۴۰۰۰	۴- مشاغل صنعتی *
۲۰۰۰۰	۱۲۰۰۰	۵- مسایل ترانسپورتی *
۲۰۰۰۰	۱۶۰۰۰	۶- مسایل تعمیراتی *
۲۳۰۰۰	۱۲۰۰۰	۷- مسایل تعلیمی *
۱۲۴۰۰۰	۴۹۰۰۰	۸- گروپ کارگر *
۱۰۰۰۰	۴۰۰۰	۹- مستخدمین خارجی *
۵۰۰۰	۴۰۰۰	۱۰- مستخدمین منازل شخصی *
۵۰۰۰	۳۰۰۰	۱۱- کارگر حرفه‌ای *
۱۳۵۰۰۰	۱۱۵۰۰۰	۱۲- کارگر مرمی و نویه بی *
۳۶۰۰۰۰	۲۴۵۰۰۰	۱۳- اشخاص متکی بخود *
۷۶۳۰۰۰	۵۰۰۰۰	

اما این پیشبینی بنا بر مهاجرت زیاد مردم از ده به شهر فعلاً صدق نمیکند زیرا در شرایط فعلی بنا بر مهاجرت روستائی ها به شهر کابل اکنون تعداد نفوس شهری و حومه کابل از یک میلیون نفر تجاوز می نماید *

(۱۶۲)

در ماستر پلان دیگری که به منظور توسعه شهر کابل تعداد نفوس پیش بینی شده نفوس مجموعی کابل را در سال ۱۹۸۷ و ۱۹۸۸ به یک میلیون و هفتاد هزار نفر تخمین کرده اند. • این تزايد سریعی که در تعداد نفوس رونما میگوید در شهر ها پراپلم های مختلفی را بوجود میآورد که حیات همشریان را بصورت مستقیم یا غیر مستقیم تهدید می نماید این پراپلم ها شامل مطالب ذیل میباشد :

— آلودگی هوا

— معضله تناسب نفوس بر رقبه شهری •

— معضله تظیف و سحت عامه •

— معضله تقسیم مکاتب — موقعیت و تناسب تعداد شاگردان در حوزه

های شهری •

— موضوع تلویز و تسخین در شهر •

— مسئله پست و مخابرات •

— مسایل اداری و امنیتی •

— و بالاخره معیار های اخلاقی و اجتماعی در شهر •

تلاقی این پراپلم ها به شکل تقسیمات نفوس و طرح پلان اساسی شهر خلاصه میگردد بطور مثال دیده شود که قسمت اعظم نفوس در کدام ساحه شهری بود و باشد دارند و سطح حیات شان در کدام ردیف قرار میگیرد، از تسهیلات حیات مدنی و اجتماعی شهر تا کدام اندازه مستفید شده اند و به کدام حرفه های اصلی سروکار دارند که تمامی سوالات را با دانستن تعداد نفوس و نواحی میتوان جواب گفت •

مطالعاتی که در شهر های شرق صورت گرفته ما را به این نتیجه میرساند

که در محلات کهنه شهری تعداد نفوس قوس اعظمی خود را می پیماید هرگاه — دهللی کهنه را به مقایسه دهللی جدید مثال بیاوریم در دهللی کهنه تراکم نفوس خیلی زیاد بوده و انسان بد رستی نمیتواند از محله های تجارتی آن به آسانی عبور و مرور نماید اما در دهللی جدید ساحه شهری و تقسیمات منازل و

سایر تا سیسات دولتی طوری جا بجا و علی گردیده که عمارات از یکدیگر بیشتر فاصله داشته و احساس ازدحام نفوس در آن به میان نمی آید .
در کابل نیز این موضوع تا اندازه یی صدق می نماید هرگاه قسمت شهر را با محلات جدید آن مقایسه نمائیم ازدحام نفوس به مراتب در نواحی شهر کهنه بیشتر می باشد .

درین جا با معضله دیگر شهری مواجه می گردیم، در محله های کهنه شهر طرز حرفه و پیشه مردم اغلباً در چوکات خدمات ابتدائی و کارگری قرار داشته که طرز دید و برداشت های ثقافتی و کلتوری در آنها پائین تر از معیار اصلی می باشد ازین لحاظ در چنین مراکز و محلات اندازه تلفات، مریضی، بیسوادی تعداد جرم و غیره مسایل پلیسی بیشتر به نظر می رسد و همین موضوع کثرت نفوس و عدم سواد و تحصیلات عالی در اینگونه حیات شهری آنها را به حیات مشکلتر اجتماعی روبرو می سازد .

ازین جاست که در پلان های انکشافی شهرهای معاصر شرق پروگرام تجدید بررسی شهرها از ضروریات و مسایل مهم انکشاف شهری بشمار می آید . در غیر آن اگر شهر در هسته مرکزی خود انکشاف داده شود تراکم و تزايد نفوس بصورت تدریجی شهر را به صورت فشرده با تراکم نفوس زیاد به وضع غیر صحتی در می آورد و اکثر نواحی شهر حیثیت Slum (ساحات کثیف) را بخود اختیار میکند .

پرابلم مهاجرت ازده به شهر:

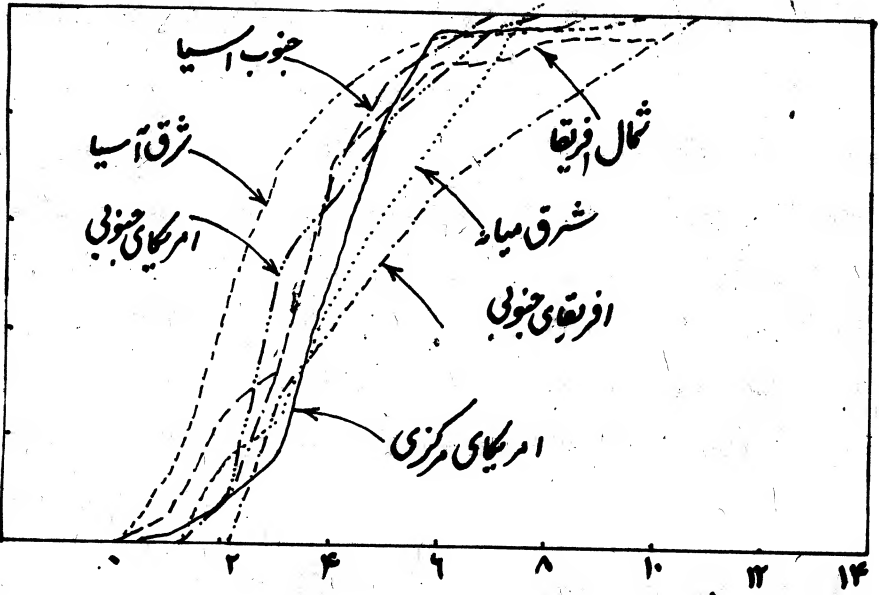
مهاجرت روستائی ها به شهر که آتم در ممالك شرق و سایر کشور - های روستا انکشاف صورت میگیرد عکس قضیه است که در ممالك غرب مردمان اصلی شهر به حومه شهری تغیر محل میکنند که از لحاظ تاثير محیطی باز هم مردود نقش متضاد را داده است بطور مثال :

مهاجرت روستائی ها به شهر هماهنگی نفوس را در شهر ها بر هم میزند .
و سویه اولی شهر را از هر لحاظی که قضاوت نمائیم پائین می آورد اما مهاجرت از مراکز صنعتی شهر به حومه شهری نقش اصلاحی و انکشافی را وانمود می

(۱۶۲)

% ۱۰۰

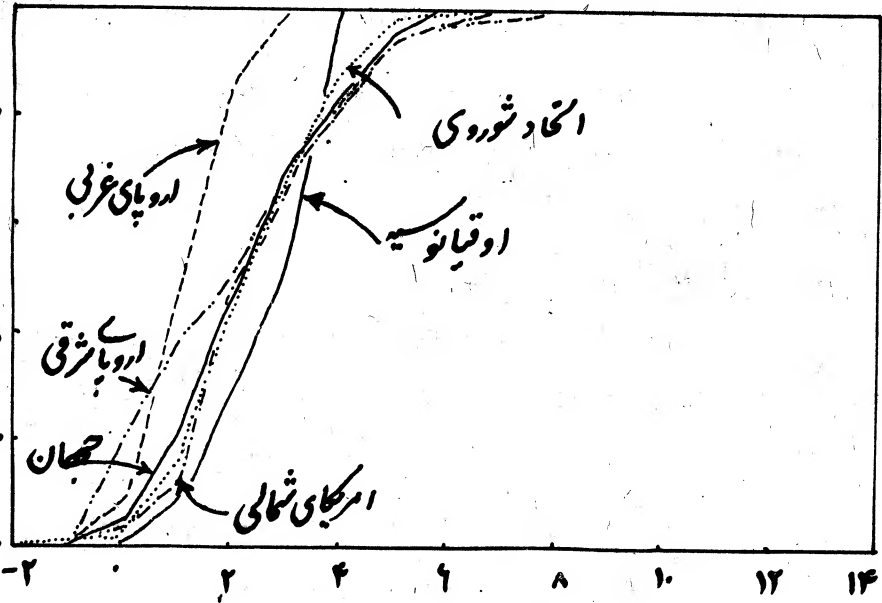
نشیمنی رشد متروپولها

اندازه انکشاف وسطی سالانه

% ۱۰۰

نشیمنی رشد متروپولها

سیر انکشاف متروپولها در نواحی مختلف جهان

FIG. [25]

SOURCE: NORTHEM, URBAN GEOGRAPHY, 1975.

سازد ، اما در کشورهای روبه انکشاف و قتیکه يك تعداد مردم در شهر
رو میاورند از يك طرف تولیدات زمین را برهم میزنند و از جانب دیگر حرفه
های مختلف شهری به شکل نا مطلوب به دست اشخاص بیسواد و فاقد تحصیل
انکاء میماید ، قدرت و نیروی تولید زمین های زراعتی به این ترتیب در دهکده
ها پائین میاید و در مجموع ضیاع بزرگی در وضع اقتصادی این نوع کشور ها
بوقوع میپیوندد . از لحاظ گسترش فرهنگ و کلتور روستا های مالک روبه انکشاف
در شهر های بزرگ فرصتی که استقرار می یابند عصبه باستانی خود را —
میکوشند که حفظ نمایند و به این ترتیب روش معاصر شدن شهرها از لحاظ
طرز تفکر قدری بطی میگردد .

با ورود تعداد کثیر روستا ها در شهر تناسب اراضی با تعداد
نفوس برهم میخورد و موضوع اضافه نفوسی شهرها را بار میاورد که
از لحاظ اداره خدمات عصبی ، اجتماعی و بهداشت معارف توانن قییم و —

تنظیم شهری را به مشکلات مواجهه میسازد . (ش ۲۶)

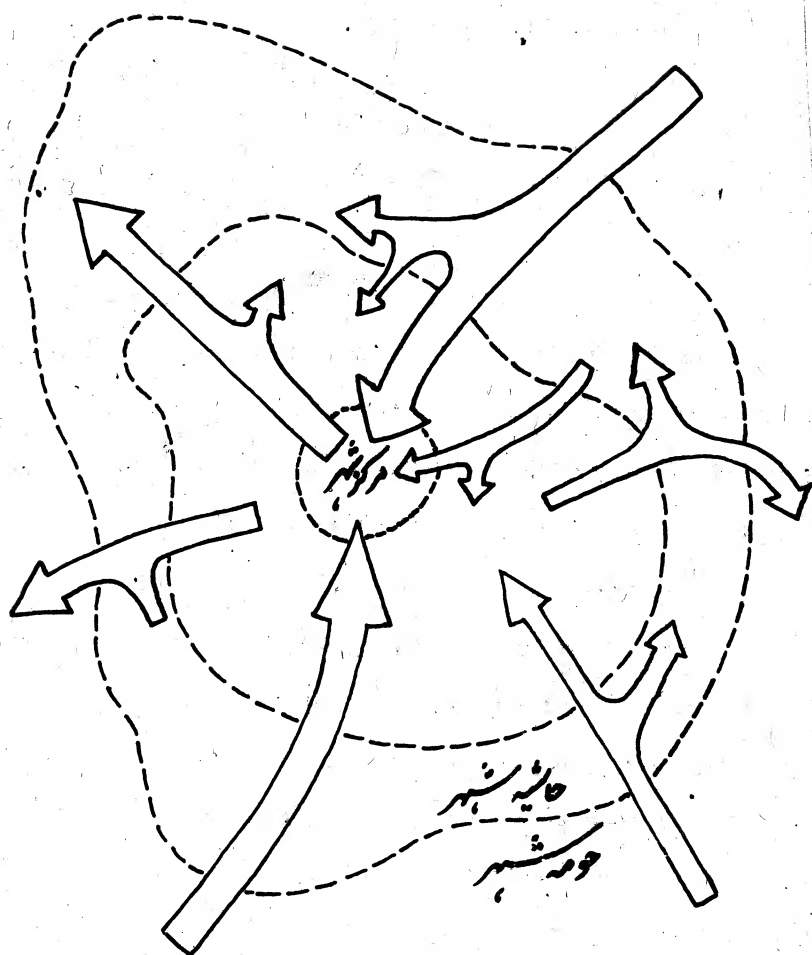
عوامل مهمی که در تحرك مردم از لحاظ جا بجا شدن نفوس که
به شهری رومی آورد (Centripital) و یا از شهرها

استقامت اطراف و حومه شهری نقل مکان میکنند^[۱] . در مطالعه جغرافیایی
شهری نقش ارزنده را دارا است .

عوامل اساسی که باعث جلب و جذب مردم از روستا ها و حومه
شهری بد اخل شهر میگردد ازینقرار است :

- ۱— موجودیت مواد اولیه و وفرت متاع مورد نیاز .
- ۲— وجود خانه های ارزان قیمت و کرایه کمتر منازل .
- ۳— قرابت و نزدیکی های قومی و قبیلهای و کشش های کلتوری .
- ۴— نزدیکی فاصله مکانی به محل وظایف و شغل یومیه .
- ۵— تسهیلات ترانسپورتی در رفت و آمد به محل کار .

[۱]. Centrifugal,

سیر حرکت مردم از اطراف به مرکز شهر و از مرکز به اطراف شهر

FIG. [26]

SOURCE: NORTHEM, 1975.

۶- مسئولیت و امنیت اشخاص و افراد در محیط شهری •

دلائلیکه به منظور حرکت و مهاجرت و یا انتقال اشخاص از مرکز شهر به اطراف میگردد عبارتند از :

۱- داشتن توان مالی بیشتر در رابطه با معیشت فامیلی و امرار حیات •

۲- بهتر بودن وضع اقتصادی و موجودیت تسهیلات ترانسپورتی در رفت و آمد به شهر •

۳- داشتن عاید زیاد و وظایف مهم اقتصادی که مصارف او را در خارج شهر جبران نماید •

۴- ضرورت به داشتن ساحه بیشتر زیست به منظور زندگی آزادانه در خارج شهر ——— •

۵- امکان موجودیت پر اہل ها و معضلات اجتماعی در زندگی شهری •

۶- تمایل اشخاص به زندگی انفرادی و دور شدن از حیات مزدحم شهری •

پراہل ترافیک شهری :

تنظیم ترافیک شهری در شهر های معاصر نظر به شهر های مالک

رو به انکشاف تفاوت میباشد • زیرا تنظیم خطوط ترافیکی ، سرویس های شهری

بس های هرقی ، مترو ها ، جاده های یکطرفه ، دو طرفه ، سرک های یک لایه دو یا

سه لایه ترافیکی ، پیاده رو ها تماما ایجاب پلان منظم ترافیکی را مینماید

که هر سکن و ناحیه شهری باید نقشه های مرتب ترافیکی را در اختیار

داشته باشد • در رابطه با ترانسپورت شهری باید هر نقطه شهر با یک شبکه

و یا دوران تردد شهری بفاصله نزدیک قرار داشته باشد تا باعث مشکلات

ناہین نگردد • ایستگاه ها در جاهای مناسب بخصوص در مراکز پر نفوس •

مراکز عرفانی و تفریحی با وسایل مجهز تر اعمار گردد و وقفه های دوران —

ترانسپورتی و عدم رعایت پروگرام باعث مشکلات همسفریان میگردد که این بخش

کاومستلزم وقت بیشتر است • ایستگاه های معین نکسی ها و تردد بلا وقفه

و اخذ کرایه مطابق لایحه و نکسی میتر از ضروریات شهری بوده که متصدیان بخش

ترافیک شهری ازان کنترل می کنند • چراغ های ترافیکی ، لوحه ها ، اشارات

لازمه و معلومات ترافیکی مطابق محیار های بین المللی بطور منظم انجام داده می

شود و مشورت و تبلیغات رادیویی و تلویزیونی در پروگرام های

معین گنجانید • میشود •

تظلم نقشه های ترافیک شهری در هریک از نواحی شهری باید بدست همشهریان گذاشته شود تا بتوانند که به اساس آن در محلات مطلوب از بسمای شهری استفاده بعمل آرند • در اینگونه نقشه ها اغلباً مراکز صحنی ، تعلیمی ، پارک ها ، میدانهای ورزشی ، کتا بخانه ها و مراکز امنیتی و ضروری گنجانید • می شود •

فعالیت های ترانسپورتی در شهر:

فعالیت ترانسپورتی را در شهرها از دو لحاظ میتوان مورد مطالعه

قرار داد •

۱- حرکت و رفت و آمد انسانها و انتقال امتعه مورد نیاز از یک محل به

محل دیگر شهری •

۲- ارتباط وسایل ترانسپورتی با ساحه مورد نیاز که ازان به منظور

فعالیت مراده جات بکار برده میشود •

این مورد و مطلب بطور جداگانه و مجرد مطالعه شده نمیتواند ، زیرا انسانها مواد ضروری را که انتقال میدهند و یا خود شان توسط وسایل ترانسپورتی از یک محل به محل دیگر شهر رفت و آمد میکنند ، نوعیت وسایل ترانسپورتی و خطوط - دوران ترافیکی که روی آن مراده جات مختلف در حرکت می افتد تماماً یک - با دیگر یک کاملاً یکس و مجتمع ترانسپورتی تحت مطالعه قرار داده میشود • اما در ترانسپورت شهری از سه - بیشتر توجه بر وسایل ترانسپورتی و حمل و نقل همشهریان یک محل است که به چه تعداد افراد از کدام نقطه شهر بکدام محله دیگر چه وقت و توسط چه نوع وسایل ترانسپورتی انتقال می یابند ، درینمورد ایجاب مینماید که احصائیه دقیق از نوعیت مراده جات ، تعداد افراد یکس از وسایل انفرادی و یا سرویسهای شهری بطور جمعی در جریان روز استفاده میکند باید در اختیار مراکز ترافیکی شهر قرار داشته باشد ، سرویسهای برقی خطوط آهن ، تrolley بوس ، تکیسی های انفرادی باید تماماً در ثبت و شمار - ترافیک موجود باشد • علاوه بران باید مطالعه بعمل آید که خطوط ترافیک

شهری از کدام جاهای شهر و از چه نوع مراکز میگذرد • نقاط مزدحم • و تراکم نسبی در اوقات مختلف روز در کدام جاهای شهر وجود دارد • آیا در جریان روز چه تعداد نفوس به مراکز شهر رفت و آمد دارند • وسایل موجود • نیاز مردم را تکافو کرده • میتواند یا خیر اینها همه موضوعات مهمیست که در مسایل ترافیک شهری مد نظر گرفته میشود •

ساحه ترانسپورتی در شهر:

ساحه نیکه به منظور ترانسپورت شهری بکار برده میشود نظریه نیا ز شهرها از لحاظ تراکم نفوس • سطح فرهنگی و تکنالوژیکی آن متفاوت میباشد • در شهرهای انکشاف یافته در حدود ۲۰ الی ۲۳ فیصد اراضی شهری بمنظور اعمار جاده ها • سرك ها • خیابانها • پیاده روها • پلها و پارک های موتر Parking Lot بکار برده میشود • در برخی از شهر های جهان • از قبیل ماسکوه پاریس • واشنگتن این تناسب بیشتر میباشد • طوریکه محاسبه بعمل آمده است • هریک از موتر های شخصی و یا دولتی که در شهرها در حال حرکت میباشد به منظور پارک کردن در یک محل به سی و پنج متر مربع يك ساحه ضرورت دارد • این ساحه در بین جاده • یا کنار جاده و یا محل پارک های موتر • و یا هرجای دیگریکه باشد ساحه ضروری را برای موتر های شهری تشکیل میدهد • هرگاه این ساحه را برای هزاران موتریکه در مراکز معاملات تجاری • اداری • صنعتی • و یا فرهنگی هر روزه به غرض اجرای وظایف و کارهای مربوط در حال رفت و آمد و یا توقف موقت میباشند •

محاسبه نمائیم، به این واقعیت می‌رسیم که در شهرهای امروزی توجه به موضوعا ترانسپورت ساحه تردد و توقفگاه های آن يك امر ضروریست. در اکثر کشورها بخاطر صرفه جوئی از جائ و ساحه پارکینگ کوشش بعمل می آید که پارک های چندین طبقه ئی را در سطح زمین، ویا بحقیق چندمتری در زیرمنازل و عمارات شهری اعمار نمایند تا از ساحه شهری حداظمی استفاده بعمل آمده بتواند. خاصتا در نزدیکی مراکز صناعی، تجارتی و در مجاورت میدانهای هوایی، پارکینگ های چندین طبقه ئی را از گادر های مستحکم اعمار میکنند. تامالکین مراده جات موتر های خویش را در اوقات ضرورت دران محلات به سهولت پارک کرد، بتوانند. پارکینگ های چندین طبقه ئی فعلا در اکثر شهرهای جهان در مراکز صناعی و تجارتی بملاحظه می‌رسد. مثلاً در شهر های لنینگراد، کیف، ماسکو، شهرهای نیویارک، نیوجرسی، ساحه جمیلهای ایرو و مشیگان، واشنگتن، پاریس، لاس آنجلس، ژنیو، لندن و امثال این شهرها.

يك اندازه از رقبه شهری به منظور اعمار خطوط آهن شهری نیز بکار می‌رود که در اکثر شهرهای صناعی و انکشاف یافته بملاحظه می‌رسد، که به مقایسه خط ترافیکی موترها تناسب ساحه آن به يك الی دو فیصد می‌رسد لیکن در بعضی شهرها از قبیل لنینگراد، ماسکو، تاشکند، جرمنی، ملوآکی پتسبورگ و نیویارک این تناسب به ۱۲ الی ۲۶ فیصد بالا می‌رود.

مترو Metro پدید، دیگر شهرهای صناعی است که با انکشاف تکنالوژی بغرض فعالیت دوران تردد در شهر و صرفه جوئی از رقبه شهر در ماسکو و نیویارک با تمام شبکه های شهری این متروها تسهیلات ترانسپورتی را برای اهالی شهر فراهم می سازد. در بعضی از شهر های دیگر اروپائی — مثلاً برلین، پاریس ویا تاشکند این نوع متروها وجود دارد، اما طول دوران ترافیکی آن محدود است، لیکن مترو های ماسکو و نیویارک با حد اعظمی محلات مختلف شهری در تماس می باشد. مزیت این نوع متروها دران است که چون در زیر زمین در تونلهای بزرگ حفر شد، بحرکت می افتد، ازین لحاظ —

تکلیف بارندگی، برف باری و طوفانهای هوایی به آن کدام تاثیری وارد کرده — نمیتواند، تنها چیزیکه بان اشد ضرورت می باشد موجودیت برق است که اولاً تونلهای مترو روشن باشد و ثانیاً زمزمه حرکت موتور ها و استیشن های مترو را در روی خطوط آهن آن مساعد کرده بتواند در شرایط فعلی این مترو ها برای اکثریت اهالی شهر در ماسکو و نیویارک تسهیلات قابل ملاحظه را فراهم ساخته است. ازین لحاظ اکثر شهرها نیکه توان مالی، تسهیلات تکنالوژیکی و ساحه مناسب برای اعمار مترو های شهری دارند در تلاش اند تا برای همشهریان خویش این نوع تسهیلات را فراهم سازند.

اگر توجه بعمل آید در مجاورت میدانهای هوایی کشور های انکشاف یافته فعالیت ترانسپورت شهری نیز قابل ملاحظه میباشد. خطوط ترافیکی و پارک های ترافیک که بخاطر تسهیلات رفت و آمد اهالی شهر در ترمینل های هوایی ضرورت است، این رقبه در اکثر شهرها دو الی ۲۰ فیصد اراضی شهری را احتوا مینماید. میدانهای هوایی اکنون بطور مجرد مطالعه نمیشود، بلکه خطوط ترانسپورت شهری، تعداد مراد، جات خورد و بزرگ که غرض انتقال افراد و اشخاص و یا مال التجاره بکار می افتد، تکیه ها، ساحه ربنوی — Run-way و پارکینگ های مجاور میدان هوایی را در مجموع احتوا مینماید.

فعالیت دوران تردد در شهرها بین ساعات ۷ و ۸ صبح و ۴ و ۵ بعد از ظهر و ساعات — Rush hour (peak hour) ۷ و ۸ شب در قوسهای صعودی خود قرار میگیرد، در ساعات هفت و هشت صبح و یا ساعات عصر تراکم خطوط ترافیکی اغلباً بنا بر وظایف یومیه و محوله همشهریان است که بطور شخصی و یا رسمی به وظایف خود رسیدگی مینمایند، در ساعات هفت و هشت شب اکثراً بغرض کار و یا بازگشت به منازل از شفت های (نوبت های) مختلف کاره رستوران ها، درماتونما شفاخانه ها و دیگر موسسات صنعتی و یا دولتی میباشد که مطابق پروگرامهای مختلف به حرکت می افتد، تراکم دوران ترافیکی را در اوقات مختلف در (ش ۲۷)

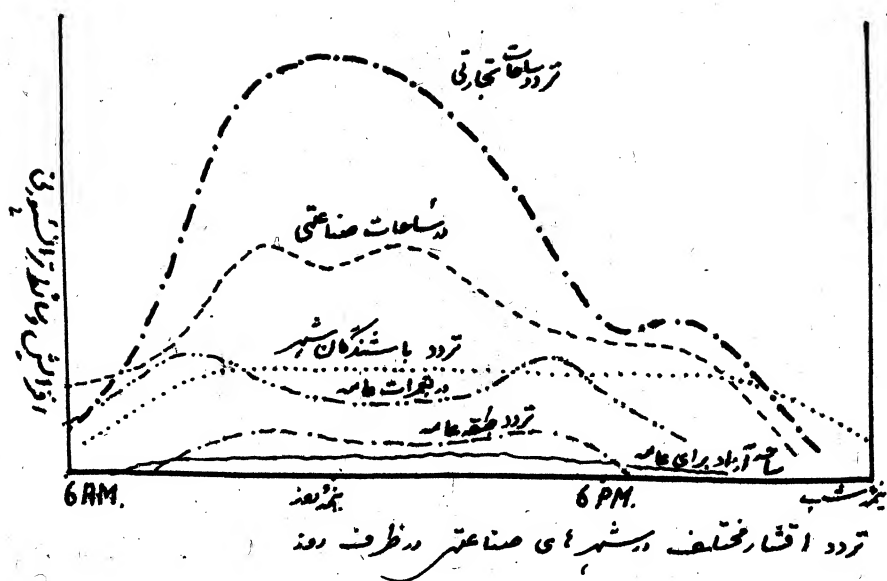
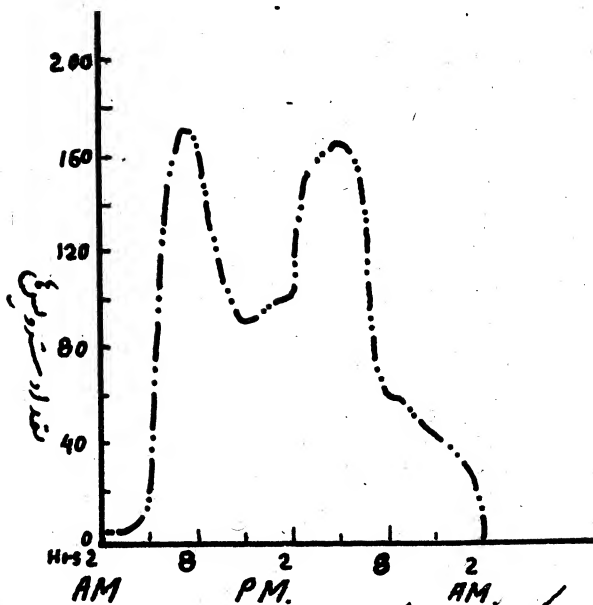

FIG. [27]

SOURCE: NORTHEM, 1975.

بخوبی میتوان مقایسه کرد •

ش ۱۷ یف. تراکم دوران ترافیک بسیار شبیه در جریان روز
در کورهای صنعتی

مشخصات عمومی ترانسپورت در شهرها :

در ترانسپورت شهری سه مطلب ذیل را باید در نظر گرفت •

۱- تکمیل خط السیر کامل دوران ترافیکی بین استیشن اولی

و ایستگاههای •

۲- انتقال (Transfer) از یک استیشن ترافیک شهری به خط

دوران ترافیکی دیگر •

۳- رفت و آمد در یک حصار محدود و معین دوران ترافیکی بطور نامکمل •

هرگاه اگر از ایستگاه اولی دارالامان شخصی به شهرکابل بیاید

و در ایستگاه آخری آن پیاده شود خط السیر مکمل را افاده میکند، اگر

شخصی ازین خط السیر در حصار سیما پامیر به موتر شهری انتقال نماید و

خط السیر دومی را دنبال نماید این حالت ترانسفر است که در شبکه های — ترانسپورتی اکثر شهرهای انکشاف یافته تکت ترانسفر را برای استفاده موثر بعدی میدهند که وقت استفاده آن البته برای يك ساعت محدود ساخته میشود. در حالت دوم اگر شخصی در خط السیر ترانسپورتی يك محله شهر بطور نامکمل از وسایل شهری استفاده کند مثلاً عوض آنکه در ایستگاه نهائی پیاده شود در نیمه راه بهای شهری را ترك گوید به این ترتیب خط السیر نامکمل — ترانسپورتی را برای همان شخص ارائه مینماید، که تنظیم، مطالعه و بررسی این همه مسایل به نحو فعالیت و حرکت وسایل ترانسپورتی، پروگرام-کسار، تراکم نفوس، و تعداد وسایل در شبکه های مختلف اثر فراوان وارد میکند.

مرگانه در خط السیر دوران ترافیکی از ایستگاه اولی الی ایستگاه نهائی و از ایستگاه نهائی دوباره تا ایستگاه اولی دوران ترانسپورتی بطور منظم تکمیل گردد اندازه تراکم رفت و آمد عابرین را اینطور محاسبه مینمائیم

$$(۱) \quad I = \frac{(P_1) (P_2)}{d}$$

درین فرمول (I) تعداد افرادی که بین دو نقطه در حال رفت و آمد میباشد. (P₁) تعداد افراد و اشخاصی که از ایستگاه اولی به ایستگاه ایستگاه آخری حرکت می کنند.

(P₂) تعداد اشخاصی که از ایستگاه آخری با ایستگاه ایستگاه اولی می آیند. (d) فاصله بین ایستگاه اولی و آخری.

در حالت عادی اگر به رفت و آمدهای شهر توجه بعمل آید، مرام و هدف — اشخاص و فیهدی آنها را اینطور می یابیم.

- به منظور خریداری سامان و مواد طرف ضرورت از شهر در حدود ۱۳ و ۴ فیصد
- بخاطر اشتراك در فعالیت های فرهنگی، تعلیمی، ویا امور مذهبی در حدود ۶ و ۴ فیصد.

رفت و آمد بخاطر فعالیت های یومیه و امور رسمی در حدود ۳۲ فیصد

— در در معاملات تجاری — در ۱۷ ر

— در در تفریح و سرگرمی های انفرادی در ۹ ر

— در در مسایل صحتی و پزشکی در ۱۳ ر

— در در سایر اهداف اجتماعی در ۲۲ ر

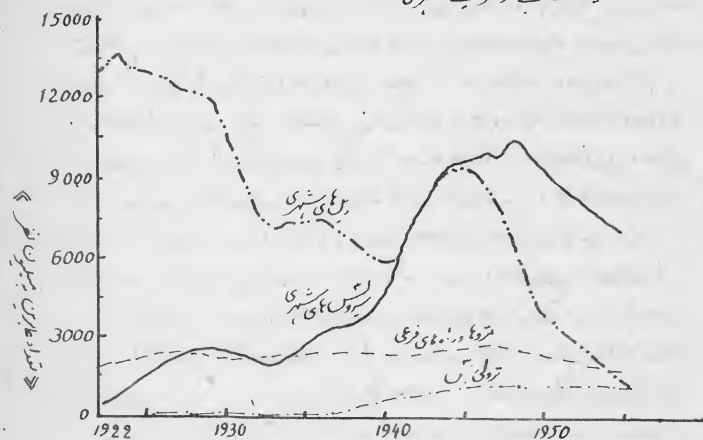
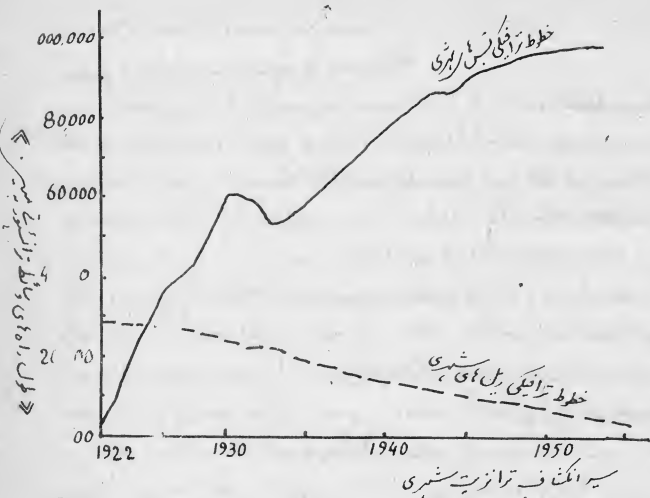
این فیصدی را در مورد شهرهای انکشاف یافته جهان پیشبینی میکند، اما در

شهرهای کم رشد و انکشاف نیافته فیصدی فوق صدق کرده نمیتواند، اما در —

مجموع رفت و آمد را به شمر بین ساعات شش صبح و شش بعد از ظهر در گراف

(۲۸۲) میتوان مطالعه کرد که کم و بیش در اکثر شهرهای انکشاف یافته تقریباً

(۱۷۶)

سیرافانگ ترافیک شهری از سال ۱۳۰۱ تا ۱۳۲۹

FIG. (28) SOURCE: NORTHEM, 1975.

بطور متناسب بملاحظه میرسد.

تنظیم پروگرام ترانسپورتی در شهر :

مهمترین وسایل ترانسپورتی شهرها را بسطای شهری تشکیل میدهد که نیاز حد اعظمی مردم را مرفوع میسازد. در شهرهای صنعتی تری بیس ها و خطوط آهن برقی هم بدرجه دوم و سوم قرار میگیرد، به کمک این وسایط — ترانسپورتی تعداد زیاد کارگران در محلات مختلف و مراکز صنعتی انتقال می یابد لیکن سرویس های شهری در کلیه شهرهای جهان اعم از انکشاف یافته و روبه انکشاف حجم بیشتر انتقالات ترانسپورتی را تشکیل میدهد. بنابراین متصدیهای ترانسپورتی در شهرها وظیفه دارند تا در تمامی خطالسیرهای شهری دوران تردد و فعالیت ترانسپورتی را در چوکات یک پلان منظم و دقیق طوری انسجام دهند تا تمام افرادی که بوظایف رسمی، شخصی، تجارتی و یاسایر امور مربوط به شهر و یا مراکز مختلف شهری رفت و آمد میکنند از سرویس های شهری بدرستی استفاده کرده بتوانند. در یک خط السیر سرویس شهری از ایستگاه اول الی ایستگاه نهائی توقف گاهائی که در نظر است و ایستگاه هایکه در مسیر راه — وجود دارد، با در نظر داشت بعد مسافه، مدت توقف در هر ایستگاه و سرعت وسایط بطور مرتب محاسبه و پلان گردد، علاوه بران تعداد مراده جات متناسب به مراکز فرهنگی، مکاتب، کودکانها، محلات کارگری، صنایع مراکز تجارتی، یونیورسیتی ها در هر خط السیر تنظیم گردد، تا همشهریان — وقت حرکت سرویسهای شهری را در تمامی توقف گاه ها و مراکز مورد نیاز — مطابق به پروگرام طرح شده، پلان رفت و آمد خود را تنظیم کرده بتوانند.

تنظیم خط السیر وسایط ترانسپورتی شهر باید طوری دقیق در نظر گرفته شود و اوقات رفت و آمد مطابق به نیاز مردم تثبیت گردد، بطور مثال در یک خط السیر شهری که فاصله بین ایستگاه اولی (A) و ایستگاه آخری (B) به اندازه نه هزار متر (۹۰۰۰) متر فاصله وجود داشته باشد و در عرض — راه به هشت ایستگاه فرعی در نظر گرفته شود و سرعت سرویس شهری چهل کیلو متر فی ساعت (۴۰ km/h) باشد، پلان حرکت سرویس مذکور در هر

(۱۷۸)

مرتبہ رفت و آمد باید مطابق محاسبہ دقیق تنظیم گردد کہ بطور نمونہ مثالی درین مورد ارائه می گردد .

۱- وقتی راکہ سرویس بد ون در نظر گرفتن توقف در دیگر ایستگاه

ما ضرورت دارد .

40 Km 1 h

90 Km X h

$$X = \frac{60' \cdot 9000}{40 \cdot 000}$$

$$X = 54/4 = 13' \ 30''$$

بنابراین از نقطہ [A] بہ [B] در فاصلہ نہ ہزار متر بہ سرعت

چهل کیلومتر فی ساعت ، سیزدہ دقیقہ وسی ثانیہ ۱۲ ، ۰ ۳۰ وقت

ضرورت است ، ہر گاہ در ہشت ایستگاہ ٹیکہ در عرض راہ است ، دو - دو

دقیقہ توقف داشتہ باشد مجموعاً (۳۰ ، ۰ ۲۹ = ۱۶ + ۰ ۳۰ ، ۱۲)

بہست و نہ دقیقہ وسی ثانیہ وقت را در بر میگیرد .

ہر گاہ اولین سرویس ساعت ہشت صبح حرکت کند ، پلان حرکت در ہر

یک ایستگاہ های در مرتبہ اول حرکت ، بہ این ترتیب خواہد بود :

ایستگاہ ساعت حرکت ساعت ورود بہ ایستگاہ بعدی

	AM 08 00 00"	08 01 30"	
(A)			A ₁
A ₁	08 03 30	08 05 00	A ₂
A ₂	08 07 00	08 08 30	A ₃
A ₃	08 10 30	08 12 00	A ₄
A ₄	08 14 00	08 15 30	A ₅
A ₅	08 17 30	08 19 00	A ₆
A ₆	08 21 00	08 22 30	A ₇
A ₇	08 24 30	08 26 00	A ₈
A ₈	08 28 00	08 29 30	(B)

هرگاه در ایستگاه در حدود (۳۰ ۱۰) ده دقیقه وسیع
ثانیه توقف داشته باشد در آن صورت مجموعاً چهل دقیقه (۴۰) وقت حرکت
یکطرفه در یک خط الیسر میباشد، اگر مطابق بهمین پروگرام از نقطه به
استقامت حرکت نماید در آن صورت (۴۰ ۸ + ۲۹ ۳۰) = ۹۹
یعنی ساعت ۹ و نه دقیقه وسیع ثانیه به نقطه توصل خواهد
وزید. بناً اگر بعد از هردو دقیقه یک عراده سرویس درین خط الیسر حرکت
نماید، به شش عراده سرویس ضرورت خواهد بود که در هر ساعت با تغییر
وقفه های معینه مطابق محاسبه فوق حرکت نماید و تمام افراد را از محله A
به ساحه B یعنی مرکز شهر و از مرکز شهر به نقطه A انتقال دهد.
هرگاه این پروگرام در یک روز برای نه ساعت تکرار گردد به تعداد —
پنججاه و چار مرتبه، موتر های مذکور در یک خط الیسر و (۱۰۸) بار در دو
خط الیسر رفت و آمد حرکت خواهند کرد، که در این صورت تسهیلات ترانسپورتی
را اگر در هر موتر برای پنججاه نفر فراهم کرده بتواند، البته پنج هزار و
چار صد نفر در یک روز از یک محله شهر به محله دیگر شهر انتقال داده —
خواهد شد. هرگاه این رقم را در فورمول جا دهیم تراکم ترافیکی را بیسن
دو نقطه به ترتیب ذیل محاسبه میتوانیم :

$$I = \frac{(P_1) (P_2)}{d}$$

$$I = \frac{(2700) (2700)}{9000}$$

$$P_1 = 2700$$

$$P_2 = 2700$$

$$d = 9000m.$$

$$I = ?$$

$$I = 7290000 / 9000$$

$$I = 729/9$$

$$I = 81 \%$$

بنا بران تراکم (Intensity) ترافیکی درین خط الیسر به

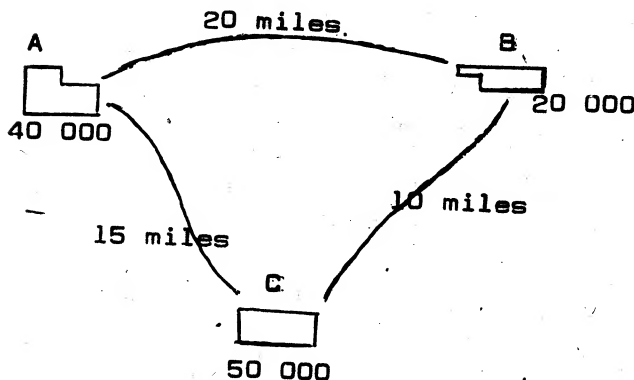
۸۱ فیصد میرسد که البته خیلی زیاد است •

در ارتباط با تناسب نفوس، بعد مسافه يك شهر از شهر مجاور آن البته بخوبی میتوانیم که ساحه دوران تردد ترافیکی و حدود فعالیت وسایط ترانسپورتنی را تعیین نمائیم • مثلاً اگر شهرهای A، B و C را مدنظر قرار دهیم در صورتیکه فاصله بین شهرهای A و B مساوی به بیست (۲۰) میل و بین A و C معادل پانزده (۱۵) میل و بین شهرهای B و C ده میل باشد و نفوس شهر A = چهل هزار و B = ۲۰ هزار و از شهر C پنج هزار نفر باشد در انصورت تراکم دوران حرکت و حدود رفت و آمد بین این شهرها ازینقرا ر خواهد بود •

$$I_{[A,B]} = \frac{(40\ 000) (20\ 000)}{20} = 40.0$$

$$I_{[A,C]} = \frac{(40\ 000) (50\ 000)}{15} = 13.3$$

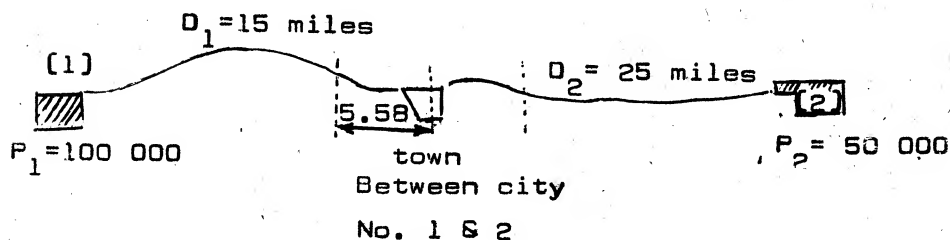
$$I_{[B,C]} = \frac{(20\ 000) (50\ 000)}{10} = 10.0$$

طوری که ازین ارقام بر می آید بعد مسافه و تعداد نفوس در فعالیت های دوران ترافیکی رول مهمی را دارا است، تراکم دوران ترافیکی بین شهر های A و B بنا بر کثرت نفوس بیشتر بوده اما فعالیت های ترافیکی در ارتباط با امور روز مره حیاتی بین شهر های A، B و C و D بدرجه دوم و سوم قرار میگیرد.

اکنون مطالعه میمائیم که اگر یک شهر در بین دو شهر قرار گیرد و به فاصله های مختلف از دو شهر مجاور بعید واقع شده باشد، در صورتیکه نفوس شهر های مجاور نیز مختلف باشد، آیا حدود فعالیت ساحه ترانسپورتهی شهر وسطی به مقایسه دو شهر دیگر چطور محاسبه و تعیین شده بتواند.

$$\begin{aligned}
 S_1 / S_2 &= [P_1 / P_2] [D_1 / D_2]^2 \\
 &= [100\ 000 / 50\ 000] [25 / 15]^2 \\
 &= [2 / 1] [2.79] \\
 &= 5.58 / 1.00 \\
 &= 5.58
 \end{aligned}$$

بنا به ساحه فعالیت و حدود دوران ترافیکی شهر وسطی به استقامت شهر نمبر (۱) به اندازه ۵۸٫۵ میل و به استقامت شهر نمبر (۲) به فاصله

يك ميل دايماً بطور متراكم و فعال بملاحظه ميرسد . اما فعاليت هائى عادى در رفت و آمد بين اين شهرها البته طبق پروگرام هائى ترانسپورتى بطور منظم جريان دارد ، و در اینجا تنها حدود خيلى فعال ترانسپورتى شهروستى را به مقايسه هر دو شهر مجاور محاسبه کردیم .

صنایع در شهر :

صنعت عبارت از پروسه تخيير شكل مواد خام به مواد پخته است كه با قدرت كارو سرمايه شخصى ، ملى و يا دولتى مواد توليد شده احتياج و نیاز مردم را برآورده سازد . رويهمرفته با مساعى و انرژى انسان توليدات همه وقت به اشكال و گونه هائى مختلف شكل ميگيرد و با ايجابات عصر و زمان و تكامل ذهنى و عقلاى نحوه و شيوه توليدات تخيير مى يابد و نظر به تقاضا و طرز استفاده و كاربرد عمومى ارزش آن تثبيت ميگردد . برخى از توليدات در شهرها قيمت گزاف داشته و عده از مواد مولده داراى ارزش متعادل و مناسب ميباشد . توليداتيكه به شكل كولكتيف و جمعى و به پيمانه وسيع صورت ميگيرد قيمت آن نظر به توليد انفرادى و خصوصى ارزان تر ميباشد ، كه اين مطلب در مورد مواد غذائى ، مواد اوليه و ملبوسات عامه صدق مينمايد . اما در صنايع دستى ، مستظرفه ، صنايع نفيسه و ثقيله قيمت ها تا حدى قوس صعودى خود را حفظ مينمايد ، زيرا هر كدام به منظور اهداف و مقاصد خاص تجارتي عرضه ميگردد .

صنایع شهرى را در مجموع به ترتيب ذيل تصنيف مينمايد :

- ۱- صنايع مواد غذائى و گوشت .
- ۲- در در ضروريه اطفال .
- ۳- در نساجى .
- ۴- در لباس سازى .
- ۵- در مويل سازى و مفروشات منزل .
- ۶- در كاغذ سازى و مواد مربوط به آن .
- ۷- در طباعتى .

۸- صنایع کیمیاوی •

۹- در پتروول و تولیدات ذغال سنگ •

۱۰- در پلاستیک سازی و رابری •

۱۱- در چرمگری و وسایل مربوط به آن •

۱۲- در شیشه سازی ، حجاری و سفالی •

۱۳- در ابتدائیه فلزکاری •

۱۴- در مقدماتی برق •

۱۵- در وسایل ترانسپورتنی و سامان اضافی •

۱۶- در اسباب و افزار کار عمومی •

۱۷- در متفرقه •

۱۸- در پراسیس لبنیات •

۱۹- در پراسیس میوه و مشتقات آن •

۲۰- در پراسیس سبزیجات و مواد مربوط به آن •

هریک ازین دستگاه های صنعتی در شهر دارای موقعیت های جداگانه بوده که تراکم نفوس ، موجودیت مراکز عرفانی ، اداری و بلدی دران نقش قابل ملاحظه دارد . موقعیت این دستگاه ها باید در جاهای مدنظر گرفته شود که از لحاظ آلودگی هوا و تولید صدا های تخریش کننده باعث اذیت همسریان نگردد ، زیرا افزایشات مواد فاضله خاصه که از دستگاه های کیمیاوی - خارج میگردد در مسیر جریان آبهای جاری و آب های تحت الارضی که در مجاورت چاه های عمیق قرار دارد نباید رها گردد •

بهمین ترتیب گاز کاربن دای اکساید و مونو اکساید بیشتر باعث آزار مردمان در شهر میگردد • صدای فابریکه ها نیز خیلی اذیت کننده است ، بنا بران با رعایت آرامش روحی و جسمی همسریان هر نوع مساعدت های عاطفی در شهر ها باید مراعات گردد •

صورت استفاده اراضی در شهر :

استفاده اراضی در شهر ارتباط مستقیم به نحوه کار برد پلان های

شهری و همشهریان دارد به اساس پلان شهری تثبیت میگردد که در کدام
 حصه شهر مراکز بود و باش منازل شخصی، مراکز علمی، ورزشی، تفریحی، صنعتی
 تجارتی، ارتباطات جمعی، نشراتی، پارک ها و یا مراکز اداری بوجود آمده
 میتواند •

اراضی شهر شامل تمام رقبه شهری است که منابع آبی، نوعیت خاک و —
 توپوگرافی عمومی آنرا احتوا می نماید • استفاده اراضی بیشتر از همه در —
 ارتباط با سطح افقی شهر مورد ارزیابی قرار میگیرد که در بعضی جاها
 بطور متراکم و در بعضی ساعات شهری متناسب به نفوس عمرانات شهری انکشاف
 می یابد • در سطح افقی يك شهر فیصدی رقبه شهری با در نظر داشت موضوعات
 و محلات ذیل مورد مطالبه قرار میگیرد که شامل تأسیسات دولتی و شخصی —
 میباشد از قبیل :

— جاده ها

— خطوط آهن

— پارک ها و میدانهای ورزشی

— مراکز دولتی

— منازل شخصی يك فامیلی •

— آپارتمانها و منازل دو فامیلی •

— مکروبیانها و آپارتمانهای چندین فامیلی •

— ساحه تجارتی •

— ساحه صنایع خفیفه •

— در صنایع ثقیله •

هر يك ازین واحد های عمرانی گاه گاهی توسط كودمبر های جد اگانه
 از همدیگر تشخیص میگردند بطور مثال و

كودمبر با اساس پلان شهری

۱۰۰

۱۱۰

تصریف اراضی شهری

ساحه ۲ ترانسپورت

عراده جیات

۱۱۲	راه ها
۱۱۳	ترمپدل ها
۱۲۰	سرك هايكه مراد جات كمتر تردد دارد
۱۲۲	استیشن های فرعی
۲۰۰	ساحات تولیدی
۲۱۲	ساحه زراعتی
۲۱۴	جنگلات
۲۱۴	معادن
۲۲۰	ساحات صنعتی
۲۲۲	صنایع خفیه
۲۲۴	صنایع ثقیله
۲۲۶	رد عمرانی و ساختمانی
۲۲۸	رد متفرقه
۳۰۰	مراکز تجارتی
۳۱۰	ساحه تجارتی بزرگ
۳۲۰	رد تجارتی کوچک
۳۲۲	رد فروشگاه های بزرگ
۳۲۴	رد فروشگاه های کوچک
۳۲۶	سرای های تجارتی
۳۲۸	مارکیت ها بزرگ تجارتی
۴۰۰	مراکز عرفانی •
۴۱۰	مراکز تحصیلات عالی و یونیورسیتی ها
۴۲۰	رد تحصیلات متوسط
۴۳۰	رد تحصیلات ابتدائی

۵۰۰	مراکز اداری :
۶۰۰	مراکز صنعتی :
۷۰۰	مراکز امینیتی :
۸۰۰	مراکز اطلاعات جمعیتی و بهداشتی
۹۰۰	ساحه انرژی و برق
۱۰۰۰	مراکز ذخیره آب
۱۵۰۰	مراکز مخابراتی
۱۵۰۲	مراکز پوستی

بطور نسبتی فیهند و اراضی شهریه ترتیب ذیل در پلانها و نمودار

گنجانید • میسر شود •

الف - در شهرهای غسورد :

نوعیت استفاده از رتبه شهری/فیهند و ساحه شهری •

۱۳۲ فیهند	جاده ها
۳۴۶ ر	منازل شخصی یک فامیلی
۲۰۳ ر	ر در چندین فامیلی
۴۰ ر	ساحه تجارتی
۱۱۹ ر	ر صناعتی
۱۴۷ ر	تأمینسات دولتی و نیمه دولتی

ب - در شهرهای متوسط :

۲۸۰ ر فیهند	جاده ها
۳۰۴ ر	منازل شخصی یک فامیلی
۳۰۵ ر	منازل شخصی چندین فامیلی
۳۰۸ ر	ساحه تجارتی
۱۱۲ ر	ساحه صناعتی
۲۱۷ ر	تأمینسات دولتی و نیمه دولتی

ج - در شهرهای بزرگ جاده ها ۲۲٫۸ فیصد

منازل شخصی يك فامیلی ۳۶٫۴ در

در در چندین فامیلی ۴٫۸ در

ساحه تجارتی ۵٫۶ در

ساحه صنعتی ۹٫۸ در

تاسیسات دولتی و نیمه دولتی ۲۰٫۶ در

در تمامی کشور های انکشاف یافته و یا اکثر شهر ها یکه بعد از حرب دوم جهان مجدداً اعمار گردید با این فیصدی از اراضی در سطح افقی استفاده بعمل آمده است . اما در شهر های قدیمه خاصه در شهر های آسیایی ایسن فیصدی را نمیتوان کاملاً مطالعه کرد .

ارزش زمین های شهری :

ارزش زمین های شهری را چار عامل ذیل تشکیل میدهد و

۱- ساختمان فیزیکی و توپوگرافی يك محل

۲- خصوصیات ساحه بنابر مرکزیت آن

۳- موقعیت يك ساحه از لحاظ مزایای تجارتی آن

۴- دوری و نزدیکی از مراکز خدمات اجتماعی و فرهنگی .

روی این معیار ها يك قطعه زمین شهری ارزش بیشتر داشته و یا بطور مقایسوی نظر به ساحات مجاور خود ارزش کمتر را دارا میباشد . ارزش زمین به تسعیر پولی مورد ارزیابی قرار میگردد بطور مثال در مراکز تجارتی به مترو و بیانت مربع و در ساحات دور تر از مرکز گاهی به متر مربع و گاهی هم به بسوه و بسواسه و جریب خرید و فروش میشود . مراکز مزدحم شهری از لحاظ داد و ستد تجارتی گاهی بلندترین قیمت را کسب می نمایند که به مقایسه مراکز اداری و یا منازل شخصی چندین بار قیمت بلند را حائز می باشد مثلاً در شهر کابل مراکز تجارتی اطراف پانزا و امثال آن اما از ساحه مرکزی به استقامت اطراف و حاشیه شهری قیمت فی قطعه زمین کاهش می یابد که این موضوع در -

تمام شهر های جهان صدق مینماید •

J. Vonthunen

قیمت زمین های شهری راجان وان تون

در سال ۱۸۶۳ بار اول روی معیار های تجارتی و دوری و نزدیکی از شهر — اینطور تثبیت نمود که هر قطعه اراضیه به مرکز شهر نزدیک است چون تولید آن رود تر به مارکیت های شهری رسید • میتواند داد و ستد تجارتی خود را زود تر و به مصارف کم ترانسپورتی انجام داده میتواند بنا بران قطعه اراضیه به مرکز نزدیک تر است دارای قیمت بیشتر و به هر تناسبیکه از مرکز بعید تر واقع گردد ارزش آن متناسب به بعد فاصله کاهش مییابد • وان تون این مطلب را به گروه های مختلف تصنیف نموده است گروه A که به مرکز شهر نزدیک است دارای قیمت اعظمی بود • لکن گروه B • C و D که از مرکز شهر دور تر واقع شده • تدریجا از قیمت آن کاسته میشود، مالیات قطعات زمین های شهری نیز بالای قیمت زمین اثر می افکند بنا متناسب به مالیات و تکس ارزش قیمتست صعودی و یا نزولی خود را نیز می پیماید • هرگاه مالیه یک قطعه زمین به — اساس موقعیت بیشتر باشد لکن عاید آن کمتر باشد واضح است که قیمت این نوع قطعات تهزیل می یابد • هرگاه بنا بر مرکزیت و فعالیت های تجارتی ارزش زمین افزایش یابد در انصورت اکثر تکس آن بلند هم باشد بالای قیمت زمین تاثیر منفی ندارد •

قطعاتیکه در مجاورت دریا ها واقع بوده و خطر آب خیزی و سیلاب آنرا تهدید نماید باعث تهزیل قیمت همان نقطه میگردد یا اینکه ساختمان — توپوگرافی آن باعث مشکلات عمرانی قرار گیرد و یا شیبی های تپه و کوه مشکل ترانسپورتی و آب را بار آورد در انصورت نیز بر قیمت اراضی تاثیر وارد مینماید • زمین های با طلاق و جبه زار ها، عدم موجودیت تسهیلات شهری و خدمات اجتماعی نیز قیمت زمین های شهری را پائین می آورد •

موجودیت صنایع و دستگاه های تولیدی که باعث آلودگی هوا تولید دود و یا صدا های که آرامش روحی را برهم زند بر قیمت اراضی تاثیر منفی وارد می نماید • خلاصه اینکه ارزش زمین در ساحات مختلف شهریه اساسی و غیره

مختلف طبیعت میگردد که از مهمترین شاخص های آن در اینجا نام می بریم :

— خصوصیات فیزیکی هریک از محلات شهر از نگاه مورفولوژی مطالعه .

— معیار های اداری در ارتباط به پالیسی شهر .

— موقعیت یک ساحه به تناسب فعالیت های اداری — تجارتی .

صنعتی و ترانسپورتی .

— ارزش ساحه از لحاظ بعد مسافه با مرکز اصلی شهر — (□ □ □)

— اثر مدی فابریکه ها و باشگاه های مداوم جمعی که تراکم نفوس

آن گاهی باعث مفاد و گاهی سبب اذیت ساکنین شهر میگردد .

با در نظر داشت مطالعۀ ترقی هریک از بخش های شهری که شامل نواحی و —

اجزای جداگانه آن میباشد ارزش زمین از یک محل با محل دیگر متفاوت می

باشد که قسماً در شهر کابل آنرا مورد ارزیابی قرار میدهم . بطور مثال

ساحه شهری وزیر اکبر خان از جمله با ارزش ترین محله های شهری بحساب

میاید که بمقایسه خوشحال میهد به مرکز شهر نزدیک بود . از فابریکه ها و —

مزارعت های دود و آلودگی هوا ، صوت و تردد بسیار حد دران ترافیکی —

مستون و مطمئن تر میباشد . متجانس بودن سطح حیات مردم در وزیر اکبر خان

میده و معیار های عالی عمرانی ، رفاهیت پلان های ساختمانی و موجودیت

پارک ها و ساحه آزاد شهری ، نزدیکی بمراکز تعلیمی ، صحتی ، صنعتی

و تجارتی ارزش زمین های وزیر اکبر خان میهد را بطور قابل ملاحظه بلند برد .

است . (۱)

هریک از نواحی شهری دارای مرکزیت خاص بود . که بمقایسه تمام همان

ساحیه ارزش بیشتری را دارا میباشد . مثلاً در خیرخانه قیمت زمین های شهری

در حصه اول و خاصه در مجاورت شوارع که زود تر به خطوط ترانسپورتی

رسید . میتواند و از جانبی هم در مجاورت مارکیت های فروش قرار دارد —

بنای دارای ارزش بیشتر میباشد در حالیکه قیمت زمین ها در حصه دوم و سوم
 خیرخانه متناسب به بعد مسافه از مرکز کاهش میابد •

موجودیت پلانهای ساختمانی نیز بالای قیمت زمین های شهری نقش بخصوص -
 دارد ، این مطلب را در ساحه چنداول - گذرگاه - دارالامان و هودخیل
 و امثال آن میتوان مطالعه کرد ، زیرا درین جاها تنها بر عدم تطبیق پلان های
 ساختمانی ارزش زمین به مقایسه ساحات پلان شده کمتر است - مراکز
 تجمع نظامی ، آلودگی هوا و شدت صوت که از فابریکه ها و مراکز صنعتی بوجود
 میاید اشخاص را متمایل نمیسازد که در مجاورت همچو تأسیسات و دستگاه ها
 بود و باش کنند ، در کشور های انکشاف یافته تعمیراتیکه در مجاورت شاهراه
 های بزرگ شهری قرار دارد ، تراکم ترافیک و صدای که ازان بوجود میاید باعث
 پائین آمدن ارزش منازل میگردد • بهمین ترتیب در مجاورت مراکز خطوط آهن
 میدان های هوایی ، تأسیسات عسکری قیمت زمین و منازل شخصی پائین میاید •
 در ارتباط با ارزش های شهری نظریات دانشمندان هم بطور همه جانبه
 ارائه گردیده است که از برخی آنها به ترتیب ذیل یادآوری مینمایم •

در رابطه با تولیدات زراعتی جان وان تونن ارزش زمین های شهری را در -
 ارتباط با بعد مسافه زمین و مصارف ترانسپورتی آن از مرکز شهر اینطور ارزیابی
 کرده است :

طرز استفاده اراضی و تولیدات زراعتی ارزش زمین را از دیاد میبخشد •
 - ارزش اراضی در مجاورت شهر به اساس تولیدات که ازان عاید میشود
 تعیین میگردد •

- عاید زیاد اراضی دایما در آن حصه بیشتر است که به مرکز شهر نزدیک
 تر باشد • (ش ۲۹) بنای با در نظر داشت عاید زمین ، اندازه -
 حاصلات و مصارف ترانسپورتی زمین های زراعتی در مجاورت شهر در نظر موقعیت
 دارای ارزشهای جداگانه میباشد ، با آنهم در ارزش زمین های شهری مسایل
 آتی نیز در نظر گرفته میشود •

- خوردی و بزرگی شهر که ساحه مورد مطالعه به چه اندازه مساحت

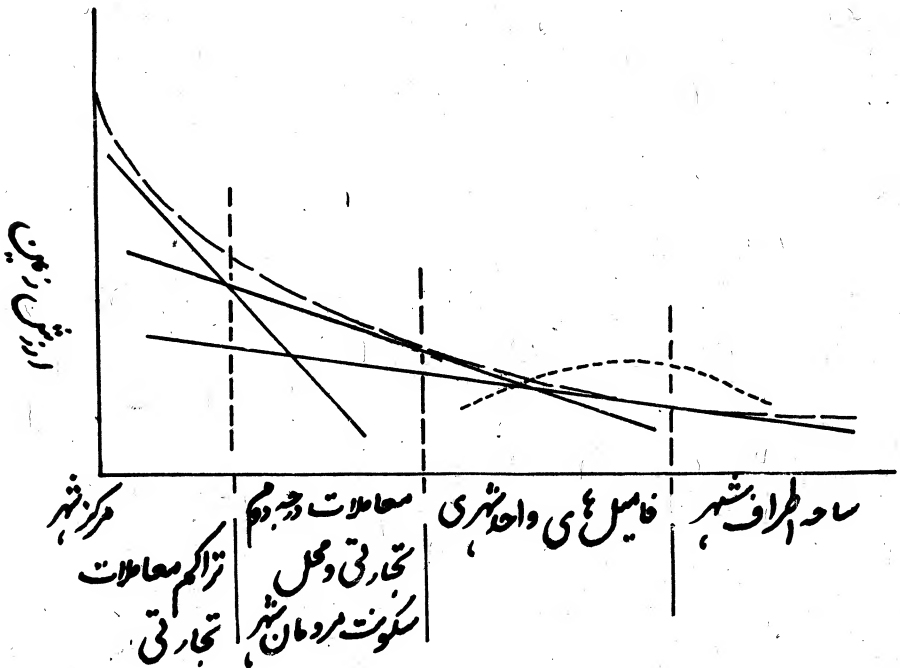
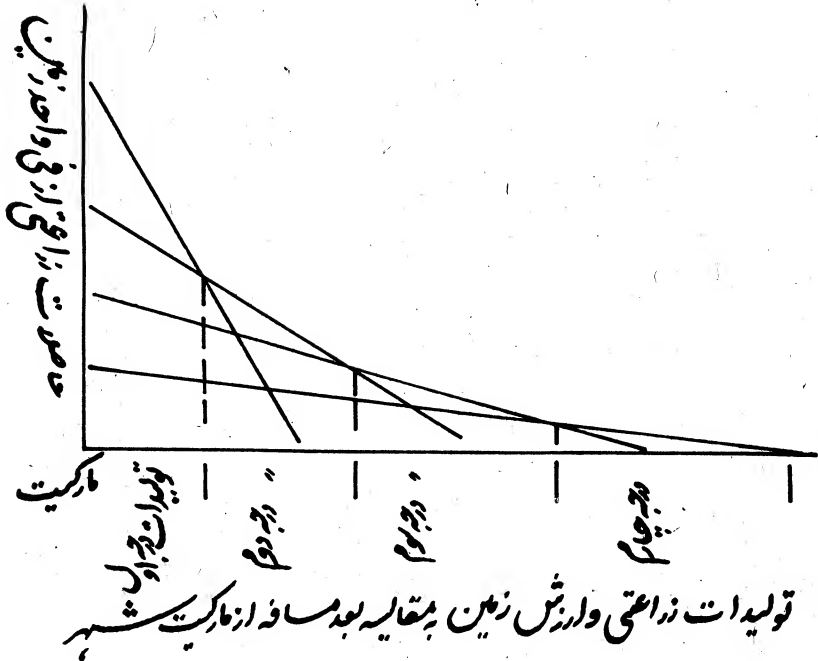

FIG. [29]

SOURCE: NORTHERN

ارزش زمین بر مقایسه به مساحت از ماریت شهر

دارد • در شهر های خورد بعد مسافه از مرکز شهر کمتر بود • بنا به تفاوت — قیمت زمین در فاصله های کم آنقدر محسوس نمیشد •

در شهر های بزرگ بنا بر وسعت رقبه شهری مراکز جداگانه تجارتی عرض — وجود کرد • هر يك از بخش های شهر نظریه بعد مسافه از مراکز مربوطه اش دارای ارزش مختلف میباشد • در شهر های بزرگ هر يك از نواحی آن دارای اوصاف و خصوصیات ملحقه • فرهنگی، تجارتی، صنعتی و اقتصادی میباشد • که نظر بخصوسیت جداگانه ارزش آن تغییر میابد، خواسته اشخاص و تمایلات همشریان نظریه شغل و حرفه شان مختلف میباشد •

بنا به هر يك از فامیل های شهری نظر بخواست و آرزوی خود که احتیاج او را رفع کرد • بتواند در محلات جداگانه اقامت اختیار میکند • که در نتیجه انتخاب محل و تقاضای اشخاص • بالای ارزش زمین های شهری تاثیر قابل ملاحظه وارد می نماید مثلاً — شخصی متمایل است که نظریه شغل و پیشه خود در مجاورت یونیورسیتی و یا در نزدیکی دستگاه صنعتی اقامت نماید • شخص دیگری میخواهد در مجاورت تفریحگاه و یا در نزدیکی مارکیت های تجارتی بود و باش نماید که هر کدام این نوع خواست ها در عرضه و تقاضای زمین — های شهری اثر مدی خاص دارد •

— از لحاظ مشخصات اقتصادی و تراکم امور تجارتی ارزش هر ساحه شهر از — همدیگر متفاوت میباشد • ارزش مراکز تجارتی از مرکز شهر (C.B.D.) به اطراف آن کاهش میابد • در مرکز معاملات تجارتی قیمت هر متر مربع اراضی شهر قابل توجه بود • و بهمان مقیاس کرایه مارکیت ها و استفاده از ساحات مختلف آن بیشتر میباشد • این مطلب را در شهر های بزرگ اعم از کشور های انکشاف یافته و روبه انکشاف بطور دقیق میابیم •

مثلاً در شهر های اطراف پل باغ عمومی • مارکیت های تجارتی و مغازه های فروش و فروشگاه بزرگ با کرایه خیلی زیاد در اختیار مردم تجار قرار داده — میشود • و در همین ساحه است که تراکم نفوس و اجتماع و رفت و آمد مشتریان همه روزه با کمیت خیلی زیاد دیده میشود • به همین ترتیب در اطراف آبد •

میوند و یا مرکز شهر و ساحات مرکزی آن دارای تراکم نفوس بیشتر بوده و بنا بر معاملات تجارتي ارزش زمین های این ساحه خیلی زیاد می باشد • بنا بران — ارزش زمین های شهری از مراکز (C.B.D) معاملات تجارتي به استقامت اطراف شهر به ترتیب ذیل است :

۱- مرکز معاملات درجه اول تجارتي که فعالیت های خیلی متراکم خرید و فروش دران بملاحظه می رسد •

۲- ساحه تجارتي درجه دوم و محل بود و باش و منازل چندین فامیلی از قبیل آپارتمانها، مکروریان ها و بلاک های مجتمع شهری •

۳- منازل مفرد شخصی و نواحی مسکون شهری •

۴- ساحه اطراف شهر —•

با تصنیف چارگانه فوق ارزش زمینهای شهری از ردیف اول به استقامت ساحه اطراف شهر کاهش میابد • طوریکه در مرکز معاملات تجارتي (CBD)

حد اعظمی قیمت زمین ها وجود داشته و در اطراف شهر حد اعظمی

قیمت ها بملاحظه می رسد • مطلب دیگر که در این مورد قابل یادآوری است بعد زمان می باشد • زیرا با گذشت زمان تراکم نفوس در شهرها اضافه گردیده و

هر فرد میکوشد که در محل دلخواه خود جای مناسبی برای بود و باش خود بدست آورد، تسهیلات حیات شهری و اشتغال در حرفه های مختلف تعداد

زیاد اشخاص را به شهر میکشاند، به این ترتیب تقاضای مردم برای خریدن و بدست آوردن جاهای مناسب بطور روز افزون افزایش میابد • بناء هر سال

نظر به سال گذشته قیمت زمین، کرایه منازل و قیمت محلات بود و باش سیر

صعودی خود را می پیماید • اگر این مطلب را در شهر کابل مقایسه نمائیم

به وضاحت خواهیم یافت که قیمت يك نمره زمین چهار بر سؤی اگر در سال

۱۳۳۰ پنجمزار افغانی بوده در سال ۱۳۶۰ با گذشت سی سال به ده —

مرتبه و یا بیست مرتبه و یا بیشتر از آن افزایش یافته است و بهمین ترتیب

کرایه منازل ساحات تجارتي چندین مرتبه اضافه تر گردیده است •

معضل آلوده گی محیط شهر :

محیط شهر و پلان های ساختمانی شهر باید متناسب به رقبه و گنجایش

نفوس شهری در نظر گرفته شود . و متناسب به آن تکنالوژی مناسب برای -
 مساعدت حیات ، وقایه و صحت همگانی انجام داده شود . بعد از -
 انقلاب صنعتی کوشش بعمل آمد که دستگاه های صنعتی را در شهرها
 مستقر سازند . و بدین ترتیب نفوس شهرها از لحاظ ورود کارگر - کارمندان -
 متخصصان رشته های مختلف افزایش قابل ملاحظه یافت و در پهلوی فعالیت
 های صنعتی - تجارتي و اداری يك سلسله مسائل و ضروریات کار برای يك
 تعداد مردمان دیگر نیز میسر گردید . با افزایش سریع نفوس در شهر های -
 جهان يك سلسله معضلات و مشکلات صحنی از لحاظ آلودگی محیط شهر نیز
 رونما گردید ، با اختراعات و مسائل تخیلی در شهرها تسهیلات زیادی از
 لحاظ مسایل فرهنگی - اجتماعی - اقتصادی - سیاسی و رفاهیت کامل محیط
 زیست - و تهیه مواد غذایی مسایل تفریحی ترانسپورتی و امثال آن تکنالوژی
 معاصر باعث افزایش سریع نفوس در شهرها گردید که همین تکنالوژی معاصر
 یگانه راه حل این پرابلمها و جلوگیری از آلودگی محیط آنها میتواند جستجو
 نماید .

محیط شهر از جهات مختلف تخریش و آلوده میشود . مهمترین آنها -
 مسایل فیزیکی و انسانی است . در ارتباط با پدیده های فیزیکی گاه آّب
 های آشامیدنی در اثر سیلابها آلوده میشود . و بنا بر مسایل نا مساعد اقلیمی
 نباتات و سبزیجات به امراض مصاب شده باعث اذیت انسانها میگردد . گاه
 گاهی بنا بر حمل رعد و برق جنگلات و اشجار حریق گرفته دود آن در محیط
 روستائی و شهرها آلوده گی هوا را بار میآورد .

بهمین ترتیب آتشفشانهائی که در مجاورت شهرها بوقوع میپیوندد . محیط
 شهری را کاملاً آلوده میسازد ، این وقایع فیزیکی بصورت دراز مدت در شهر

ها اتفاق می افتد • اما بصورت عموم از لحاظ بی توجهی اجتماعات بشوی بیشتر در شهرها آلوده گی رخ میدهد که شامل آلوده گی هوای شهر-آبهای شهر و گاه گاهی • ایجاد صوت های تخریش کننده • صحت و سلامت اطفال خانمها و افراد شهر را مستقیماً تهدید مینماید •

آلوده گی آبهای داخل شهر چه آشامیدنی و چه از نوع آبهای که در دریا و کانالها جریان دارد در مواسم مختلف سال به اشکال جداگانه باعث اذیت مردم میگردد • در فصل بهار بنا بر موجودیت مواد سیلابی و مواد رسوبی و در تابستان بنا بر تکرر وایروسهای مختلف صحت و سلامت مردم را متاثر می سازد و اگر کنترل اساسی صورت نگیرد مراکز بزرگ تکرر میکروبها را تشکیل داده باعث شیوع امراض میگردد • که بهترین مثال آنرا دریای کابل - جوی شیر و - دیگر آبهای جاری تشکیل میدهد • این نوع آبهای آلوده خیلی به صحت مضر و به جامعه شهری عامل اذیت کننده بحساب میاید زیرا این نوع آبها :

۱- عامل انتقال تکرر و شیوع امراض باکتری و ویروسهای مختلف میباشد •

۲- اورگانهای عضوی که به اوکسیجن ضرورت دارد با استفاده از این آبها صحت خود را از دست میدهند •

۳- اکثر تولیدات کیمیایی که به آب و اوکسیجن ضرورت دارد در ساحه تولید خود اگر از آب کثیف استفاده نماید سلامت مردم آسیب میرساند •

۴- رسوب گذاری این نوع آبهای ملوث نیز خطر حیاتی دارد •

۵- منرالهای محلول شده در این نوع آبها ماهیت استفاده خود را از دست میدهد •

۶- هرگاه این نوع آبهای کثیف در مرکز گرمی ها مورد استفاده قرار

گیرد رسوبات آن بعد از مدتی باعث عطالت و خرابی دستگاه -

میگردد • عوامل بزرگی که باعث آلودگی آبهای شهر میگردد • نیز قابل دقت اند بطور مثال :

۱- آبهاییکه از سیستم کانالیزیشن شهری در مسیر آبهای آشامیدنی

و یا جاری قرار گیرد و یا با آبهای تحت الارضی در تماس آید •

۲- آبهاییکه از دستگاه های صنعتی خارج شده در آبهای جاری

و یا تحت الارضی شهر نفوذ نمایند •

۳- آبهاییکه از دستگاه برق های حرارتی در مسیر آبهای شهر قرار

گیرد در شهر های صنعتی و انکشاف یافته آلودگی آنها از ناحیه

آبهای ملوث و صنعتی بیشتر میباشد • اما در شهرهای انکشاف -

نیافته هم آبهای صنعتی و هم آبهای کانالیزشن در مجرا های مختلف نواحی

شهر باعث آلوده گی آب های آشامیدنی میگردد • در شهر های بزرگ صنعتی

آلودگی آبهای شهر را در ارتباط با دستگاه های صنعتی و افزازات مسود

کانالیزشن شهری اینطور محاسبه میکنند ؟

منبع آلودگی	مواد کیمیاوی و عضوی که به اوکسیجن ضرورت دارد و به حیث مواد اضافی خارج میشود از	
	نوع مایع (به میلیون پوند در یک روز)	به میلیون پوند در یک روز
کانالیزشن شهری	۲۲٫۶	۱٫۲۷
دستگاه های صنعتی	۳۴٫۰	۹٫۳۰

اما در شهر های صنعتی آب آلوده با مواد جامد فاسد شده سه برابر -

مقدار مواد ملوث کانالیزشن شهری میباشد • بر خلاف در شهرهای انکشاف

نیافته تناسب مواد آلوده کانالیزشن بیشتر میباشد که باعث خرابی کیفیت

آبهای جاری و تحت الارضی میگردد • این مطلب را در برخی از دستگاه های

صنعتی بخصوص مورد ارزیابی قرار میدهیم :

دستگاه های صنعتی	مواد فاضله عضوی به میلیون پوند	مواد فاضله به میلیون پوند	مواد فاضله به میلیون پوند
صنایع فلزی	۴۶۰۰	۴۸۰	۴۷۰۰
صنایع کیمیاوی	۳۷۰۰	۹۷۰۰	۱۹۰۰
صنایع کاغذ سازی	۱۹۰۰	۵۹۰۰	۳۰۰۰

صنایع نفتی و ذغال	۱۳۰۰	۵۰۰	۴۶۰
صنایع مواد غذایی	۶۹۰	۴۳۰۰	۶۶۰۰

در اینجا تناسب ابهای الوده را در ارتباط با دستگاه های مختلف صنعتی مقایسه کرده میتوانیم که اگر از یک دستگاه ۴۳۰۰ میلیون گیلن آب فاضله خارج گردد مواد فاضله عضوی و جامد آن به تناسب باعث الوده گی محیط شهر میگردد الودگی هوای شهر نیز در خور توجه است که باید در شهرهای صنعتی بان توجه زیادی مبذول گردد • عوامل ذیل در الودگی هوای شهر مهم بسزای دارد •

۱- تراکم نفوس و کثرت عمومی با استفاده از محروقات مرکزی ها و -

وسایل تسخین •

۲- تراکم تعداد عراده جات و فعالیت دوران ترانسپورتی آنها •

۳- ازدحام صنایع و دستگاه های تولیدی در شهر •

۴- خصوصیات فیزیکی و ساختمان اراضی یک محل که آیا حوزه بازا است

یا یک حوزه بسته و محاط با کوه ها •

۵- خصوصیات جوی و متریولوژیکی منطقه از نگاه ابر آلودی - صافبودن

موجودیت دمه و غبار و بارندگی منطقه •

۶- موجودیت توربین های برق و جنراتور های شهری که تا کدآمدن دانه

در مجاورت شهر قرار دارد و یا از شهر دور است •

در اثر تسخین و احتراقات مختلف که توسط ماشین های موتر، عراده جات

فامیلهای و یا دمه و غبار که به اصطلاح Photochemical smog

یاد میشود و از دمه و غبار جوی توام با ذرات کوچک عضوی و کیمیایی میباشد

که اغلبا در شهر های صنعتی بملاحظه میرسد باعث آلودگی هوای شهر

میکردد • سایر موادی که باعث آلودگی هوای شهر میگردد عبارتند از :

- کاربن مونو اوکساید

- هایدروکاربن ها

- نایتروکساید

— ذرات کوچک عضوی و کیمیای

— اوکساید سلفر

(ش ۳۰ و ۳۱)

کاربن مونو اوکساید بنا بر فعالیت دوران ترافیکی اغلباً در ساعات ۶ و ۸ صبح و ۶ و ۷ شام قوس صعودی خود را می پیماید و بهمین ترتیب سلفور دای اوکساید در فصل سال اگر آنرا مطالعه نمائیم اغلباً در ماه های جنوری و فبروری و دسامبر و سپتامبر در هوا افزایش میابد زیرا با استعمال وسایط نقلیه و فعالیت دستگاه های صنعتی و رطوبت و سردی هوا این مواد در هوا بیشتر میگردد •

عامل دیگر آلودگی فضای شهر را صوت تشکیل میدهد که باشندگان شهر را اذیت می کند صدای بلند فابریکه ها، جاده های متراکم ترافیکی، صدای جت و انفجارات محلی تماماً در محیط شهر آرامش روحی را برهم میزند، برای اطفال، خانمها، اشخاص مسن، شفاخانه ها و مریضی های روحی، درخش جراحی و امثال آن خیلی تکلیف دهنده و اذیت کننده است برای سنجش ارزیابی شدت صوت معیار های اندازه گیری وجود دارد که از سقرالسی

۱۴۰ Decible محاسبه شده است •

۱	صدای آرام که قابل سمع باشد	بین ۲۰ و ۳۰	Decibles
۲	صدای که از حالت عادی قدری بلند تر باشد •	۲۰ — ۶۰	"
۳	صدای نسبتاً بلند متوسط	۶۰ — ۸۰	"
۴	صدای بلند	۸۰ — ۹۰	"
۵	صدای بسیار بلند	۹۰ — ۱۰۰	"
۶	صدای خیلی بلند و ناراحت کننده	۱۰۰ — ۱۲۰	"
۷	صدای که از تحمل و حوصله انسان بلند تر است •	۱۲۰ — ۱۴۰	"

بین ردیف های ۹۰ الی ۱۴۰ دیسیبل صدای جنگنده های جت

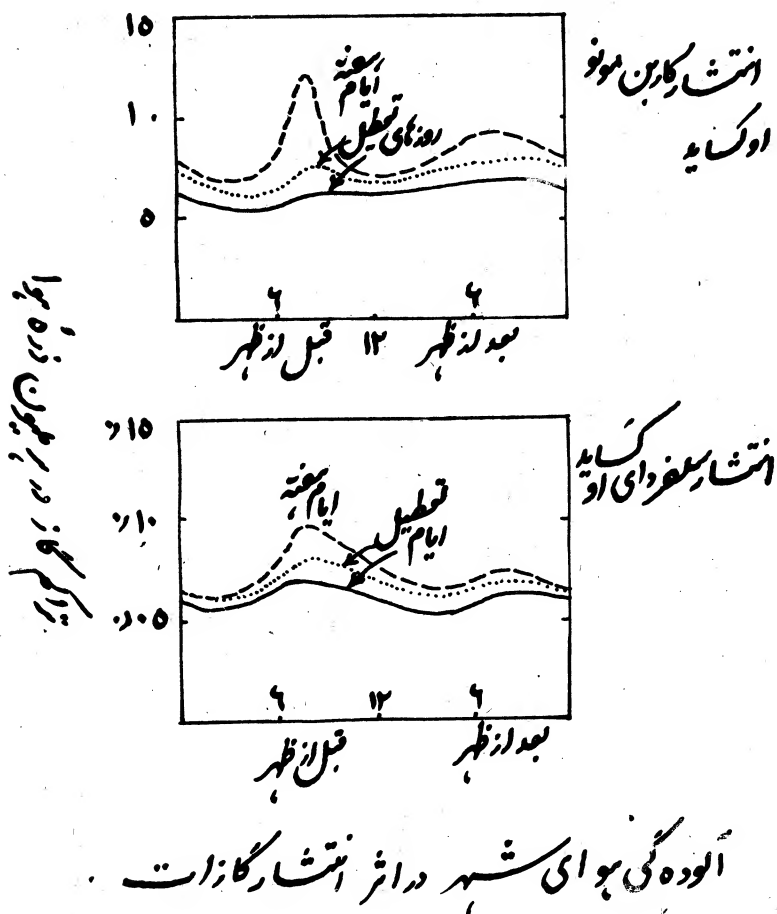
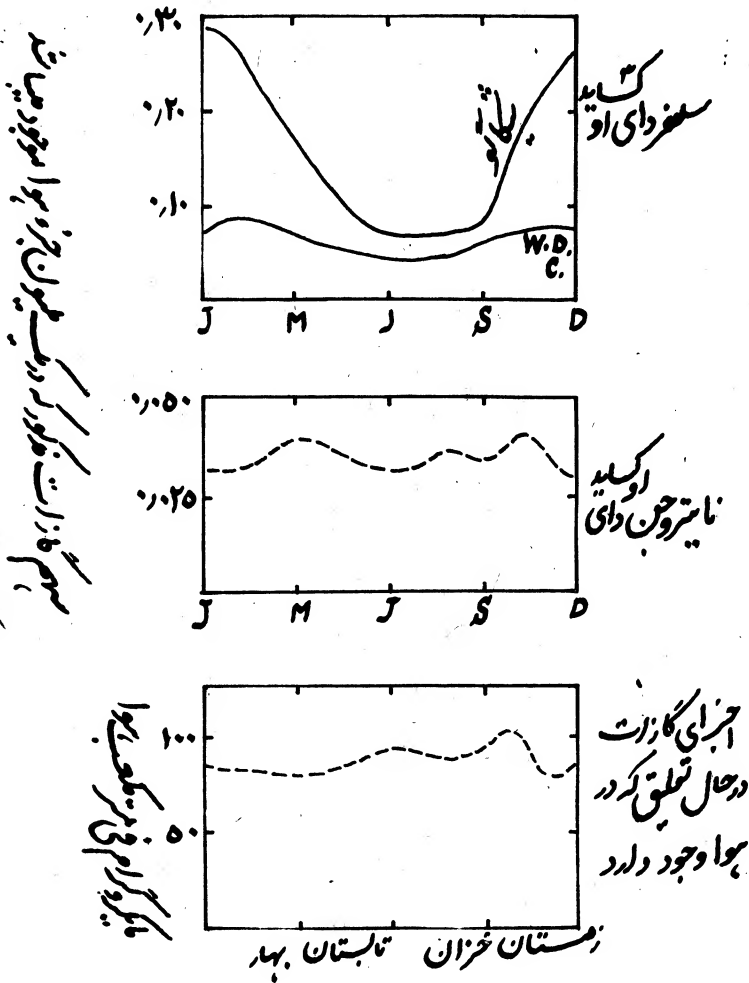

FIG. [30]

SOURCE: NORTHEM, 1975.

(۲۰۰)

طیاره بوینگ ۷۰۷ جت های محاربوی و انفجارات بیم سیزده و بالاتر
از آن قرار میگیرد، که برای همشهریان خیلی نا راحت کننده میباشد.

ترکیب گازرات نیکه باعث آلوده گی هوای شهر میگردد

FIG. [31]

SOURCE: NORTHEM, 1975.

فصل نهم

جمعیت در شهرها

اوصاف اجتماعات شهری :

در شهر های امروزی اجتماعات شهر ترکیبی از کلیه ملیت های ماحول و مجاور و حوزه های دور و نزدیک کشور است که با فیصدی مختلف از لحاظ ترکیب طبقاتی و ترکیب ملی در آن بملاحظه میرسد و در اطراف شهر محورهای مهاجرت بیشتر با لای خصوصیات جوامع بشری شهر اثر می افکند ، از لحاظ ترکیب ملی اگر شهر کابل را مثال بیاوریم ملیت پشتون ، تاجک هزاره ، ترکمن ، ازبک ، نورستانی ، بلوچ و حتی ملیت های دیگر از — جهان غرب و شرق در اورگانهای دیپلوماتیک شهر میتوان سراغ کرد ، بهمین ترتیب از لحاظ ترکیب طبقاتی میتوان روشنفکران ، کارمندان دولتی و اداری ، سرمایه داران کوچک ملی ، تجار ، روحانیون ، کارگران ، پیشه وران و امثال آنها با فیصدی های مختلف درین شهر ملاحظه کرد . برای تنظیم و انسجام

بهرتر این اجتماعات مختلف سازمانها و نهاد های مختلفی وجود دارد •
 در کشورهای بزرگ و رو به انکشاف سازماندهی هریک از بخشهای مختلف
 اجتماعی در شهر مستلزم عملکرد دقیق و خیلث پلان شده میباشد • شناخت
 و مطالعه جوامع شهری سیستم های مختلفی را ایجاب مینماید، مثلاً در جامعه
 اسلامی نهاد های جداگانه اجتماعی وجود دارد که از لحاظ مشخصات اجتماع
 یکی از دیگر متفاوت میباشد • در کشورهای سرمایه داری و سوسیالیستی درک و
 تحلیل نهاد های اجتماعی از لحاظ ترکیب طبقاتی کاملاً متفاوت است، اما
 بهر صورت در تحلیل وضع عمومی اجتماعات شهری مسایل آتی درخور اهمیت
 میباشد •

۱- کنترل از وضع تولدات و تولید مثل و نظام خویشاوندی که درین -

ردیف در شهر های غربی سرمایه داری یک نوع و در کشورهای اسلامی

و جهان بودیزم در ارتباط با تفاوت های سطح دانش و کلتوری هر-

کدام در معیار های مختلف قرار دارد •

۲- وضع تربیتی و پذیرش فرهنگ شهری •

۳- اندازه تولید و شکل توزیع متاع اقتصاد و احتیاجات اولیه •

۴- وضع امنیتی و دسپلین در ارتباط با نظام سیاسی هریک از شهرهای

جهان •

۵- مذهب و پابندی به عنعنات مذهبی •

۶- مراکز تفریحی سالم و غیر سالم در شهر •

۷- موجودیت انجمن ها، اتحادیه ها و سازمانهای مختلف در ارتباط با

فعالیت جماعات شهری •

۸- وضع بهداشت شهری از لحاظ صحت و بهبود فضای شهری •

این موضوعات فوق تماماً در جامعه بطور واحد و مجتمع خصوصیات کلی

وضع اجتماعی شهر را انعکاس میدهد و هر کدام بطور متقابل یک با الای دیگر

تاثیری از خود بجا می گذارد • بطور مثال معلومات در مورد ترکیب انسانی

لازم می افتد تا محیط زیست اجتماعی را که در بر گیرنده ساختمان اجتماعی

سطح اقتصادی و تکنالوژیکی و دست آورد های انسانی است معلومات داشته باشیم و هردو مطلب فوق با محیط طبیعی، نوعیت اراضی و مشخصات جغرافیایی آن پیوند ناگسستنی دارد. به این لحاظ ضابطه های ایکالوژیکی انسانها با محیط اجتماعی بطور دقیق باید مورد بررسی قرار گیرد، از این جهت معلومات بر مسایل آتی نیز ضرورت می افتد.

۱- منابع و ذخایر یکه از خارج شهر جهت رفع نیاز جامعه شهری به شهر وارد می گردد. از قبیل تولیدات زراعتی، صنعتی، انرژی، حتی اخبار و اطلاعات جمعی.

۲- نوعیت راه های ترانسپورتی شهر و وسایل حمل و نقل.

۳- مراحل انسجام و سازمان دهی مواد ضروری که چطور در شهر توزیع و جا بجا میگردد.

۴- نقش و کار برد هر یک از این مسایل در ارتباط با سیستم های سیاسی و اقتصادی شهر.

از این جهت به قول گشالت GSHALT هر شهر تصویری و انعکاسات

خاصی از دنیای خود در پیرامون و ماحول خود دارد، بنا به محقق جغرافیای شهری با پدیده های اجتماعی باید از دیدگاه مختلف مطالعات همه جانبه داشته باشد. زیرا اجتماع شهر بطور کل طوری مورد بررسی قرار گیرد که مجموعه کل با اجزای خورد آن مناسبات و ارتباطات مشخص و مستدل عملی دارد و کار کرد هر یک وقتی دارای مفهوم و معنی واقعی میباشد که در ارتباط با سایر موضوعات مسایل مورد تحلیل و ارزیابی قرار گیرد، از این جهت است که هیچ یک از مطالب مربوط به شهر بطور مجرد و در حال انزوا مطالعه شده نمی تواند. در ارتباط با معلومات تاریخی جامعه شهر از مست تا منشاء و گذشته تاریخی و بسیار سابقه شهر نگارش دقیق داشته باشیم، تخیرات و مراحل عمده جوامع شهری، تخیرات جامعه در هر یک از دهه های تاریخی و تصویر حقیقی جامعه ضروری پیدا داشته میشود.

توجه با مشخصات مکانی شهر نیز امر لازمست، زیرا درین ارتباط می

توان نقشه های شهر را از لحاظ فاصله مکانی، پستی و بلندیهای نواحی، خطوط ارتباطی، و حمل و نقل، حوزه و محدوده شهر و ناحیه تابع و حومه آن، جمعیت شهر با بیشترین و مزدحم ترین نقاط شهری، نوع استفاده از زمین های شهری، زمین های دولتی، شخصی، ساحه زیرکشت و یا اعمار - ساختمانی، محل صنایع، تجارتی و تفریحگاه های شهر، نقشه راه ها و جاده ها و خطوط آهن، طول و عرض جاده ها، کوچه ها، دستگاه های مخابراتی و مراکز اطلاعات جمعی و نشراتی، نقشه محله های تجاری، عبادتگاه ها، مراکز فرهنگی و امثال آن باید از نظر محققین گذشتاند، شود.

نوعیت ساختمانهای نقاط مسکون، تعداد و نوعیت واحد های مسکونی تعداد اتاقهای مورد استفاده، مجهز بودن خانه ها با وسایل و مواد ضروری عصری و تخیلی، وضع عمران و واحد مسکونی از نظر عمر و مصالح تعمیراتی و بالاخره کیفیت عمومی تعمیرات از لحاظ کیفیت و ارزش و بهای اجاره و کرایه نیز قابل توجه و مطالعه میباشد.

در آخرین تحلیل باید آمد و شده ها، سلامت و تحرك اجتماعات شهری را مورد تحقیق قرار داد که در مراکز اطلاعاتی، تجارتی و صناعی و یا مراکز اداری و فرهنگی روزانه چه تعداد انسانها به شهر و می آورند و در هر روز دوباره به اطراف شهر و یا حومه های شهری برمی گردند.

تراکم نفوس شهری در مناطق مختلف جهان:

تراکم نفوس شهری در شهر های مختلف جهان نظر به تعداد نفوس

عمومی شهر، خصوصیات کلتوری، خصوصیات صناعی و تکنولوژیکی و تسهیلات حیات شهری متفاوت می باشد. هرگاه این مطلب را در یک دیاگرام ارائه نمائیم عموماً تراکم نفوس از مرکز شهر به اطراف کاهش می یابد، اما بطور مشخص در این مورد سه نضریه ذیل توسط دانشمندانیکه ارائه شد، هر کدام را بطور مقایسوی از نظر میگذرانیم:

۱- کولین کلارک در سال ۱۹۵۱ ماژل تراکم نفوس شهر را اینطور ارائه

کرد که در مرکز شهر حد اعظمی تراکم نفوس وجود داشته و بطور تدریجی

به اطراف شهر نظر به فاصله از مرکز تراکم نفوس کمتر بملاحظه میرسد .

۲- تنر Sherratt & J. Tanner به این نظر اند که

تراکم نفوس در مرکز شهر حد اعظمی خود را اختیار نموده و در فاصله های نزدیک هسته شهری بصورت تدریجی رو به کاهش می گذارد، اما قدری از مرکز شهر دور تر با یک کمیت بیشتر از تراکم نفوس کاسته میشود و در حاشیه شهر باز هم بصورت تدریجی این کاهش صورت می گیرد .

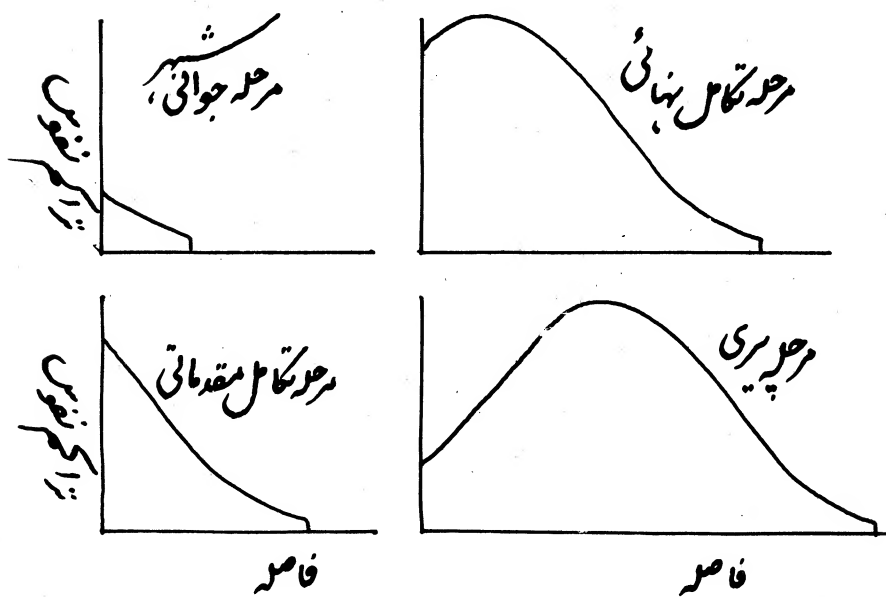
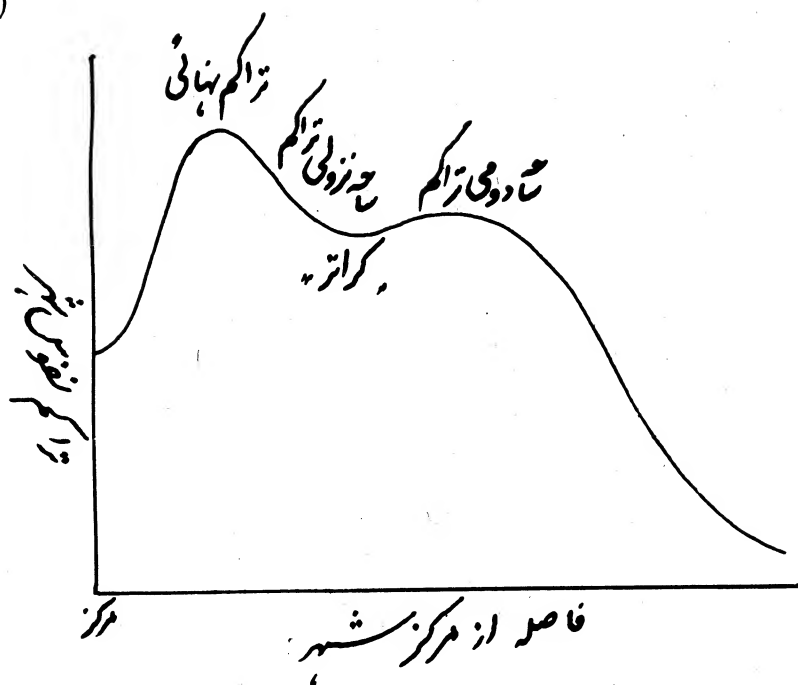
۳- نیولینگ B. Newling را عقیده برین است که

در مرکز شهر اگرچه تراکم نفوس بیشتر است، بنا بر معاملات تجارتی، اداری و فرهنگی البته در جریان روز کمیت قابل ملاحظه^{*} را ارائه می نماید، که به صورت دایم مرکز شهر در طول بیست و چار ساعت همان کمیت را حفظ کرده نمیتواند، بنا^{*} در مرکز شهر علی الرغم افزایش بیشتر نفوس تراکم نسبی بمقایسه دوسه کیلومتر دورتر از مرکز شهر کمتر میباشد که در دیاگرام به شکل یک کراتر Crater قرار می گیرد، که در فاصله دوسه کیلومتر دورتر از هسته مرکزی شهر تراکم نفوس به قوس صعودی خود نایل می آید (Crest) . بهمین ترتیب بعد از فاصله سه چار کیلومتر دورتر از مرکز باز هم تراکم نفوس کاهش می یابد و بعد از فاصله شش و یا هفت کیلومتر دوباره تراکم نفوس اضافه شده، که به مقایسه بخش اولی کمتر میباشد و از نقطه تراکم دومی نفوس شهر بطور تدریجی رو به کمی گذاشته تا آنکه در حاشیه شهر تراکم نفوس کاملاً^{*} - شبیه ناحیه حومه شهری می گردد . (ش ۳۲)

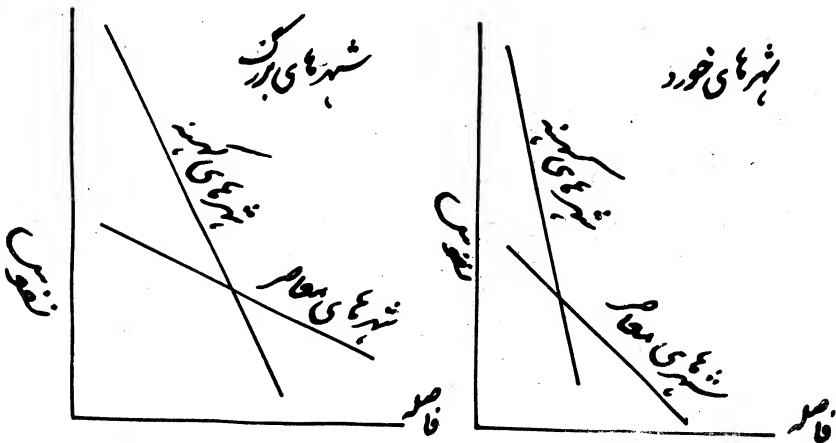
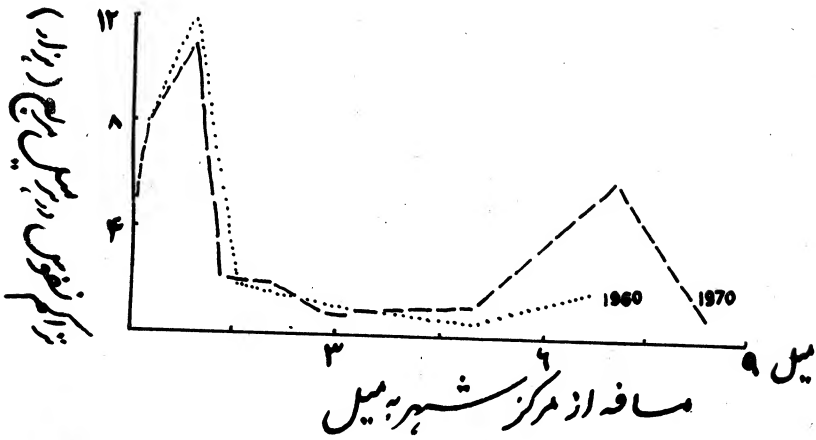
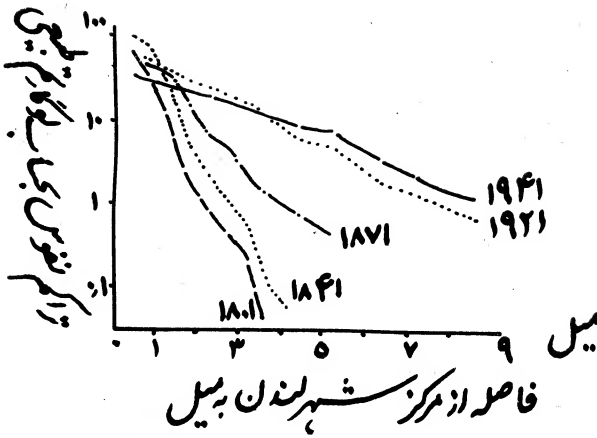
هرگاه با دقت کامل سیر انکشاف شهرها را مطالعه نمائیم تراکم نفوس در شهرها نسبتاً جوان مطابق نظریه کلرک بملاحظه میرسد، در مرحله تکامل ابتدائی مطابق به نظریه تنر و شرارت

تراکم نفوس دیده میشود، اما موقعیکه شهر به پختگی و تکامل نهایی خود نایل آید، ساختمانهای فرهنگی، اجتماعی، دولتی، تجاری و صنعتی در بخشهای مختلف سطح مستوی شهر جای و مقام اصلی خود را اختیار نماید.

در آن موقع است که تراکم نفوس در شهر موافق به تیوری B. Newling

تراکم نفوس شهر نظریه بعد مسافت از مرکز شهر در مراحل مختلف آن

مقطع تراکم نفوس در شهرهای قدیمه و معاصر

عرض اندام میماید یعنی ساحه کراتر (کاهشانی) و Crest یا ساحه
 اوج و صعود تراکم نفوس در محلات نسبتاً دورتر از مرکز شهر (ش ۳۳). تطبیق
 این مطلب را در شهر های صنعتی و متکامل کاملاً موافق به تیوری نیولینگ
 B. Newling می یابیم مثلاً در شهر اتلانتا تراکم نفوس را در
 عرصه سالهای ۱۹۶۰ و ۱۹۷۰ کاملاً دارای دو ساحه صعودی و دو ساحه
 نزولی و کاهش می یابیم که در (اشکال ۳۲ و ۳۳) ارائه شده است.
 تراکم نفوس شهر را در کلتور های مختلف شهری توسط این فارمول ارزیابی
 می کنند:

$$d_x = d_0 e^{-bx}$$

$$dx = \text{تراکم نفوس}$$

d فاصله و x فاصله از مرکز شهر تا یک نقطه معین شهر از مرکز

$$d_0 = \text{تراکم نفوس در مرکز شهر}$$

$$b = \text{میلان کمی و زیادی تراکم نفوس}$$

مثال تطبیقی تراکم نفوس را به اساس تیوری B. Newling اگر در شهر
 کلکته و لندن مورد مطالعه قرار دهیم دیدیم که تراکم نفوس در مرکز
 شهر از سال ۱۸۸۱ الی ۱۹۵۱ به اینطرف افزایش قابل ملاحظه یافته و از
 ۷۵ و ۴ میلیون به ۸۴ و ۵ میلیون ارتقا یافته است. بهمین ترتیب در شهر
 لندن در سال ۱۸۰۱ قوس تقسیمات نفوس شهری از مرکز جاذب حاشیه شهری
 میل بیشتر داشته در سال ۱۹۶۱ ساحه شهر وسیع گردید و متناسب به
 آن از مرکز به جانب اطراف شهر تقسیمات نفوس جا بجا شده است، در نمودر
 (ش ۹ الف و ب) دیده شود.

تحول نفوس در شهرهای مهم جهان:

هرگاه سیر افزایش و یا کاهش نفوس را در شهرهای مختلف جهان از—
 نظر بگذرانیم دیدیم که شهرهای بزرگ جهان Magalapolis
 مقطع زمانی بیست و پنج ساله تحولات عظیمی را می پیماید. علی الرغم آنکه —
 کنترل نفوس شهری متناسب بر پلانهای مرتبه شهر در نظر گرفته میشود و با اینکه

بنا بر مصارف هنگفت اکثر فامیل‌ها می‌کوشند تا تعداد اعضای فامیل و یا اطفال خود را متناسب بر درآمد مالی خویش انسجام بخشند اما بانهم در کشورهای روبه انکشاف همچو هند، مکزیکو و چین، شرق میانه و کشورهای افریقای بنا بر ماهیت کلتوری و رسوم مروجہ شان افزایش نفوس شهری در هر بیست و پنج سال بیش از پنجاه فیصد صورت گرفته است گاهی هم دو و یا سه مرتبه این افزایش بعمل آمده است.

بطور مثال نیویارک در سال ۱۹۵۰ که با داشتن ۱۲٫۳ میلیون نفر اولین شهر پر نفوس جهان بود در سال ۱۹۷۵ با ۱۷٫۳ نفوس در ردیف دوم قرار گرفت و توکیو که در ردیف چهارم جا داشت در سال ۱۹۷۵ با ۱۷٫۴ — میلیون نفوس در شمار اول ارتقا جست.

از ابلائی تحقیقات علمی نفوس شناسی ملل متحد چنین بر می آید که در سال دوهزار میلادی شهر مکزیکو دارای ۳۱٫۷ میلیون نفر نفوس خواهد گردید و با این افزایش قابل ملاحظه اولین شهر پر نفوس جهان بشمار خواهد آمد. بر عکس توکیو در شمار دوم، ساوپولو در ردیف سوم، نیویارک چهارم و کلکته در شمار پنجم قرار خواهد گرفت. اما از لحاظ افزایش عمومی نفوس در سطح کشورها چین بدرجه اول، هند بدرجه دوم و اتحاد شوروی بدرجه سوم و ایالات متحد آمریکا جای خود را به درجه چهارم حفظ خواهد کرد و این تناسب الی سال دوهزار میلادی تخییر خواهد یافت.

شهر های بزرگ جهان از لحاظ تعداد نفوس (به میلیون)

شماره	اسم شهر	۱۹۵۰	۱۹۷۵	۲۰۰۰
۱	نیویارک (شیوجیسی)	۱۲٫۳	توکیو ۱۷٫۳	مکزیکو ۳۱٫۷
۲	لندن	۱۰٫۲	نیویارک ۱۷۰	توکیو و یوکوما ۲۶٫۱
۳	راین-روتر	۶٫۸	شهر مکزیکو ۱۰٫۹	ساوپاولو ۲۶٫۰
۴	توکیو-یوکوما	۶٫۷	شانگهای ۱۰٫۹	نیویارک ۱۹٫۷

(۲۱۰)

اسم شهر	سال ۱۹۵۰	شهر	سال ۱۹۷۵	شهر	سال ۲۰۰۰
۵ شانگهای	۵۸	لندن	۱۰۷	کلکتہ	۱۹۷
۶ پاریس	۵۴	ساویاولو	۱۰۰	ریودجنیرو	۱۹۴
۷ شیکاگو	۴۹	راین - رور	۹۷	شانگهای	۱۹۲
۸ مسکو	۴۸	الاس انجلس	۹۵	ممبئی	۱۹۱
۹ بوینس آیرس	۴۵	بوینس آیرس	۹۳	پیکن	۱۹۱
۱۰ کلکتہ	۴۴	پاریس	۹۲	سیول	۱۸۷
۱۱ الاس انجلس	۴۰	اوساکا	۸۷	جاکارتا	۱۶۹
۱۲ اوساکا	۳۸	پیکنگ	۸۵	قاہرہ	۱۶۴
۱۳ میلان (میلان)	۳۶	ریودجنیرو	۸۳	کراچی	۱۵۹
۱۴ فلا دلفیا	۲۹	کلکتہ	۸۱	الاس انجلس	۱۴۸
۱۵ ممبئی	۲۹	مسکو	۷۶	بوینس آیرس	۱۴۰
۱۶ ریودژنیرو	۲۹	سیول	۷۳	تہران	۱۳۸
۱۷ شہر مکسیکو	۲۹	ممبئی	۷۱	دہلی	۱۳۲
۱۸ دترویت	۲۸	شیکاگو	۷۱	لندن	۱۲۷
۱۹ ناپل (ناپولی)	۲۸	قاہرہ	۶۹	مانیلا	۱۲۷
۲۰ لیننگراد	۲۶	میلان (میلان)	۶۰	اوساکا	۱۲۳
۲۱ مانچستر	۲۵	جاکارتا	۵۶	پاریس	۱۲۲
۲۲ برمنگھم	۲۵	دہلی	۴۵	لیما	۱۲۱
۲۳ ساویاولو	۲۵	کراچی	۴۵	راین - رور	۱۱۳
۲۴ تیسٹین	۲۴	مانیلا	۴۴	بنکاک	۱۱۰
۲۵ قاہرہ	۲۴	تہران	۴۴	بغداد	۱۰۹

[1]

شماره اسم شهر	سال	شهر	سال	شماره اسم شهر	سال
۲۶ بوستون	۲۲	تیتسین	۱۹۷۵	۲۷ شینانگ	۲۲
۲۸ پیکنگ	۲۲	لینگراد	۱۹۷۵	۲۹ بولین	۲۲
۳۰ سانفرانسیسکو	۲۰	فلادلیفیا	۱۹۷۵	۳۱ لیدز	۱۹
۳۲ کلاسکو	۱۹	دترویت	۱۹۷۵	۳۳ هامبورگ	۱۹
۳۴ آوین	۱۸	هانکانگ	۱۹۷۵	۳۵ روما (نوم)	۱۸
۳۶ کاتوویس	۱۷	لیما	۱۹۷۵	۳۷ بوداپست	۱۷
۳۸ سیدنی	۱۷	ناپولی (اپل)	۱۹۷۵	۳۹ مادرید	۱۷
۴۰ لیورپول	۱۷	مد راس	۱۹۷۵	۴۱ چونکینگ	۱۷
۴۲ جاگارتا	۱۷	مادرید	۱۹۷۵	۴۳ هانکانگ	۱۷
۴۴ پتسبرگ	۱۵	بغداد	۱۹۷۵	۴۵ مانپلا	۱۵
۴۵ مانپلا	۱۵	بوگوتا	۱۹۷۵	۴۶ کوانگجو	۱۵
۴۷ سنت لویس	۱۴	بنکاک	۱۹۷۵	۴۸ مد راس	۱۴
۴۸ مد راس	۱۴	استانبول	۱۹۷۵	۴۹ کلیولیند	۱۴
۴۹ کلیولیند	۱۴	روم	۱۹۷۵	۵۰ دهلی	۱۴
۵۰ دهلی	۱۴	سانفرانسیسکو	۱۹۷۵		
		سانتیاگو	۱۹۷۵		
		مونتریا	۱۹۷۵		
		کاتوویس	۱۹۷۵		
		میلانو (میلان)	۱۹۷۵		
		وهران	۱۹۷۵		
		برمنگهم	۱۹۷۵		
		شینانگ	۱۹۷۵		
		تورنتو	۱۹۷۵		
		واشنگتن	۱۹۷۵		
		اتن	۱۹۷۵		
		دترویت	۱۹۷۵		
		فلادلیفیا	۱۹۷۵		
		اسکندریه	۱۹۷۵		
		هانکانگ	۱۹۷۵		
		احمدآباد	۱۹۷۵		
		بنگلور	۱۹۷۵		
		مسکو	۱۹۷۵		
		مد راس	۱۹۷۵		
		بوگوتا	۱۹۷۵		
		لاگوس	۱۹۷۵		
		شیکاگو	۱۹۷۵		
		کیفشاسا	۱۹۷۵		
		استانبول	۱۹۷۵		
		میلانو (میلان)	۱۹۷۵		
		لاهور	۱۹۷۵		
		تیتسین	۱۹۷۵		
		رنگون	۱۹۷۵		
		گوادالهارا	۱۹۷۵		
		لیالپور	۱۹۷۵		
		لینگراد	۱۹۷۵		
		کاراکاس	۱۹۷۵		
		مادرید	۱۹۷۵		
		وهران	۱۹۷۵		
		آبیلو-حاریزونا	۱۹۷۵		

ست کشور های جهان که از لحاظ نفوس و وسعت حایز اهمیت اند :

شماره اسم شهر	۱۹۵۰	شهر	۱۹۷۵ / شهر / ۲۰۰۰
۱ چین	۵۵۸ میلیون	چین	۸۳۸ میلیون ۱۴۸۰ میلیون
۲ هند	۳۵۲ میلیون	هند	۶۱۳ میلیون ۱۰۵۹ میلیون
۳ اتحاد جماهیر شوروی	۱۸۰ میلیون	اتحاد شوروی	۲۵۵ میلیون ۳۱۵ میلیون
۴ ایالات متحدہ امریکا	۱۱۵ میلیون	ایالات متحدہ امریکا	۱۲۱۳ میلیون ۲۶۴ میلیون
۵ جاپان	۸۳ میلیون	اندونیزیا	۱۳۶ میلیون ۲۳۲ میلیون
۶ اندونیزیا	۷۵ میلیون	جاپان	۱۱۱ میلیون ۲۱۲ میلیون
۷ برازیل	۵۲ میلیون	برازیل	۱۰۹ میلیون ۱۴۶ میلیون
۸ انگلستان	۵۰ میلیون	بنگلہ دیش	۷۳ میلیون ۱۴۴ میلیون
۹ جرمنی	۵۰ میلیون	پاکستان	۷۰ میلیون ۱۳۴ میلیون
۱۰ جمهوریت ایتالیا	۴۶ میلیون	نایجریا	۶۲ میلیون ۱۳۲ میلیون
۱۱ فرانسه	۴۱ میلیون	المان فدرال	۶۱ میلیون ۱۳۲ میلیون
۱۲ بنگلہ دیش	۴۱ میلیون	مکسیکو	۵۹ میلیون ۸۹ میلیون
۱۳ پاکستان	۳۶ میلیون	انگلستان	۵۶ میلیون ۸۵ میلیون
۱۴ نایجریا	۳۴ میلیون	ایتالیا	۵۵ میلیون ۷۵ میلیون
۱۵ هسپانیہ	۲۷ میلیون	فرانسه	۵۲ میلیون ۷۲ میلیون
۱۶ مکسیکو	۲۶ میلیون	فلپاین	۴۴ میلیون ۶۶ میلیون
۱۷ پولند	۲۴ میلیون	ویتنام	۴۲ میلیون ۶۶ میلیون
۱۸ ویتنام	۲۴ میلیون	تایلند	۴۲ میلیون ۶۴ میلیون
۱۹ فلپاین	۲۱ میلیون	ترکیہ	۳۹ میلیون ۶۲ میلیون
۲۰ ترکیہ	۲۰ میلیون	مصر	۳۷ میلیون ۶۲ میلیون

سال متحد در نشریہ سال ۱۹۸۴ خود طی عنوان (۱)

World Food Report

افزایش نفوس جهان را بین سالهای ۱۹۸۰ و ۲۰۰۰ میلادی به ترتیب ذیل پیشبینی کرده است :

کشورهای انکشاف یافته کشورهای روبه انکشاف

در سال ۱۹۸۰ به تعداد ۱۱۶۴ میلیون نفر ۳۲۶۸ میلیون نفر

در ۱۹۹۰ در ۱۲۵۰ در ۳۹۹۲ در

در ۲۰۰۰ در ۱۳۲۹ در ۴۷۹۰ در

در کشورهای انکشاف یافته تفاوت افزایش نفوس بین سالهای ۱۹۸۰ و ۲۰۰۰ مساوی به ۱۶۵ میلیون نفر و در کشورهای روبه انکشاف تفاوت افزایش معادل به ۱۵۲۲ میلیون نفر میباشد .

این افزایش سریع نفوس در کشورهای روبه انکشاف و انکشاف یافته باعث آن میگردد که تعداد زیاد نفوس در شهرها جابجا گردند و برای معیشت زندگی خویش در تلاش و جستجوی کار در فابریکه ها و صنایع گردند، بنابراین ان با این افزایش نفوس، شهرها بطور متناسب انکشاف و توسعه می یابند و از جانب دیگر نفوس روستایی به منظور توسعه زراعت نیز در سال ۲۰۰۰ میلادی نظر به سال ۱۹۸۰ در حدود ۲۳ میلیون نفر افزایش خواهد یافت تا بتوانند که برای ۱۶۸۷ میلیون نفوس نیکه در سال ۲۰۰۰ میلادی اضافه شده است مواد اولیه را تولید نمایند . بنابراین امرانات شهری در کلیه کشورهای جهان بطور ناگزیر روبه ازدیاد خواهد گذاشت و تعداد شهرهای بزرگ و غول پیکر در جهان توسعه چشم گیری خواهد یافت .

تناسب افزایش نفوس شهری و روستایی کشورهای روبه انکشاف را در ارقام

ذیل می یابیم :

در سال ۱۹۸۰ میلادی	نفوس شهری	نفوس روستایی
افریقا	۲۵ فیصد	۷۵ فیصد
آمریکا لاتین	۶۵ در	۳۵ در
شرق نزدیک	۴۵ در	۵۵ در
شرق دور	۲۳ در	۷۷ در

نفوس روستایی

نفوس شهری

۷۴ فیصد

۲۶ فیصد

شرق میانه

سال ۱۹۹۰ میلادی :

۶۸ در

۳۲ در

افریقا

۳۰ در

۷۰ در

امریکای لاتین

۴۷ در

۵۳ در

شرق نزدیک

۷۲ در

۲۸ در

شرق دور

۶۸ در

۳۲ در

شرق میانه

سال ۲۰۰۰ میلادی :

۶۱ فیصد

۳۹ فیصد

افریقا

۲۵ در

۷۵ در

امریکای لاتین

۴۰ در

۶۰ در

شرق نزدیک

۶۵ در

۳۵ در

شرق دور

۶۱ در

۳۹ در

شرق میانه

فیصدی نفوس شهری در سالهای ۲۰۰۰ میلادی گویای این واقعیت است که در کشورهای روبه انکشاف، افزایش نفوس شهری فوق العاده زیاد بود و متناسب به آن رقبه و نفوس شهرها توسعه قابل ملاحظه خواهد یافت. در صفحات بعدی فیصدی نفوس شهری يك تعداد کشورهای تذکره داده شده که روند رشد و تکامل حیات شهری را تا اندازه آشکار می سازد. در کشورهای صنعتی و انکشاف یافته فیصدی نفوس شهری بیشتر بود. در حالیکه نفوس روستایی آن فیصدی کمتری را ارائه می نمایند که در کشورهای عربی انکشاف این کمیت در جهت معکوس خود قرار می گیرد که فهرست بعدی نمودار این واقعیت میباشند.

COUNTRIES	PERCENTAGE OF URBAN POPULATION	PERCENTAGE OF RURAL POPULATION
AFGHANISTAN(1975)	18	82
ALBANIA (1980)	33	67
ALGERIA (1983)	45	55
ARGENTINA (1980)	86,3	13,7
Australia (1982)	85	15
Austria (1981)	55,1	44,9
Bahama (1970)	57,9	42,1
Bahrain (1981)	80,7	19,3
Barbados (1979)	10,1	89,9
Barbados (1970)	3,7	96,3
Belgium (1976)	94,6	5,4
Benin (1982)	15	85
Botswana (1981)	16	84
Brazil (1981)	56	44
Bulgaria (1978)	60,5	39,5
Burundi (1970)	2,2	97,8
Cameroon (1976)	28,5	71,5
Canada (1976)	75,5	24,5
Cape verde (1980)	26,2	73,8
Chad (1978)	18,4	81,6
Chile (1983)	82	18
Colombia (1979)	69	31
Costarica (1980)	43	57
Cuba (1981)	67	33
Cyprus (1974)	42,2	57,8
Czechoslovakia(1980)	65,5	34,5
Denmark (1979)	83,3	16,7
Dominican Rep.(1981)	52	48
Ecuador (1978)	42,8	57,2

(216)

COUNTRIES	PERCENTAGE OF URBAN POPULATION	PERCENTAGE OF RURAL POPULATION
Egypt (1977)	44,1	55,9
El Salvador (1979)	40,1	59,9
Ethiopia (1979)	13,5	86,5
Fiji (1976)	37,2	62,8
Finland (1981)	59,9	40,1
France (1974)	73	27
Gabon (1970)	32	68
Gambia (1982)	15,9	84,1
German DR (1981)	76,4	23,6
German Fed. (1981)	*	*
Ghana (1981)	58,1	41,9
Guatemala (1975)	35,6	64,4
Guyana (1971)	29,6	70,4
Haiti (1981)	20,7	79,3
Honduras (1974)	31,4	68,6
Hungary (1980)	54	46
Iceland (1982)	88,9	11,1
India (1981)	21,5	78,5
Indonesia (1980)	22,3	77,7
Iran (1978)	48,8	51,2
Iraq (1977)	65,9	34,1
Ireland (1971)	52,2	47,8
Israel (1977)	87,2	12,8
Ivory Coast (1975)	32,4	67,6
Jamaica (1970)	37,1	69,9
Japan (1980)	76,2	23,8
Jordan (1979)	59,5	40,5
Kenya (1981)	10	90
Laos (1973)	14,7	85,3
Lebanon (1982)	64	36
Liberia (1971)	27,6	72,4
Libya (1983)	5,3	94,7
Luxembourg (1974)	67,9	32,1

(YIV)

COUNTRIES		PERCENTAGE OF URBAN POPULATION	PERCENTAGE OF RURAL POPULATION
Madagascar	(1975)	16,3	83,7
Malawi	(1977)	8,3	91,7
Malaysia	(1970)	20,6	79,4
Maldives	(1978)	20,7	79,3
Mali	(1983)	16,6	83,4
Mauritania	(1977)	22,8	77,2
Mauritius	(1976)	43,6	56,4
Maxico	(1978)	65,2	34,8
Mongolia	(1982)	45	55
Morocco	(1981)	42	58
Nepal	(1971)	4	96
Netherland	(1976)	88,4	11,6
New Zeland	(1982)	83	17
Nicaragua	(1982)	40	60
Norway	(1977)	44,2	55,8
Pakistan	(1981)	28,2	71,8
Panama	(1980)	49,3	50,7
Paraguayay	(1982)	42,2	57,8
Peru	(1981)	72,6	27,4
Philippines	(1970)	31,8	68,2
Poland	(1978)	57,5	42,5
Romania	(1982)	49,6	50,4
Rwanda	(1978)	4,3	95,7
San Marino	(1970)	92,4	7,6
Senegal	(1981)	30	70
Seychells	(1977)	37,1	62,9
South Africa	(1972)	47,9	52,1
Sri lanka	(1981)	21,5	78,5
Sudan	(1976)	20,4	79,6
Swaziland	(1976)	15,2	84,8
Sweden	(1975)	82,7	17,3
Switzerland	(1980)	50,9	49,1
Syria	(1981)	47,9	52,1

(۲۱۸) ✓

COUNTRIES	[*]	
	PERCENTAGE OF URBAN POPULATION	PERCENTAGE OF RURAL POPULATION
Tanzania (1984)	20	80
Thailand (1982)	15	85
Trinidad (1970)	49,4	50,6
St. Tobago		
Turkey (1977)	44,6	55,4
Uganda (1980)	8,1	91,9
U.S.S.R. (1979)	62,0	38
U.K. (1981)	76,9 54,7 70,0	23,1 45,3 30,0
		Engl, & Wales N.Ir. Scot.
U.S.A. (1980)	79,2	20,8
Venezuela (1981)	75,5	24,5
W. Samoa (1979)	21,5	78,5
S. Yemen (1973)	33,3	66,7
Yugoslavia (1971)	38,6	61,4
Zaire (1981)	30,3	69,7
Zambia (1980)	43	57
Zimbabwe (1979)	19,6	80,4

در جدول بعدی فیصدی نفوس شهری با تصنیف کشورها از لحاظ پایه اقتصادی و رشد نفوس شهری بین سالهای ۱۹۶۰ و ۱۹۸۱ نشان داده شده است. تعداد شهرهایی که بیش از پنجم هزار نفوس دارد، با فیصدی نفوس شهرهای بزرگ آن بین دودهمه (۱۹۶۰ - ۱۹۸۰) در جدول بعدی نیز گنجانیده شده است.

[*] WORLD DEVELOPMENT REPORT, UNITED NATIONS,
GENEVA. 1983.

World almanac, USA, 1985.

URBAN POPULATION

COUNTRIES	As percentage of total population		Percentage of ave. Ann. Pop. growth		Number of cities over 500,000 pop.	
	1960	1981	60-70	70-81	1960	1980
A. Low-income						
1. Kampuchea	11	.	3,5	.	.	.
2. Bhutan	2	4	4,0	4,4	0	0
3. Lao PDR	8	14	3,7	5,2	0	0
4. Chad	7	19	6,7	6,5	0	0
5. Bangladesh	5	12	6,3	6,5	1	3
6. Ethiopia	6	14	6,5	5,5	0	1
7. Nepal	3	6	6,3	5,0	0	0
8. Burma	19	28	3,9	3,9	1	2
9. Afghanistan	8	16	5,4	5,8	0	1
10. Mali	11	19	5,4	4,6	0	0
11. Malawi	4	10	6,6	7,0	0	0
12. zaire	16	36	5,2	7,5	1	2
13. Uganda	5	9	7,1	3,4	0	1
14. Burundi	2	2	1,6	2,7	0	0
15. Upper Volta	5	11	5,7	6,0	0	0
16. Rwanda	2	4	5,4	6,4	0	0
17. India	18	24	3,3	3,7	11	36
18. Somalia	17	31	5,7	5,4	0	0
19. Tanzania	5	12	6,3	8,6	0	1
20. Viet Nam	15	19	5,3	3,3	1	4
21. China	18	21	.	.	38	78
22. Guinea	10	20	6,2	6,0	0	1
23. Haiti	16	28	4,0	4,7	0	1
24. Sri Lanka	18	27	4,3	3,6	0	1
25. Benin	10	15	5,4	4,1	0	1
26. Central Africa	23	29	.	.	0	0
27. Sierra Leone	13	22	5,5	4,4	0	0
28. Madagascar	11	19	5,0	5,2	0	1
29. Niger	6	13	7,0	7,2	0	0
30. Pakistan	22	29	4,0	4,3	2	7
31. Mozambique	4	9	6,5	8,2	0	1

(XX.)

URBAN POPULATION

Countries	Percentage of Total population		Percentage of Ave.ann.growth		Number of Cities over	
	1960	1981	60-70	70-81	500,000 pop. 1960-1980	pop. 1980
32. Sudan	10	26	6,7	7,1	0	1
33. Togo	10	21	5,9	6,6	0	0
34. Gana	23	37	4,6	5,0	0	2
B. Lower middle income countries						
35. Kenya	7	15	6,4	7,3	0	1
36. Senegal	23	34	4,9	3,7	0	1
37. Mauritania	3	24	15,5	8,1	0	0
38. Yemen	3	11	8,0	8,2	0	0
39. Yemen PDR	28	37	3,5	3,8	0	0
40. Liberia	20	34	5,6	5,7	0	0
41. Indonesia	15	21	3,6	4,0	3	9
42. Lesotho	2	12	7,5	16,1	0	0
43. Bolivia	24	45	3,9	6,9	0	1
44. Honduras	23	36	5,4	5,5	0	0
45. Zambia	23	44	5,2	6,5	0	1
46. Egypt	38	44	3,6	2,9	2	2
47. El Salvador	38	41	3,2	3,4	0	0
48. Thailand	13	15	3,5	3,4	1	1
49. Philippines	30	37	3,8	3,7	1	2
50. Angola	10	22	5,7	5,8	0	1
51. Papua New Guinea	3	19	15,2	8,2	0	0
52. Morocco	29	41	4,2	4,6	1	4
53. Nicaragua	41	54	4,0	5,0	0	1
54. Nigeria	13	21	4,7	4,8	2	9
55. Zimbabwe	13	24	6,3	6,3	0	1
56. Cameroon	14	36	5,6	7,4	0	1
57. Cuba	55	66	2,9	1,9	1	1
58. Congo	30	46	5,0	4,4	0	0
59. Guatemala	33	39	3,8	3,9	1	1
60. Peru	46	66	5,3	3,5	1	2
61. Ecuador	34	45	4,4	4,6	0	2
62. Jamaica	34	42	2,4	2,5	0	1
63. Ivory Coast	19	41	7,3	8,3	0	1
64. Dominican Rep.	30	52	5,6	5,3	0	1

(221)

URBAN POPULATION

Countries	AS PERCENTAGE OF TOTAL POPULATION		Percentage of ave. ann. pop. growth		Number of cities over 500,000 pop.	
	1960	1981	60-70	70-81	1960-	1980
65. Mongolia	36	51	5,2	4,0	0	0
66. Colombia	48	64	5,2	2,6	3	4
67. Tunisia	36	53	3,8	4,0	1	1
68. Costa Rica	37	44	4,2	3,6	0	1
69. Korea DR	40	60	5,1	4,3	1	2
70. Turkey	30	47	5,1	4,1	3	4
71. Syria	37	49	4,8	4,6	1	2
72. Jordan	43	57	4,5	4,7	0	1
73. Paraguay	36	40	2,9	3,3	0	1
C. Upper middle income countries						
74. Korea Rep.	28	56	6,4	4,6	3	7
75. Iran	34	51	4,9	5,0	1	6
76. Iraq	43	72	6,2	5,3	1	3
77. Malaysia	25	30	3,5	3,3	0	1
78. Panama	41	55	4,4	3,6	0	1
79. Lebanon	44	77	6,2	2,8	1	1
80. Algeria	30	44	3,5	5,6	1	1
81. Brazil	46	68	4,7	3,9	6	14
82. Mexico	51	67	4,7	4,2	3	7
83. Portugal	23	31	1,8	2,4	1	1
84. Argentina	74	83	2,0	2,0	3	5
85. Chile	68	81	3,1	2,4	1	1
86. South Africa	47	50	2,6	3,1	4	7
87. Yugoslavia	28	43	3,2	2,9	1	3
88. Uruguay	80	84	1,3	0,6	1	1
89. Venezuela	67	84	4,7	4,2	1	4
90. Greece	43	63	2,6	2,5	1	2
91. Hong kong	89	90	2,6	2,5	1	1
92. Israel	77	89	4,3	3,1	1	1
93. Singapore	100	100	2,4	1,5	1	1
94. Trinidad	22	22	1,8	1,4	0	0

(۲۲۲)		URBAN POPULATION				(1)	
COUNTRIES	AS PERCENTGE OF TOTAL POPULATION 1960-1981			PERCENTAGE OF AVE. ANN. POP GROWTH		Number of cities over 500,000 pop 1960-1980	
				60-70	70-80		
D. HIGH INCOME OIL EXPORTERS							
95. Libya	23	54		8,0	8,1	0	1
96. Saudi arabia	30	68		8,4	7,4	0	2
97. Kuait	72 40	89		10,0	7,5	0	0
98. United Arab Emirates	73			12,7	16,6	0	0
E . Industrial Market economies							
99. Ireland	46	58		1,6	2,5	1	1
100. Spain	57	75		2,6	2,2	5	6
101. Italy	59	70		1,5	1,1	7	9
102. New Zealand	76	85		2,4	1,9	0	1
103. United Kingdom	86	91		0,9	0,3	15	17
104. Japan	62	79		2,4	2,0	5	9
105. Austria	50	55		0,9	0,6	1	1
106. Finland	38	63		3,2	2,4	0	1
107. Australia	81	89		2,5	2,0	4	5
108. Canada	69	76		2,7	1,2	2	9
109. Netherland	80	76		1,0	0,6	3	3
110. Belgium	66	73		1,2	0,4	2	2
111. France	62	78		2,4	1,4	4	6
112. Unite States	70	77		1,8	1,5	40	65
113. Denmark	74	85		1,6	0,8	1	1
114. Germany Fed. Rep.	77	85		1,4	0,5	11	11
115. Norway	32	53		3,5	2,7	1	1
116. Sweden	73	88		1,8	1,0	1	3
117. Switzerland	51	59		2,2	1,0	1	1
118. Albania	31	37		3,8	3,4	00	0
119. Hungary	40	54		2,1	1,4	1	1
120. Romania	32	50		3,4	2,8	1	1
121. Bulgaria	39	65		3,8	2,4	1	1
122. Poland	48	57		1,8	1,7	5	6
123. U S S R	49	63		2,7	1,8	25	50
124. Czechoslovakia	47	64		2,1	1,9	1	1
125. German Dem. Rep.	72	77		0,1	0,2	2	3

نفوس شهر های بزرگ جهان به اساس احصائیه سال ۱۹۸۵:

درین احصائیه نفوس شهری بطور خاص در نظر گرفته شد ، حومه شهر و نفوسیکه تنها در اثنای روز جهت انجام کار از اموریه شهری آیند و شب دوباره به محلات خارج شهر بر میگردد شامل نیست ، بهمین ترتیب نفوسیکه به شکل توریست و مسافر داخل شهر میشوند ازین احصائیه مستثا است ازین جهت اصطلاح نفوس خاص

PROPER P شهری را در بنمورد میتوان استعمال کرد .

شماره	اسم شهر	تعداد نفوس
۱	احمد آباد	۲۵۱۵۱۹۵
۲	بغداد	۳۲۰۵۶۴۵
۳	بنگلور (هند)	۲۹۱۳۵۳۷
۴	بنکاک (تایلند)	۴۸۷۰۵۰۹
۵	برلین (شرقی)	۱۱۴۰۳۰۰
۶	برلین (غربی)	۱۸۹۸۹۰۰
۷	بوگوتا (کولمبیا)	۳۸۰۰ ۰۰۰
۸	بمبئی (هند)	۸۲۰۲۷۵۹
۹	بوئنس آیرس (ارجنتاین)	۲۹۰۸۰۰۰
۱۰	قاهره (مصر)	۵۳۹۹۰۰۰
۱۱	کلکته (هند)	۹۱۶۵۶۵۰
۱۲	کانتون (چین)	۵۰۰۰ ۰۰۰
۱۳	شیکاگو (ایالات متحده آمریکا)	۳۰۰۵۰۷۲
۱۴	شانگهای (چین)	۶۰۰۰ ۰۰۰
۱۵	کابل (ج د ا)	۱۶۰۰ ۰۰۰

تعداد نفوس

۳۰۰۰۰۰۰

۵۲۷۷۷۳۰

۳۵۰۰۰۰۰

۵۰۲۱۰۶۶

۲۵۶۵۵۳۶

۲۷۷۲۷۰۸

۶۵۰۳۴۰۰

۵۰۰۰۵۰۰۰

۴۶۷۶۰۰۰

۳۱۵۸۴۱۷

۶۶۹۶۰۰۰

۲۹۶۶۸۵۰

۴۲۷۶۶۳۵

۳۲۶۷۵۰۰

۲۵۹۴۰۰۰

۲۷۵۹۷۰۰

۸۹۸۸۲۳۰

۸۲۰۳۰۰۰

۷۰۷۱۰۳۹

۲۶۴۸۰۰۰

۲۳۱۷۲۲۷

۹۰۲۹۰۰۰

۳۱۶۰۰۰۰

۵۰۹۳۲۳۲

اسم شهر

شماره

۱۶ داکه (بنگلہ دیش)

۱۷ دہلی (ہند)

۱۸ شہرہوچی مین (ویتنام)

۱۹ مانکاسگ

۲۰ حیدرآباد (ہند)

۲۱ استانبول (ترکیہ)

۲۲ جاگارتا (اندونیزیا)

۲۳ کراچی

۲۴ لیننگراد (اتحاد شوروی)

۲۵ لیما (پیرو)

۲۶ لندن (انگلستان)

۲۷ الامن اجلس (الاتحادہ امریکا)

۲۸ مد واس (ہند)

۲۹ مادرید (ہسپانیہ)

۳۰ مانچستر (انگلستان)

۳۱ ملبورن (استرالیا)

۳۲ شہر مکسیکو (مکسیکو)

۳۳ ماسکو (اتحاد شوروی)

۳۴ نیویارک (الاتحادہ)

۳۵ اوساکا (جاپان)

۳۶ پاریس (فرانسہ)

۳۷ پیکنگ (چین)

۳۸ پیوسان (کوریای جنوبی)

۳۹ ریود جنرو (برازیل)

شماره	اسم شهر	تعداد نفوس
۴۰	روم (ایتالیا)	۲۹۱۶۴۱۴
۴۱	سنتیاگو (چیلی)	۴۰۸۵۳۰۰
۴۲	سامباولو (برازیل)	۷۰۳۳۵۲۹
۴۳	سیوول (کوریای جنوبی)	۸۳۶۷۰۰۰
۴۴	شانگهای (چین)	۱۱۰۰۰۰۰۰
۴۵	شینیانگ (چین)	۴۴۰۰۰۰۰
۴۶	سیدنی (استرالیا)	۳۲۳۱۷۰۰
۴۷	تهران (ایران)	۴۴۹۶۱۵۹
۴۸	پکن (چین)	۷۳۹۰۰۰۰
۴۹	توکیو (ژاپان)	۸۳۴۹۰۰۰
۵۰	ووهان (چین)	۳۵۰۰۰۰۰
۵۱	یوکوهاما (ژاپان)	۲۷۷۴۰۰۰

تمرینات

تمرین فصل اول :

— معیار های اساسی که توسط آن شهر را از دهکده متمایز می سازد کدامها
اند ؟

— شغل و حرفه های مختلف در شهر و ده چه تفاوت های دارد ؟

— آیا تعداد نفوس از لحاظ کمیت در شهرها چطور ملاک ارزیابی قرار میگیرد ؟

— متجانس بودن و عدم تجانس اجتماعات بشری راد و شهرها روی کدام فکتورها
قضاوت می کنند ؟

— محیط شهر کدام نوع مجتمع حیاتی، اقتصادی، صنعتی و تجارتی رادارا است ؟

— تراکم نسبی جمعیت در کدام بخشهای شهر بملاحظه می رسد، از جمله در —

ارتباط با تراکم نسبی جمعیت در مراکز فرهنگی و تجارتی تبصره نمائید ؟

— قشر بندی های اجتماعی در محیط شهرهای انکشاف یافته و شهرهای رو
به انکشاف چطور بملاحظه می رسد ؟

— تحرك اجتماعی در شهرها و روستاها روی کدام پدیده ها استوار است ؟

— عوامل متقابل در روابط اجتماعی مردمان شهرها و دهکده ها چطور تغییر می
یابند ؟

— در شهرها و دهکده ها تقسیم کار روی کدام نوع ضروریات صورت می گیرد ؟

— کدام عوامل در تمرکز نفوس شهرها رول ارزنده را دارا است ؟

— مردمان روستاها چرا متمایل به مهاجرت در محیط شهری گردند، علل مهم
کدامها اند ؟

— حوزه بین التمرین زادگاه کدام مدنیت ها و کدام شهرهای مهم میباشد ؟

— باختر قدیم از لحاظ رشد شهر سازی چه ارزش تاریخی را درین منطقه —

دارا است ؟

— در دوره فراعنه مصر کدام نوع عمران در خور اهمیت می باشد ؟

— حوزه نیل در اعمار شهرهای باستانی مصر چه اثر مندی قابل ملاحظه دارد ؟

- از چند شهر معروف مصر قدیم نام بگیرید که هم اکنون دارای اهمیت باشد •
- کلمه ام البلاد با کدام يك از اصطلاحات امروزی در جغرافیه شهری مطابقت می‌نماید •

تمرین فصل دوم :

- در يك مادل ساده شهرهای قدیمه کدام موضوعات بیشتر قابل ملاحظه می‌باشند •
- کلمه مكالو پولیس در مدنیتهای قدیمه یونان و روم چه مفهوم را افاده می‌کند •

- اصطلاح ارنایزیشن Urbanization در گذشته و حال چه نوع پروسه شهری را افاده می‌کند •

- اصطلاح سب ارنایزیشن Sub-urbanization چه مفهوم را می‌رساند •
- کدام کشورها از لحاظ اعمار شهر در سطح بین المللی برآزنده ترمی‌باشند •

تمرین فصل سوم :

- اصطلاح ذیل را در محیط شهر و ده بطور مقایسوی مطالعه و ارزیابی نمائید •
(=) اتنوسنتریزم Social Integration(b), Ethnocentrism
- کدام يك از شهرها در حال حاضر پر نفوس ترین شهرهای جهان می‌باشند از جمله چار شهر بزرگ را با ردیف بندی نفوس آن نام بگیرید •
- سیر افزایش اعمار شهرها بین کدام سالها بیشتر صورت گرفته است •
- محیط زیست شهری با محیط فیزیکی چه نوع ارتباط متقابل دارد •
- تاریخ اعمار شهرهای حوزه بین النهرین به کدام سالهای قبل از میلاد — می‌رسد •

- از شهرهای قدیم حوزه سند نام گرفته و توضیح نمائید که این شهر از کدام مدنیتهای مجاور خود الهام گرفته بود •

- در امریکای مرکزی کدام شهرهای آن قدامت تاریخی دارد و چه نوع شهادت‌هایی با شهرهای قدیمه بین النهرین داراست •

— مدنیت فنیکی ها در کدام سرزمین به اعمار شهرها دست یافتند •

— از سه شهر مهم مدنیت یونان قدیم نام بگیری که ارزش بیشتر تاریخی داشته —

باشید •

تمرین فصل چارم :

— در تشکل شهرها موقعیت های مهم کدام مسایل را احتوا می نماید •

— موقعیت شهر در تقاطع دو دریا و دو شاهراه چه مزیت را دارا ست •

— موقعیت شهرها در ساحل و یادره ای یک تپه چه برآزندگی را به شهر

می بخشید ؟

— آید • های تاریخی در کدام شهرها باعث شهرت و عظمت آن گردیده است •

— زیارت گاه ها در موقعیت شهرها چه برآزندگی قابل ملاحظه را با بر می آورد

و در کدام یک مراکز کلتوری این پدیده بیشتر شایان اهمیت میباشد •

— کدام عملکردها (Function) در رشد و انهدام شهرها

اضافه تر مورد توجه قرار میگیرد •

— در شهر ورم قدیم کدام پدیده های دفاعی بمنظور مسئولیت شهر رول برآزند •

داشت •

— پدیده سیاسی و مذهبی در رشد شهرهای قدیمه چه اهمیت قابل توجه

را دارا میباشد •

تمرین فصل پنجم :

— در ساختمان عمومی شهرها اغلبا کدام نوع مادل های مختلف را می

یابیم •

— شبکه متحدالمرکز شهری از شهرهای چندین هسته ای چه تفاوت دارد ؟

— آیا شبکه قطاعی در کدام نوع اراضی بملاحظه می رسد و رشد می یابد •

— نظریه شبکه چندین هسته ای را کدام دانشمند بار اول مورد مطالعه قرار

داد •

— شبکه های چندین هسته ای معمولا در کدام نوع اراضی انکشاف می یابد •

- آیا شهرکابل روی کدام يك مادلهای سه گانه بنا یافته است •
- ارزش زمین های شهری در شبکه های متحد المركز از شبکه های چندین —
هسته یی چه تفاوت دارد •
- ارزش زمین های شهری روی کدام معیار ها تثبیت می گردد •

تمرین فصل ششم :

- در تیوری والتز کریستالر کدام مسایل ساختمانی شهر بیشتر انعکاس یافته —
است •
- موقعیت مرکزی يك شهر از لحاظ بعد مسافه و نفوس با ناحیه مجاورو شهر —
های ساحه تابع خود چطور ارزیابی می گردد •
- تیوری وان تونن روی کدام اساسات شهری می چرخد ، چه نواقص را داراست
و کدام انتقادات به آن راجع شد • میتواند •
- آیا تیوری والتز کریستالر در تمام شهرهای جهان قابل تطبیق است یا خیر ؟
- اوگست لوش بر تیوری والتز کریستالر چه انتقادات را وارد مینماید •
- آیا شهرها به حیث يك مركز پرتحرك تحت قوانین خاص عمرانی قرار میگیرد •

تمرین فصل هفتم :

- کدام مسایل اجتماعی و اقتصادی است که موازنه شهر و ده را برهم میزند ؟
- شهر روم قدیم در رابطه با عدم توازن دهکده ها چه نوع مداخلات حیاتی
را متحمل شد •
- کدام فکتورهای معاصر در انکشاف شهرها فعلاً چشم دید می باشد •
- اصطلاح Conurbation در کدام موارد استعمال شده میتواند •
- از نمونه های هم کانسیمیشن در ساحل اتلانتیک و پاسفیک نام بگیریید •
- در اروپا کدام ساحه بیشتر از لحاظ
Conurbation بیشتر قابل توجه است •
- در سالهای دوهزار میلادی کدام شهر از جمله بزرگترین شهرهای جهان
بحساب خواهد آمد •

- آهنگ رشد متروپولها در کدام يك قاره هئای جهان سریعتر است •
- آیا رشد متروپولها در تراکم نفوس شهری جهان چه نقش مثبت را دارا میباشد •
- آهنگ پیشرفت تکنالوژی با انکشاف متروپولها چه نوع ارتباط و پیوستگی دارد ؟

تعین فصل هشتم و نهم :

- در انکشاف شهرهای معاصر کدام پیرایلم های قابل ملاحظه وجود دارد •

— معضله آلودگی هوا تحت کدام شرایط بوجود می آید •

- پیرایلم آلودگی هوا در شهرهای صنعتی و شهرهای روبانکشاف چگونه

تشخیص شد • میتواند •

- صوت در آلودگی فضای شهر چه نوع تاثیر وارد مینماید •

- در ترافیک شهرهای امروز معضله پارکینگ چگونه حل می گردد •

- حومه شهر بالای ساحات مرکزی شهر چه تاثیرات متقابل را وارد مینماید •

- موازنه شهر و ده را روی کدام موضوعات مهم باید در نظر گرفت •

اصطلاحات ذیل را طور مقایسوی تحلیل و ارزیابی نمائید :

- در ارتباط با مسایل شهری Centrifugal, Centripital forces

چه مفهوم را میرساند •

- اصطلاح Population D. Crater در کدام موارد قابل توجه

است •

- مرکز پرتحرک شهری بکدام اصطلاح یاد میشود •

- C. B. D. در مسایل شهری چه مفهومی را میرساند •

- در استفاده اراضی شهر کودکان و علایم مشخصه چگونه بکار برده میشود •

- کدام منابع در آلودگی هوا ی شهر نقش بیشتر را داراست، دو منبع مهم

آنها مقایسه نمائید •

- اصطلاح Decible در کدام موارد شهری بکار می رود

و معضله مهم چه وقت قابل تشویش است •

- نظریات سه گانه نیکه در مورد تراکم نفوس شهر ارائه شده توسط کدام

دانشمندان ارائه شده است •

فهرست اصطلاحات مهم

ACROPOLIS:

این اصطلاح باراول درمدنیته یونان قدیم مورد استعمال قرار گرفت و به شهرهای اطلاق می گردید که بالای تپه اعمار می شده مثلاً پارثنون که شهر مستحکم بود و بالای تپه مرتفع اعمار گردید و بود و دارای مزیت خاص استراتژیکی و دفاعی بود.

AGGLOMERATION (Settlement)

آن نوع محل بود و باش شهری که تراکم نفوس در آن محل فوق العاده زیاد باشد.

AGORA:

در شهرهای یونان قدیم به آن محله های شهری اطلاق میگردید که مردمان به منظور قضاوت و ارزیابی مسایل مهم اجتماع می کردند و بعدا معاملات عمومی شهر و مردم درین نوع محلات انجام می یافت به مرور زمان جای مارکیت شهری PLAZA را اختیار کرد.

AIR POLLUTION(City):

آلودگی و ملوث شدن هوای شهر که در اثر دود دستگاه های صنعتی ، افزازات گاز کاربن مونواکساید (CO) و کاربن دایاوکساید (CO₂) ، از وسایل ترانسپورتی و صنایع بوجود می آید ، و گاهی هم در اثر تغییرات آب و هوا این معضله در شهر بملاحظه می رسد.

BASIC AREA:

ساحه اساسی شهر از لحاظ مرکزیت معاملات
اداری، تجارتي و ساير مسايل اجتماعي
و سياسي که دران ساحه تراکم فوس و رفت
و آمد همشهریان در جریان روز فوق العاده -
زیاد میباشد.

BLIGHTED AREA:

ساحه کثیف و خراب شهری که معیارهای کلتوری،
عمرانی و نظیفاتی در سطح پائین قرار داشته و
افراد با سطح اقتصاد نا مطلوب و عاید کم نمیتوانند
که وضع عمومی آنحصه شهر را از لحاظ ساختمانی
بهبود بخشند مثلاً در واشنگتن محله سیاه پوست ها
و پورتوریکن ها و یادشهر مکزیکو محله های دوردست
شهری از لحاظ امور صحتی، نظیفاتی و عمرانی به سویه
خیلی نازل خود قرار دارد که با SLUM میتوان
آنها همردیف قرار داد.

CENTRAL BUSSINESS

DISTRICT :

[C. B. D.]

ساحه مرکز معاملات عمومی مردم را در شهر ها تمثیل
مینماید که به مخفف (CBD) ارائه می شود، در
این ساحه امور تجارتي، اداری و سایر فعالیت های
اجتماعی نظیر به دیگر محله های شهری بیشتر میباشد
و همردیف آن کلمه DOWN TOWN
را نیز استعمال می کنند.

CENTRAL CITY:

شهریکه به تناسب سائرشهرهای يك کشور مرکزیت
بیشتر را دارا باشد.

CENTRIFUGAL

FORCE (City):

در شهرها این اصطلاح مفهومی را ارائه مینماید که
نفوس شهر از مرکز شهر به استقامت اطراف شهر و یا حومه

شهری تغییر مکان نماید •

CENTRIPETAL FORCE:

انتقال و نقل مکان مردمان از محیط روستاها و حومه شهر به مرکز شهر، این اصطلاح را دربر میگیرد و با این حرکت تعداد نفوس شهر در محلات مختلف شهری روبه افزایش میگذارد •

CITY PLAN:

— پلان کامپلکس شهری را در بر میگیرد که شامل ساختمان های عمومی شهر، خطوط ترانسپورت، شبکه های آبرسانی، عریضی مارکیت های شهر، مراکز و محلات تجاری، عرفانی، کلتوری، تفریحی، مخابرات، پوست و سایر مسایل عمده اجتماعی را احتوا می نماید •

COMMUTER:

— مراکز شهری که در آن حصه خرید و فروش و تبادل اموال و پول از لحاظ مصارف یک شخص و یا فامیل بیشتر صورت گیرد، مثلاً شخصی در نساجی بگرامی کار رسمی خود را ادامه میدهد، اما در مکروریان زندگی میکند و اکثریت خرید اموال و مصارف پولی او در مارکیت مکروریان صورت می گیرد، که این محل از لحاظ محل سکونت و مصارف پولی او ارزش بیشتر اقتصادی را در مارکیت شهر داراست •

CONURBATION:

— انکشاف شهرهای عظیم و غول پیکر که ساحه وسیع تجاری، اقتصادی، ترانسپورتی، عمرانی و مجموعه انکشاف شهری را دارا باشد، مثلاً شهرهای توکیو-یوکوهاما و نیویارک نیوجرسی و یاراین و رور

DECIBLE:

معیار سنجش صداها که از صفر شروع شد •
الی یکصد و چهل میرسد که شدت صوت را
از لحاظ شنوایی و صداها را تخریش کنند •
برای همسفریان تثبیت می نماید •

ECUMENOPOLIS:

شهرهای عظیم یا مجتمع کامپلکس شهری
که دارای مراکز متعدد و بزرگ ، نفوس
زیاد و ساحه فعالیت بیشتر امور اجتماعی
و اقتصادی و ترانسپورتی بود • چندین
مرکز خورد و بزرگ شهری را با هم وصل
نماید که بشکل جهانی از شهرت و عظمت
ساختمانی برخوردار باشد •

FIXED ZONING:

حوزه های معین شهری که به اساس ماستر
پلان شهر غیر قابل تغییر می باشد •

FLEXIBLE ZONING:

حوزه ها و نواحی شهری که امکان تغییر و
تحولات در شکل و پلان کار عمرانی و ساختمانی
آن وجود دارد •

FRINGE AREA:

حاشیه شهر که به حومه شهری می انجامد
و حالت انتقالی وضع شهر را به محیط زراعتی
و روستایی و انمود می سازد •

INDUSTRIAL CITIES:

این اصطلاح به کلیه شهرهای قرن نوزده و
بیست اطلاق میگردد که در ساختمانی
شهر از روشهای تخیلی ، انجینری و مهندسی

به حد اعلی آن استفاده بعمل آمد و در عین زمان بخش از شهر را دستگاه های صنعتی و فابریکه ها نیز تشکیل میدهند •
 * عواملیکه باعث امتزاج کلتوری و مسایل عمومی در حیات با همی شهرها میگردد و فامیل ها و افراد را از حیات مجرد قومی و قبیله ای بیرون می کشاند و شیوه زیست همگانی شهری را او نمود می سازد •

INTEGRATIVE FORCES:

KINETIC FIELD:

پرتحرک ترین و فعال ترین ساحه شهر را از لحاظ معاملات یومیه تجارتنی و دوران تردد ترافیکی تشکیل میدهد •

MEGALOPOLIS:

شهرهای عظیم و بزرگ را به این اصطلاح یاد می کنند که از متروپول یا مادرشهر (بزرگ تر باشد و هر دو جز جمله ترکیب لاتین داشته MEGA بزرگ و عظیم و POLIS شهر را افاده می کند •

METROPOLITAN CITIES:

این اصطلاح به ام البلاد یا مادرشهر می می گردد که در کشورهای شرقی و — افغانستان نیز برای مدت رواج داشت ، مثلاً شهر بلخ قدیم رازمائی به اصطلاح ام البلاد یا بلخ الحسنی یاد میکردند •

شهرهای که بنا بر ساختمان فیزیکی و مورفولوژیکی MULTIPLE NUCLEI MODEL: دارای چندین هسته و مرکز شهری باشد مثلاً

شهرکابل که بخش خیرخانه دارای یک مرکز، خوشحال خان و میرپس میدان دارای مرکز دیگر، شهرنو کسارته پروان دارای مرکز جداگانه تجارتي و مارکیست های خرید و فروش و بخش چنداول و پل باغ عمومی دارای مراکز علیحد، تجارتي میباشد.

PHOTOCHEMICAL SMOG:

عبارت دمه نیکه از ذرات کوچک مواد کیمیاوی در هوای شهر بوجود آید و خاصیت در اثر تابش اشعه آفتاب در بالای فضای شهر شکل یک لافافه و عبارت متراکم را تشکیل دهد که ضمناً باعث آلودگی هوای شهر نیز می گردد.

RADIAL, CONCENTRIC

URBAN PLAN:

شبکه های شهری که در امتداد یک شعاع دایره بطور متحد المركز پلانگذاری شود، به این اصطلاح یاد میشود.

RECTANGULAR URBAN PLAN:

شبکه های شهری که به شکل مربعات و یا شطرنجی پلانگذاری شود و در هر بخش و ناحیه شهری سرکها برزوا یا قائمه با هم پیوست گردند.

SECTOR MODEL:

شبکه های شهری به شکل قوسهای در قطاع یک دایره انکشاف یابد و اغلباً این نوع شبکه های شهری در نقاط ساحلی بندرگاه ها و دایره های دریابملاحظه می رسد.

SLUM AREA:

ساحه خراب و کثیف شهری که از هر لحاظ
در سطح پائین محیط زیست نامطلوب —
شهری را ارائه نماید •

SUBURB:

حومه شهر که بیشتر شباهت به محیط
روستائی داشته باشد مثلاً به مقایسه
شهر کابل دهکده های ده سبز، ده دانا
چهاردهی، بینی حصار و سائر دهکده
اطراف شهر ساحه حومه شهری را تمثیل
می نماید •

SUBURBANIZATION:

هرگاه تعدادی از مردمان شهر بنا بر ازدحام
و یا فشار تراکم نفوس از مرکز شهر به اطراف و
حومه شهر ترك محل نماید و بطور تدریجی
بعضی از نواحی شهری با کمی نفوس و عدم تمایل
افراد در محله های شهر ارزش اولی خود را
از دست دهد، این نوع يك پروسه را بنام
سب اربنازیشن یاد می کنند •

TRANSITION ZONE:

ساحه انتقالی محله های اطراف شهر را از
يك حالت عمرانی و اجتماعی و یا اقتصادی به
وضع دیگری که تدریجاً به نواحی زراعتی و یا
حومه شهری، انجامیده اصطلاح زون انتقالی
یاد می کنند •

TWIN CENTRAL
CITIES:

شهرهای که دارای موقعیت مرکزی دوگانه باشد،
و این دو مرکز از لحاظ ساختمان شهری ارزش و

موقف کمی و کیفی شهر را بلندتر برده
• میتواند •

URBANIZATION:

علیه شهرنشینی و شهرگرایی اشخاص
را گویند که مردمان روستاها و بادییه
نشین از حالت مالدار و زراعتی برآمد •
تمایل بیشتر نشان دهند که بنا بر تسهیلات
حیات و جبران معارف آن به یکی از محله
های شهر رو آورند و در شهر مستقر گردند •
این نوع تمایلات در قرن نوزدهم و بیست به -
قوس صعودی خود نایل آمد •

WATER POLLUTION:

معضله کثیف شدن و آلودگی آبهای شهر
ازین جهات قابل توجه است، زیرا آبهای
آشامیدنی، آبهاییکه در دستگاه های
صناعتی و سایر مراکز ورزشی و صحتی مورد
نیاز مردم قرار میگیرد، از هر لحاظ پاک
و منزه باشد زیرا جزئی ترین کم توجهی
درین ارتباط به حیات همشهریان صدمه
بزرگ وارد مینماید •

ZIP CODE:

در شهر های انکشاف یافته جهان تقسیمات
نواحی مختلف شهر به منظور توزیع و یا اخذ
مکاتیب و مراسلات عمومی به امر ضروریست،
بنابراین هر شهر و هر ناحیه شهری در ردیف
ارقام مختلف تصنیف شده و همان ارقام
در ماشین های کامپیوتر موقعیت همان

(۲۳۹)

• محل و ناحیه شهر را ارائه می نماید •

مثلاً ۷۴ ۴۹۰

۳۰۵۰۰

و یا

ZONATION(URBAN):

تصنیف و تقسیمات عمومی محله ها و
نواحی شهر را به اساس معیار های
جدا گانه * اقتصادی ، تجار تیی ،
اجتماعی و یا صحنی و امنیتی در بخش
های جدا گانه آن به این اصطلاح
یاد می کنند •

فهرست مأخذ

REFERENCES

1. ABRAMS, CHARLES. MAN'S STRUGGLE FOR SHELTER. MASSACHUSETTS, THE M.I.T., PRESS. 1964.
2. ALMOND, G. AND J.S. COLEMAN. EDITOR, THE POLITICS OF THE DEVELOPING AREAS, PRINCETON UNIVERSITY PRESS. 1960.
3. ADIBI, HOSSEIN. AN ANALYSIS OF THE SOCIAL ECONOMIC AND PHYSICAL ASPECTS OF URBANIZATION. CALIFORNIA PRESS. 1972.
4. BALANDIER, G. URBANISM IN WEST AND CENTRAL AFRICA. THE SCOPE AND AIMS OF RESEARCH, IN SOCIAL IMPLICATIONS IN AFRICA. 1956.
5. BANTON, M. WEST AFRICAN CITIES. LONDON, OXFORD UNIVERSITY PRESS. 1957.
6. BEYER, GLENN. THE URBAN EXPLOSION IN LATIN AMERICA. NEW YORK, CORNELL UNIVERSITY PRESS, INC. 1967.
7. BREESE, GERALD. URBANIZATION IN NEWLY DEVELOPING COUNTRIES. NEW JERCY. PRINTICE HALL INC., 1966.
8. CHERNOV, V. MOSCOW" A SHORT GUIDE" MOSCOW, PROGRESS PUBLISHERS. 1977.
9. COLEMAN, . J. S. NIGERIA, BERKELY UNIVERSITY, CALIFORNIA. 1958.
10. DOWSON, J. URBANIZATION AND MENTAL HEALTH IN WEST AFRICAN COMMUNITY. THE FRFE PRESS. 1964.
11. DOTSON, F. PATTERN OF VALUNTARY ASSOCIATIONS AMONG URBAN WORKING-CLASS FAMILY. AMERICAN SOCIOLOGICAL REVIEW. 1951.
12. DOXIADIS, CONSTANTINOS. EKISTICS: AN INTRODUCTION TO THE SCIENCE OF HUMAN SETILEMENTS. NEW-YORK, AND OXFORD UNIVERSITY PRESS. 1968.
13. LEWIS, ARTHUR. DEVELOPMENT PLANNING. NEW YORK HARPER AND ROW PUBLISHERS, 1966.
14. LOUIS. W. URBANISM. AMERICAN JOURNAL OF AMERICAN SOCIOLOGY. VOL. 45. 1945.

15. MELER, RICHARD, L. A. COMMUNICATIONS THEORY OF URBAN GROWTH. COMBRIDGE: M. I. T., PRESS. 1962.
16. NORTHEM, M. RAY. URBAN GEOGRAPHY. OREGON STATE UNIVERSITY. J. WILEY, INC. NEW YORK, LONDON, SYDNEY, TORONTO. 1975.
17. PARK, ROBERT. THE CITY: " SUGGESTION FOR THE INVESTIGATION OF HUMAN BEHAVIOR IN THE CITY ENVIRONMENT." AMERICAN JOURNAL OF SOCIOLOGY, MARCH, 1965. P. 577.
18. PETER HALL. THE WORLD CITIES. , WEINDENFELD AND NICOLSON. LONDON W₁. 1966.
19. ULMAN, EDWARD. A THEORY OF LOCATION FOR CITIES. AMERICAN JOURNAL OF SOCIOLOGY, VOL. 46. 1941.
20. United NATIONS. POPULATION BULLETIN, 1975.
21. WIRTH, LOUIS. URBANISM AS A WAY OF LIFE. AMERICAN JOURNAL OF SOCIOLOGY. VOL. 44. 1938.
22. WORLD ALMANAC. UNITED STATES OF AMERICA., 1985..
23. WORLD HISTORICAL ATLAS. USA., 1975.
24. WORLD DEVELOPMENT REPORT. U.N. 1983.

اعتذار

لطفاً قبل از مطالعه کتاب ، در صفحات ذیل کلمات صحیح آنرا جادهید :

صفحه	سطر	نادرست	درست
۷	۲۱	معیار	معیارها
۹	۵	شهرهاو	شهرها،
۱۱	۹	به ندرت دیده میشود	کمتر بوده
۱۲	۱۷	صورت گیرد	صورت میگیرد
۱۶	۲۱	Concentration	Concentrationalization
۱۹	۹	Metopolis - میگردد]	Metropolis - میکند]
۱۹	۱۲	بهار آورد	بهار آوردند
۲۳	۱	ملاحظه آن را	ملاحظه آن
۲۵	۱۰	هسته مرکزی شهر	هسته مرکزی شهرها
۲۵	۱۵	این مطلب	این مطلب را
۳۸	۲۱	یوکوها	یوکوها ما Kawasaki Yokosuka اما]
۴۲	۲	ما	اما
۴۲	۱۲	متزاج	امتزاج
۴۳	۱	فعالیت ها	فعالیت های
۴۸	۲۴	برخصوصیات	با خصوصیات
۵۵	۱۰	گودیده	کرده
۵۵	۲۱	کشف گردید	جهانی
۵۵	۲۶	شهرها	شهر های
۵۶	۱	می نمایند	میباشد
۵۶	۳	چندین	چندی
۶۷	۱۱	معاصر بودن را	معاصر بودن
۱۰۰	۱	در شهرهای ذیل	در شکل ذیل

صفحه	سطر	یاد درست	درست
۱۱۱	۱	بارا راضی	بارا راضی
۱۱۹	۲۴	تعبیضی	تعبیضی
۱۳۷	۲	از جانب	از جانبی
۱۴۰	۱۰	دور	دور
۱۴۹	۱۵	روز	روز
۱۶۱	۲۰	۵۰۰۰۰	۵۰۰۰۰۰
۱۷۰	۱۱	نیوجرسی	نیوجرسی
۱۹۳	۱۵	گذاشت	گذشت

مؤلف از همکاری های محترمه پروین (صرا) که در تاپ
کتاب و محترم میرویس و خالد که در اقسام کتاب سهم
غایسته گرفته اند با سپاس فراوان یاد آوری می نماید .

B
2.12
ARE
5719

URBAN GEOGRAPHY

BY

PROFESSOR

GHULAM JAILANI AREZ

چاپخانه ریاست نشر و تفریح، تھانہ تحفہ عالم و مسکن - تیراڑ ۱۰۰۰ جلد